

**T.C.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
ÖZEL HUKUK TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**DÜNYA FİKRİ MÜLKİYET ÖRGÜTÜ (WIPO) NEZDİNDE
YÜRÜTÜLEN TAHKİM SÜRECİ**

HAZIRLAYAN
Tolgahan TANRIÖVEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANKARA - 2021

**BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
ÖZEL HUKUK TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**DÜNYA FİKRİ MÜLKİYET ÖRGÜTÜ (WIPO) NEZDİNDE
YÜRÜTÜLEN TAHKİM SÜRECİ**

HAZIRLAYAN

Tolgahan TANRIÖVEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Sema ÇÖRTOĞLU KOCA

ANKARA– 2021

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 24 / 05 / 2021

Öğrencinin Adı, Soyadı: Tolgahan TANRIÖVEN

Öğrencinin Numarası: 21810438

Anabilim Dalı: Özel Hukuk Anabilim Dalı

Programı: Özel Hukuk Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Doç. Dr. Sema ÇÖRTOĞLU KOCA

Tez Başlığı: Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Nezdinde Yürütülen Tahkim Süreci

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 152 sayfalık kısmına ilişkin, 24 / 05 / 2021 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 15'dir. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:

ONAY

Tarih: 24 / 05 / 2021

Öğrenci Danışmanı Unvan, Ad, Soyad, İmza:

Doç. Dr. Sema ÇÖRTOĞLU KOCA

*Hayatım boyunca desteğini benden hiçbir zaman esirgemeyen;
hocam, meslektaşım, üstadım, canım babam İsmail TANRIÖVEN'e ...*

TEŞEKKÜR

Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde lisans öğrencisi olduğum dönemden itibaren hem derslerde hem de yardımını istediğimiz konularda her daim güler yüzü ile bizlere kucak açan, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü nezdinde yürütmüş olduğum yüksek lisans süresince ve tez danışmanım olarak tez yazım sürecinde desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, her ihtiyacım olduğunda yanımda olan üstadım, kıymetli büyüğüm, çok değerli hocam Sayın Doç. Dr. Sema ÇÖRTOĞLU KOCA’ya, tez savunmamda jüri üyeleri olan Sayın Doç. Dr. Alper Çağrı YILMAZ’a ve Sayın Dr. Ahmet Cemil ÜNAL’a, kıymetli danışman hocam Dr. Ümit Vefa ÖZBAY’a, hem okuldaşım hem meslektaşım olan çok değerli ağabeyim Sayın Cumhuriyet Savcısı Hasan ÇİFTÇİ’ye, başından sonuna beraber yürüttüğümüz üniversite serüvenimizde ve yüksek lisans sürecimizde her zaman yanımda olan, hayatıma değer katan, varlığıyla onur duyduğum sevgili meslektaşım Sayın Av. Duygu TAŞKIN’a teşekkürü borç bilirim.

Tolgahan TANRIÖVEN

Haziran - 2021

ÖZET

Özellikle son 30 yılda yaşanan teknolojik gelişmeler ve bunun başta ticaret alanındaki tesiri olmak üzere uluslararası iletişimin ve toplumlararası etkileşimi daha öne hiç olmadığı kadar artırmış ve uluslararası nitelik taşıyan uyuşmazlıkları da beraberinde getirmiştir. Her alanda etkisini oldukça fazla gösteren globalleşme, günümüz dünyasında uluslararası nitelikte olan uyuşmazlıkları da doğurmuştur. Ulusal mahkemeler, yargı yetkisi ülke sınırları dahilinde kalması sebebiyle sınır aşırı uyuşmazlıkları çözmekte etkisiz kalmaktadır. Ayrıca tarafların, hızlı, ucuz ve ticari sırlarını, mali tablolarını açık etmeden aralarındaki uyuşmazlığı giderecek bir yargılamaya ihtiyaç gittikçe artmıştır. Fikri Mülkiyet Hakları, günümüzde ülkesi sınırları içinde kalmamakta ve sahibine uluslararası alanda koruma sağlanması gerekmektedir. WIPO, Birleşmiş Milletler bünyesinde faaliyet gösteren uzman kuruluşlardan birisi olarak 1967 yılında Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü Kuruluş Anlaşması ile kurulmuş ve WIPO Ulusal Büro bünyesinde WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi 1994 yılından itibaren uluslararası fikri mülkiyet uyuşmazlıkları başta olmak üzere alternatif çözüm yolları ile hizmet vermektedir. Tezimizde öncelikle birinci bölümde fikri mülkiyet hakları ve türleri ile uluslararası tahkim yolunun özelliklerine değinilecektir. Bunun devamında aynı bölümde, WIPO'nun amacı, tarihçesi, yapısı, işleyişi ve organları inceleme konusu edilecektir. İkinci bölümde ise WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezince yürütülen tahkim yolu başından sonuna ele alınacak ve incelenecektir. Üçüncü ve son bölümde ise tahkim yargılamasının sona ermesi, gizlilik ile ücret ve masraflar ele alınacaktır. Ayrıca diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına kısaca değinilecektir. Bu şekilde WIPO'nun tahkim yargılaması ana başlığımız etrafında hizmet verdiği diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yolları ile ve hızlandırılmış tahkim yolu ile karşılaştırılması yapılarak avantajları ve fikri mülkiyet alanındaki uyuşmazlıkları gidermede uluslararası mekanizmadaki etkililiğine değinilecektir. Bu sayede bu alanda çalışan ve özellikle Türkiye'de bulunan kişiler için bir örnek ve bu alanda detaylı araştırma yapmak isteyen çalışmacılar için yol gösterici olarak kullanılmasına uygun olacaktır.

Anahtar Kelimeler : Fikri Mülkiyet, WIPO, WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi, WIPO Tahkimi, WIPO Tahkim Kuralları

ABSTRACT

Especially the technological developments in the last 30 years, particularly the influence of it in the field of trade, have increased international communication and inter-societies interaction more than ever and brought about international conflicts. Globalization, which has a great effect in every field, has also created international disputes in today's world. National courts are ineffective in resolving cross-border disputes because their jurisdiction remains within the borders of the country. In addition, the need for a quick, cheap trial that will resolve the dispute between the parties without disclosing their trade secrets and financial statements has increased. Today, Intellectual Property Rights do not remain within the borders of the country and its owner must be protected in the international arena. WIPO, as one of the specialized organizations operating within the United Nations, was established in 1967 with the Foundation Agreement of the World Intellectual Property Organization, and the WIPO Arbitration and Mediation Center within the WIPO National Bureau has been serving with alternative solutions, especially international intellectual property disputes, since 1994. In the first part of our thesis, intellectual property rights and their types and characteristics of international arbitration will be discussed. After that, in the same part, the purpose, history, structure, functioning and organs of WIPO will be examined. In the second part, the arbitration process carried out by the WIPO Arbitration and Mediation Center will be discussed and analyzed from beginning to end. In the third and last section, the termination of the arbitration proceedings, confidentiality and fees and costs will be discussed. In addition, other alternative dispute resolution methods will be briefly mentioned. In this way, WIPO will be compared with other alternative dispute resolution methods that WIPO serves around our main heading of arbitration, and will be compared with accelerated arbitration, and its advantages and its effectiveness in the international mechanism in resolving disputes in the field of intellectual property will be mentioned. In this way, an example of working in this field, especially for people in Turkey and for workers who want to do more research in this area will be eligible to be used as guidance.

Keywords : Intellectual Property, WIPO, WIPO Arbitration and Mediation Center, WIPO Arbitration, WIPO Arbitration Rules

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM:

GENEL OLARAK FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI UYUŞMAZLIKLARI, TAHKİM İLE DÜNYA FİKRİ MÜLKİYET ÖRGÜTÜ (WIPO) VE WIPO TAHKİM VE ARABULUCULUK MERKEZİ YAPISI

1. FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI VE HUKUKİ UYUŞMAZLIKLAR	4
1.1. Fikri Mülkiyet Hakları Tanımı ve Özellikleri, Tarihçesi ve Türleri	4
1.1.1. Fikri Mülkiyet Hakları Tanımı ve Özellikleri	4
1.1.2. Fikri Mülkiyet Haklarının Tarihçesi	5
1.1.3. Fikri Mülkiyet Hakları Türleri	8
1.1.3.1. Telif Hakları	8
1.1.3.1.1. Bağlantılı Haklar Kavramı	9
1.1.3.2. Sınai Mülkiyet Hakları	10
1.2. FİKRİ MÜLKİYET HAKLARINDAN KAYNAKLANAN HUKUKİ UYUŞMAZLIKLAR	11
1.2.1. Genel Olarak	11

1.2.2. Fikri Mülkiyet Haklarından Doğan Uyuşmazlıkların Tasnifi	12
1.2.2.1. Sözleşme Kaynaklı Uyuşmazlıklar	12
1.2.2.2. Sözleşme Dışı Vakıalar	12
1.3. Fikri Mülkiyet Haklarına İlişkin Uyuşmazlıklarda Tahkim ve Tahkimin Uygulanabilirliği	13
1.3.1. Genel Olarak	13
1.3.2. Tahkimin Genel Prensipleri	14
1.3.2.1. Karşılıklı Olma	14
1.3.2.2. Bağımsızlık	15
1.3.3. Tahkim Türleri	16
1.3.3.1. Ad Hoc Tahkim	16
1.3.3.2. Kurumsal Tahkim (<i>Institutional Arbitration</i>)	18
1.3.4. Fikri Mülkiyet Hakları Kaynaklı Uyuşmazlıklarda Uluslararası Tahkimin Avantajları	19
1.3.4.1. Tahkim Yargılaması Süresi	20
1.3.4.2. Tahkim Yargılaması Ücret ve Masrafları	20
1.3.4.3. Tahkim Yargılamasında Gizlilik	21
1.3.4.4. Tahkim Yargılamasında Tarafların Süreçte Etkinliği.....	21
1.3.4.5. Tahkim Yargılamasının Uzman Hakemlerle Yürütülmesi	21
1.3.4.6. Tahkim Sonucu Verilen Hakem Kararlarının Bağlayıcılığı ..	22
1.3.5. Fikri Mülkiyet Hakları Kaynaklı Uyuşmazlıklarda Uluslararası Tahkimin Dezavantajları	23
1.3.6. Fikri Mülkiyet Uyuşmazlıklarında Tahkime Elverişlilik	24
1.3.6.1. Tahkime Objektif Elverişlilik (<i>Objective Arbitrability</i>)	26
1.3.6.2. Tahkime Sübjektif Elverişlilik (<i>Subjective Arbitrability</i>)	27
2. DÜNYA FİKRİ MÜLKİYET ÖRGÜTÜ (WIPO)	27
2.1. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü'nün (WIPO) Kuruluşu ve Amacı	27
2.1.1. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Kuruluşu	27
2.1.2. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Amacı	28
2.2. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü'nün (WIPO) Tarihçesi	30

2.3. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Organları	34
2.3.1. WIPO Genel Kurulu (<i>General Assembly</i>)	34
2.3.2. WIPO Koordinasyon Kurulu (<i>Coordination Committee</i>)	35
2.3.3. WIPO Konferans (<i>Conference</i>)	35
2.3.4. WIPO Uluslararası Bürosu	35
2.4. WIPO ve Türkiye Bağlantısı	36
3. WIPO TAHKİM VE ARABULUCULUK MERKEZİ YAPISI	37
3.1. WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi'nin Kuruluşu	37
3.2. WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi'nin Tarihçesi	37
3.3. WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi'nin Görevi	38
3.4. WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi'nin Çalışma Yapısı	39
3.5. WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi Organları	40
3.5.1. Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi	40
3.5.2. Tahkim ve Arabuluculuk Konseyi	42
3.5.3. Tahkim Danışma Komisyonu	42
4. DÜNYADA BULUNAN DİĞER TAHKİM KURULUŞLARI VE TAHKİM KURALLARI	43

İKİNCİ BÖLÜM:

DÜNYA FİKRİ MÜLKİYET ÖRGÜTÜ (WIPO) TAHKİM SÜRECİNİN ÖZELLİKLERİ VE İŞLEYİŞİ

1. GENEL OLARAK	45
2. WIPO TAHKİM VE ARABULUCULUK MERKEZİ TAHKİM KURALLARI 45	
2.1. WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları Model Kızları (<i>Model Clauses</i>)	46
3. WIPO TAHKİM VE ARABULUCULUK MERKEZİ'NİN SEÇİMİ	48
4. WIPO TAHKİM VE ARABULUCULUK MERKEZİ UYARINCA TAHKİM . 48	
4.1. TAHKİME BAŞVURU VE YARGILAMANIN BAŞLAMA ANI	48
4.1.1. WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezine Başvuru	48
4.1.2. WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezince Davanın Başlatılması	48

5. HAKEMLERİN SEÇİMİ VE HAKEM KURULUNUN OLUŞMASI	49
5.1. Hakem Sayısı	49
5.1.1. Taraflarca Belirlenmiş Usul Uyarınca Tayin Usulü	49
5.1.2. Tek Hakem Tayini (<i>Sole Arbitrator</i>)	50
5.1.3. Üç Kişilik Hakem Kurulu Tayini	53
5.1.4. Davacı ve Davalı Tarafların İkiyden Fazla Olması Durumunda Üç Kişilik Hakem Kurulu Tayini Usulü	55
5.2. Yeni Hakem Seçimi	55
5.3. Hakemlerin Seçilememesi Hali	55
5.4. Hakemlerle İlgili Hukuki Durumlar	57
5.4.1. Hakemlerin Görevi Kabulü	57
5.4.2. Hakemlerin Tarafsızlığı ve Bağımsızlığı (<i>Impartiality and Independence</i>)	57
5.4.3. Hakemlerin Vatandaşlığı	59
5.4.4. Hakemlerin Reddi	59
5.4.5. Hakemler Kurulunun Yetkisine İtirazlar	60
5.4.6. Hakemlerin Kendi Yetkileri Hakkında Karar Vermeleri (<i>Competence-competence Rule</i>)	61
5.4.7. Hakem Kurulunun Üye Sayısının Azalması (<i>Truncated Tribunal</i>)	62
5.4.8. Hakemlik Sıfatını Sona Erdiren Sebepler	63
5.4.9. Hakem Mahkemesinin Görevleri	63
5.5. Hakemlerin Alabilecekleri Geçici Hukuki Tedbir Kararları (<i>Temporary Legal Protection Decision</i>) ve Bu Kararların İşlevi	64
5.5.1. Hakem Kurulu Tarafından Verilen Geçici Hukuki Koruma Tedbirlerine İcra Etkisi Tanınması	67
5.5.2. Hakem Kurulu Tarafından Verilen Geçici Hukuki Koruma Tedbirlerinin Mahkemeler Yolu ile İcra Edilmesi	67
6. ACİL YARDIM İŞLEMLERİ	68
7. TAHKİM YERİ	70
8. TAHKİM DİLİ	71
9. WIPO TAHKİM YARGILAMASI SÜRECİ	72
9.1. Tahkim Yargılamasının Yürütülmesi	72

9.2. Tahkim Yargılamasının Başlaması	73
9.2.1. Tahkim Talebi (<i>Request for Arbitration</i>).....	74
9.2.2. Tahkim Talebine Cevap (<i>Answer to the Request</i>)	74
9.3. Tebligat	75
9.4. Süreler	75
9.5. Merkezce Dava Dosyasının Hakemlere Tevdii	78
9.6. Dava Dilekçesi (<i>Statement of Claim</i>)	79
9.7. Cevap Dilekçesi (<i>Statement of Defence</i>)	79
9.8. Tarafların Beyanda Bulunması ve Islah Müessesesi	79
9.9. Tarafların Kendilerini Temsili	80
9.10. Hazırlık Toplantısı	80
9.11. Yargılamaya Tarafların Katılmaması	81
9.12. Deliller	81
9.12.1. Deney	82
9.12.2. Keşif	82
9.12.3. Tanık	83
9.12.4. Bilirkişi	83
9.12.5. Kararlaştırılan Açıklama ve Modeller	84
9.13. Duruşmalar (<i>Hearings</i>)	84
10. WIPO TAHKİMİNE UYGULANACAK HUKUK	84
10.1. Tahkime Elverişli Hukuki Uyuşmazlığın Varlığı	85
10.2. Tahkim Anlaşması ve Yargılamasında Uygulanacak Hukuk	85
10.2.1. Tahkim Anlaşmasına Uygulanacak Hukuk	85
10.2.2. Usule Uygulanacak Hukuk	86
10.2.3. Esasa Uygulanacak Hukuk	86
11. WIPO ARABULUCULUK VE TAHKİM MERKEZİNİN YARGILAMAYA MÜDAHALE YETKİSİ	88

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:
TAHKİM YARGILAMASININ SONA ERMESİ, SON HÜKÜMLER VE
DİĞER ALTERNATİF UYUŞMAZLIK ÇÖZÜM METODLARI

1. TAHKİM YARGILAMASININ SONA ERMESİ	90
1.1. Hakem veya Hakemler Kurulu Kararı (<i>Final Award</i>)	90
1.1.1. Karar Yeter Sayısı.....	90
1.1.2. Kararın Şekli ve İçeriği	91
1.1.3. Hakem Kararlarının Verilme Süresi	92
1.1.4. Ek Karar (<i>Additional Award</i>) ve Kararın Düzeltilmesi	92
1.1.5. Hakem Kararına Karşı Başvuru Yolu	93
1.1.6. Kararlaştırılan Para Türü ve Faizi	93
1.2. Hakem Kararları Dışında Kalan Başkaca Sebepler	94
1.2.1. Tarafların Sulh Olması	94
1.2.2. Tahkim Yargılamasının Devam Etmesi Gereksiz veya İmkânsız Bir Hale Gelirse	95
1.2.3. Tarafların Gerekli Ücret ve Masrafları Yatırmaması	95
1.2.4. Tarafların Yargılamaya Katılmaması	96
1.2.5. Tarafların Ehliyetlerini Kaybetmesi	97
1.2.6. Davanın Geri Çekilmesi	97
1.3. Tahkimde Hakem Kararının Hüküm İfade Ettiği An ve Kararın Etkisi	97
2. WIPO TAHKİMİNDE GİZLİLİK	98
2.1. Yargılama Esnasında Yapılan Açıklamaların Gizliliği	99
2.2. Tahkim Sürecinin Varlığına İlişkin Gizlilik	99
2.3. Hakem Kararlarının Gizliliği	100
2.4. Gizlilik İlkesinin İstisnaları	101
3. WIPO TAHKİMİNDE ÜCRET VE MASRAFLAR	102
3.1. Ücretler	102
3.1.1. WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezine Ödenecek Ücretler.....	102
3.1.1.1. Kayıt Ücreti	102

3.1.1.2. İdari Ücret	103
3.1.2. Hakem Ücretleri	104
3.2. Masraflar	105
3.2.1. Avanslar	105
3.2.2. Tahkim Masrafları	106
4. DÜNYA FİKRİ MÜLKİYET ÖRGÜTÜ'NÜN (WIPO), WIPO TAHKİM VE ARABULUCULUK MERKEZİ'NİN VE HAKEMLERİN SORUMLULUĞU	106
4.1. Sorumluluğun Hariç Tutulması	107
4.2. Hakaretten Feragat	107
5. HAKEM KARARLARININ BAĞLAYICILIĞI VE İPTALİ	107
5.1. Hakem Kararlarının Bağlayıcılığı	107
5.2. Hakem Kararlarının İptali	108
6. YABANCI HAKEM KARARLARININ TANIMA VE TENFİZİ	111
7. WIPO HIZLANDIRILMIŞ TAHKİM (<i>EXPEDITED ARBITRATION</i>)	119
7.1. Genel Olarak	119
7.2. WIPO Hızlandırılmış Tahkim ile WIPO Tahkimi Karşılaştırması	121
8. WIPO ICANN (<i>INTERNET CORPORATION FOR ASSIGNED NAMES AND NUMBERS</i>) TAHKİMİ	125
9. WIPO ARABULUCULUK SÜRECİ (<i>MEDIATION</i>)	130
10. WIPO ARABULUCULUK – TAHKİM MÜESSESESİ (<i>MED-ARB</i>).....	133
11. WIPO UZMAN KARARI (<i>EXPERT DETERMINATION</i>)	136
SONUÇ	139
KAYNAKLAR	143

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
TABLO 1: Fikri Mülkiyet Hakları Tablosu	8
TABLO 2: Ulusal Mahkeme Yargısı ile Tahkim Yolunun Karşılaştırılması	24
TABLO 3: Fikri Mülkiyet Hukukunda Mahkeme ve Tahkim yolu Karşılaştırması	26
TABLO 4: WIPO'nun İdaresinden Sorumlu Olduğu Uluslararası Anlaşmalar	29
TABLO 5: WIPO ADR Yolları	39
TABLO 6: WIPO Tahkiminde Süreler	75
TABLO 7: WIPO Tahkim ve Hızlandırılmış Tahkim Süreci Karşılaştırması	122
TABLO 8: Arabuluculuk – Tahkim Karşılaştırması	132

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

ŞEKİL 1: WIPO Nezdinde 2010 – 2019 Yılları Arasında Yapılan Arabuluculuk, Tahkim, Uzman Kararı ve Dostane Çözüm Başvuru Sayıları	41
ŞEKİL 2: WIPO ADR Dava Türleri ve Oranları	42
ŞEKİL 3: WIPO ECAF Sistemi Örneği	73
ŞEKİL 4: 2021 WIPO Tahkim Kayıt Ücreti, İdari Ücret ve Hakem Ücretleri Çizelgesi ..	105
ŞEKİL 5: WIPO Alan Adı Uyuşmazlıkları Başvuru Sayıları	129
ŞEKİL 6: WIPO ADR Yollarında Anlaşma Oranları	131

KISALTMALAR

AAA	: American Arbitration Association (Amerikan Tahkim Derneği)
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ACDR	: Arab Center for Domain Name Dispute Resolution (Arap Alan Adı Uyuşmazlık Çözümü Merkezi)
Add.	: Addition
ADNDRC	: Asian Domain Name Dispute Resolution Centre (Asya Alan Adı Uyuşmazlık Çözüm Merkezi)
ADR	: Alternative Dispute Resolution (Alternatif Uyuşmazlık Çözümü)
ADRforum	: National Arbitration Forum (Ulusal Tahkim Forumu)
AFR	: Additional Facility Rules
Arb.	: Arbitration
ARIA	: The American Review Of International Arbitration
Art.	: Article (Makale)
BIRPI	: Bureaux Internationaux Reunis Pour la Protection De La Propriété Intellectuelle / United International Bureaux for the Protection of Intellectual Property (Uluslararası Birleşik Fikri Mülkiyeti Koruma Bürosu)
bkz	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BT	: Bilgi Teknolojileri
BTK	: Bilgi Teknolojileri Kurumu
C.	: Cilt
CAC	: The Czech Arbitration Court Arbitration Center for Internet Disputes (Çek Tahkim Mahkemesi İnternet Uyuşmazlıkları Tahkim Merkezi)
CIGI	: The Centre for International Governance Innovation (Uluslararası Yönetişim Yenilik Merkezi)
CIIDRC	: Canadian International Internet Dispute Resolution Centre (Kanada Uluslararası İnternet Uyuşmazlık Çözüm Merkezi)
Co.	: Company
Corp.	: Corporation
CPIL	: Switzerland's Federal Code on Private International Law (İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu)
Der.	: Derleyen
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
eADR	: Electronic Alternative Dispute Resolution (Elektronik Alternatif Uyuşmazlık Çözümü)
ECAF	: Electronic Case Facility
Ed.	: Editör
EDM	: Executive Direction and Management
E.T.	: Erişim Tarihi
EÜSBED	: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
FİSAUM	: Ankara Üniversitesi Fikri ve Sınai Haklar Araştırma ve Uygulama Merkezi
FMR	: Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi

FSMH	: Fikri Sınai Mülkiyet Hukuku
GATT	: General Agreement on Tariffs and Trade (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması)
GAUNJSS	: Gaziantep University Journal of Social Sciences (Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi)
GÜHFD	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
HKIAC	: Hong Kong International Arbitration Center (Hong Kong Uluslararası Tahkim Merkezi)
HMK	: 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
https	: Hyper Text Transfer Protocol
HÜHFD	: Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
IANA	: Internet Assigned Numbers Authority (İnternet Tahsisli Sayılar Otoritesi)
IBRD	: International Bank for Reconstruction and Development (Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası)
ICANN	: Internet Corporation for Assigned Names and Numbers (İnternet Tahsisli Sayılar ve İsimler Kurumu)
ICC	: International Chamber Of Commerce (Milletlerarası Ticaret Odası)
ICCA	: International Congress and Convention Association (Uluslararası Kongreler ve Toplantılar Birliği)
ICDR	: American Arbitration Association International Centre for Dispute Resolution (Amerikan Tahkim Derneği Uluslararası Uyuşmazlık Çözümü Merkezi)
ICSID	: International Centre for Settlement of Inverment Disputes (Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi)
ICOAC	: Islamic Chamber Of Commerce Arbitration Center (İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim Merkezi)
IDA	: International Development Association (Uluslararası Kalkınma Birliği)
IFC	: International Finance Corporation (Uluslararası Finans Kurumu)
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labor Organization)
InÜLR	: İnönü University Law Review
IP	: Intellectual Property (Fikri Mülkiyet)
IPR	: Intellectual Property Rights (Fikri Mülkiyet Hakları)
Iss.	: Issue
ISTAC	: Istanbul Arbitration Center (İstanbul Tahkim Merkezi)
İİBF	: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükte İşletmeler
KOSBED	: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Kurallar	: WIPO Tahkim Kuralları
LCIA	: London Court Of International Arbitration (Londra Uluslararası Tahkim Mahkemesi)
m.	: Madde
M. Sc.	: Master of Science
Merkez	: WIPO Tahkim ve Arbuluculuk Merkezi
MFA	: Ministry Of Foreign Affairs (Dış İşleri Bakanlığı)
Mfg.	: Manufacturing
MHB	: Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni

MIGA	: Multilateral Investment Guarantee Agency (Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı)
Misc.	: Çeşitli
MÖHUK	: 2675 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Kanunu
MTK	: 4686 Sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu
NAFTA	: North America Free Trade Agreement (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması)
No.	: Numara
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
OMPI	: Organization Mondiale de la Propriete Intellectuelle
ÖİK	: Özel İhtisas Komisyonu
PCT	: Patent Cooperation Treaty (Patent İş birliği Anlaşması)
PLT	: Patent Law Treaty (Patent Kanunu Anlaşması)
Pub.	: Publication
RG	: Resmî Gazete
RUDRP	: Rules For Uniform Domain Name Dispute Resolution Policy (İnternet Alan Adı Uyuşmazlıkları Yeknesak Çözüm Kuralları Hakkında Usul Kuralları)
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SIAC	: Singapore International Arbitration Center (Singapur Uluslararası Tahkim Merkezi)
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TFM	: Ticaret ve Fikri Mülkiyet Dergisi
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TPE	: Türk Patent Enstitüsü
TRIPS	: Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Anlaşması)
TV	: Televizyon
UÇHS	: Uyuşmazlık Çözüm Hizmet Sağlayıcıları
UDRP	: Uniform Domain Name Dispute Resolution Policy (Yeknesak Alan Adı Çözüm Kuralları)
UK	: United Kingdom
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
UNCITRAL	: United Nations Commission on International Trade Law (Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu)
UNCTAD	: United Nations Conference on Trade and Development (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı)
UPOV	: International Union for the Protection of New Varieties of Plants (Uluslararası Yeni Bitki Çeşitlerinin Korunması Birliği)
U.S.	: United States
v.	: Versus
vb.	: Ve Benzeri
Vol.	: Volume (Sayı)
Y.	: Year (Yıl)

WCT	: WIPO Copyright Treaty (WIPO Telif Hakları Anlaşması)
WIPO	: World Intellectual Property Organization (Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü)
WPPT	: WIPO Copyright and Performances and Phonograms Treaties (WIPO Performanslar ve Fonogramlar Anlaşması)
WTO	: World Trade Organization (Dünya Ticaret Örgütü)
www.	: World Wide Web



GİRİŞ

Sanayi devriminden itibaren hem ülkeler arası ticaretin artması hem de son otuz yılda iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle birlikte gelen uluslararası ticaret ağının oldukça yoğunlaşması, ekonomik ve hukuki globalleşme hareketleri, farklı hukuk düzenlerine tabi kişilerin birbirleri ile daha çok ilişkide bulunmaları¹ beraberinde uluslararası boyutta hukuki uyuşmazlıkları getirmiş ve bu uyuşmazlıkları çözecek uluslararası kurumlara ve kurallara ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Fikri mülkiyet hakları (*Intellectual Property Rights* - IPR) ülkelerin topraklarında sınırlı olarak kullanılabiliyordu. Ancak fikri mülkiyetin günümüzdeki kullanım alanı ve ticari faaliyetlere sıklıkla konu olması, uluslararası bir etkiye sahip olmasına neden olmuştur ve halen olmaya devam etmektedir². Ticari hayatın gerektirdiği şekilde uyuşmazlıkların gizli, hızlı ve az masraflı olarak çözülmesi uluslararası hukukun en önemli süjesi haline gelmiştir. Tahkim kurumu ise söz konusu uyuşmazlıkların giderilmesi noktasında kilit bir role sahiptir. Tahkim; taraf menfaatlerini koruması, uzman, tarafsız ve bağımsız hakemler nezdinde uyuşmazlıkların çözülmesi, ticari sırların korunması, devlet mahkemelerine nazaran düşük masraflı olması, tarafların yargılama sürecine etkin katılımının sağlanabiliyor olması, uyuşmazlığın hızlı ve etkin bir şekilde çözüme kavuşturulması sebepleri ile fikri mülkiyet uyuşmazlıklarında en çok tercih edilen uluslararası çözüm mekanizması konumundadır³. “Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında” 1958 tarihli New York Sözleşmesi⁴ sayesinde hakem kararlarının tenfizi uluslararası boyutta oldukça kolaylaştırılmış bu sayede tahkimin önemi artmıştır.

Fikri mülkiyet; endüstriyel, bilimsel, edebiyat veya endüstriyel sahalarda fikri faaliyetlerden kaynaklanan yasal olarak uygulanabilir haklar kümesidir⁵. Fikri mülkiyet hukuku, baş döndürücü teknolojik gelişmeler ile birlikte globalleşmenin artması, kişilerin fikri

¹ ÇÖRTOĞLU KOCA, S. : “Danışmanlık Sözleşmesinin Esasına Uygulanacak Hukuk”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XI, S. 1-2, Y. 2007, s. 235.

² WIPO : WIPO Intellectual Property Handbook, WIPO Publication No. 489 E, 2008, s. 7 (Handbook).

³ Aynı yönde bkz: ÇELİKEL, A. / ERDEM, B. : Milletlerarası Özel Hukuk, İstanbul 2012, s. 682; ŞANLI, C. / ESEN, E. / ATAMAN FİĞANMEŞE, İ. : Milletlerarası Özel Hukuk, İstanbul 2019, s. 644; DESSEMONTET, F. : Fikri Mülkiyet ve Tahkim, Çev. ORAK, C. Ç., FMR, C: 7, S. 1, Ankara 2007, s. 85.

⁴ The Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York Convention), <https://www.newyorkconvention.org/> (E.T: 06.12.2020); BİRSEL, M.T. : “Türkiye’de Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizinin Anayasal ve Küresel Boyutları”, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/756891>, (E.T: 16.02.2021), s. 3.

⁵ WIPO : Intellectual Property System In Sri Lanka An Overview, A Publication Of The National Intellectual Property Office Of Sri Lanka, s. 1; DESSEMONTET, s. 86.

mülkiyet haklarının uluslararası boyutta korunması ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Taraflar, uyuşmazlıkları gidermek amacıyla çeşitli tahkim merkezlerine başvurumaktadırlar. Uluslararası alanda tahkim hizmeti veren birçok kuruluş bulunmaktadır ancak fikri mülkiyet alanında en önemli role sahip iki kuruluş; Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) / *World Trade Organization* (WTO)⁶ ve Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü'dür (WIPO)⁷.

1967 tarihinde Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü Kurucu Anlaşması ile WIPO kurulmuştur. WIPO Arabuluculuk ve Tahkim Merkezi ise 1994 yılında Birleşmiş Milletler (BM) bünyesinde kurulmuş bulunan uzman kuruluşlardan birisi olarak faaliyetlerine devam etmektedir. WIPO'nun temelini, 1883 yılında imzalanan “Sınai Mülkiyetin Korunmasına Dair Paris Sözleşmesi⁸” ve 1886 yılında imzalanan “Edebi ve Artistik Eserlerin Korunmasına Dair Bern Sözleşmesi⁹” oluşturur. WIPO, fikri mülkiyet alanında kişilerin haklarının uluslararası boyutta korunması amacıyla, uluslararası iş birliği ve dayanışmayı teşvik etmek üzere kurulmuştur. 1994 yılına WIPO Uluslararası Büro bünyesinde kurulan WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi nezdinde örgütçe, fikri haklar ve uluslararası ticari uyuşmazlıkların giderilmesine yönelik arabuluculuk ve tahkim kuralları düzenlenmiş ve bu Kurallar dahilinde talepçilere kurumsal tahkim hizmeti vermeye başlamıştır.

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) ve WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi Uyarınca Tahkim Süreci konulu tez çalışmamız; üç bölümden oluşmaktadır.

Çalışmamızın asıl konusu WIPO nezdinde yürütülen tahkim süreci olmakla birlikte, konunun genişliği ve özünün anlaşılabilmesi bakımından fikri mülkiyet haklarının ve tahkim sürecinin genel özellikleri ile WIPO tarafından yürütülen diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına da kısaca değinilecektir. Genel olarak fikri mülkiyet hakları uyuşmazlıkları ve tahkim konusu ile WIPO ve WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi'nin ele alınacağı birinci bölümde, öncelikle fikri mülkiyet haklarının tanımı, tarihçesi, türleri ve fikri mülkiyet haklarının ihlalinden kaynaklanan uyuşmazlık türlerinin neler olduğu, tahkim yargılamasının

⁶ World Trade Organization (WTO), <https://www.wto.org/>, (E.T: 30.01.2021).

⁷ World Intellectual Property Organization (WIPO), <https://www.wipo.int/>, (E.T: 12.02.2021).

⁸ 1883 Tarihli Paris Sözleşmesi, <https://www.pem.org.tr/wp-content/uploads/2020/05/30-Paris-So%CC%88zles%CC%A7mesi.pdf> (E.T: 09.12.2020); SULUK, C. : Tasarım Hukuku (Karşılaştırmalı Endüstriyel Tasarım, Marka, Patent ve Faydalı Model Koruması), Ankara 2003, s. 104; KILIÇOĞLU, A. M. : Sınai Haklarla Karşılaştırmalı Fikri Haklar, Ankara 2006, s. 3; BOZBEL, S. : Fikri Mülkiyet Hakları, İstanbul 2015, s. 21 (Fikri Mülkiyet).

⁹ 1886 Tarihli Bern Sözleşmesi, https://www.telifhaklari.gov.tr/resources/uploads/2012/03/18/2012_03_18_349175.pdf (E.T: 09.12.2020); SULUK, s. 105; BOZBEL (Fikri Mülkiyet), s. 21.

ne olduğu, türleri ile avantajları ve dezavantajları, tahkim yargılamasının fikri mülkiyet hakları uyuşmazlıklarına uygulanabilirliği incelenecektir. Ardından Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) ve WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi inceleme konusu edilecek, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) tanımı, organları, kuruluşu, amacı ve tarihçesinden bahsedildikten sonra WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi'nin yapısı, görevleri ve organları ele alınacaktır.

İkinci bölümde ise WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi kuralları incelenecek, hakemlerin hukuki durumları, WIPO nezdinde fikri mülkiyet uyuşmazlıklarında hakemlerin seçimi, tahkim sürecinin ne şekilde yürütüldüğü, WIPO tahkiminin başlangıcı, yargılama süreci ele alınacaktır.

Üçüncü bölümde ise yargılamanın sona erme halleri incelenecek; gizlilik, WIPO tahkiminde süreler, ücretler ve masraflar ile son hükümler ele alınacaktır. Ayrıca WIPO nezdinde yürütülen diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yolları olan, WIPO Arabuluculuk, WIPO Arabuluculuk-Tahkim, WIPO Hızlandırılmış Tahkim, WIPO ICANN Tahkimi ve WIPO Uzman Kararı konularına konunun geniş sınırları nedeniyle çalışmamızda kısaca yer verilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM:

GENEL OLARAK FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI UYUŞMAZLIKLARI, TAHKİM İLE DÜNYA FİKRİ MÜLKİYET ÖRGÜTÜ (WIPO) VE WIPO TAHKİM VE ARABULUCULUK MERKEZİ YAPISI

1. FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI VE HUKUKİ UYUŞMAZLIKLAR

1.1. Fikri Mülkiyet Hakları Tanımı ve Özellikleri, Tarihçesi ve Türleri

1.1.1. Fikri Mülkiyet Hakları Tanımı ve Özellikleri

Ulusları yaşamın her alanında, özellikle sosyo-kültürel ve ekonomik alanlarda¹⁰ geliştiren zihinsel düşünce yaratıcıları ve buluşçularıdır. Toplumlar, buluşçuyu, üreten bilim ve sanat adamlarını teşvik edebildiği ölçüde gelişir, yüksek teknolojiler üretebilir ve refah seviyelerini artırabilirler¹¹. İnsanlığın günümüzde ulaştığı refah düzeyi; edebiyat, sanat ve teknoloji alanındaki ilerlemeler birer yaratıcı insan faaliyetinin sonucudur¹². Bugün artık dinlediğimiz müzikte, telefonumuzun çalışmasını sağlayan teknolojide, kullandığımız otomobillerin tasarımında, giydiğimiz ayakkabılarımızın logosunda fikri mülkiyet haklarının varlığından bahsedilmektedir¹³. Fikri mülkiyet, en basit anlamıyla bir şahsa veya kuruluşa ait olan fikir ürününü ifade eder. Dolayısıyla fikri mülkiyet, sübjektif bir hak olarak kabul edilmiştir¹⁴. Fikri mülkiyet hakları ise, fikri bir emek ve zekanın ürünü olan¹⁵ fiziki bir varlığı bulunmayan eserler üzerinde sahip olunan maddi ve manevi¹⁶ mutlak haklar ile bununla ilgili yan (bağılantılı) hakları barındırır.

Fikri mülkiyet hakları, sahibine maddi olmayan eşya üzerinde sınırsız ve mutlak bir hakimiyet tanır. Diğer mutlak haklarda olduğu gibi, fikri mülkiyet üzerindeki haklar da sahibi olan kişilere üçüncü kişilerin fiziki varlığı olmayan bu maldan yararlanmalarını yasaklama

¹⁰ KAPLAN, Y. : İnternet Ortamında Fikri Hakların Korunmasına Uygulanacak Hukuk, Ankara 2004, s. 60, (İnternet).

¹¹ AYDIN, H. : Sınai Mülkiyet Hakları Aleyhine İşlenen Suçlar, Ankara 2003, s. 23 ; CANBOLAT, T. : Fikri Mülkiyet Hukuku Yıllığı 2011, Ed: Tekin Memiş, Ankara 2012, s.31.

¹² TAŞ, S. : “Fikri ve Sınai Mülkiyet Alanındaki Sorunlar, Gelişmeler ve Türkiye-AB İlişkileri Açısından Bir Değerlendirme”, Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi, S.10, Y.9, Konya 2006, s.80-81.

¹³ WIPO : Your Own World of IP, WIPO Publication No. 907E, 2017, s. 4 (Own World).

¹⁴ TÜYSÜZ, M. : Fikri Haklar Üzerindeki Sözleşmeler, Ankara 2007, s. 26.

¹⁵ ÇALIŞKAN, Y. : Uluslararası Fikri Mülkiyet Hukukunda Uyuşmazlık Çözüm Mekanizmaları: WIPO Tahkimi ve Dünya Ticaret Örgütü, İstanbul 2008, s. 15; KILIÇOĞLU, s. 3; BOZBEL (Fikri Mülkiyet), s. 4.

¹⁶ KAPLAN (İnternet), s. 60.

yetkisini verir¹⁷. Fikri hak sahipleri, bu haklar üzerinde dilediği şekilde tasarrufta bulunabilir ve bu hakları herkese karşı ileri sürebilir. Örneğin fikri mülkiyet hakkı sahibi; hakkını devredebilir, hakkı rehnedilebilir, hakkın haczi kabildir ve hakkın kullanım lisansını verebilir¹⁸.

Doğası gereği uluslararası nitelik taşıyan¹⁹ ve özellikle 20. yüzyılın sonlarından itibaren gelişen teknoloji ve bunun sonucu olarak çok daha geniş çaplı olarak önem kazanan²⁰ fikri mülkiyet haklarının korunmaya ihtiyacı vardır. Fikri mülkiyet hakları; sanatçıların, müzisyenlerin, yazarların telif hakları ile buluşları konu edinen patent, logo, isim ve ticari unvanları içeren marka, tasarım, coğrafi işaretler, entegre devre topoğrafyaları, görünüm, şekil ve ürünlerin dokusunu barındıran faydalı model gibi sınai hakları barındırır²¹. Günümüzde tüm gerçek ve tüzel kişilerin ortaya koyduğu eserler, üretimini sağladığı ürünler, yenilikler, tasarımlar ve buluşlar vb. kavramlar globalleşen ticari hayatta ve dünya düzeninde özellikle uluslararası mecrada tecavüze oldukça açık bir konumdadır. Bu hakların sadece iç hukuk kuralları ile ulusal alanla sınırlı kalan korumanın, etkin bir koruma olması mümkün değildir²². Dolayısıyla uluslararası alanda yapılacak anlaşmalarla etkin bir mekanizma kurularak fikri mülkiyet haklarının korunması gerekmektedir.

WIPO Tahkim Kurallarının 2. maddesine göre, fikri mülkiyet haklarının neleri kapsadığı belirtilmiştir. Buna göre; edebi eserler, sanatsal ve bilimsel çalışmalar; bunlarla bağlantılı olan icracı sanatçı eserleri ile fonogram ve radyo yayınları, insan emeği sonucu ortaya çıkan buluşlar, endüstriyel tasarımlar, ticari ve hizmet markaları, ticari unvanlar ile isimler, haksız rekabete karşı koruma ile edebi, sanatsal, bilimsel ve sınai alanlarda fikri mülkiyete konu olan çalışmalardan kaynaklanan diğer tüm hakları kapsar.

1.1.2. Fikri Mülkiyet Haklarının Tarihçesi

Gerek günümüz Kara Avrupası hukuk sistemine kaynaklık eden Antik Yunan Hukuku ve Roma Hukuku'nda gerekse Çin, Mezopotamya, Mısır ve benzeri uygarlıkların düzenlemiş oldukları kanunlarda fikir ve sanat eserleri yaratıcılarının hukuken korunmadığı görülmektedir. Eser sahibinin ortaya koyduğu fikir veya sanat ürünleri, üzerinde yer aldıkları maddi varlıktan

¹⁷ BOZBEL (Fikri Mülkiyet), s. 5.

¹⁸ ERDİL, E. : Fikri Mülkiyet Hukuku, İstanbul 2016, s. 2.

¹⁹ SULUK, s. 102.

²⁰ TANIELIAN, A. R. : Roles Of Arbitration In International Intellectual Property Dispute Resolution, A Dissertation Presented To Ramkhamhaeng University In Partial Fulfillment Of The Requirements For The Degree of Doctor Of Laws, 2013, s. 1.

²¹ WIPO (Own World), s. 4.

²² KILIÇOĞLU, s. 18.

ayrı olarak düşünülmemekteydi²³. Bu ürünleri yaratan kişilerin de maddi ve manevi yönden korunmalarına bir ihtiyaç duyulmuyordu. Fikir ve sanat eserlerinin toplum nezdinde bir değeri elbette vardı ancak bu değer hukuksal bir değer değil sosyal bir değerdi. Hukuksal bir değer olmadığı için de bir hak olarak nitelenmiyor ve ihlali durumunda yargı sistemi harekete geçerek gerekli yaptırımları uygulamıyordu²⁴.

Fikri mülkiyete ilişkin hakların korunması, sadece ülkelerin iç hukukunu ilgilendiren bir hukuki mesele gibi görünse dahi ticari ilişkilerin uluslararası boyutlarda gerçekleşmesi, ulaşım ve iletişim alanlarında görülen gelişmeler, fikri mülkiyeti iç hukukun tekeline çıkarıp, uluslararası hukuki bir boyut kazandırmaktadır. Bu sayede de uluslararası düzenlemelerin yapılmasına ihtiyaç doğmuştur²⁵. Fikri mülkiyet haklarına ilişkin koruma, 15. – 16. yüzyıllarda çeşitli imtiyazlar ile sağlanıyor iken 19. yüzyılda sanayi devrimi sonrası alanın hızla gelişmesi sonucu çeşitli kanuni düzenlemeler gerçekleşmiştir²⁶. Dünyada fikri mülkiyet alanında ilk düzenlemeler imtiyazlar şeklinde olmuş sonrasında kanuni düzenlemelere gidilmiştir. Tarihsel gelişimi ise şu şekilde sıralamak mümkündür:

- 1443 yılında Venedik'te çıkarılan imtiyazlar bugünkü anlamıyla gerçekleştirilen ilk fikri mülkiyet hakları korumasıdır. Ayrıca tekel hakkını tanıyan ilk ülke de Venedik'tir. 1474 yılında Venedik'te ilk patent kanunu çıkarılmıştır ve bu sayede buluşçuların kendi buluşlarından yararlanma hakkı kanunlaşmıştır²⁷.

- 1624 tarihli İngiltere'de çıkarılan Tekel Kanunu (*Statue of Monopolies*), bu anlamdaki ikinci kanundur²⁸. Yine 1709 tarihli İngiltere'de çıkarılan Kraliçe Anne Kanunu modern anlamda fikir ve sanat eserlerine öncülük eden bir kanun olmuştur²⁹.

- 1879 Osmanlı İhtira Beratı Kanunu patent hakları ile ilgili ilk önemli düzenlemedir³⁰. 1791 tarihli Fransız Patent Mevzuatı olduğu gibi çevrilerek hazırlanmış ve 1879 yılında yürürlüğe girmiştir.

²³ Benzer yönde görüş için bkz: OĞUZ, A. : Bilişim ve Fikri Mülkiyet Semineri, TOBB, 2006, s. 25.

²⁴ GÜN, B. : “Fikri Mülkiyet Hukukunun Tarihsel Gelişimi”, Belgesel Sinema Kitabı 2007, Der: Ebru Seyhan, <http://gunhukuk.com/portfolio/fikri-mulkiyet-hukukunun-tarihsel-gelisimi/>, (E.T: 20.10.2020).

²⁵ TAŞ, s. 82.

²⁶ ORTAN, A. N. : Avrupa Patent Sistemi, C. II, Ankara 1992, s. 139.

²⁷ GÜNEŞ, İ. : Sınai Mülkiyet Kanunu Işığında Uygulamalı Patent ve Faydalı Model Hukuku, Ankara 2019, s. 21; benzer yönde bilgi için bkz: TAŞ, s. 83; metnin İngilizce hali için bkz: http://www.copyrighthistory.org/cam/tools/request/showRepresentation?id=representation_i_1474, (E.T: 22.04.2021); NARD, C. A. / MORRIS, A. P. : "Constitutionalizing Patents: From Venice to Philadelphia" (2006), Faculty Publications, 587, s. 225.

²⁸ AYDIN, s. 23.

²⁹ TEKİNALP, Ü. : Fikri Mülkiyet Hukuku, İstanbul 2012, s. 81.

³⁰ AYDIN, s. 23; GÖKOVALI, U. / BOZKURT, K. : “Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakkı (FSMH) Olarak Patentler: Dünya ve Türkiye Açısından Tarihsel Bir Bakış”, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE),

- Kraliçe Anne Kanunu temel alınarak hazırlanan 1790 Tarihli Amerikan Patent Kanunu ile dünyanın ilk modern anlamda patent sistemi kurulmuştur³¹.

- 1791 tarihli Fransız Patent Mevzuatı (*French Patent Legislation*)³²

- 1799 tarihli İsviçre Patent Kanunu (*Swiss Patent Law*)³³

- 1885 Japon Patent Tekeli Talimatnamesi (*Japanese Patent Monopoly Regulation*)³⁴

- 1896 tarihli Rusya’da çıkarılan “Buluşlar ve İyileştirmeler İçin Ayrıcalıklara İlişkin Yönetmelikler [veya Tüzük]” (*Regulations [or Statute] on privileges for inventions and improvements*)³⁵

Fikri mülkiyet hukuku, bir hukuk dalı olarak nitelenmesini ve en ciddi gelişimini Fransız İhtilali’nden sonra yaşamıştır. Fransız devriminin, tüm dünyada başlattığı değişim dalgasından fikri mülkiyet hukuku da nasibini almıştır. Fikri mülkiyet alanında o güne değin egemen olan imtiyazları ortadan kaldırarak korunmasız olan eser sahibini, hukukun korumasına sokmuştur. Fransız devrimi sonrası ülkede iktidarı ele geçiren burjuvazi, yaptığı düzenlemeler ile iki yıl içinde eser sahibinin, eseri üzerindeki mülkiyet hakkının mevcut olduğunu kabul etmiş, böylece fikri mülkiyet hukukunu günümüz anlamıyla doğurmuştur³⁶. Fikri mülkiyet hakları ile ilgili birçok uluslararası anlaşmalar yapılmıştır³⁷.

Fikri mülkiyet haklarını temel anlamda iki ana grupta toplamak mümkündür³⁸: Telif hakları ve sınai haklar.

Güz 2006, S. 17, s. 141; GÜNEŞ, s. 22; Ayrıntılı bilgi için bkz: YAZICI S. / ŞAHİN, S. : “Osmanlı Devleti’nde Patent Uygulaması: Örneklerle İhtira Beratı Kanunu İncelemesi”, History Studies, 11/2, Nisan 2019, s. 815-825.

³¹ OKAT, T. : Fikri Mülkiyet Hukuku Yıllığı 2011, Ed: Tekin Memiş, Ankara 2012, s. 335; TAŞ, s. 83.

³² Bilgi için bkz: GALVEZ-BEHAR, G. : “The Patent System During the French Industrial Revolution: Institutional Change and Economic Effects” De Gruyter Oldenbourg, Jahrbuch für Wirtschaftsgeschichte 2019, 60(1): 31–56, <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/jbwg-2019-0003/html>, (E.T: 14.05.2021), s. 31; GÖKOVALI / BOZKURT, s. 141.

³³ Bilgi için bkz: SULUK, C. / ERZURUMLUOĞLU ER, Ö. : “Türkiye’de Tasarım Tescil Sistemine Yönelik Bir Değerlendirme”, https://fikrimulkiyet.com/download/16-FULL_TR_Turkiyede_Tasarim_Tescil_Sistemine_Yonelik_Bir_Degerlendirme.pdf (E.T: 19.03.2021), s. 721.

³⁴ Bilgi için bkz: AYDIN, s. 23.

³⁵ EUGSTER, E. : “Evolution and Enforcement of Intellectual Property Law in Russia”, Washington University Global Studies Law Review, Vol: 9:131, <https://core.ac.uk/download/pdf/233165131.pdf>, (E.T: 14.05.2021), s. 136; Bilgi için bkz: YALÇINER, U.: “Türk Patent Enstitüsünün Geçmişi ve Geleceği”, Marka Koruması Uluslararası Sempozyumu, İstanbul 1998, s. 27.

³⁶ GÜN, s.1.

³⁷ Anlaşmalar için bkz: SULUK, s.102.

³⁸ WIPO : Intellectual Property System In Sri Lanka An Overview, s. 1.

1.1.3. Fikri Mülkiyet Hakları Türleri

WIPO'nun nitelendirmesine göre fikri mülkiyet hakları, telif hakları ile bununla bağlantılı haklar ve sınai mülkiyet hakları olarak iki kısma ayrılabilir.

TABLO 1: Fikri Mülkiyet Hakları Tablosu³⁹

FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI	
TELİF HAKLARI	SINAI MÜLKİYET HAKLARI
- İlim ve Edebiyat Eserleri (Bilgisayar Programları Dahil Olmak Üzere) - Musiki Eserler - Güzel Sanat Eserleri - Sinema Eserleri - İşleme ve Derleme Eserler (Veri Tabanları Dahil Olmak Üzere) - Bağlantılı Haklar: - İcracı Sanatçı Hakları - Fonogram Yapımcıları Hakları - Radyo ve TV Kuruluşları	- Patentler - Faydalı Modeller - Tasarımlar - Markalar - Coğrafi İşaretler - Ticaret Unvanı - İşletme Adı - Entegre Devre Topoğrafyaları - Yeni Bitki Çeşitleri - Biyoteknolojik Buluşlar

1.1.3.1. Telif Hakları

Telif hakları diğer adıyla fikir ve sanat eserleri; ilim ve edebiyat eserleri, musiki eserleri, güzel sanatlar eserleri, sinema eserleri, işleme ve derleme eserler, veri tabanları, yeni bitki çeşitleri, biyoteknolojik buluşlardan oluşur. Eser sahibinin fikri emeği sayesinde meydana gelen söz konusu eserler, şahsi bir hak olup⁴⁰ üçüncü kişilerce izinsiz olarak kullanılması yasaktır. Telif hakları, mülkiyet hakkıdır ancak fiziksel olarak mülkiyetten farklı bir yapıya sahiptir⁴¹. Telif hakları, kişinin eseri ortaya çıkarması ile doğmuş olur ve sahibine orijinal çalışmasının kopyalarını kimin üretip satabileceğine karar verme hakkı verir. Sınai mülkiyet haklarının aksine bu hakların doğumu için herhangi bir tescil veya bildirim gibi bir zorunluluk bulunmamaktadır. Ayrıca yaratılmış bu gibi eserlerin sınai haklarda olduğu gibi sanayi, ticaret ve endüstride kullanılma amacı yoktur.

³⁹ BOZBEL (Fikri Mülkiyet), s. 4; ERDİL, s. 1; DPT : Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Fikri Haklar Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara 2000, Yayın No: DPT: 2500 – ÖİK: 512, s. xiv, (Kalkınma Planı).

⁴⁰ BÜLTER, A. : ‘‘Eser Sahibinin Hakları ile Bağlantılı Haklar’’, TBB Dergisi, S. 59, 2005, s. 90.

⁴¹ VAYER, D. / SIRINELLI, P. : Principles Of Copyright / Notions Fondamentales Du Droit D’auteur, Geneva 2002, s. 11.

Fikri mülkiyet alanında ilk kanunlaşma hareketleri edebiyat eserleri ile başladığı için fikri mülkiyet hukuku terminolojisini de edebiyat eserlerinin nitelikleri şekillendirmiştir. Örneğin yabancı dillerdeki fikri mülkiyet hukuku kavramını niteleyen temel kavram “copyright”tır. Yani sözcük anlamı ile edebiyat eserlerinin çoğaltılması hakkı. Bu kavram anlam genişlemesine uğrayarak tüm fikri mülkiyet hukukunu temsil eder olmuştur⁴². Bunun devamında resimler ve müzik eserleri fikri mülkiyet alanında ağırlıklarını ikinci olarak hissettirenler olmuşlardır. Haritalar, maketler, el yazmaları, oymalar, kabartmalar, bilimsel ve hatta mimari türden eserler çok sonradan kanunların koruma alanına dâhil edilmişlerdir. Fikir ve sanat eserleri hukukunda en son korunan türler ise, sinema eserleri, koreografiler, pandomimalar ve bilgisayar programlarıdır. Örneğin, J.K. Rowling, ilk Harry Potter kitabını yazdığından fakir bir insandır ancak Harry Potter kitabının telif hakkı kendisine bulunmaktadır. Dolayısıyla bu şekilde fikri mülkiyetini koruyarak, belirli bir bedel karşılığında bu hakkı yayınevi ile paylaşmış ve bu sayede satılan kitapların kopya sayısına göre telif hakkını kazanmıştır. Burada Rowling, sadece kitapta kullandığı kelimelerde değil, yarattığı karakterlerde, olayın hikayesinde de telif hakkı sahibidir. Dolayısıyla, kitabın hikayesi bir film yapılmak istendiğinde elinde bulundurduğu bu telif hakkını yapımcı firma ile paylaşmış ve filmin satışından da bu şekilde hakkını kazanmıştır⁴³.

1.1.3.1.1. Bağlantılı Haklar Kavramı

Fikri mülkiyet hakları ile yakınlık gösteren, benzer veya komşu olarak kabul edilen⁴⁴ bağlantılı haklar da vardır. Bağlantılı hak kavramı, eser sahibi dışında, eserin tanıtılması, oynanması, yayınlanması, çalınması yolları ile kamuoyuna ulaştırılmasına hizmet eden kişilerin haklarını niteler. Bunlar üç grupta toplanmıştır. Bunlar; icracı sanatçıların hakları, radyo ve TV kuruluşlarının hakları ve fonogram yapımcılarının haklarıdır. Tiyatro veya sinema eserini oynayan oyuncuların, besteyi seslendiren ses sanatçıların veya radyo ve TV yayınlarını yapan kişilerin söz konusu eserlerin asıl sahibi olmamalarına rağmen eserler ile bağlantılı fikri çalışmalarının korunması ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

1961 tarihli Sanatçıların, Fonogram Yapımcılarının ve Yayın Kuruluşlarının Korunmasına İlişkin Roma Sözleşmesi (*Rome Convention for the Protection of Performers*,

⁴² GÜN, s.1; Aynı yönde bkz: TEKİNALP, s. 86.

⁴³ WIPO (Own World), s. 6.

⁴⁴ BÜLTER, s. 92; Aynı yönde bkz: ÖZEKES, M. : “Fikir ve Sanat Eserleri Hukukunda İhtiyati Tedbir”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2002, C. 4, S. 2, s. 98.

Producers of Phonograms and Broadcasting Organisations)⁴⁵ ile bağlantılı haklar belirtilmiştir. Bu sözleşme ile icracı sanatçıların, TV yayını yapan firmalar ile ses ve filmleri ilk kez tespit eden yapımcıların hakları korumaya alınmış oldu⁴⁶. WIPO, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) ile birlikte Roma Sözleşmesinin idaresinden sorumludur.

Ayrıca, Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Anlaşması (*Aggrement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights*) kısaca TRIPS Anlaşması⁴⁷ ilgili hakların korunmasına ilişkin hükümler içerir. Bu hükümler, Roma Sözleşmesinde ve 1971 tarihli Fonogram Üreticilerinin Fonogramlarının İzinsiz Çoğaltılmasına Karşı Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesinde⁴⁸ yer alan hükümlerden bazı bakımlardan farklıdır.

1.1.3.2. Sınai Mülkiyet Hakları

Sınai mülkiyet haklarının kapsamı, 1883 tarihli Paris Sözleşmesi'nin 1. maddesi, 2. bendine göre “İhtira beratları, faydalı modeller, sınai resim ve modeller, fabrika veya ticaret malları, hizmet markaları, ticaret unvanı, orijin işaretler veya menşe adlandırmaları ve gayri kanuni rekabetin önlenmesi” şeklinde belirlenmiştir⁴⁹.

Bunun devamında, WIPO Kuruluş Sözleşmesinde fikri mülkiyet kavramının kapsamı içine var olan telif haklarına ek olarak ihtira beratları, sınai resim ve modeller, fabrika, ticaret ve hizmet markaları, ticaret unvanı ve adlandırmaları ile gayri kanuni rekabete karşı korumaya ilişkin haklar da dahil edilmiştir. TRIPS'te⁵⁰ ise yine markalar, sınai tasarımlar, coğrafi işaretler, patentler, entegre devre topoğrafyaları da fikri mülkiyet kapsamına alınmıştır⁵¹.

Sınai haklar ise; sanayi ve tarım alanlarındaki buluş, yenilik, tasarım ve özgün çalışmaların, ilk uygulayıcıları adına veya ticari alanda üretimi sağlanan ve satılan malların

⁴⁵ Rome Convention for the Protection of Performers, Producers of Phonograms and Broadcasting Organisations (İcracı Sanatçılar, Fonogram Yapımcıları ve Yayın Kuruluşlarının Korunmasına Dair 26.10.1961 Tarihli Roma Sözleşmesi), https://www.telifhaklari.gov.tr/resources/uploads/2012/03/18/2012_03_18_571602.pdf, (E.T: 12.03.2021).

⁴⁶ KILIÇOĞLU, s. 30; BOZBEL (Fikri Mülkiyet), s. 22.

⁴⁷ Aggrement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS), Dünya Ticaret Örgütü'nü Kuran Anlaşma'nın 1C eki olarak düzenlemiştir. Türkiye'de kabul tarihi 26.01.1995, Kanun numarası 4067 olan Resmî Gazetede (RG) 29.01.1995'te yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁴⁸ 1971 Geneva Convention on the Protection of Phonogram Producers from Unauthorized Reproduction of Their Phonograms, <https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Goster/58455?AspxAutoDetectCookieSupport=1>, (E.T: 10.02.2021).

⁴⁹ 1883 Paris Sözleşmesi Türkçe Metni, <https://www.pem.org.tr/wp-content/uploads/2020/05/30-Paris-So%CC%88zles%CC%A7mesi.pdf>, (E.T: 15.01.2021).

⁵⁰ KILIÇOĞLU, s. 24.

⁵¹ AYDIN, s. 31.

üzerlerindeki üretici veya satıcısının ayırt edilmesine yarayacak patent, tasarım, entegre devre topoğrafyaları, yeni bitki çeşitleri ıslahçı hakları gibi fikirsel çabası ile yeni bir üretim tekniği ve üretimde kullanılan bir düşünce sonucu üretilmiş ürünler ile markalar, coğrafi işaretler, işletme adı, ticaret unvanı, internet alan adları gibi işaretlerin sahipleri adına tescil (kayıt) edilmesi ve böylece bahsi geçen ilk uygulayıcı kişilerin ürününü üretme ve satma hakkına geçici bir süre⁵² ile sahip olduğu haklardır⁵³. Hak sahibinin asıl amacı; sanayi, endüstri, ticarete kullanılmak üzere yaratıcılığını kullanmasıdır.

1.2. FİKRİ MÜLKİYET HAKLARINDAN KAYNAKLANAN HUKUKİ UYUŞMAZLIKLAR

1.2.1. Genel Olarak

Fikri mülkiyet kavramının esası bilgidir ve insan aklından doğar⁵⁴. 1967 tarihli Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü'nü kuran Stockholm Anlaşması'nın 2. maddesi ile fikri mülkiyet kavramına;

- Edebî, artistik ve ilmî eserlere, sanat yorumcularının eserlerine ve icracı sanatçıların eserlerine, fonogramlara ve radyo yayınlarına,
- İnsanî (insan eliyle yapılan) faaliyetin her sahasındaki ihtirallara,
- İlmî keşiflere,
- Sınaî resim ve modellere,
- Gayrı kanunî rekabete karşı himayeye ilişkin haklar ve adlandırmalara,
- Gayrı kanunî rekabete karşı himayeye ilişkin haklar ve sınai, ilmî, edebî ve artistik sahalarda fikrî faaliyete ilişkin bütün diğer haklar dahil edilmiştir⁵⁵.

⁵² Türkiye'de markalar 10 yıl (talep halinde onar yıllık dönemlerle süresiz olarak uzatılabilir), incelemesiz patentler 7 yıl (yenilik incelemesi yapılmaksızın verilen patent) , incelenmişler patentler 20 yıl (yenilik incelemesi yapılarak verilen patent), faydalı modeller 10 yıl (bir daha uzatılamaz) , tasarımlar 5 yıl (beşer yıllık dönemlerle en çok 25 yıla kadar uzatılabilir), entegre devre topoğrafyaları 10 yıl, yeni bitkilere özgü ıslahçı hakları 25 yıl (ağaç, asma ve patates için bu süre 30 yıldır) tescil ile korunur.

⁵³ KILIÇOĞLU, s. 5.

⁵⁴ ÇALIŞKAN, s. 16.

⁵⁵ Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatını Kuran Stockholm Sözleşmesi, [https://kms.kayis.gov.tr/\(X\(1\)S\(2zbk3x5ipjhtd cz2wwjkdjex\)\)/Home/Goster/58457?AspxAutoDetectCookieSupport=1](https://kms.kayis.gov.tr/(X(1)S(2zbk3x5ipjhtd cz2wwjkdjex))/Home/Goster/58457?AspxAutoDetectCookieSupport=1) (E.T. 08.10.2020).

Fikri mülkiyet haklarının çerçevesi oluşturulurken, dar bir perspektiften belli başlı konular belirlenmekten ziyade, geniş bir yorumlama tekniği kullanılmış, bu sayede teknoloji ile birlikte gelen ve gelebilecek olan yeni alan ve dallardaki fikri mülkiyet hakkı da koruma kapsamına dahil edilebilmektedir.

1.2.2. Fikri Mülkiyet Haklarından Doğan Uyuşmazlıkların Tasnifi

1.2.1.1. Sözleşme Kaynaklı Uyuşmazlıklar

Fikri mülkiyet alanındaki uyuşmazlıkların büyük bir kısmı taraflar arasındaki sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklardır. Bunların başlıcaları; ar-ge anlaşmaları, franchising, ortak girişim (*joint venture*), lisans sözleşmeleri, şirket birleşme ve devralmalarıdır⁵⁶.

Ortak girişim (*joint venture*) sözleşmelerinde, yatırım anlaşmalarında fikri haklara ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. Özellikle taraflar, yapmış oldukları yatırım kavramına fikri mülkiyet haklarını da dahil etmektedirler.

Lisans sözleşmelerinin genel amacı, lisansı alan kişinin lisans ile elde etmiş olduğu hakkı karşısına herhangi bir engel çıkmadan kullanabilmesine dayanır⁵⁷. Bu konudaki sözleşmelerin çeşitli olması sebebiyle farklı türlerde uyuşmazlıklar meydana gelmektedir. Lisans konusu hakkın kapsamı, tarafın lisans bedelini ödememesi, tazminat hususu, sözleşmenin sona erme şartları uyuşmazlık türlerine örnek teşkil edecektir.

Şirket devralma sözleşmelerinde, şirketin fikri mülkiyete ilişkin hakları ve hakkın sahipliğine ilişkin garantiler, şirketin fikri mülkiyete ilişkin yapmış olduğu başvuruları ile ilgili bulunduğu taahhütler uyuşmazlık konusu olabilmektedir. Taraflar arası devir sözleşmesinde tahkim şartı var ise ya da ayrı bir tahkim anlaşması yapmış iseler, uyuşmazlığın tahkim yolu ile çözülebilmesi mümkün olacaktır⁵⁸.

1.2.2.2. Sözleşme Dışı Vakıalar

Sadece taraflar arası sözleşmelerden ziyade, fikri mülkiyet hakkı sahibi, hakkının tecavüze uğradığı iddiası ile diğer tarafa bir hak talebinde bulunabilecektir. Bu konuda en çok

⁵⁶ RATTRAY, A. : Alternative Dispute Resolution in Intellectual Property, https://www.wipo.int/edocs/mdocs/sme/en/wipo_smes_ge_09/wipo_smes_ge_09_www_122658.ppt, (E.T: 12.05.2021), s. 17; ÇALIŞKAN, s. 17.

⁵⁷ ÇALIŞKAN, s. 17.

⁵⁸ WERNER, J. : “Intellectual Property And Arbitration, A Comment on a Recent ICC Report”, The Journal of World Intellectual Property 1 (5), 1998, s. 847.

görülen örnekler, fikri hak malikinin hakka ilişkin sahipliği ve fikri hak malikinin bu hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddiasıdır⁵⁹.

1.3. Fikri Mülkiyet Haklarına İlişkin Uyuşmazlıklarda Tahkim ve Tahkimin Uygulanabilirliği

1.3.1. Genel Olarak

Fikri mülkiyet hakları; teknolojinin ve uluslararası ticaretin son yarım asırda oldukça gelişmesi, sahibi tarafından yaratılan bir fikrin kullanımının ve üretilen bir ürünün sadece kendi ülkesi sınırları içinde kalmaması yani hızla dünyaya yayılması sebebiyle uluslararası mecrada bu hakların korunması ve ortaya çıkan uyuşmazlıkların giderilmesi amacıyla belirli mekanizmalara ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Globalleşen ve hızla küçülen dünya karşısında, teknolojinin ve ticaretin sürdürülebilir olması hayati önem arz etmektedir. Uluslararası ticari uyuşmazlıklara çözüm getirecek uluslararası bir mahkeme yoktur. Uluslararası alanda tahkim, bilindik dava yoluna oranla tercih edilen ve öncelikli olarak uygulanan uyuşmazlık çözüm yolu olmuştur⁶⁰. Günümüzde artık taraflardan birisinin ulusal mahkemesine gidilmemekte, uyuşmazlıkların büyük bir çoğunluğu tahkim kurumları vasıtası ile çözülmektedir. Ulusal mahkemelerin ciddi dezavantajları karşısında tahkim, hem uluslararası boyutta uygulanabilir kararlar alınabilmesi, hem de yüksek meblağlı yargılamalar için düşük masraflı olması, ayrıca ciddi bir emek ve zaman kazancı sağlaması ve tarafları sürece dahil eden bir yol ile uyuşmazlığın çözümüne yönelme şansı tanınması ile uluslararası nitelikte olan fikri mülkiyet uyuşmazlıklarında en çok tercih edilen ve en güvenilir yöntem haline gelmiştir.

Tahkim, tarafların ulusal mahkemelerin devlet egemen yargı yetkisini değil, belirli kurallar ve kanunlar çerçevesinde özel bir yargılama yoluna gitmesini ifade eder⁶¹. Diğer bir deyişle, tarafların, geçerli bir tahkim sözleşmesine dayanarak, kendi aralarında doğmuş veya doğması ihtimali bulunan uyuşmazlıkların çözümünü, kendi seçecekleri bağımsız ve tarafsız üçüncü kişiler, yani hakemlerce, bağlayıcı kararına sunmalarındır⁶². Ulusal yargı karşısında tahkim yolunun çeşitli avantajları da vardır.

⁵⁹ ÇALIŞKAN, s. 18.

⁶⁰ ÖZBEK, M. S. : Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Ankara 2013, s. 187; ŞANLI / ESEN / ATAMAN FİĞANMEŞE, s. 644.

⁶¹ ERTEKİN, E. / KARATAŞ, İ. : Uygulamada İhtiyari Tahkim ve Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizi Tanınması, Ankara 1997, s. 35; aynı yönde bkz: AKINCI, Z. : Milletlerarası Tahkim, İstanbul 2016, s. 3; BERKHAN, İ. : Tahkim ve Arabuluculukta Tarafsızlık İlkesi, İstanbul 2019, s. 10.

⁶² ÖZBEK, s. 186; WIPO : Resolving Intellectual Property and Technology Disputes Through WIPO ADR, WIPO Publication No. 799E/2016 (Resolving), s. 6; KAPLAN, Y. : Milletlerarası Tahkimde Usule Aykırılık, Ankara 2002, s. 23 (Usule Aykırılık).

Ayrıca 1958 tarihli Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizine Dair New York Sözleşmesi ile sözleşmeye taraf ülkelerde diğer üye ülkede verilmiş olan hakem kararının icra kabiliyeti bulunmaktadır⁶³. Ulusal mahkemelerin aksine, uluslararası tahkim sonucu verilen hakem kararlarının tenfizi daha kolaydır. Bu sayede hakem kararının uygulanması için taraflarca ayrıca bir başvuru ve dava yoluna gidilmesi gerekmemekte bu şekilde nihai hakem kararlarının işlevi oldukça genişletilmiş durumdadır. Bu konuya hakem kararlarının tanıma ve tenfizi başlığıyla ilerleyen bölümde değinilecektir.

Taraflar, tahkim yoluna gitmek için ortak ve karşılıklı bir irade ortaya koymalıdır⁶⁴. Tahkim anlaşması, WIPO Tahkim Kurallarında yalnızca tarafların rızası ile ortaya konulmuş olması ilkesi kapsamındadır⁶⁵. Bu iki şekilde olabilir. İlkinde taraflar ana sözleşmeye ekleyecekleri madde ile tahkim şartı kararlaştırabilirler veya ikinci olarak ana sözleşmeden ayrı olarak bir tahkim anlaşması yapabilirler. Bu şekilde anlaşılan taraflar, tahkim şartı ile yetkili mahkemenin yetkisini ortadan kaldırmış olmaktadır⁶⁶. Diğer bir deyişle tarafların tahkim sözleşmesi yapmaları ile; ülke yargısının daraltılması ve bu mahkemelere giden yolun kapanmış olması söz konusu olur. Hakemlerin, taraflar arası sözleşme uyarınca uyuşmazlık konusunda yargılama ve hüküm verme yetkisini haiz olmaları usulü bir fiildir. Mahkeme yargısına başvuru yolunun kapanması da usulü özellik gösterir⁶⁷.

Tahkim yolunun üç temel prensibi aşağıda kısaca ele alınmıştır.

1.3.2. Tahkimin Genel Prensipleri

Ulusal yargılamalara alternatif olarak geliştirilen tahkim yolunun temel özellikleri karşılıklı olma, bağımsızlık ve hakemlerin kendi yetkileri hakkında karar vermeleridir. Bu gibi prensipler, tahkimin alternatif uyuşmazlık çözüm yolu olarak taraflarca sıklıkla tercih edilmesini sağlamaktadır.

1.3.2.1. Karşılıklı Olma

Tarafların tahkim iradelerini ortaya koymak için iki yol vardır. Bunlardan ilki yaptıkları sözleşmeye ekleyecekleri tahkim şartı ile sağlanır ikincisi ise söz konusu sözleşmeden ayrı

⁶³ YILMAZ, İ. : Uluslararası Yatırım Uyuşmazlıklarının Tahkim Yoluyla Çözümü ve ICSID, İstanbul 2004, s. 8-9.

⁶⁴ Aynı yönde bkz: ŞANLI, C. : Milletlerarası Ticari Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 1986, s. 105, (Esas).

⁶⁵ LANDOLT, P. / GARCIA, A. I. : Commentary on WIPO Arbitration Rules, 2017, s. 5.

⁶⁶ ÇELİKEL / ERDEM, s. 670.

⁶⁷ ALANGOYA, Y. : Medeni Usul Hukukunda Tahkimin Niteliği ve Denetlenmesi, İstanbul 1973, s. 64.

olarak ayrıca bir tahkim anlaşması yapmalarındır. Tahkim anlaşmasının pozitif etkisi kapsamında taraflar, aralarındaki uyuşmazlıkların tahkim yolu ile çözüleceği konusunda bağlayıcı bir karar almakta ve uyuşmazlığın çözümü konusunda hakem mahkemesine yetki verir. Negatif etkide ise tahkim anlaşması, taraflar arası meydana gelecek uyuşmazlıkların çözümünde mahkeme yoluna başvurmayı yasaklamaktadır⁶⁸. Dolayısıyla tahkim anlaşması imzalayan taraflar yargı yoluna gitmekten feragat etmektedirler. Tahkim süreci, tek taraflı irade beyanı ile başlayamaz. Karşılıklı olarak tarafların anlaşmış ve uyuşmazlığı tahkim yoluna götürme konusunda iradelerini belirtmiş olmaları gerekir. Dolayısıyla tahkim yoluna gitmekte her iki tarafın da eşit hak sahibi olduğu söylenebilir⁶⁹. Tahkim yargılaması yoluna gidebilmek için, öncelikle her iki tarafın da aralarında çıkabilecek uyuşmazlıklara ilişkin çözüm mekanizması olarak yukarıda belirtilen şekillerden birisi ile tahkimi belirlemiş olması gerekmektedir.

Unutulmamalıdır ki, tahkim sözleşmesi veya tahkim şartında tarafların mutlak olarak tahkim yolunu seçtiği belirtilmiş olmalıdır. Bir tarafa veya her iki tarafa uyuşmazlık çözümü konusunda ulusal mahkeme yolu açık tutulmuş ise veya tahkim, ulusal mahkemede çözüme ulaşılamaması halinde tercih edilecek bir yol olarak belirlenmiş ise tahkim anlaşması geçersiz olacaktır.

1.3.2.2. Bağımsızlık

Taraflarca düzenlenen tahkim anlaşması ve sözleşmede mevcut bir tahkim şartı, tahkime konu uyuşmazlık kaynağı taraflar arası hukuki ilişkiyi düzenleyen sözleşmeden bağımsızdır⁷⁰. Diğer bir deyişle, tahkim anlaşması var ise sözleşme ile tahkim anlaşmasının geçerliliği ayrı ayrı değerlendirme konusu olacaktır. Bunun sonucu olarak asıl sözleşmenin geçersizliği veya yok sayılması, her zaman tahkim sözleşmesinin geçersiz veya yok sayılması sonucunu doğurmayacaktır. Aynı şekilde tahkim anlaşmasının geçersiz veya yok sayılması, tahkim anlaşması ile birlikte her zaman asıl sözleşmenin de yok hükmünde olması veya geçersiz sayılmasını sağlamaz⁷¹. Bu konuda ABD Federal Yüksek Mahkemesi'nin Prima Paint Şirketi ile Flood&Conklin şirketi arasındaki uyuşmazlıkla ilgili verdiği karar örnektir⁷². Buna göre, taraflar aralarında çıkabilecek uyuşmazlığın Amerikan Tahkim Birliği (AAA) tarafından

⁶⁸ SANDERS, P. (Ed.) : 1958 New York Sözleşmesi'nin Yorumlanmasına İlişkin ICCA Rehberi, Çev. YEŞİLİRMAK A. / EŞİN İ. G. , Lahey 2011, s. 8.

⁶⁹ YILMAZ, s. 10.

⁷⁰ İLHAN, H. A. : Tahkim Sözleşmesinin Geçerliliği, Ankara 2016, s. 12.

⁷¹ İLHAN, s. 14.

⁷² Prima Paint Corp. v. Flood & Conklin Mfg. Co., 388 U.S. 395 (1967), <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/388/395/>, (E.T: 13.03.2021).

çözömleneceğine ilişkin tahkim şartı belirlemişlerdir. Prima Paint Şirketi, Flood&Conklin Şirketinin sözleşme imzalanması akabinde bir hafta sonra iflas başvurusunda bulunduğunu ve bu sözleşmeye Flood&Conklin Şirketinin hilesi sebebi ile taraf olduğu iddiası ile mahkeme yoluna giderek sözleşmenin iptali ile karşı tarafın tahkim yoluna başvurusunun önlenmesini istemiş ancak Flood&Conklin de bu talebin hakemler nezdinde çözölməsi gerektiğini savunmuştur. Amerikan Federal Mahkemesi ise, Prima Paint Şirketinin hile iddiasının tahkim sözleşmesinin yapılmasında bir etkisi olup olmadığını belirtmemesi ve tahkim şartının asıl sözleşmeden bağımsız olması ilkesi gereği bu talebi reddetmiştir⁷³. Ayrıca tahkim şartının bulunduğu taraflar arası sözleşme feshedilse dahi, sözleşmede mevcut tahkim şartı bundan etkilenmeyecek ve taraflara arasında kaynaklanacak hukuki uyuşmazlıkların çözöümü amacıyla geçerliliğini koruyacaktır. Bunun değerlendirmesini hakem mahkemesi yapacak ve karar verecektir.

Söz konusu çalışmamızda, WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi Tahkim süreci konu edildiğinden, WIPO nezdinde yürütölen diğeri uyuşmazlık çözöüm yöntemlerine kısaca değinilmesi haricinde, WIPO dışında yürütölen tahkim ve alternatif uyuşmazlık çözöüm yöntemlerine değinilmeyecektir.

1.3.3. Tahkim Türleri

Günümüzde uygulamada olan iki tür tahkim vardır. Bunlar tahkim prosedürlerinin taraflarca belirlendiğı *ad hoc* tahkim ve belirli tahkim kuralları çerçevesinde uzman hakemlerce yürütölen kurumsal tahkimdir.

1.3.3.1. Ad Hoc Tahkim

Ad hoc terimi Latince kökenlidir⁷⁴. Belirli bir uyuşmazlığın çözöümü amacıyla meydana getirilen tahkim mekanizması yolu ile yürütölen tahkim süreci anlamına gelmektedir⁷⁵. Kurumsal tahkim yerine *ad hoc* tahkim yolunu tercih eden taraflar, kurumsal tahkim merkezlerinin yürüttüğü tahkim prosedürleri üzerinde bürokratik denetimlerden duyulan endişelerinden veya bu kurumların uluslararası sermayenin bir maşası olduğı yönündeki çekincelerinden dolayı bu yola başvurmaktadırlar⁷⁶.

⁷³ Prima Paint Corp. v. Flood & Conklin Mfg. Co., 388 U.S. 395 (1967); İLHAN, s. 15.

⁷⁴ ERDOĞAN, F. : Uluslararası Hukuk ve Tahkim, Ankara 2004, s. 71.

⁷⁵ YILMAZ, s. 14; Aynı yönde bkz: ŞANLI / ESEN / ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 648; BİRSEL, s. 6; ŞANLI / ESEN / ATAMAN FİĞANMEŞE, s. 648; BERKHAN, s. 15.

⁷⁶ ŞANLI, C. : Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözöüm Yolları, İstanbul 2013, s. 287 (Uluslararası); Aynı yönde bkz: YILMAZ, s. 14; ŞANLI / ESEN / ATAMAN FİĞANMEŞE, s. 648.

Ad hoc tahkimde, süreç bir kuruma bağlı olarak yürütülmemektedir. Buna göre, tahkim prosedürünün bir kısmı, tarafların direkt olarak kendilerinin kaleme aldığı veya atıfta bulunmuş olduğu kural veya yasalara istinaden, bunların veya tarafların vermiş olduğu yetkiye dayanarak belirlemiş oldukları hakemlerin kontrolünde gerçekleştirilen tahkimdir⁷⁷. Dolayısıyla bu hakemlerin görevleri geçicidir⁷⁸ ve taraflar arası uyuşmazlık hakkında karar verdikten sonra görevleri sona erer. Tahkim yoluna ilişkin kurallar prensip olarak taraflarca kararlaştırılır veya bu kuralların tespiti hakemlere bırakılabilir.

Taraflar, *ad hoc* tahkimdeki yargılama sürecinde, kurumsal tahkimin aksine hakemlerle ilgili hukuki zorluklarda veya hakem mahkemesinin kurulması için ülke mahkemelerinin yardımına ihtiyaç duyabileceklerdir. Bu da tahkim sürecini uzatabilecek ve yargılama masraflarını artıracaktır⁷⁹.

Ayrıca, taraflar yayınlanmış bulunan klozlara göre veya önceden belirlenmiş olan tahkim kurallarına göre yargılamanın yürütülmesini kararlaştırabilirler. *Ad hoc* yolunu tercih edecek olan ve uluslararası boyutta tahkim uyuşmazlığı bulunan kişilerin bu sürecini yürütebilmeleri amacıyla UNCITRAL yani Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu (*United Nations Commission On International Trade Law*) tarafından tahkim kuralları getirilmiştir. UNCITRAL, *ad hoc* tahkim yolu için kloz geliştirmiştir ve bu şekilde tarafların tahkim kurallarına atıf yapmaları tavsiye edilmektedir⁸⁰. Buna göre;

“İşbu sözleşmeden doğan veya sözleşme ile ilgili olan ya da sözleşmenin ihlal edilmesine, feshedilmesine veya butlanına ilişkin her türden ihtilaflar, yürürlükte bulunan UNCITRAL Tahkim Kuralları çerçevesinde, bu usule uygun olarak çözülecektir.”

Taraflar, yukarıda verilen örnekte olduğu gibi UNCITRAL tahkim kurallarına atıf yapmışlarsa ve bu kurallar çerçevesinde uyuşmazlıklarının çözümü konusunda serbest iradeleri ile ortak bir şekilde karar vermişlerse bu kurallar uygulanabilecektir.

⁷⁷ ŞANLI (Uluslararası), s. 287; WIPO : Mediation and Arbitration Centre Guide To WIPO Arbitration, WIPO Publication No. 919E, s. 14, (Guide); KÖSEOĞLU, Ö. : Uluslararası Ticari Tahkimde Uyuşmazlık Çözümünün Uygulanacak Hukuk Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015, s. 50.

⁷⁸ BOZKURT YÜKSEL, A. E. : “UNCITRAL ve UNCITRAL Model Kanunu’na Genel Bir Bakış”, TAAD, C. 2, Y. 2, S. 4, s. 141.

⁷⁹ LANDOLT / GARCIA, s. 7.

⁸⁰ ŞANLI (Uluslararası), s. 287, YILMAZ, s. 15; ŞANLI / ESEN / ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 648; Aynı yönde bkz: KÖSEOĞLU, s. 52; ŞANLI / ESEN / ATAMAN FİGANMEŞE, s. 649; Aynı yönde bkz: YILMAZ, A. Ç. : “MIGA Konvansiyonunun Uygulama Alanı ve Konvansiyon Kapsamındaki Uyuşmazlıklara İlişkin Çözüm Yöntemleri”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 24, S. 1, Haziran 2018, s. 388, (MIGA).

1.3.3.2. Kurumsal Tahkim (*Institutional Arbitration*)

Uluslararası nitelik barındıran sözleşmelerde taraflar, tahkim prosedürünü her yönüyle ve detaylıca düzenleyen ve tahkim yargılamasını sağlıklı bir şekilde yürütecek teknik ve idari altyapıya sahip uluslararası tahkim kurumlarını tercih etmektedirler⁸¹. Kurumsal tahkim, önceden belirlenmiş olan kurallar uyarınca, daimî hakem kuruluşunun idaresi ile yürütülen tahkim sürecidir⁸². Kurumsal tahkim hizmeti veren kuruluşlar, özel kişilerce kurulmuş olanlar, devletler arası anlaşmalarla kurulmuş olanlar, ticaret ve sanayi odaları, üniversite, merkez ve enstitüler tarafından kurulmuş tahkim merkezleri gibi dünyada hakemlik hizmeti sunan birçok kuruluş bulunmaktadır⁸³.

Kurumsal tahkim, tarafların hangi tahkim merkezi ve onun kurallarını seçtiğine bağlı olarak daha esnek ve daha az masraflı olabilmektedir. WIPO Tahkim Kurallarını seçen taraflar için, süreç tamamen tarafların anlaşmaları doğrultusunda ve tarafların aksini belirlemediği durumlarda Kuralların sağladığı sağlam bir altyapı ile düzenlenebilir. Bunun yanında kurumsal tahkimi seçen taraflar, *ad hoc* tahkimin aksine sürece yönelik profesyonel bir idari hizmet alır⁸⁴.

Kurumsal tahkim merkezleri, bunları kuran kişiler veya kurumlara göre ciddi farklılıklar barındırmaktadır. Milletlerarası anlaşmalar ile kurulmuş olanlar dışında uluslararası özel kuruluşlar tarafından kurulan ve mesleki örgütler, meslek odaları ve birlikleri, üniversiteler, enstitüler tarafından kurulan tahkim merkezleri mevcuttur. Uluslararası nitelikte hizmet veren tahkim kuruluşları arasında; Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi (ICSID)⁸⁵, Londra Uluslararası Tahkim Mahkemesi (LCIA)⁸⁶, Milletlerarası Ticaret Odası Tahkim Merkezi (ICC)⁸⁷, Amerikan Tahkim Derneği Uluslararası Uyuşmazlık Çözümü Merkezi (ICDR)⁸⁸, Singapur Uluslararası Tahkim Merkezi (SIAC)⁸⁹, Hong Kong Uluslararası Tahkim Merkezi (HKIAC)⁹⁰ gibi birçok tahkim kurumu mevcuttur. Bu gibi farklı ülkelerdeki uluslararası tahkim kuruluşları yanında Türkiye’de, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

⁸¹ ŞANLI (Uluslararası), s. 288; Aynı yönde bkz: ŞANLI / ESEN / ATAMAN FİĞANMEŞE, s. 649.

⁸² WIPO (Guide), s. 14; BERKHAN, s. 15.

⁸³ ŞANLI (Uluslararası), s. 288.

⁸⁴ WIPO (Guide), s. 14.

⁸⁵ International Centre for Settlement of Investment Disputes (ICSID), <https://icsid.worldbank.org/>, (E.T: 05.12.2020).

⁸⁶ The London Court of International Arbitration (LCIA), <https://www.lcia.org/>, (E.T: 05.12.2020).

⁸⁷ International Chamber of Commerce (ICC), <https://iccwbo.org/>, (E.T: 06.12.2020).

⁸⁸ International Centre for Dispute Resolution (ICDR), <https://www.icdr.org/>, (E.T: 05.11.2020).

⁸⁹ Singapore International Arbitration Centre (SIAC), <https://www.siac.org.sg/>, (E.T: 08.12.2020).

⁹⁰ Hong Kong International Arbitration Centre (HKIAC), <https://www.hkiac.org/>, (E.T: 09.12.2020).

(TOBB)⁹¹ bünyesinde kurulan tahkim divanı, yine TOBB bünyesinde İstanbul Merkezli olarak kurulan uluslararası İslam İş birliği Teşkilatı Tahkim Merkezi⁹² ve 6570 sayılı “İstanbul Tahkim Merkezi Kanunu⁹³” ile kurulan uluslararası İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC)⁹⁴ gibi uluslararası tahkim merkezleri kurulmuş ve faaliyetlerini sürdürmektedirler. Fikri mülkiyet alanında ise en önemli role sahip iki kuruluş; Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ve Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü’dür (WIPO).

1.3.4. Fikri Mülkiyet Hakları Kaynaklı Uyuşmazlıklarda Uluslararası Tahkimin Avantajları

Tahkim genel anlamda ulusal mahkemelere göre daha esnek bir yöntemdir. Tahkim yoluna gidilebilmesi için tarafların çözüm yolu olarak tahkimi seçtiklerini belirten ortak iradelerini içeren bir tahkim sözleşmesi kurulmalıdır⁹⁵. Hâkim yerine tarafların seçeceği hakem adı verilen karar mercilerince uyuşmazlıklar çözüme bağlanır⁹⁶. Ulusal mahkemelerde uyuşmazlık konusu davaya bakacak hâkim seçilemezken, tahkim yolunda hem uyuşmazlığa bakacak hakemi hem de hakem sayısını taraflar serbestçe belirleyebilmektedirler⁹⁷. Tahkim yargılaması, yerel mahkemelere göre daha hızlı çözüm üretmektedir. Yüksek değerli davalarda daha ucuz bir uyuşmazlık çözüm yolu olan tahkim, tarafsız ve bağımsız hakemlerle mahkemenin kurulması, tarafların bu hakemleri seçebiliyor olması, yargılamanın gizli yürütülmesi ve uluslararası alanda hakem kararlarının bağlayıcılığının çok daha fazla olması sayesinde tercih sebebidir⁹⁸.

Tahkim sonucu verilen kararlar, istisnai haller dışında, taraflar için bağlayıcı bir hüküm niteliğindedir. Taraflar, şirket bilgilerini ve ticari sırlarını açık etmek veya şirketlerinin bir yargılama sürecinde olduğunun bilinmesini istemeyebilecektir. Hakem / hakem mahkemesi kararlarının kural olarak yayınlanmaması, tahkim duruşmalarının kapalı olarak yapılma imkânı bu yolun en büyük avantajlarındanıdır. Ayrıca, aralarındaki uyuşmazlığa uygulanacak hukuku

⁹¹ Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Tahkim Divanı, <https://www.tobb.org.tr/HukukMusavirligi/Sayfalar/TahkimDivani.php>, (E.T: 09.12.2020).

⁹² İslam İş birliği Teşkilatı Tahkim Merkezi.

⁹³ 6570 Sayılı İstanbul Tahkim Merkezi Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6570.pdf>, (E.T: 09.12.2020).

⁹⁴ İstanbul Tahkim Merkezi, <https://istac.org.tr/>, (E.T: 03.03.2021).

⁹⁵ İLHAN, s. 13; Aynı yönde bkz: KAPLAN (Usule Aykırılık), s. 25.

⁹⁶ ÖZCAN, A. : “Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun Konu Bakımından Uygulanması”, GAUNJSS, Araştırma Makalesi, 2020, S. 19(3), s. 990; KAPLAN (Usule Aykırılık), s. 25.

⁹⁷ ERDOĞAN, s. 30.

⁹⁸ KNULL, W. H. / RUBINS, N. D. : “Betting the Farm on International Arbitration: Is it Time to Offer an Appeal Option?”, The American Review Of International Arbitration, Vol. 11, No. 4, 2000, s. 12-13.

istedikleri devlet hukuku olarak seçebilmekte, böylece daha hızlı ve daha makul kararlar alabilme konusunda tahkim yolu fazlaca tercih edilme eğilimindedir.

1.3.4.1. Tahkim Yargılaması Süresi

Tahkim yargılaması, taraflar arası uyuşmazlıkların, ulusal mahkemelere göre çok daha hızlı bir şekilde çözüm üretebilmesi sayesinde, günümüz baş döndürücü globalleşen ticaret ve teknoloji hareketliliğine ayak uydurabilen bir alternatif uyuşmazlık çözüm mekanizmasıdır. Yargılama sürecinin uzaması, hak sahibi nezdinde veya davanın yöneltildiği kişi nezdinde hem ticari ve ekonomik anlamda hem de şirket aleyhine bir yargılamanın varlığı nedeniyle oldukça ciddi hasarlar verebilecektir. Bu sebeple de tercih edilme oranı oldukça yüksektir. Hakem veya hakem heyeti, uyuşmazlık konusuna odaklı, taraflarla sıkı bir iletişim halinde yargılama sürecini en kısa ve en dolu şekilde geçirerek yargılamayı sona erdirmektedirler. Ulusal mahkemeler, gerek Türkiye gibi hukuk düzeninin olduğu ülkelerde yaşanan aşırı yoğunluk ve personel eksikliği gerekse yargılamaların yıllar boyu sürmesi sebepleri ile tarafları uyuşmazlıklarının çözümü için tahkim yoluna çekmektedir⁹⁹.

1.3.4.2. Tahkim Yargılaması Ücret ve Masrafları

Tahkim ücreti, tarafların tahkim yargılamasının yapılabilmesi için belirlenen sürede ödemesi gereken kalemlerden oluşur. Bu kalemler kurumsal tahkimde; kayıt ücreti, idari ücret ve hakem ücretlerinden oluşur. Tahkim masrafları, tahkim yargılaması sürecinde yapılan harcamalardan oluşmaktadır. Tahkim yargılamasını gerçekleştiren kurumun yönetim masrafları, duruşmaların gerçekleştirileceği salonların kira ve diğer ödemeleri, hakemlerin giderleri ve ücretleri, çeviri masrafları, bilirkişi ve keşif ücretleri gibi kalemler tahkim masrafı olarak değerlendirilir¹⁰⁰. WIPO Tahkim Merkezince yapılacak yargılamalarda hakem ücretleri masraflar ile birlikte tahsil edilir. Tahkim masrafları temel anlamda iki gruba ayrılabilir.

Bunlardan ilki genel masraflar; tahkim sürecine ilişkin en önemli masraf kalemidir ve hakem ücretleri ile tahkim kurumunca alınan idari masraflar da bu grupta bulunmaktadır¹⁰¹. Taraf masrafları ise tarafların tahkim yargılaması sürecinde kendilerini temsil ettirmelerinden doğan ve hukuki danışmanlarına ödenen ücretlerdir.

⁹⁹ ERTEKİN / KARATAŞ, s. 36.

¹⁰⁰ BIYIKLI, M. : Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü'nün (WIPO) Hukuki Yapısı ve Bünyesindeki Tahkim Sürecinin İşleyişi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2018, s. 100.

¹⁰¹ BABUR VON SCHWANDER, E. : “Tahkimde Masraflar ve Masrafların Azaltılması”, <http://www.erdem-erdem.av.tr/yayinlar/hukuk-postasi/tahkimde-masraflar-ve-masraflarin-azaltilmasi/>, (E.T.: 06.08.2020).

Tahkim masrafları, duruşma yapılacak yerin taraflar için en uygun ve düşük masraflı olacak bir yerde seçilmesi, gerektiğinde video konferans yolu ile duruşmaların gerçekleştirilmesi ile masrafların azaltılmasına ve tarafların daha etkin olarak tahkim yolunu tercih etmelerine katkı sağlanabilecektir.

1.3.4.3. Tahkim Yargılamasında Gizlilik

Tahkim, niteliği gereği gizli bir süreçtir¹⁰². Ulusal mahkemelerde yapılan yargılamalarda, duruşmaların aleniliği ilkesi gereği, ticari sırlarını ortaya dökmek istemeyen veya şirketinin bir dava sürecinde olduğunu, uyuşmazlık yaşadığını dış dünyaya göstermek istemeyen tarafın hakları zarara uğrayabilmektedir. Ticari boyuttaki uyuşmazlıklarda şirketler ve kurumlar ticari defter bilgilerini, ticari sırlarını ve mali durumlarını gizli tutarak tarafların istek ve gereksinimleri doğrultusunda tahkim yargılaması yine tarafların belirleyebileceği seviyede bir gizlilik ile yürütülebilecektir¹⁰³. WIPO Arabuluculuk ve Tahkim Merkezince yürütülecek tahkim yargılamalarında da gizlilik esastır. Bu konuda ayrıntılı inceleme ikinci bölümde yapılacaktır.

1.3.4.4. Tahkim Yargılamasında Tarafların Süreçte Etkinliği

Taraflar, ulusal mahkemelerde görülen davalarda süreçte etkin olamamaktadırlar. Dava ve cevap dilekçeleri ile konu kendi yönlerince açıklanmakta ancak davanın yürütülmesi esnasında müdahil olamamakta, yetersiz olabilen veya alanında uzman olmayan bir bilirkişiden alınan raporlara karşı beyanlarda eksik kalmaktadır. Bu şekilde yürütülen bir yargılamadan tarafların memnun olarak ayrılması mümkün olmamaktadır.

Ayrıca tahkim sürecinde ise taraflar hem duruşmanın yapılacağı yeri, hakemleri belirleyebilmekte, tahkim dilini seçebilmekte hem de uyuşmazlığın çözümünde uygulanacak hukuku seçmekte kendi iradeleri doğrultusunda serbesttirler. Bu şekilde taraflara oldukça uygun ve onları memnun eden bir yargılama hizmeti sunulmaktadır.

1.3.4.5. Tahkim Yargılamasının Uzman Hakemlerle Yürütülmesi

Ulusal mahkemelerde görev yapan hâkimler, söz konusu uyuşmazlığa ilişkin, uzman mahkeme (asliye ticaret mahkemesi, aile mahkemesi vb.) olsa dahi ayrıntılı bilgi sahibi değildirler. Uyuşmazlığı çözerken genellikle bilirkişi yardımına başvurarak gelen rapor doğrultusunda karar verme eğilimindedirler. Ancak tahkim yargılamasında, uyuşmazlığa konu

¹⁰² DESSEMONTET, s. 86.

¹⁰³ ERDOĞAN, s. 31; Aynı yönde bkz: KNULL / RUBINS, s. 12-13.

olgu hakkında uzman olan, yıllardır aynı sektörde iş tecrübesi bulunan kişiler, öğretim üyeleri, hukukçular hakem olarak yer almaktadır. Bunun avantajı ise, tarafların öne sürdüğü iddia ve delilleri, tahkim merkezi kuralları çerçevesinde, uyuşmazlığın özelinde oldukça profesyonel bir şekilde değerlendirmekte, bu sayede uyuşmazlık hakkında tarafların çıkarlarına uygun kararlar verebilmektedirler¹⁰⁴.

1.3.4.6. Tahkim Sonucu Verilen Hakem Kararlarının Bağlayıcılığı

Ulusal mahkemelerde görülen davaların yetki alanındaki yani verildiği yer ülke topraklarında geçerli olması karşısında tahkim yargılamasının hem yerel hem de uluslararası anlamda bağlayıcılığı mevcuttur. Öncelikle, tahkim yargılamasının görüldüğü ve sonuçlandırıldığı ülkede, yerel kanunlarda aksi yönde hüküm bulunmadıkça, hakem kararları verildiği an o ülkede bağlayıcılık arz etmektedir. Ancak genel anlamda yabancı nitelikteki bir hakem kararının, başka bir ülkede hukuki sonuç doğurması için o ülkede tanıma ve tenfiz işlemlerinin yapılması gerekir. Uluslararası bir tahkim yargılaması sonucu verilmiş hakem kararlarının 1958 tarihli New York Sözleşmesine üye devletlerde olduğu gibi bazı koşullarda tanıma ve tenfizi usullerinin oldukça kolaylaştırılmış olması tahkimin uluslararası yargılamalarda sıklıkla tercih edilmesinde etkindir.

Tahkim yargılamasının taraflar açısından en önemli özelliklerinden birisi de taraflar için kesin nitelikte ve bağlayıcı olmasıdır¹⁰⁵. Hakem kararı, verildiği ve taraflara tebliğ edildiği an taraflar için bağlayıcılık kazanır¹⁰⁶. Bu husus, tarafların karardan memnun olmaması halinde her tahkim süreci sonrası devlet mahkemelerine başvurarak aleyhine olan hakem kararlarını devlet yargılaması ile çözüme kavuşturulmasını tercih edemeyecek olmaları sebebiyle oldukça önemlidir. Böyle bir durumda tahkim yargılamasının ve taraflarca tahkim yolunu tercih etmesinin herhangi bir avantajı kalmayacaktır¹⁰⁷. Kararda belirtilen hükümlerin taraflarca en kısa zamanda uygulanması gerekmektedir. Taraflar bazı durumlarda hakem kararında ortaya çıkan sonucu aleyhine olması veya arzu ettiği yönde verilmemiş olması sebebi ile uygulamaktan kaçınabilmektedirler.

WIPO da benzer yönde düzenlemelerde bulunmuştur. Buna göre hakemlerce verilen kararı kabul etmiş ve hükmü gecikmeden yerine getirmeyi taahhüt etmiş sayılır. Ayrıca taraflar,

¹⁰⁴ Aynı yönde bkz: KNULL / RUBINS, s. 13-14.

¹⁰⁵ AKINCI, s. 394.

¹⁰⁶ BREKOULAKIS, S. : “The Effect of an Arbitral Award and Third Parties in International Arbitration: *Res Judicata* Revisited, The American Review of International Arbitration, Vol. 16, 2005, s. 4.

¹⁰⁷ AKINCI, s. 395.

hakem veya hakem mahkemesince verilmiş olan nihai karara karşı kanun yoluna gitmeyeceklerini baştan kabul etmiş durumdadırlar. İlerleyen bölümlerde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

1.3.5. Fikri Mülkiyet Hakları Kaynaklı Uyuşmazlıklarda Uluslararası Tahkimin Dezavantajları

Taraflar, tahkim yargılamasında seçtikleri tahkim kurumları kuralları doğrultusunda uygulanacak prosedürü seçmekte serbesttirler¹⁰⁸. Bu sayede uyuşmazlık çok daha hızlı, az maliyetli ve efektif olarak çözülebilmektedir. Buna rağmen, uluslararası boyutta görülen bir tahkim yargılaması ile, fikri mülkiyet alanında sıkça başvuru alan ihtiyati tedbir hususunda uygulamada ciddi sıkıntılar olabilmektedir.

Genel anlamda, dava sonuçlanıncaya kadar, kişinin haklarını hukuki olarak koruma altında tutması veya dava sonunda kazanacağı hakların güvenceye alınması amacıyla başvuru bir yoldur. Ulusal mahkemelerde yapılan yargılamalarda ihtiyati tedbir kararını veren hâkimdir ve uygulanabilirliği konusunda bir tartışma yoktur. Ancak uluslararası tahkim yargılamasında, ihtiyati tedbir kararı hakemler tarafından alınır. Farklı ülkelerin hukuk sistemleri göz önünde bulundurulduğunda, hakemlerce verilen ihtiyati tedbir kararlarının bazı ülkelerde uygulanabilirliği olmadığı görülmektedir. Bunlara İsveç, Romanya, Danimarka, Finlandiya hukukları örnek verilebilir¹⁰⁹.

Bu hususlar dışında, diğer uluslararası tahkim kuruluşları veya WIPO nezdinde yürütülecek tahkim yargılamalarında, uyuşmazlık miktarı düşük olan tahkim taleplerinde, WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi'ne ödenecek hem kayıt ücreti ve idari ücret hem de hakem ücretleri ile, yargılamanın karmaşıklığına ve tarafların talebine göre keşif, bilirkişi incelemesi, uzman görüşü gibi kalemler de eklenince tarafların tahkim için ödeyeceği miktarda ciddi bir artış olabilmektedir. Bu sebeple dava değeri düşük olan tahkim yargılamaları için bu gibi hallerde çok uygun ve ucuz bir yol olduğunu söylemek güçtür.

Tahkim yargılaması sonunda verilen hakem kararının tanıma ve tenfizinin, bazı ülke hukuklarında yapılması zorunluluğu da bir dezavantaj olarak görülebilir. Bu husus ilerleyen bölümde ayrıntılı olarak incelenecektir.

Ulusal mahkeme yolu ile tahkim yargılamasını şu şekilde karşılaştırmak mümkündür:

¹⁰⁸ ÇALIŞKAN, s. 21.

¹⁰⁹ ÇALIŞKAN, s. 22.

TABLO 2: Ulusal Mahkeme Yargısı ile Tahkim Yolunun Karşılaştırılması¹¹⁰

	MAHKEME YOLU	TAHKİM YOLU
Sürecin başlaması için tarafların anlaşmış olması gerekliliği	HAYIR	EVET
Taraflar uzman bir hâkim / hakem seçimi yapabilir	HAYIR	EVET
Hâkim / hakem karar verici konumundadır	EVET	EVET
Taraflar arasında yürütülen yargılama gizliliğe uygundur	HAYIR	EVET
Uluslararası uyuşmazlıklar için elverişlidir	SINIRLI OLARAK EVET	EVET
Taraflar, yargılama sürecini şekillendirebilir	HAYIR	EVET
Yargılama sonucu verilen karar temyiz edilebilir	EVET	SINIRLI OLARAK EVET
Mahkeme kararının uluslararası alanda uygulanabilirliği	SINIRLI OLARAK EVET	EVET

1.3.6. Fikri Mülkiyet Uyuşmazlıklarında Tahkime Elverişlilik

Fikri Mülkiyet Hakları alanında, özellikle son yüz yıllık dönemde, teknolojiye bağlı gelişme ve ticaretin globalleşmesi akabinde uluslararası boyutta fikri mülkiyet uyuşmazlıklarının çözümü için bir mekanizma ihtiyacı doğurmuştur ve Birleşmiş Milletler bünyesindeki uzman kuruluşlardan biri olarak görevine devam eden WIPO, uluslararası anlamda en etkili ve en çok tercih edilen fikri mülkiyet hakları kaynaklı uyuşmazlık çözüm kurumu konumundadır.

Uyuşmazlık konuları özelinde, tahkim yoluna başvurulup başvurulamayacağı tartışmalı bir konudur. Taraflar arasında meydana gelen her türlü uyuşmazlık tahkim yolu ile çözülememektedir¹¹¹. Tahkime elverişlilik, yargılama sürecinin başında veya hakem veya

¹¹⁰ WIPO (Resolving), s. 1.

¹¹¹ ÖZCAN, s. 990.

hakemler kurulu kararının tanınması veya tenfizi sırasında da ileri sürülebilecektir¹¹². WIPO Tahkim Kurallarında tahkim yoluna gidilebilecek uyuşmazlıklara özel bir konu sınırlaması yapılmamıştır.

Klasik görüşe göre; ülkeler, fikri mülkiyet konusunda tahkim yolunun tercih edilebilmesi için gizlilik ve genel yarar konusundaki ayırımları önem arz etmektedir. Örneğin pek çok Latin Amerika ülkelerinde, İsrail, Güney Kore ve Güney Afrika gibi ülkelerde, fikri mülkiyet ve buna bağlı hakların korunması ve de varlığı, tarafların serbest iradelerine bağlı değildir. Dolayısıyla bu gibi hakların korunması açısından tahkim yolu mümkün görünmemektedir¹¹³.

Modern görüşe göre ise, fikri mülkiyet hakları tahkim yargılamasına konu edilebilmektedir ancak bir hakkın geçerliliğinin tespiti konusu bunun istisnasını oluşturmaktadır. Bu görüş günümüzde, Almanya, İngiltere, Belçika, İspanya, İsviçre ve ABD gibi ülkelerde kabul görmektedir. Bizim de katıldığımız bu görüşün hareket noktası, fikri mülkiyet haklarının devlet tarafından tescil edilmesine rağmen özel bir mülkiyet olduğu ve hak sahibinin bunu ticarete konu edebilmesidir. Taraflar bu sayede fikri mülkiyet hakları kaynaklı bir uyuşmazlıkta tahkim yoluna gidebileceklerdir¹¹⁴.

Türk hukukunda da taraflar ancak üzerinde serbest olarak tasarrufta bulunabilecekleri konularda tahkim yoluna gidebileceklerdir¹¹⁵. Yabancı unsurlu tahkim yargılamalarında elverişlilik açısından önem arz eden MTK 1. maddesine göre; MTK iki tarafın iradelerine tabi olmayan uyuşmazlıklarda uygulanamayacaktır. Tahkime elverişlilik, MTK kapsamında yürütülen tahkim yargılamaları açısından gündeme gelebilecektir.

MTK'nın 1. maddesi 4. fıkrasına göre Türkiye'de bulunan taşınmazlar üzerinde bulunan aynı haklara ilişkin uyuşmazlıklar tahkim yargılamasına elverişli değildir. Kısaca hakem kararının kamu düzenine aykırı olması ve uyuşmazlık konusunun tahkim yargılamasına elverişli olmaması gibi durumlarda hakem kararı iptal edilebilecektir. Elverişlilik, objektif ve sübjektif elverişlilik olarak aşağıda incelenecektir.

¹¹² ÇALIŞKAN, s. 22.

¹¹³ DESSEMONTET, s. 86-87.

¹¹⁴ DESSEMONTET, s. 87.

¹¹⁵ ÇALIŞKAN, s. 35.

TABLO 3: Fikri Mülkiyet Hukukunda Mahkeme ve Tahkim yolu Karşılaştırması¹¹⁶

Birçok Fikri Mülkiyet Uyuşmazlığının Ortak Özellikleri	Mahkeme Yargılaması	Tahkim
Uluslararası Nitelik	- Farklı ülke hukukları altında, çatışmaya yol açabilecek farklı yargılama süreçleri yürütülür. - Bir tarafın kendi ülkesinde yürütülen yargılamalarda mahkemede avantaj elde etme ihtimali vardır.	- Taraflar arasında kararlaştırılmış hukuk ile yapılan tek bir yargılama vardır. - Tahkim süreci ve hakemin tabiiyeti, tarafların kültürleri, dili ve hukuk karşısında tarafsızdır.
Teknik Konular	- Karar verici mercii, uyuşmazlık konusunda uzman olmayabilir.	- Taraflar, hakem veya hakemleri uyuşmazlık konusunda uzman kişilerden seçebilirler.
Acil İşler	- Prosedürler genellikle uzar. - Belirli yargı alanlarında ihtiyati tedbir mevcuttur.	- Hakem ve taraflar yargılama sürecini kısaltabilirler. - Hakemler geçici koruma kararı verebilirler ancak taraflar, yerel mahkemelerden ihtiyati tedbir kararı almakta serbesttirler.
Kesinlik Gerektirmesi	- Mahkeme kararları kanun yoluna götürülebilir.	- Hakem yargılaması sonunda verilen karara karşı kanun yolları kısıtlıdır.
Gizlilik / Ticari Sırlar ve Saygınlık Riski	- Yargılama süreçleri kamuya açıktır.	- Yargılama süreçleri ve verilen hakem kararları gizlidir.

1.3.6.1. Tahkime Objektif Elverişlilik (*Objective Arbitrability*)

Tahkime objektif elverişlilik, hangi vakıaların tahkim yargılaması ile çözülebileceğini ifade eder. Uyuşmazlık konusu olayın tahkim yolu ile çözümlenebilmesi için öncelikle olayın tahkime elverişli olması gerekmektedir. Bazı hukuk düzenleri sahibi olduğu sosyal, ekonomik, kültürel anlayışlarına göre bazı uyuşmazlıklar hakkında tahkim yargılamasına gidilmesine izin vermemektedirler¹¹⁷. Taraflarca belirlenen konunun tahkim yargılamasına elverişli olmadığı

¹¹⁶ WIPO (Guide), s. 10.

¹¹⁷ ERTEN, R. : “Uyuşmazlıkların Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri ve Tahkim Yoluyla Çözümü”, Ed. Erten R., Eskişehir Anadolu Üniversitesi Uluslararası Ticaret Hukuku Ünite 8, Eskişehir 2016, (Uyuşmazlık).

açıkça bir düzenleme altına alınmış ise onun tahkime objektif olarak elverişli olmadığı söylenecektir¹¹⁸.

1.3.6.2. Tahkime Sübjektif Elverişlilik (*Subjective Arbitrability*)

Tahkime sübjektif elverişlilik, gerçek veya tüzel kişilerin tahkim anlaşması düzenleyip düzenleyemeyeceğine ilişkindir. Diğer bir ifade ile yapılacak olan tahkim yargılamasına taraf olabilme ehliyetini konu edinir. Bir tarafın ehliyetsiz olması sebebi ile tahkim anlaşması düzenleyemeyeceği kabul edilmelidir. Ehliyet ise tarafların tabii oldukları hukuk sistemlerine göre belirlenir.

2. DÜNYA FİKRİ MÜLKİYET ÖRGÜTÜ (WIPO)

2.1. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü'nün (WIPO) Kuruluşu ve Amacı

2.1.1. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Kuruluşu

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü, 14 Temmuz 1967 tarihinde Stockholm'de yürütülen diplomatik konferans¹¹⁹ sonucu imzalanan ve 1970 yılında yürürlüğe giren “Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü Kurucu Anlaşması” ile kurulmuştur¹²⁰. Anlaşma, 1979 yılında iyileştirilmiştir¹²¹. WIPO, İngilizce olarak *World Intellectual Property Organization* (WIPO) veya Fransızca *Organization Mondiale de la Propriete Intellectuelle* (OMPI) olarak adlandırılır¹²². Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Kurucu Anlaşması 21 maddeden oluşur¹²³. WIPO, İsviçre Devleti'nin Cenevre şehrinde kuruludur. Cenevre dışında WIPO'nun Cezayir, Brezilya, Çin, Japonya, Nijerya, Rusya ve Singapur'da da ofisleri bulunmaktadır¹²⁴. Farklı ülkelerde bulunan bu ofisler, tarafların fikri mülkiyet hakları ile ilgili başvurularını ve

¹¹⁸ YILMAZ, S. / ÇAVUŞOĞLU G. F. : “Türk Hukukunda Tahkime Elverişlilik Kavramı ve Taşınmaz Aynına İlişkin Uyuşmazlıkların Tahkimde Görülmesi”, InULR, S. 10(2), 2019, s. 601.

¹¹⁹ WIPO (Handbook), s. 4.

¹²⁰ ŞANLI (Uluslararası), s. 295-296; DPT : Fikri ve Sınai Haklar Özel İhtisas Komisyonu Raporu, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Yayın No: DPT: 2373 – ÖİK: 438, s. 51, (İhtisas Komisyonu); AKTEKİN U. / ALKAN D. / SAYAR İ. B. : “Türk Hukuku Uygulamasında Tanınmış Marka Kavramı ve Koruma Kapsamı”, TFM, Y. 2016, S. 2, s. 2; WIPO : WIPO Overview 2011 Edition, s. 4, (2011 Overview); SULUK, s. 115; AYDIN, s. 24; KILIÇOĞLU, s. 28; BOZBEL (Fikri Mülkiyet), s. 9 – 20 – 21; TEKİNALP, s. 81; Ayrıca sözleşmenin Türkçe tam metni için bkz: KAYA, M. E. : Sınai Mülkiyet Haklarının Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmeler, Ankara 1998, s. 33-45; ŞANLI / ESEN / ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 650; LANDOLT / GARCIA, s. 6.

¹²¹ WIPO : Convention Establishing the World Intellectual Property Organization, WIPO Publication No. 250(E), s. 3, (Establishing).

¹²² TEKNİNALP, 2012, s. 81; SULUK, s. 115.

¹²³ NOYAN, E. : Patent Hukuku, Ankara 2015, s. 9.

¹²⁴ LANDOLT / GARCIA, s. 6.

işlemlerini hızlandırmakta ve bu şekilde emek ve vakit tasarrufu sağlamaktadır¹²⁵. Halihazırda Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü'ne üye 193 devlet vardır¹²⁶. Türkiye, WIPO'ya 14 Ağustos 1975 tarih ve 7/10540 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nın 12 Mayıs 1976 tarihinde yürürlüğe girmesi ile üye olmuştur¹²⁷.

2.1.2. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Amacı

WIPO, kişilerin fikri çalışmalarını desteklemek, gelişmekte olan ülkelerde ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmaları desteklemek ve hızlandırmak adına teknoloji transferini kolaylaştırmakla sorumludur. Bir diğer deyişle WIPO'nun temeldeki amacı, fikri mülkiyet haklarının dünya genelinde korunmasını ve fikri mülkiyet kuruluşları arasında idari iş birliğinin geliştirilmesini sağlamaktır¹²⁸. Kurulmuş olduğu 1994 yılından bu tarafa, fikri mülkiyet unsurları içeren taraflar arası ticari uyuşmazlıkların çözümünü, fikri mülkiyet hukukunun gerektirmiş olduğu uzmanlık ile tarafsız ve bağımsız hakemler aracılığıyla, hızlı ve ekonomik olarak gerçekleştirmektedir. WIPO kâr amacı gütmeyen özel bir kuruluştur.

Bunların dışında; bünyesinde yer alan sözleşmelerin uygulanmasını gözetlemek¹²⁹, telif haklarına ilişkin kayıt ve belge taleplerini karşılamak, üye ülkelerin fikri mülkiyet mevzuatlarının uyumlulaştırılmasını sağlamak, internet ortamında fikri mülkiyete ilişkin bilgiler sunmak gibi alanlarda da çalışmalarını sürdürmektedir.

WIPO'nun, uluslararası anlamda fikri haklara ilişkin anlaşmaları hazırlamak ve bunları yürürlüğe sokma misyonu da vardır. Bu bağlamda halihazırda, WIPO Konvansiyonu dahil olmak üzere 26 adet uluslararası anlaşmanın idaresinden sorumludur. WIPO bünyesinde birçok uluslararası anlaşma yürütülmekte ise de, bunlar içerisinde en öne çıkanları patentin uluslararası başvurularına imkân veren Patent İş Birliği Antlaşması (PCT)¹³⁰, Patent Kanunu Anlaşması (PLT)¹³¹, markaların uluslararası tescilini sağlayan Madrid Anlaşması¹³² ve Madrid

¹²⁵ WIPO : Making IP Work, WIPO Publication No. 1060E, 2017, s. 12, (IP Work).

¹²⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: <https://www.wipo.int/members/en/> (E.T.: 03.04.2021); Ayrıca bkz: https://www.wipo.int/export/sites/www/treaties/en/documents/pdf/wipo_convention.pdf, (E.T.: 24.10.2020)

¹²⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: https://www.wipo.int/treaties/en/ShowResults.jsp?treaty_id=1&country_id=173C, (E.T.: 09.09.2020); NOYAN, s. 9.

¹²⁸ ÇALIŞKAN, s. 43; NOYAN, s. 9; WIPO (IP Work), s. 5; DPT, s. 51; AYBER, İ. : Sınai Mülkiyet Hakları ile İlgili Uluslararası Kuruluşlar (WIPO, DTÖ, AB), Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Türk Patent Enstitüsü, Ankara 2005, s. 10.

¹²⁹ SULUK, s. 115.

¹³⁰ Patent İş Birliği Antlaşması (PCT), <https://www.wipo.int/treaties/en/registration/pct/>, (E.T.: 14.03.2021).

¹³¹ Patent Kanunu Anlaşması (PLT), <https://www.wipo.int/treaties/en/ip/plt/>, (E.T.: 14.03.2021).

¹³² Madrid Anlaşması, <https://www.wipo.int/treaties/en/registration/madrid/>, (E.T.: 14.03.2021).

Protokolü¹³³, tasarımların uluslararası tesciline ilişkin Lahey Anlaşması¹³⁴ ve tüm bunların temelinde tarihi daha eskiye dayanan Paris Sözleşmesi, telif hakları alanında Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunmasına İlişkin Bern Sözleşmesi, İcracı Sanatçıların, Fonogram Yapımcılarının ve Yayın Kuruluşlarının Korunmasına Dair Roma Sözleşmesi, WIPO İcralar ve Fonogramlar Anlaşması (WPPT)¹³⁵ ve WIPO Telif Hakları Anlaşması (WCT)¹³⁶ bulunmaktadır¹³⁷. WIPO'nun idaresinden sorumlu olduğu anlaşmalar:

TABLO 4: WIPO'nun İdaresinden Sorumlu Olduğu Uluslararası Anlaşmalar¹³⁸

WIPO'NUN İDARESİNDEN SORUMLU OLDUĞU ULUSLARARASI ANLAŞMALAR
Fikri Mülkiyetin Korunması ile İlgili Anlaşmalar
Görsel, İşitsel Performanslar Üzerine Pekin Anlaşması, Bern Sözleşmesi, Brüksel Sözleşmesi, Madrid Anlaşması (Kaynak Göstergeleri), Marakeş VIP Anlaşması, Nairobi Anlaşması, Paris Sözleşmesi, Patent Hukuku Anlaşması, Fonogram Sözleşmesi, Roma Sözleşmesi, Ticari Markalar Hukukuna İlişkin Singapur Anlaşması, Marka Hukuku Anlaşması, Washington Anlaşması, WIPO Telif Hakkı Anlaşması (WCT), WIPO Performans ve Fonogram Anlaşması (WPPT)
Küresel Koruma Sistemi ile İlgili Anlaşmalar
Budapeşte Anlaşması, Lahey Anlaşması, Lizbon Anlaşması, Madrid Anlaşması (Markalar), Madrid Protokolü, Patent İş Birliği Anlaşması (PCT)
Sınıflandırma ile İlgili Anlaşmalar
Locarno Anlaşması, Nice Anlaşması, Strasburg Anlaşması, Viyana Anlaşması

WIPO Kurucu Anlaşması 4. maddesinde WIPO'nun görevleri sayılmıştır. Buna göre WIPO'nun görevleri;

- Dünya genelinde fikri mülkiyetin korunmasına ve geliştirilmesine yönelik tedbirlerin alınmasına ve bu alanda milli mevzuatların birleştirilmesine hizmet etmek,
- Paris Birliği, Paris Birliği ile bağlantılı kurulmuş özel birlikler ile Bern Birliğinin idari hizmetlerini yürütmek,

¹³³ Madrid Protokolü, https://www.wipo.int/treaties/en/registration/madrid_protocol/, (E.T: 14.03.2021).

¹³⁴ Lahey Anlaşması, <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5117.html>, (E.T: 14.03.2021).

¹³⁵ WIPO İcralar ve Fonogramlar Anlaşması (WPPT), <https://www.wipo.int/treaties/en/ip/wppt/>, (E.T: 14.03.2021).

¹³⁶ WIPO Telif Hakları Anlaşması (WCT), <https://www.wipo.int/treaties/en/ip/wct/>, (E.T: 14.03.2021).

¹³⁷ TPE : Ulusal Fikri Haklar Strateji Belgesi ve Eylem Planı, 2014, s. 5; AYBER, s. 6.

¹³⁸ WIPO halihazırda, WIPO Kurucu Anlaşması ile birlikte 15 adet Fikri Mülkiyetin Korunmasına İlişkin Sözleşme, 6 adet Küresel Koruma ile ilgili sözleşme ve 4 adet sınıflandırmalara ilişkin olmak üzere toplam 26 adet sözleşmeyi bünyesinde yürütmektedir. WIPO'nun idaresinden sorumlu olduğu anlaşmalar ve ayrıntıları için bkz: <https://www.wipo.int/treaties/en/>, (E.T: 10.03.2021).

- Fikri mülkiyetin kapsamını geliştirmeye yönelik diğer uluslararası bağlantıların faaliyete geçirilmesini içeren idareyi üzerine almak veya bu türlü idareye katılmak. Ancak, bu görev WIPO'ya ihtiyari olarak verilmiştir. Örgüt, isterse bu hizmeti ifa etmeyebilecektir,

- Fikri mülkiyetin alanını geliştirmeye yönelik tüm uluslararası bağlantıların sağlanmasını teşvik etmek,

- Fikri mülkiyet sahasında, örgütten teknik ve hukuki anlamda yardım isteyen ülkelere yardımda bulunmak,

- Fikri mülkiyet alanıyla ilgili olan bütün bilgileri toplamak ve bunları yayınlamak ayrıca Fikri Mülkiyet sahasındaki çalışmaları yerine getirmek, teşvik etmek ve sonuçlarını yayınlamak,

- Fikri mülkiyetin uluslararası korumasını kolaylaştıran hizmetleri yerine getirmek ve gerekli durumlarda bu konuda tescil yapmak ve yaptığı tescillerle ilgili bilgileri yayınlamak,

- Ülkelerin ortaklaşa çalışmaları ve gerekirse diğer uluslararası teşkilatlarla iş birliği halinde bütün dünyada fikri mülkiyet korumasını geliştirmek ve diğer uluslararası birlikler arasında idari iş birliğini sağlamak amacıyla gerekli bütün diğer tedbirleri almaktır.

2.2. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü'nün (WIPO) Tarihçesi

1873 yılında Viyana'da gerçekleştirilen Uluslararası Keşifler Sergisi, fikri mülkiyet haklarının uluslararası alanda korunmasının ne derece elzem olduğunu ortaya çıkarmıştır¹³⁹. Yaklaşık 130 yıl önce, ilk uluslararası fikri mülkiyet anlaşmaları imzalanarak fikri mülkiyet için yasal çerçeve oluşturdu¹⁴⁰. Bu anlaşmalar, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO)'nun temelini oluşturan 1883 yılında imzalanan “Sınai Mülkiyetin Korunmasına Dair Paris Sözleşmesi”¹⁴¹ ve 1886 yılında imzalanan “Edebi ve Artistik Eserlerin Korunmasına Dair Bern Sözleşmesi”¹⁴² olarak adlandırılan iki sözleşmedir.

Paris sözleşmesi ile, sınai haklar şeklinde kabul edilen patent, faydalı model ve tasarım hakları bakımından asgari bir seviyede de olsa uluslararası anlamda tek tip bir koruma sistemi

¹³⁹ AYBER, s.4.

¹⁴⁰ WIPO (IP Work), s. 4.

¹⁴¹ WIPO : Paris Convention for the Protection of Industrial Property, WIPO Publication No. 201(E), s. 3; WIPO (2011 Overview), s. 5; AYDIN, s. 24; ŞANLI / ESEN / ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 649; Aynı yönde bkz: TEKİNALP, s. 81.

¹⁴² WIPO : Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, WIPO Publication No. 287(E), s. 3; TAŞ, s. 84; WIPO : WIPO (2011 Overview), s. 5; KILIÇOĞLU, s. 28; BOZBEL, (Fikri Mülkiyet), s. 20; Aynı yönde bkz: TEKİNALP, s. 81.

kurulmuştur¹⁴³. Paris Sözleşmesi, sınai mülkiyet hakları alanında ilk uluslararası sözleşme olma özelliğine sahiptir¹⁴⁴. Sınai mülkiyetin anayasası¹⁴⁵ olarak bilinen Paris Sözleşmesi, tüm sınai haklar açısından iki temel ilkeye sahiptir. Bunlar “Ulusal Muamele” ve “Rüçhan Hakkı”dır. Ayrıca bunlar haricinde belirlenmiş “Genel Kurallar” da vardır. Ulusal Muamele ilkesine göre, her üye ülke, Paris anlaşmasına taraf diğer üye ülke vatandaşlarına kendi ülkesinde sağlamış olduğu sınai hak korumasının aynısını sağlamak zorundadır. Rüçhan Hakkı ilkesi ise; buluş, faydalı model, marka ve sınai tasarımlardan biri için herhangi bir üye ülkede başvuruda bulunan kişi, patent ve faydalı modellerde 12 ay, sınai tasarımlar ve marka alanlarında da 6 ay rüçhan hakkı elde eder. Rüçhan hakkı, sözleşmeye üye ülkelerden bir başkasında ayrı bir başvuru yapıldığında, sonraki tarihli başvuru, ilk yapılan başvuru tarihinde yapılmış sayılması ile ilk başvuru sahiplerinin elde etmiş olduğu hakkı niteler.

Buna benzer bir sözleşmeye fikir ve sanat eserleri açısından da ihtiyaç duyulmuş ve bu eksiklik Bern Sözleşmesi ile giderilmiştir. Uluslararası arenaya telif hakları kurumunun girmesini sağlayan Bern sözleşmesi, sözleşmeye üye devlet vatandaşlarının, fikri haklarını uluslararası mecrada korumak ve hak sahibi kişilerin zekâsı ürünü olan çalışmalarının kullanımına karşılık ödemelerini elde etmeyi sağlamayı amaçlar¹⁴⁶. Bu konvansiyonlar ayrı merkezlerden ve ayrı olarak yönetilirken sonrasında Bern şehrinde tek bir bürodan yönetilmeye devam edilmiştir¹⁴⁷.

1947 tarihli GATT, yani Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması¹⁴⁸, 1995 yılında Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kurulana kadar geçici bir anlaşma olarak ticaret alanında uluslararası düzenleyici bir anlaşma olarak bulunmuştur¹⁴⁹. GATT, ticarette ayrımcılığı ve tarife dışı engelleri yasaklar ve ticari taraflar ve bu taraflar arasında çıkabilecek uyuşmazlıkların çözümü amacıyla hukuki çerçeve oluşturur. Ancak bu düzenlemelere rağmen GATT, bu kurallara uyma yükümlülüğü konusunda taraflara bir yaptırım gücü bulunmamaktaydı. Bu sebeple istenilen düzeyde etkinliği bulunmayan GATT yerine karar alabilen ve aldığı kararları yaptırım olarak uygulayabilecek bir örgüte ihtiyaç duyulmuş¹⁵⁰ ve 1986-1994 yılları arasında

¹⁴³ SULUK, s. 105; TAŞ, s. 84; AYBER, s. 4.

¹⁴⁴ TAŞ, s. 84; AKTEKİN / ALKAN / SAYAR, s. 2; KILIÇOĞLU, s. 18.

¹⁴⁵ AYBER, s. 4.

¹⁴⁶ AYBER, s. 5.

¹⁴⁷ BOZKURT YÜKSEL, A. E. : Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Tahkim Sistemi, Ankara 2010, s. 3.

¹⁴⁸ WIPO : Agreement Between The World Intellectual Property Organization and the World Trade Organization (1995), s. 135-136, (Agreement); KILIÇOĞLU, s. 24.

¹⁴⁹ YALÇIN, H. : Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları ve Kültürü (Sorunlar ve Kurumsal Çözüm Yolları) 1. Ulusal Sempozyumu, İstanbul 2005, s. 116.

¹⁵⁰ SULUK, s. 107.

gerçekleştirilen Uruguay görüşmeleri sonucu WTO kurulmuştur¹⁵¹. Bu şekilde WTO, GATT'ın yerini almıştır¹⁵². WTO'yu kuran anlaşma, GATT'ın aksine, uyumsuzlukları giderecek etkin bir mekanizmaya yer vermiştir.

1990'lı yıllardan itibaren yoğunlaşan ve etkisini çokça gösteren globalleşme hareketi, uluslararası ticaret hacminin katlanarak artması fikri mülkiyet hakları alanında ulusal ve özellikle uluslararası yasa ve anlaşmaların düzenlenmesini ihtiyaçtan öte zorunluluk haline getirmiştir¹⁵³. Paris ve Bern sözleşmelerine ek olarak fikri mülkiyet alanında uluslararası anlamda en önemli anlaşmalardan bir diğeri de 1995 tarihli TRIPS'tir¹⁵⁴. TRIPS, Dünya Ticaret Örgütü kurucu anlaşmasına ek olarak¹⁵⁵, 1986-1994 yılları arasında sürdürülmüş olan Uruguay Turu müzakereleri sırasında kabul edilmiştir. TRIPS'e kadar fikri mülkiyet alanında özellikle son yüzyılda ciddi gelişmeler yaşanmış ve anlaşmalar yapılmış olmasına karşın bu hakların tüm ülkelerde aynı şekilde uygulanması ihtiyacını karşılayamamışlardır¹⁵⁶. Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA)'nın fikri mülkiyet haklarına ilişkin düzenlemelerine benzer düzenlemeler içeren¹⁵⁷ TRIPS, Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Anlaşması anlamındadır ve Paris ve Bern sözleşmesine atıflarda bulunarak, bu sözleşmelerce eksik olan, fikri mülkiyet hakları kapsamı, koruma şekilleri, tanıma şartları ve etkin bir korumanın ne şekilde sağlanacağı gibi noktaları doldurması ile uluslararası mecradaki en kapsamlı anlaşma olarak kabul edilir. TRIPS'in amacı, uluslararası mecrada gerçekleşen ticari hayattaki engelleri ve yaşanan düzensizlikleri azaltmak, fikri mülkiyet haklarının uygulanması ile ilgili usul ve önlemlerin, taraflar arası ticarete bir engel oluşturmamasını sağlamaktır¹⁵⁸ ve bütün fikri mülkiyet hukukunu kapsayan hükümler içermektedir¹⁵⁹. TRIPS, küresel fikri mülkiyet yasalarını uyumlaştırmak ve dünya çapında fikri mülkiyet haklarının güçlendirilmesi için önemli bir adım olmuştur¹⁶⁰. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyesi ülkeler, çerçeve anlaşma olarak kabul edilen

¹⁵¹ KILIÇOĞLU, s. 24; SULUK, s. 107.

¹⁵² SULUK, s. 107.

¹⁵³ KILIÇOĞLU, s. 24; TAŞ, s. 89.

¹⁵⁴ BOZBEL, S. : Fikri Mülkiyet Hukuku Yıllığı, Ed: Tekin Memiş, İstanbul 2009, s. 149, (Yıllık); AKTEKİN / ALKAN / SAYAR, s. 2; Aynı yönde bkz: BOZBEL (Fikri Mülkiyet), s. 23; Ayrıca Türkçe tam metin için bkz: KAYA, s. 45-78.

¹⁵⁵ SULUK, s. 103.

¹⁵⁶ SULUK, s. 98.

¹⁵⁷ SULUK, s. 108.

¹⁵⁸ BOZBEL (Fikri Mülkiyet), s. 24.

¹⁵⁹ TEKİNALP, 2012, s. 82.

¹⁶⁰ MÜLİK K. / CRESPI J. M. : “Geographical Indications and The Trade Related Intellectual Property Rights Agreement (TRIPS): A Case Study of Basmati Rice Exports, Journal of Agricultural & Food Industrial Organization, Vol. 9, Y. 2011, Art. 4, s. 1.

TRIPS hükümlerine uygun olarak asgari düzeyde belirtilen standartlara uyarak kendi mevzuatlarını hazırlamak zorundadırlar.

WIPO 1995 yılında Dünya Ticaret Örgütü ile iş birliği anlaşması imzalamış ve fikri mülkiyet haklarının uluslararası ehemmiyetine dikkat çekerek bu alandaki rolünü oldukça genişletmiştir. WIPO ile Dünya Ticaret Örgütü, 1995 yılında destekleyici ilişkilerini artırmak ve iş birliklerini güçlendirecek uygun düzenlemelere imza atmak üzere anlaşmışlardır¹⁶¹. Buna göre, DTÖ üyelerince ve DTÖ sekreteryası ile TRIPS Konseyi'nin WIPO Kuralları ve düzenlemelerine erişimi, bilgisayar ortamındaki kayıtlar ve bilgilere erişimi, kural ve düzenlemelerin çevirileri konularında anlaşmışlardır. Ayrıca WIPO Uluslararası Bürosu, WIPO'ya üye olmayan ancak DTÖ üyesi gelişmekte olan devletlere, kendi üye devletlerine sağlamış olduğu TRIPS anlaşması ile ilgili yasal ve teknik yardımın aynısını sağlayacaktır. Bunlar dışında WIPO Uluslararası Büro ve DTÖ Sekreteryası gizli olmayan bilgileri birbirleri ile paylaşacaklardır¹⁶².

WIPO'dan önce, tüm dünyada fikri mülkiyet haklarının korunması amacıyla 1893 tarihli BIRPI (*Bureaux Internationaux Reunis Pour la Protection De La Propriété Intellectuelle / United International Bureaux for the Protection of Intellectual Property*) teşkilatı yani Uluslararası Birleşik Fikri Mülkiyetin Korunması Bürosu bulunmaktaydı¹⁶³. Bu büro, Paris ve Bern anlaşmaları ile oluşturulan ayrı iki uluslararası büronun birleştirilmesi ile meydana gelmiştir¹⁶⁴. WIPO'nun kurulduğu 1967 Stockholm görüşmelerinde BIRPI tarafından uygulanan ve o zaman mevcut olan tüm çok taraflı anlaşmaların idari ve nihai maddeleri düzenlendi. Bu maddeler, ülkelerin WIPO'nun tek yetkili organ olması konusundaki isteği ve İsviçre'nin denetim otoritesini kaldırmak ve WIPO'nun BM bünyesinde uzman bir kuruluş olarak çalışmasına yol açmak amacıyla yenilenmiştir¹⁶⁵. 1970'te WIPO Kuruluş Anlaşması ile BIRPI yeni isim ve yapıya kavuşmuş¹⁶⁶ ve Birleşmiş Milletler bünyesinde uzman dairelerden birisi olarak 1974 yılından itibaren görev yapmaya başlamıştır¹⁶⁷.

¹⁶¹ KILIÇOĞLU, s. 29.

¹⁶² WIPO (Agreement), s. 5-10.

¹⁶³ SULUK, s. 115.

¹⁶⁴ BOBROVSZKY, J. : Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı (WIPO), Türkiye'de ve Dünya'da Sınai Mülkiyetin Korunması Uluslararası Konferansı, İstanbul 1997, s. 59.

¹⁶⁵ WIPO (Handbook), s. 4.

¹⁶⁶ AYBER, s. 5; SULUK, s. 103.

¹⁶⁷ DEERE, C. : Reforming Governance to Advance the WIPO Development Agenda, The Centre for International Governance Innovation (CIGI) and Wilfrid Laurier University Press, 2009, s. 4.

2.3. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Organları

WIPO kuruluş sözleşmesinde, örgütün karar alma yetkisine sahip üç temel organı şu şekilde belirlenmiştir¹⁶⁸: WIPO Genel Kurulu, WIPO Koordinasyon Kurulu ve WIPO Konferans. Örgütün temel politika geliştirme ve karar alma organları Genel Kurul ve Koordinasyon Komitesi'dir. WIPO yönetiminde olan birlikler ve üye devletlerden oluşan meclis ve diğer organlar (Konferans hariç) her yılın Eylül ayı sonunda toplanır ve örgütün çalışmaları ile gelecek yıla ve yıllara dair politikalar değerlendirilir. Bu üç temel organın haricinde bir de WIPO Uluslararası Büro bulunmaktadır.

Bunun dışında 1998 yılından beri faaliyetini sürdüren WIPO Akademi¹⁶⁹, özellikle gelişmekte olan ve en az gelişmiş ülkelerde fikri mülkiyet alanında eğitilmiş insan havuzu oluşturmak üzere eğitim veren temel bir kuruluş olmuştur. Akademi, yüz yüze eğitim ve online eğitim gibi alanlarda çeşitli seviyelerde çalışmalarına devam etmektedir. Ayrıca akademi, ülkelerle ve üniversitelerle yakın temas halinde çalışmaktadır. Şimdiye dek 190'ın üzerinde ülkeden 500.000 'in üzerinde katılımcıya eğitim vermiştir¹⁷⁰. Akademinin verdiği eğitimlerin dört ana hedefi şu şekildedir: Profesyonel gelişim, uzaktan eğitim, üniversite ortaklıkları, yaz okulu eğitimleri.

2.3.1. WIPO Genel Kurulu (*General Assembly*)

WIPO Genel Kurulu, en az bir birliğe¹⁷¹ üye olan WIPO üyesi ülke temsilcileri ve bu birliklerden birisine üye olmayan ancak WIPO Kuruluş Sözleşmesine taraf olan ülkeler temsilcilerinden oluşmaktadır. Birliğe üye olmayıp Kuruluş Sözleşmesi'ne üye olan ülke temsilcileri, Genel Kurul'a sadece gözlemci sıfatı ile katılma hakkına sahiptirler¹⁷². Genel kurulun başlıca görevleri şunlardır:

- Koordinasyon Kurulu'nun teklif ettiği Genel Müdür adayını görevlendirmek,
- Genel Müdür'ün sunduğu raporlar ile Koordinasyon Komitesi'nin sunduğu raporları incelemek ve kabul etmek,

¹⁶⁸ GÜLŞEN, Ö. : Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Bünyesinde Tahkim, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2009, s. 6-7.

¹⁶⁹ WIPO Academy, <https://www.wipo.int/academy/en/>, (E.T: 20.01.2021).

¹⁷⁰ WIPO : WIPO Academy, Celebrating 20 years of the WIPO Academy, 2018, s. 2.

¹⁷¹ WIPO'nun temelini oluşturan Paris sözleşmesine taraf ülkeler (Paris Birliği) ile Bern Sözleşmesine taraf ülkeler (Bern Birliği) ile bu birliklere bağlı olarak kurulmuş bulunan diğer alt birlikler.

¹⁷² AYBER, s. 13; EKLER, Ç. : Fikri Mülkiyet Hukuku Uyuşmazlıkları ve Arabuluculuk, Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2013, s. 77.

- Birliklerin iki yıllık bütçelerini belirlemek ve örgütün mali yönetmeliğini belirlemektir.

Genel Kurulda her ülke, uzman, müşavir veya yedeklerden olabilecek bir delege ile temsil edilir¹⁷³. Genel Kurul toplantıları örgüt merkezinde gerçekleştirilir.

2.3.2. WIPO Koordinasyon Kurulu (*Coordination Committee*)

Komite, Paris Birliği İcra Komitesi veya Bern Birliği İcra Komitesi üyelerinden oluşmaktadır. Her yıl toplanan komitenin asli görevi idari ve mali konularda birliklere, genel kurula, WIPO konferansına veya genel müdüre görüş bildirmektir. Komite'nin diğer görevleri ise şunlardır:

- Genel Kurul'un gündem projelerini hazırlamak,
- WIPO Konferansı'nın gündem ve program projeleri ile bütçe projelerini hazırlamak,
- Genel Kurul tarafından görevlendirilecek Genel Müdür adayının ismini belirlemektir.

2.3.3. WIPO Konferans (*Conference*)

Konferans, örgütün Kuruluş Anlaşması'na¹⁷⁴ taraf olan Devletlerin tümünün katılımı ile oluşmaktadır. Konferans iki yılda bir toplanmaktadır. Konferans;

- Sözleşmede değişiklik yapma,
- Teknik ve hukuki yardım konularında programlar hazırlama ve
- Fikri mülkiyet alanlarında değişik konuları inceleme ve tavsiyelerde bulunma yetkilerine sahiptir.

Ancak WIPO Genel Kurulu'nun 1 Ekim 2003 tarihinde gerçekleşen toplantısında WIPO Konferansı'nın feshedilerek tüm yetkilerinin Genel Kurul'a devredilmesi kararlaştırılmıştır.

2.3.4. WIPO Uluslararası Bürosu

WIPO Uluslararası Bürosu, edebi mülkiyetin korunması amacıyla kurulmuştur¹⁷⁵, organizasyonun sekreteryası olarak çalışır¹⁷⁶ ve karar alma yetkisi yoktur. WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi, 1994 yılında WIPO Uluslararası Bürosu bünyesinde kurulmuş ve

¹⁷³ AYBER, s. 13.

¹⁷⁴ 1967 Tarihli Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü Kurucu Anlaşması (*WIPO Convention*).

¹⁷⁵ TEKİNALP, s. 81.

¹⁷⁶ WIPO (Establishing), s. 13; TEKİNALP, s. 2.

görevine başlamıştır. Merkez bünyesinde, özellikle fikri mülkiyet alanında çeşitli alternatif uyuşmazlık çözüm (*Alternative Dispute Resolution / ADR*) yolları sunarak bu uyuşmazlıkların giderilmesini sağlar. ADR, en genel anlamı ile, ulusal mahkemelerce yapılan yargılamalar dışında kalan uyuşmazlık çözüm yöntemleridir¹⁷⁷.

WIPO bünyesinde, bu organlar haricinde gerekli mevzuat değişikliklerini gerçekleştirebilmek amacıyla kurulan bazı komiteler şunlardır:

- Genetik Kaynaklar, Geleneksel Bilgiler ve Folklara İlişkin Hükümetler arası Fikri Mülkiyet Komitesi,

- Patent Hakları Konusunda İş birliği Sözleşmesi'nin iyileştirilmesi Komitesi,

- Program ve Bütçe Komitesi,

- Endüstriyel Model ve Tasarımların Sınıflandırılması için Locarno Anlaşması Gereğince Kurulan Uzmanlar Komitesi,

- Fikri Mülkiyetle Bağlantılı Gelişme İş birliği Daimî Komitesi,

- Telif Hakları ve Bağlantılı Haklar Daimî Komitesi,

- Ticari Markalar Hukuku, Endüstriyel Tasarım ve Coğrafi İşaretler Komitesi,

- Patent Hakları Daimî Komitesi.

2.4. WIPO ve Türkiye Bağlantısı

Türkiye WIPO'ya, 14 Ağustos 1975 tarih ve 7/10540 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı¹⁷⁸,nın 12 Mayıs 1976 tarihinde yürürlüğe girmesi ile üye olmuştur¹⁷⁹. Türkiye, WIPO tarafından idare edilen 21 adet uluslararası sözleşmeye taraftır. Bunlar; Berne Anlaşması, Budapeşte Anlaşması, Hague Anlaşması, Lisbon Anlaşması, Locarno Anlaşması, Madrid Anlaşması, Madrid Protokolü, Marakeş VIP Anlaşması, Nice Anlaşması, Paris Anlaşması, Patent İş birliği Anlaşması, Patent Kanunu Anlaşması, Roma Anlaşması, Singapur Anlaşması, Strasbourg Anlaşması, Marka Kanunu Anlaşması, UPOV Anlaşması, Viyana Anlaşması, WIPO Kurucu Anlaşması, WIPO Telif Hakları Anlaşması, WIPO Performans ve Fonogram Anlaşması'dır¹⁸⁰.

¹⁷⁷ ÖZBEK, s. 168.

¹⁷⁸ 14.08.1975 tarih, 7/10540 Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.

¹⁷⁹ TEKİNALP, s. 82.

¹⁸⁰ Ayrıntılar için bkz: https://wipolex.wipo.int/en/treaties/ShowResults?country_id=173C, (E.T. 28.03.2021).

WIPO internet sitesi, Türkiye’de yapılmış olan patent, faydalı model, marka, endüstriyel tasarım, PCT başvuruları ile ilgili güncel istatistiki verileri de barındırmaktadır. Ayrıntılı istatistikler, WIPO’nun internet sitesinde mevcuttur¹⁸¹.

Bunlar dışında WIPO, çeşitli ülkelerde gerçekleştirdiği bölgesel ve uluslararası sempozyum ve toplantılarının bir kısmını çeşitli yıllarda TPE vasıtası ile Türkiye’de de yapmıştır. Şimdiye dek 16 adet toplantı – sempozyum Türkiye’de gerçekleştirilmiştir¹⁸².

Ayrıca WIPO, Ankara Üniversitesi Fikri ve Sınai Haklar Araştırma ve Uygulama Merkezi (FİSAUM) ve Türk Patent ve Marka Kurumu (TÜRKPATENT) iş birliği ile Fikri Mülkiyet Hakları alanında, İngilizce dilinde yüksek lisans programı yürütmektedir. Bu sayede fikri mülkiyet alanında uzman hukukçuların yetişmesini amaçlayan WIPO, Ankara Üniversitesi FİSAUM bünyesinde bir kütüphane kurmuş, İngilizce dilinde birçok kitap bağışlamış ve öğrencilerin online olarak da milyonlarca elektronik kaynağa ulaşmasını sağlamaktadır¹⁸³.

3. WIPO TAHKİM VE ARABULUCULUK MERKEZİ YAPISI

3.1. WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi’nin Kuruluşu

WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi, fikri mülkiyet hakları kaynaklı uyuşmazlıkların çözümünde, uzman bir kuruma ihtiyaç olduğu fikrinden hareketle 1994 yılında WIPO Uluslararası Bürosu’nun idare birimi olarak kurulmuştur. Merkezi Cenevre’de bulunmaktadır. Merkez, fikri haklara ilişkin uyuşmazlıkların çözümünde kurumsal bir tahkim merkezi olarak uluslararası tahkim yargılamalarının yürütülmesi görevini üstlenmiştir.

3.2. WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi’nin Tarihçesi

WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi, 1993 tarihli WIPO Genel Kongresi’nde alınan karar ile, fikri mülkiyet uyuşmazlıklarının çözümü amacı ile bir merkez kurulmasının kabulü neticesinde WIPO Uluslararası Bürosu’nun idari bir birimi olarak 1 Temmuz 1994 tarihinden itibaren hizmet vermeye başlamıştır¹⁸⁴.

¹⁸¹ Ayrıntılı bilgi ve istatistiki değerler için bkz (son güncellenme tarihi 3 Mart 2020): https://www.wipo.int/ipstats/en/statistics/country_profile/profile.jsp?code=TR, (E.T: 17.09.2020).

¹⁸² Şimdiye kadar WIPO’nun Türkiye’de gerçekleştirdiği sempozyum ve toplantıların listesine ulaşmak için bkz: https://www.wipo.int/meetings/en/archive_meeting.jsp?meeting_country=173, (E.T: 24.10.2020).

¹⁸³ United Nations Conference On Trade And Development, World Intellectual Property Organization, 4.1 Arbitration and Mediation Center, UNCTAD/EDM/Misc.232/Add.25, 2003, s.6, (UNCTAD); Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://fisaum.ankara.edu.tr/bilgi-merkezi-hakkinda/kutuphane-hakkinda/>, (E.T: 22.09.2020).

WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi, taraflara dostane çözüm konusunda yardımda bulunmak dışında, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarından arabuluculuk, tahkim, hızlandırılmış tahkim ve uzman kararı dallarında hizmet vermektedir. WIPO'nun önemi, diğer tahkim kuruluşları aksine fikri mülkiyet alanında uzman bir uluslararası olarak bu konuda çeşitli çalışmalar yapması dışında taraflara uyuşmazlık çözümü konusunda uzman hakemler ile sonuca yönelik ve tarafların ihtiyaçlarını karşılayan çözümler sunuyor olmasıdır.

3.3. WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi'nin Görevi

Uluslararası Tahkim yargılaması yapan kurumların en basit haliyle üç fonksiyonu vardır. Bunlar; bir hizmet sağlamak, sunulan hizmetin idaresini sağlamak ve bu görevin hukuken geçerli ve etkili olmasını sağlamaktır¹⁸⁵.

WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi, fikri mülkiyet haklarıyla ilgili uluslararası uyuşmazlıkları çözmek üzere kurulmuş uzman bir merkezdir. Merkez, uyuşmazlık çözüm yollarının idaresi görevini yürütür. Uyuşmazlık sürecini yönetme, dava masraflarını belirleme, tarafların iletişimini sağlama, dava konusu özelinde uygulanacak çözüm yöntemi kuralları için yardımda bulunma gibi görevleri vardır.

Merkez, bünyesinde yürütülen tahkim süreçleri ile ilgili esnek bir çerçevede kurallarını koymuştur. WIPO Tahkim ve Hızlandırılmış Tahkim Kuralları, hukuki anlamda kesinlik ve uygulamada esneklik baz alınarak oluşturulmuştur. Tarafların anlaşması ile tahkim sürecinin nasıl ilerleyeceği belirlenebilir. Hakem mahkemesi, taraflarla istişare halinde bürokratik müdahaleler veya zaman alıcı formaliteleri aşarak tahkim sürecini yürütür. Tüm aktif davalar, taraflar ve hakem mahkemesine; son tarihleri inceleyen, makul iletişim kurulmasını sağlayan, süreçle ilgili bilgi sağlayan ve idari yardım sağlayan merkezde bulunan avukat tarafından yürütülür. Tahkim yargılamaları ücret ve masrafları, Merkezce kâr amacı gütmeksizin belirlenmiştir. Hızlandırılmış tahkimde ise bu ücret ve masraflar çok daha uygun duruma indirgenmiştir. Ayrıca Merkez, taraflar arası uyuşmazlıkların bünyesinde barındırdığı veya taraflarca belirlenebilecek başkaca uzman hakemlerle çözülmesi imkanı sağladığından, fikri mülkiyet alanında uzman isimlerle hizmet vermekte ve bu sayede uyuşmazlık özelinde çok daha sağlıklı sonuçlara ulaşılabilir¹⁸⁶.

¹⁸⁵ SCHWARTZ E. A. : Uluslararası Tahkim Kongresi Tebliğ Kitabı, İstanbul 2012, s. 163.

¹⁸⁶ WIPO (Guide), s. 7.

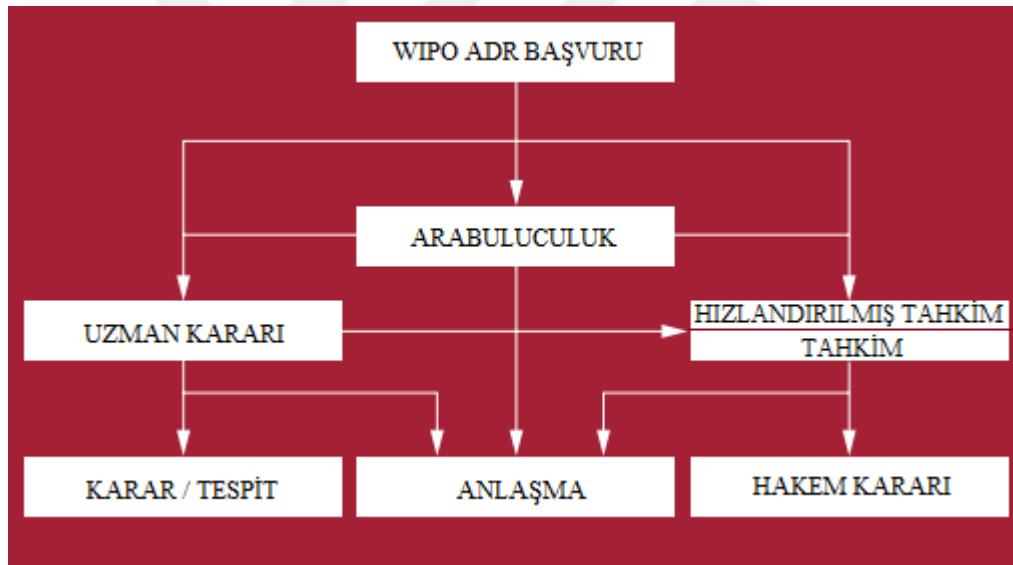
Merkez ayrıca fikri mülkiyet hakları ile ilgili uyuşmazlıklar konusunda çözüm mekanizmaları, kuralları hakkında seminer ve konferanslar düzenleyerek araştırma merkezi olarak da faaliyetini sürdürmekte, tamamlamış olduğu çalışmaları yayınlamaktadır¹⁸⁷.

3.4. WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi'nin Çalışma Yapısı

WIPO, bünyesinde arabuluculuk, tahkim, hızlandırılmış tahkim ve uzman kararı (tespiti) hizmetleri sunar.

Arabuluculuk, taraflarca seçilen bir arabulucu nezdinde, iki tarafın da bu yöndeki isteği ile uyuşmazlığın çözümü amaçlanır. Arabulucu, tıpkı hakemler gibi bağımsız ve tarafsız olmalıdır. Arabulucu, taraflara gerekli görür ise çözüm önerisi sunabilir ancak bu öneri taraflar için bağlayıcı değildir. WIPO ADR yolunu şu şekilde tablolastırmak mümkündür:

TABLO 5: WIPO ADR Yolları¹⁸⁸



Çalışma konumuz tahkim, taraflardan birinin tahkim yargılamasının başlatılması talebi ile başlar, hakem seçimi, ücret ve masrafların yatırılması ile kurulacak hakem mahkemesi nezdinde yargılamalar yürütülecek ve sonuçlandırılacaktır.

¹⁸⁷ ÇALIŞKAN, s. 44.

¹⁸⁸ Acil yardım işlemleri ve dolayısıyla acil yardım hakemi, uyuşmazlık ile ilgili çözümüne ilişkin bir karar vermemekte, tahkim yargılaması başlatılıncaya dek acil olarak talep edilen koruma önlemlerine karar vermektedir. Dolayısıyla söz konusu tabloda yer almamaktadır. WIPO : WIPO Mediation, Arbitration, Expedited Arbitration and Expert Determination Rules and Clauses, WIPO Publication No. 446, 2020, s. 2, (ADR); DE CASTRO, I. : Dispute Resolution in ICTs – WIPO Arbitration and Mediation Center, Geneva 2011, http://www.itu.int/ITU-D/finance/work-cost-tariffs/events/tariff-seminars/Geneva-11/pdf/presentation_WIPO.pdf, (E.T: 20.10.2020), s. 5, (Dispute Resolution).

3.5. WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi Organları

Merkez, bünyesinde var olan organlar sayesinde başvurma aşamasından yargılamanın sona ermesine kadar taraflara hizmet vermektedir. Bu organlar Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi, Tahkim ve Arabuluculuk Konseyi ve Tahkim Danışma Komisyonudur.

3.5.1. Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi

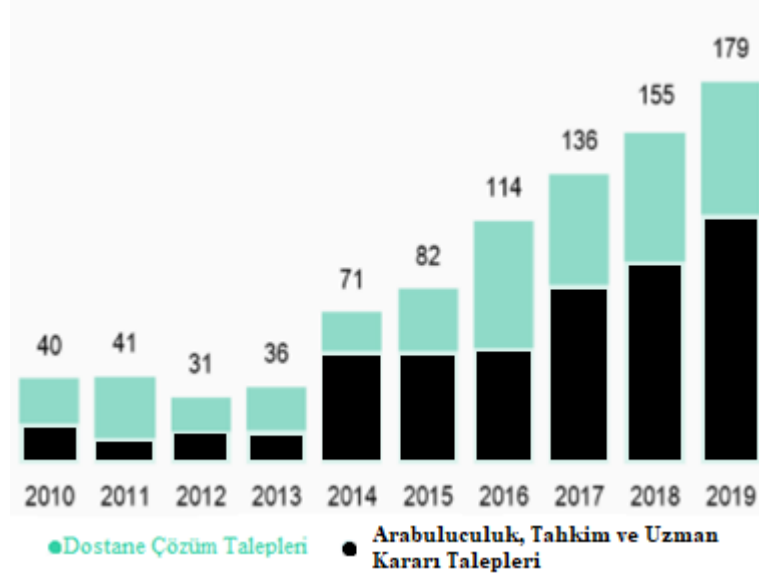
WIPO Arabuluculuk ve Tahkim Merkezi, uyuşmazlık çözüm mekanizmasında en önemli yere sahip organdır. Çeşitli tahkim veya arabuluculuk metodları ile taraflar arası uyuşmazlıkların çözümünde süreci yönetir.

Merkez, uluslararası nitelikte olan tüm ticari uyuşmazlıklarda ve özellikle fikri mülkiyet ve teknoloji konulu uyuşmazlıklarda, kâr amacı gütmeyen, arabuluculuk, tahkim ve hızlandırılmış arabuluculuk konularında hazırlamış olduğu kurallar ile taraflara alternatif uyuşmazlık çözüm hizmeti vermektedir¹⁸⁹. WIPO nezdinde görülen alternatif uyuşmazlık çözümleri, uluslararası nitelikte olan ve olmayan davalarda, taraflar arasında var olan veya gelecekte meydana gelebilecek uyuşmazlıklarda aralarındaki sözleşmeye koyacakları tahkim şartıyla veya ayrı bir tahkim sözleşmesi sayesinde bu uyuşmazlıklarda, tahkim veya arabuluculuk veya bu ikisinin bir arada uygulandığı arabuluculuk-tahkim yöntemi ile uygulanabilecektir.

Merkez, tarafların başlatmak istediği ADR yolu için, tarafların anlaşılamadığı ve gerektiği hallerde Merkez'in iki binin üzerinde uluslararası hakem ve uzman listesi arasından hakem veya uzman seçimi ve ataması için yardımcı olur, Cenevre'de görülecek tahkim yargılamalarında kullanılmak üzere ücretsiz duruşma salonu sağlanması, uyuşmazlık özelinde masraf ve ücretleri bildirme ve tahsil etme gibi hizmetler ile tarafların tahkim yargılamasını gerçekleştirme konusunda destekte bulunur¹⁹⁰.

¹⁸⁹ RATTRAY, s. 2.

¹⁹⁰ WIPO (ADR), s. 3-4-5.

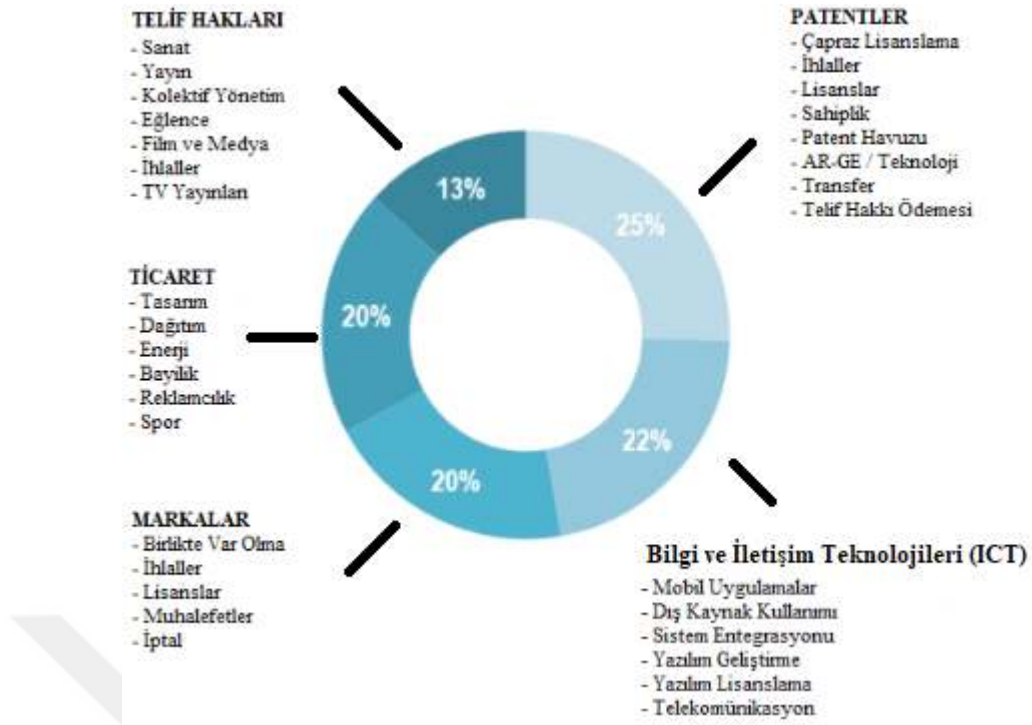


ŞEKİL 1: WIPO Nezdinde 2010 – 2019 Yılları Arasında Yapılan Arabuluculuk, Tahkim, Uzman Kararı ve Dostane Çözüm Başvuru Sayıları¹⁹¹

Şekil 1'e göre; WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi, 2010-2019 yılları arasında toplam 700'den fazla arabuluculuk, tahkim ve uzman kararı başvurusu almış ve bunların çözülmesine yönelik süreç başlatmıştır. Bu davalar genelde sözleşme uyuşmazlıklarına dayanmaktadır. WIPO Merkezi, doğrudan çözümlerini veya mevcut ihtilaflarının WIPO ADR'ye sunulmasını kolaylaştırmak için taraflara düzenli olarak usul rehberliği sağlar. Taraflar bir fikri mülkiyet / teknoloji ihtilafı yaşadığında, WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi, alternatif olarak, taraflar arasında doğrudan çözümü amacıyla veya ihtilaflarının WIPO arabuluculuğuna veya tahkime sunulmasını kolaylaştırmak için onlara usulü yardım sağlayabilir, buna “Dostane Çözüm” (*Good Offices*) denilmektedir. WIPO, şimdiye kadar 650'den fazla dostane çözüm konusunda rehberlik sağlamıştır¹⁹².

¹⁹¹ Tahkim Başvuru sayıları tablosu için bkz: <https://www.wipo.int/amc/en/center/caseload.html>, (E.T: 19.09.2020).

¹⁹² WIPO Good Offices, <https://www.wipo.int/amc/en/goodoffices/index.html>, (E.T: 02.02.2021).



ŞEKİL 2: WIPO ADR Dava Türleri ve Oranları¹⁹³

WIPO ADR yoluna başvuran taraflar arasında büyük ölçekli şirketler, Küçük veya Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ), farklı sektörlerdeki girişimciler, sanatçılar, mucitler, AR-GE merkezleri, yapımcılar üniversiteler ve koleksiyon toplulukları yer almaktadır.

3.5.2. Tahkim ve Arabuluculuk Konseyi

Tahkim ve Arabuluculuk Konseyi, kamusal ve özel sektör uzmanlarından seçilen altı üyeden oluşur. WIPO uyuşmazlık çözüm mekanizmalarına ilişkin metotların tespiti ve politikaların belirlenmesinde Merkez'e önerilerde bulunarak katkı sağlar¹⁹⁴. Konsey, arabulucu veya hakem olabilecek uzmanların tespiti ve denetiminin yanı sıra, WIPO alternatif uyuşmazlık çözüm mekanizmaları kurallarının güncelliğinin korunması amacıyla araştırmalar yaparak aktif bir rol oynamaktadır.

3.5.3. Tahkim Danışma Komisyonu

Tahkim Danışma Komisyonu, uzmanlardan kurulu bir komisyondur. Bu uzmanlar, fikri haklar ve tahkim alanında görev yapan kişilerdir. Uyuşmazlık çözümü ile ilgili olan, hakem

¹⁹³ WIPO ADR Dava Türleri ve Oranları şekilleri ve oranları için bkz: <https://www.wipo.int/amc/en/center/caseload.html>, (E.T: 19.09.2020).

¹⁹⁴ BİYİKLİ, s. 30.

ücretleri, hakemin reddi vb. konularda, Merkezce kendilerine yöneltilen soruları cevaplandırmak ve tavsiyede bulunmak misyonuna sahiptir. WIPO Tahkim Kurallarının uygulanması ve ortaya çıkabilecek beklenmedik problemlerde Merkeze yardımcı olur. Merkez, almak istediği bir karara ilişkin komisyondan görüş ve tavsiye isteyebilir. Bu komisyon üyeleri, Merkezce danışılan konuda görüş oluşturamaz ise komisyon dışından bir uzmana da başvurulabilecektir¹⁹⁵.

4. DÜNYADA BULUNAN DİĞER TAHKİM KURULUŞLARI VE TAHKİM KURALLARI

Günümüzde, uluslararası tahkim alanında hizmet veren birçok kuruluş bulunmaktadır¹⁹⁶. Çoğu uluslararası tahkim kurumu, tahkim yargılaması uygulanacak uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin kurallar koymuştur. En iyi bilinen tahkim kuralları Uluslararası Ticaret Odası (*International Chamber of Commerce / ICC*)¹⁹⁷ tahkim kurallarıdır. Ayrıca Londra Uluslararası Tahkim Mahkemesi (LCIA), Amerikan Tahkim Derneği Uluslararası Uyuşmazlık Çözümü Merkezi (ICDR), Singapur Uluslararası Tahkim Merkezi'nin kuralları (SIAC) ve Hong Kong Uluslararası Tahkim Merkezi (HKIAC) tahkim yolu ile uyuşmazlıkların çözümünde taraflara yardımcı olmaktadır. Yatırım tahkimleri genellikle Dünya Bankası'nın Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi'nin (ICSID) Tahkim Kuralları¹⁹⁸ uyarınca veya Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu

¹⁹⁵ SEYMENOĞLU, M. D. : “ İnternet Alan isimleri Sisteminden Doğan Hukuki Sorunlar ve Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Tahkim Prosedürü”, Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, Dışişleri Bakanlığı Yayınları, S. XIII, https://www.mfa.gov.tr/internet-alan-iisimleri-sisteminden-dogan-hukuki-sorunlar-ve-dunya-fikri-mulkiyet-orgutu_-wipo_-tahkim-proseduru.tr.mfa, (E.T: 02.03.2021).

¹⁹⁶ SCHWARTZ, s. 162.

¹⁹⁷ Milletlerarası Ticaret Odası (ICC), 1919 yılında uluslararası ticaretin geliştirilebilmesi amacıyla kurulmuştur. ICC, ülkeler arası bir anlaşma ile değil, özel sektörün öncülüğü ile kurulmuştur: BİRSEL, s. 5; BİCAN, B. : “Milletlerarası Ticaret Odası Tahkimi, Görev Belgesi ve Usulü”, KOSBED, Y. 2015, S. 29, s. 3; Merkezi Paris'tir. Tarafları hakemlerden farklı vatandaşlığa veya vatandaşlıklara sahip olan kişiler arasında meydana gelen ticari uyuşmazlıkları, taraflardan farklı bir vatandaşlığa sahip olan hakemler aracılığıyla çözüme bağlanmasını amaçlamaktadır: KAPLAN (Usule Aykırılık), s. 83; ICC, 1923 yılında Uluslararası Ticaret Tahkim Divanı'nı kurmuştur. Günümüzde, uluslararası ticari uyuşmazlıklarda en çok başvurulanan tahkim müessesesi ICC'dir. Bunun için ICC Tahkim Kuralları kabul edilmiş ve 2012'de son hali verilerek yenilenmiştir: BİCAN, s. 6; Kurallar, tahkim tüzüğünde yer almaktadır. Buna göre; hakem / hakemlerin seçimi, tahkim başvurusu, tarafların vereceği dava dilekçesi ve buna cevap dilekçelerinin içerikleri, tahkim süresi gibi düzenlemelerle birlikte feragatin kabulü, tahkim prosedürünün öncelikle taraflar inisiyatifine bırakılması gibi temel hususlar yer alır: NOMER, E. / EKŞİ, N. / ÖZTEKİN GELGEL, G. : Milletlerarası Tahkim Hukuku, İstanbul 2008, s. 55; WIPO Tahkim Kurallarında olduğu gibi, ICC Tahkim Kurallarına göre somut vakalarda tarafların serbest iradeleri ile veya tarafların yetkilendirmesi halinde Tahkim Divanı tarafından oluşturulmaktadır.

¹⁹⁸ Dünya Bankası'nın beş kuruluşundan (Bu kuruluşlar, Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD), Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA), Uluslararası Finans Kurumu (IFC), Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı (MIGA) ve Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi (ICSID)'dir) biri olan Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi (ICSID), uluslararası yatırım akışının korunabilmesi amacıyla hükümetler ile

(UNCITRAL) Kuralları¹⁹⁹ uyarınca çözülür. Rus işletmelerini içeren birçok tahkim Stockholm Ticaret Odası Kuralları (SCC) uyarınca gerçekleşmektedir. Türk Hukukunda, milletlerarası tahkime ilişkin Milletlerarası Tahkim Kanunu (MTK)²⁰⁰, UNCITRAL Tahkim Kuralları ile İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Kanununda (CPIL) yer alan Milletlerarası Tahkim Kurallarından esinlenilerek hazırlanmış ve 21.06.2001 tarihli Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir²⁰¹.

yatırımcılar arasında meydana gelebilecek anlaşmazlıklarda doğrudan başvuru yapılarak, arabuluculuk veya tahkim yolu ile bu uyuşmazlıkların giderilmesi için çözüm yolu sunmaktadır. ICSID, 1966 tarihli “Devletler ve Diğer Devletlerin Uyrıkları arasındaki Yatırım Anlaşmazlıklarının Çözümü için Sözleşme” çerçevesinde kurulmuştur. Dolayısıyla ICSID, diğer uluslararası tahkim kuruluşlarından farklı olarak, bahsi geçen sözleşmeye üye ülkeler ile sözleşmeye üye ülke vatandaşı olan yatırımcılar arasındaki uyuşmazlıklarda yetkilidir: NOMER / EKŞİ / ÖZTEKİN GELGEL, s. 74; BİRSEL, s. 4; ICSID, 1978 yılında, sözleşme dışında kalan yatırımcı ve ülkeler arasında bazı davalarda yetkili olabilmek amacıyla AFR (*Additional Facility Rules*) adı verilen ek kurallar kabul etmiştir: [https://icsid.worldbank.org /services/arbitration/additional-facility/process/overview](https://icsid.worldbank.org/services/arbitration/additional-facility/process/overview), (E.T: 14.05.2021).

¹⁹⁹ UNCITRAL, Birleşmiş Milletler bünyesinde kurulan “Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu”dur: ÜNEL, N. : Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu, MFA, s. 51, <http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/sayi32/nehirunel.pdf>, (E.T: 12.08.2020); Aynı yönde bkz: NOMER / EKŞİ / ÖZTEKİN GELGEL, s. 65; BİRSEL, s.4; UNCITRAL Tahkim Kuralları ise 1976 yılında Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu tarafından çıkarılmış tahkim kurallarını içeren bir model kanundur. Bu kurallar, kurumsal tahkim kuralları değil, sadece ad hoc tahkim süreci için model bir düzenleme içermektedir: KAPLAN (Usule Aykırılık), s. 75; Bu model kanun ile tahkim konusunda çerçeve kurallar belirlenmiştir.

²⁰⁰ 4686 Sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu 05.07.2001 tarihli 24453 Sayılı Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

²⁰¹ DAYINLARLI, K. : HUMK’da Düzenlenen İhtiyari İç Tahkim, Ankara 2004, s. 9.

İKİNCİ BÖLÜM:

DÜNYA FİKRİ MÜLKİYET ÖRGÜTÜ (WIPO) TAHKİM SÜRECİNİN ÖZELLİKLERİ VE İŞLEYİŞİ

1. GENEL OLARAK

WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezince yürütülecek tahkim yargılaması, uluslararası bir uyuşmazlık barındırmalı, tarafların sözleşmede belirleyeceği veya ayrı bir tahkim anlaşması ile iradelerini ortaya koydukları ve WIPO tahkim merkezi kurallarının uygulanacağını belirledikleri durumlarda yapılabilmektedir.

2. WIPO TAHKİM VE ARABULUCULUK MERKEZİ TAHKİM KURALLARI

WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi Kuralları 1 Ekim 2002’de yürürlüğe giren WIPO Tahkim Tüzüğünde toplanmıştır. Kurallar 2014 yılında yenilenmiştir ve toplam 80 maddeden oluşur²⁰². Bir ve beşinci maddeler arası “Genel Hükümler”, altı ve on üçüncü maddeler arası “Tahkim Başlangıcı”, on dört ile otuz altıncı maddeler arası “Hakem Mahkemesinin Oluşumu ve Kuruluşu”, otuz yedi ile altmışıncı maddeler arası “Tahkim İdaresi”, altmış bir ile altmış sekizinci maddeler arası “Hakem Kararları ve Diğer Hükümler”, altmış dokuz ile yetmiş dördüncü maddeler arası “Ücret ve Masraflar”, yetmiş beş ile yetmiş sekizinci maddeler arası “Gizlilik”, yetmiş dokuz ile sekseninci maddeler arası ise “Çeşitli Hükümler” bulunmaktadır.

WIPO Tahkim Kurallarının, uygulama alanlarını düzenleyen 2. maddesinde, bir tahkim sözleşmesinin WIPO Tahkim Kuralları çerçevesinde tahkim yargılamasını öngörmesi halinde, Kuralların söz konusu tahkim sözleşmesinin bir parçasını teşkil edeceği belirtilmiştir. WIPO Tahkim Kuralları temel anlamda tüm ticari uyuşmazlıkların çözümünde uygulanabilecek niteliktedir²⁰³. WIPO tahkimi, fikri haklar alanında ortaya çıkacak uyuşmazlıklarda özel ve uzman bir tahkim merkezi olarak çalışmalarını yürütmekte ise de söz konusu madde gereği aynı

²⁰² WIPO Tahkim Kurallarının en güncel hali için bkz: <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/rules/index.html>, (E.T: 10.04.2021); Aynı yönde bkz: UNCTAD, s. 6.

²⁰³ WIPO (Guide), s. 12.

zamanda başkaca ticari uyuşmazlıkların çözümü konusunda da başvurulabilecek bir tahkim merkezi olduğu görülmektedir²⁰⁴.

2.1. WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları Model Klozları (*Model Clauses*)

WIPO tarafından anlaşmazlık çözüm yollarında yönlendirme rızaya bağlıdır. Yani tarafların talebi ile Merkez taraflara yardımcı olmaktadır. Model klozları, WIPO vasıtası ile aralarındaki uyuşmazlıkları çözmek isteyen taraflar için öneri mahiyetinde tahkim şartlarıdır. Taraflar, öncelikle yapacakları anlaşma ve bu anlaşma sebebi ile ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkları WIPO Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yollarından biri ile çözeceklerini kararlaştırabilir veya taraflar arası var olan bir uyuşmazlığın çözümü için taraflar alternatif uyuşmazlık çözüm yollarından birisine başvurmaktadır²⁰⁵. WIPO model klozları temel anlamda iki bölümü barındırır. Bunlar;

- WIPO Tahkim Kurallarınca, taraflar arasında gelecekte meydana gelebilecek veya halihazırda mevcut olan uyuşmazlıkların tahkim veya hızlandırılmış tahkim yolu ile sonuçlandırılması ve

- Mümkünse tarafların belirleyebileceği hakem sayısı, tahkim yeri, tahkim dili, uyuşmazlığa hangi kanunun uygulanacağı gibi temel unsurlardır²⁰⁶.

İnceleme konumuz tahkim sözleşmelerinde belirlenmek üzere WIPO tarafından hazırlanmış model klozları şu şekildedir²⁰⁷:

Taraflar arasında ileride doğabilecek uyuşmazlıkları çözmek bakımından model klozu:

“Bu sözleşmeden veya bu sözleşmeden kaynaklanan veya bu sözleşmeyle ilgili olarak ortaya çıkan herhangi bir uyuşmazlık, ihtilaf veya iddia, bunlarla sınırlı olmamak üzere, oluşumu, geçerliliği, bağlayıcı etkisi, yorumu, ifası, ihlali veya feshi ve sözleşmeye bağlı iddialar, WIPO Tahkim Kurallarına uygun olarak hakem mahkemesince yönlendirilecek ve nihai olarak belirlenecektir. Hakem heyeti [tek hakem]/[üç hakem] 'den oluşacaktır. Tahkim

²⁰⁴ ÇALIŞKAN, s. 45.

²⁰⁵ BOZKURT YÜKSEL, s. 15.

²⁰⁶ WIPO (Guide), s. 16.

²⁰⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: WIPO (Resolving), s. 10; Ayrıca tüm model klozlarını incelemek için bkz: <https://www.wipo.int/amc/en/clauses/>, (E.T: 19.09.2020).

yeri [.....] olacaktır. Tahkim yargılamasında kullanılacak dil [.....] olacaktır. Anlaşmazlık, ihtilaf veya iddia, [.....] kanununa göre kararlaştırılacaktır.”²⁰⁸

Taraflar arasında var olan uyuşmazlıkları çözmek bakımından model klozu aşağıdaki şekildedir:

“Aşağıda imzası bulunan taraflar olarak, aşağıdaki anlaşmazlığın WIPO Tahkim Kurallarına uygun olarak hakem mahkemesi tarafından yönlendirileceğini ve nihai olarak belirleneceğini kabul ederiz:

Anlaşmazlığın kısa bir açıklaması: [.....]

Hakem kurulu, [tek hakem]/[üç hakem] 'den oluşacaktır. Tahkim yeri [.....] olacaktır. Tahkim yargılamasında kullanılacak dil [.....] olacaktır. Anlaşmazlık, [.....] yasasına göre kararlaştırılacaktır.”²⁰⁹

Model klostları, taraflara yardımcı olmak üzere WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi'nce hazırlanmıştır. Standart tahkim şartlarını kendilerine yol gösterici olarak kullanan taraflar; hakem seçimi, tahkim yeri, tahkim dili ve anlaşmazlığa uygulanacak hukuku seçmekte yine serbesttirler²¹⁰. Model klostları, taraflara sadece yol göstermekte, belirli tahkim kurallarını ve tahkim şartlarını dikte etmemektedir.

Ayrıca WIPO, aralarındaki anlaşmayı ve belirleyecekleri maddeleri özelleştirmek isteyen taraflar için kloz yaratıcısı (*Clause Generator*) hizmeti vermektedir. Taraflar, uyuşmazlığın türünü, uygulamak istedikleri alternatif uyuşmazlık çözüm yolunu, maddenin temel ve istenirse ek unsurlarını seçerek kendi uyuşmazlıkları için özel olarak düzenlenecek taslağı elde ederek bu taslak üzerinden anlaşma yapabileceklerdir²¹¹. Diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına ilişkin model klostları ilerleyen bölümlerde kendi başlığı altında açıklanacaktır.

²⁰⁸ WIPO (ADR), s. 135; WIPO (Guide), s. 38; WIPO Tahkim Klostları, <https://www.wipo.int/amc/en/clauses/arbitration/>, (E.T: 23.03.2021).

²⁰⁹ WIPO (ADR), s. 138; WIPO (Guide), s. 41; WIPO Tahkim Klostları, <https://www.wipo.int/amc/en/clauses/arbitration/>, (E.T: 23.03.2021).

²¹⁰ WIPO (Resolving), s. 11.

²¹¹ LANDOLT / GARCIA, s. 6; Ayrıntılı bilgi için bkz: <https://www.wipo.int/amc-apps/clause-generator/>, (E.T: 16.09.2020).

3. WIPO TAHKİM VE ARABULUCULUK MERKEZİ'NİN SEÇİMİ

Taraflar, aralarındaki asıl sözleşmeye ekleyebilecekleri bir madde ile veya asıl sözleşmeden bağımsız bir tahkim sözleşmesi ile WIPO Tahkim Kuralları uyarınca tahkim yoluna gidileceğini kararlaştırabilirler. Taraflarca WIPO Tahkim Kurallarının 2. maddesi kapsamında tahkim öngörüldüğü durumlarda uyuşmazlık, tahkimin başladığı tarihte yürürlükte olan WIPO Tahkim Kurallarınca çözülecektir²¹².

WIPO tahkimi yolunu tercih eden taraflar, Çin, Fransa, Almanya, Macaristan, İtalya, Hollanda, Panama, İspanya, İsviçre, İngiltere ve Amerika gibi çeşitli ülkelerden oluşmaktadır. Uyuşmazlıklar fikri mülkiyet ve ticaret anlaşmazlıkları alanında sözleşmesel veya sözleşme dışı hususları barındırmaktadır. Tahkime konu uyuşmazlıklar 200.000 \$ dolar ile 90.000.000 € arasında değişmektedir²¹³.

4. WIPO TAHKİM VE ARABULUCULUK MERKEZİ UYARINCA TAHKİM

4.1. TAHKİME BAŞVURU VE YARGILAMANIN BAŞLAMA ANI

4.1.1. WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezine Başvuru

Taraflardan birisinin, tahkim talebini Merkeze ve davalıya göndermesi ile tahkim yargılaması başlamış olur. WIPO Tahkim Kurallarının 7. maddesine göre, Merkezin tahkim talebini aldığı an, tahkim yargılamasının başladığı an olarak kabul edilir. Merkez, davacı ve davalıya tahkim talebinin alındığını ve tahkimin başlangıç tarihini bildirecektir.

4.1.2. WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezince Davanın Başlatılması

Davacı tarafın, tahkim talebini merkeze ve davalıya iletmesi ve tahkim talebinin merkez tarafından alınmış olduğu tarihi, tahkimin başladığı tarih kabul edilir. Merkez, davacı ve davalıya tahkim talebinin alındığını ve tahkimin başlama tarihini bildirecek ve bu şekilde dava süreci başlatılmış olacaktır. Bu husus, ilerleyen bölümde daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

²¹² WEGEN, G. / ESİN, İ. / SHORE, L. : Materials On International Arbitration, İstanbul 2007, s. 125.

²¹³ WIPO (Guide), s. 6.

5. HAKEMLERİN SEÇİMİ VE HAKEM KURULUNUN OLUŞMASI

WIPO Arabuluculuk ve Tahkim Merkezinde, yaklaşık 70 ülkeden 1500'den fazla fikri mülkiyet ve alternatif uyuşmazlık çözüm yolları uzmanı olan hakemin bulunduğu listeden taraflar hakem seçimi yapabilmektedirler²¹⁴. Ancak unutulmamalıdır ki tarafların WIPO tahkiminde bu listeden bir hakem ataması yapma zorunluluğu bulunmamaktadır. Taraflar, diledikleri takdirde listede bulunmayan bir hakemi de tahkim yargılamasını yürütmek üzere atayabileceklerdir.

Tahkim yargılamasının başarıyla ve doğru kararlar ile sona ermesinin yolu hakemlerden geçmektedir. Hakemi belirlerken uyuşmazlık konusunda yeterli bilgiye ve beceriye sahip, uygun ve uzman olan hakemlerin seçilmesi önem arz eder. Merkez, çeşitli hukuki, teknik ve ticari alanlarda fikri mülkiyet, teknoloji ve eğlence uyuşmazlıklarıyla ilgili hakemleri inceleyip sık dokuyarak belirlemektedir.

5.1. Hakem Sayısı

WIPO Tahkim Kurallarının 14. ve 15. maddesi uyarınca, hakem mahkemesi, tarafların belirleyeceği sayıda hakemden oluşacaktır. WIPO tahkiminde yargılamalar tek veya üç hakem üzerinden yürütülür. Taraflar, hakem sayısı belirleme konusunda serbesttirler. Anlaşma ile hakem sayısına karar vererek, bu şekilde yargılamanın yürütülmesini sağlayabilirler. WIPO Tahkim Kuralları 14. maddesi b bendi uyarınca, taraflarca hakem sayısı konusunda anlaşma yok ise, hakem mahkemesi tek bir hakemden oluşur. Taraflar, hakem veya hakemlerin atanması için bir prosedür üzerinde anlaşmışlar ise, Merkezce bu prosedür uygulanacaktır.

5.1.1. Taraflarca Belirlenmiş Usul Uyarınca Tayin Usulü

WIPO Tahkim Kurallarına göre, taraflar, yargılamada kaç hakemin bulunacağını, bunları atama usul ve prosedürlerini tahkim anlaşmalarında belirlemiş olabilirler. WIPO, tarafların bu konudaki iradesi gereği taraflar arası anlaşmaya uygun bir şekilde hakem tayinini takip eder.

Taraflarca belirli bir usul yok ise bu sefer WIPO tahkim kurallarına göre hakem atamaları gerçekleştirilecektir. Mahkeme, taraflarca kararlaştırılan süre içinde veya böyle bir süre kararlaştırılmamış ise, tahkimin başlamasından sonraki 45 gün içinde taraflarca belirlenen

²¹⁴ WIPO (Guide), s. 2; Aynı yönde bkz: UNCTAD, s. 8.

usule göre hakem mahkemesi kurulamamış ise mahkeme, WIPO Tahkim Kuralları 19. maddesine göre hakem atamasını Merkez derhal gerçekleştirecektir.

5.1.1.2. Tek Hakem Tayini Usulü (*Sole Arbitrator*)

Taraflar, tek hakem tayin edileceği üzerinde anlaşmış olabilirler. Bu durumda Merkezce tek hakem üzerinden yargılama yürütülecektir. Taraflar, hakem sayısı konusunda anlaşamamışlar ise yargılamanın niteliğine uygun düştüğü ölçüde tek hakem tayin edilerek yargılama Merkezce yürütülür. Ayrıca WIPO Hızlandırılmış Tahkiminde, tahkim sürecinin tek hakemle yürütülmesi zorunludur.

Taraflar, tek hakemi kararlaştırılan süre içinde belirlememişler ise veya anlaşmalarında böyle bir süre belirtilmemişse, tahkimin başlamış olduğu andan sonraki 30 gün içinde tek hakem, WIPO Tahkim Kurallarının 19. maddesi uyarınca atanacaktır. Bu madde, taraflar hakem tayin edememişse, Merkezin derhal atama yapmasını öngörür. Merkez kural olarak tek hakem atar. Ancak Merkez, söz konusu davanın koşullarını değerlendirir ve uyuşmazlığın üç hakemle çözülmesi gerekliliği konusunda tespitte bulunursa üç hakem tayinine karar verebilir.

Bu konuya örnek olarak bazı WIPO tahkim kararlarını verebiliriz: Telekom altyapısı uyuşmazlığı konulu WIPO Tahkiminde, kablosuz iletişim hizmetleri sağlayan bir şirket ve Telekom altyapılarını satan, kuran ve sürdüren bir şirket, kablosuz iletişim ağları için altyapı ekipmanı satın almak için bir anlaşma imzalamıştır. Her iki şirket de Amerika Birleşik Devletleri merkezlidir. Satın alma sözleşmesi, sözleşmeden kaynaklanan veya sözleşmeyle bağlantılı herhangi bir ihtilafın WIPO Tahkim Kuralları kapsamında çözüleceğini şart koşturmuştur. Satıcı, performans eksikliklerine rağmen alıcının kullandığı ekipmanı teslim etmiştir. Sistemin tesliminden birkaç yıl sonra, alıcı, diğerlerinin yanı sıra, sözleşmenin ihlali ve tazminat talepleri de dahil olmak üzere bir tahkim talebinde bulunmuştur. Taraflar, WIPO Merkezi tarafından önerilen, Telekom altyapısı anlaşmazlıkları konusunda hatırı sayılır deneyime sahip birkaç avukat adaydan birini tek hakem olarak atamayı seçmişlerdir. Tek hakem, önemli belgeleri kanıt olarak değerlendirmiştir. Ayrıca Kaliforniya'da tanıkların çapraz sorgusu için üç günlük bir duruşma düzenlemiş ve iddiaları reddeden nihai kararını vermiştir²¹⁵.

Yayın hakları dağıtım anlaşması konusunda görülen WIPO Tahkiminde, bir TV dağıtım şirketi, Asya ve Pasifik bölgelerindeki televizyon izleyicilerine spor müsabakalarının münhasır

²¹⁵ WIPO'nun internet sitesinde erişime açılmış örnek davalarda, tahkimin gizliliği ilkesi gereği, tarafların ve hakemlerin adı ile uyuşmazlığa ait özel evrak ve bilgiler paylaşılmamaktadır. Örneklemeler gerçek davalardan verilmiştir. Ayrıntılar için bkz: <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/case-example.html>, (E.T: 10.09.2020).

yayın dağıtımına ilişkin yayın hakları dağıtım sözleşmesi uyarınca WIPO Tahkim Kurallarına dayalı olarak uluslararası bir spor federasyonuna karşı bir anlaşmazlıkta tahkim talep etmiştir. Uyuşmazlık çözümü maddesi, uyuşmazlığın tek bir hakem tarafından karara bağlanmasını, tahkim yerinin Cenevre, İsviçre olmasını ve uyuşmazlığın özüne uygulanacak yasanın İsviçre hukuku olmasını şart koşturmuştur. TV dağıtım şirketi sözleşmenin ihlali nedeniyle tazminat talebinde bulunmuştur. Taraflar ve Merkez arasındaki istişarelerin ardından Merkez, medya ve spor konularında deneyimli bir tek hakem atamıştır. Tek hakem belge niteliğindeki delilleri değerlendirmiş, tanıkların incelenmesi için bir duruşma yapmış ve tahkimin başlamasından itibaren bir yıl içinde iddiaları reddeden nihai bir hüküm vermiştir²¹⁶.

Tıbbi cihazla ilgili patent uyuşmazlığı içeren başkaca bir WIPO Tahkiminde, tıbbi cihazları koruyan Avrupa ve ABD patentlerinin ihlal edildiği iddiasıyla ilgili çeşitli yargı bölgelerinde davaların ardından, bir Avrupa şirketi ve bir Amerikan şirketi, WIPO Tahkim hükmü içeren bir uzlaşma anlaşması imzalamıştır. Taraflar için ihtilaflı patentlerin önemi göz önüne alındığında, standart WIPO tahkim şartını şu şekilde değiştirmişlerdir: ABD patentlerinin ihlal iddialarının tek bir ABD'li hakem tarafından, Avrupa patentleriyle ilgili olanların tek bir Avrupalı hakem tarafından tahkim yargılamasının yürütülmesini öngören bir hüküm getirmişlerdir. Madde ayrıca, Avrupa ve ABD hakemleri tarafından verilen kararların üç hakemden oluşan bir temyiz kurulu aracılığıyla incelemeye tabi tutulabileceğini belirtmiştir. Uzlaşma anlaşmasının imzalanmasından bir yıl sonra, Avrupa şirketi, ABD ve Avrupa patentlerinin ihlal edildiğini iddia ederek WIPO tahkim yargılamalarına başlamıştır. Merkez tarafından sunulan aday listesinden taraflar, ABD patentleri ve Avrupa patentlerinin ihlali iddialarını değerlendirmek için ABD'den bir patent hukuku uzmanı ve Avrupa'dan bir patent hukuku uzmanı üzerinde anlaşmışlardır. Taraflar, WIPO Elektronik Vaka Tesisinin (ECAF) kullanımı, işlemlerin takvimi, keşif kapsamı, bir koruma emri, ABD ve Avrupa patentlerinin ön talep inşası ve bir duruşma programı dahil olmak üzere prosedür adımlarını belirleyen bir prosedür emri üzerinde anlaşmışlardır. ABD hakemi ve AB hakemi, atanmalarını izleyen on sekiz ay içinde kararlarını verdi. Taraflar temyiz prosedürünü kullanmamayı kabul etmiştir²¹⁷.

Kuzey Amerika menşeli bir yazılım geliştiricisi, ABD ve Kanada'da bir iletişim yazılımı markası tescil ettirmiştir. Bilgisayar donanımları üreticisi olan başka bir şirket de çeşitli Asya ülkelerinde, neredeyse aynı bir bilgisayar donanımı markası tescil ettirmiştir. İki taraf da çeşitli yargı bölgelerinde markanın tescili ve kullanım hakkına yönelik olarak hukuki

²¹⁶ Ayrıntılar için bkz: <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/case-example.html>, (E.T: 18.09.2020).

²¹⁷ Ayrıntılar için bkz: <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/case-example.html>, (E.T: 18.09.2020).

süreç başlatmışlardır. Her iki taraf da asıl hak sahibi olduğu ve hukuki mücadele sürdürdüğü bölgelerde diğer tarafın marka hakkını kullanmasına engel olmuşlardır. Bu saygın markanın tescili ve kullanımı konusundaki uyuşmazlığı taraflar uluslararası mecrada çözüme kavuşturmak istemiş ve WIPO Tahkim yoluna gitme konusunda mutabık kalmışlardır. Kuzey Amerika menşeli şirket, markasını Asya ülkelerinde tescil ettirmek istediğinde söz konusu başvuruları, diğer tarafın markası ile karışma riski sebebiyle kabul edilmemektedir. Kuzey Amerikalı firma, diğer tarafa kendi markasını Asya ülkelerinde tescil ettirebilmesi için kolaylık sağlamaya davet etmişse de karşı taraf bu hususu reddetmiş ve akabinde tahkim yoluna gidilmiştir. Merkezce gerekli prosedürler yürütülmüş ve taraflarca bir fikri mülkiyet konusunda uzman avukat hakem olarak atanmıştır. Hakem vermiş olduğu ara kararda, taraflarca önerilen çözümü yürürlüğe koymuştur. Buna göre, diğer tarafa periyodik olarak rapor sağlama yükümlülüğü dahil olmak üzere gerekli koşullarda donanım üreticisi tarafından Kuzey Amerikalı şirkete lisans verilmesi sağlanmıştır²¹⁸.

Tıbbi kullanımlarla birlikte bir bileşiğin meydana getirilmesi ve saflaştırılması amacıyla çeşitli patentlere sahip Fransız bir biyoteknolojik firması, büyük bir ilaç firması ile lisans ve geliştirme anlaşması imzalamıştır. İlaç firması, biyoteknolojik şirketinin sahip olduğu patentlerle ilgili maddenin tıbbi uygulamasında önemli bir uzmanlığa sahiptir. Taraflar sözleşmelerine ekledikleri bir madde ile aralarındaki anlaşmadan kaynaklanacak olan her türlü uyuşmazlığın tek hakem tarafından WIPO Tahkim Kurallarına göre çözüleceğini kararlaştırmışlardır. Taraflar arasındaki anlaşmanın imzalanmasından birkaç yıl sonra biyoteknoloji şirketi sözleşmeyi, ilaç firmasının bileşiği geliştirmesini kasıtlı olarak geciktirdiği sebebiyle feshetmiştir. Ardından uğradığı önemli miktardaki zararları gerekçe göstererek tahkim talebinde bulunmuştur. Merkez taraflara biyoteknoloji ve ilaç konulu ihtilaflarda uzman olan birkaç hakem önermiştir. Taraflar bu adaylar arasından hakemi belirlemiştir. Hakem, tarafların yazılı görüşlerini almış ve tanıkların dinlenmesi için İsviçre’de 3 günlük bir duruşma düzenlemiştir. Bu duruşma sadece taraflara delillerini sunması imkânı tanımakla kalmamış, aynı zamanda tarafların yeniden diyalog kurmalarına olanak sağlamıştır. Duruşmada hakem, biyoteknoloji şirketinin sözleşmeyi feshetmeye yetkili olmadığını düşünmüş ve biyoteknolojik bileşiğin geliştirilmesi için tarafların iş birliğine devam etmesinin her iki tarafın da çıkarına olacağını belirtmiştir. Duruşmanın son gününde taraflar hakemin özel bir toplantı yapmaları yönündeki önerisini kabul etmiş ve bu toplantının sonucunda aralarındaki anlaşmazlığı çözmeye

²¹⁸ WIPO (Guide), s. 6.

konusunda anlaşmışlardır. Bu sayede biyoteknolojik bileşiğin geliştirilmesi ve ticari mecraya sunulması için iş birliği yapmaya devam etmişlerdir²¹⁹.

5.1.1.3. Üç Kişilik Hakem Kurulu Tayini Usulü

Taraflarca üç hakemin atanacağı konusunda anlaşılmış ancak atama usulü üzerinde anlaşılammış ise, hakemler WIPO Tahkim Kurallarının 17. maddesinde öngörülen usule göre atanacaktır.

Tarafların atama konusunda anlaşığı durumlarda; davacı tahkim talebinde bir hakem tayininde bulunacaktır. Davalı, tahkim talebini almış olduğu tarihten itibaren 30 gün içinde bir hakem tayin edecektir. İki hakem, ikinci hakemin atanmasını takiben 20 gün içinde, baş hakem olacak üçüncü bir hakemi belirleyecektir.

Merkezin takdir yetkisini kullanması sonucunda üç hakemin atanması halinde, Merkez tarafından mahkemenin üç hakemden oluşacağına dair bildirimin alınmasından itibaren 15 gün içinde davacı bir hakem, davalı söz konusu bildirim aldıktan sonra 30 gün içinde bir hakem tayin edecektir. İki hakem, ikinci hakemin atanmasından sonraki 20 gün içinde baş hakem olacak üçüncü bir hakemi tayin edecektir. Bu şekilde hakem mahkemesi oluşturulmuş olur.

Örneğin, ilaç patent lisansı konusunda bir Fransız eczacılık araştırma ve geliştirme şirketi, başka bir Fransız şirketine *know-how* ve patentlenmiş ilaçlar vermiştir. Lisans sözleşmesi, herhangi bir anlaşmazlığın WIPO Tahkim Kuralları kapsamında Fransız yasalarına uygun olarak üç hakemden oluşan bir tahkim mahkemesi tarafından çözülmesini sağlayan bir tahkim maddesi içermektedir. Lisans sahibinin lisans ücretini ödemeyi açıkça reddetmesi ile karşı karşıya kalan Ar-Ge şirketi, bu tahkim şartına binaen bir tahkim davası başlatmış ve uyuşmazlık hakkında tahkim yolu ile çözüm sağlanmıştır²²⁰.

Başkaca bir WIPO Tahkimince çözülen patent lisansı konulu uyuşmazlıkta; Avustralya, Kanada, Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde patentlere sahip olan Avrupalı bir mucit, bir Asya şirketine patent hakları ve *know-how* lisansı vermiştir. Lisans, üç hakemli bir mahkeme kurulmasını öngören bir WIPO tahkim maddesi içermektedir. Taraflar, patentlerin yenileme ücretlerini kimin ödemesi gerektiği konusunda fikir birliğine varamamıştır. Sonunda, Asya şirketi lisansı feshetmiş, bunun üzerine Avrupalı mucit bir tahkim talebinde, tazminat talebinde bulunmuş ve patentleri kullanmakta serbest olduğuna dair bir beyan talep etmiştir. Tayin edilen

²¹⁹ WIPO (Guide), s. 11.

²²⁰ Ayrıntılar için bkz: <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/case-example.html>, (E.T: 19.09.2020).

üç hakem, önemli fikri mülkiyet uzmanlığına ve farklı dillerdeki kanıtları değerlendirmelerine olanak tanıyan gerekli dil becerilerine sahipti. Bir dizi delil değişiminin ardından mahkeme, tahkimin başlamasından 14 ay sonra bir karar vermiştir. Asya şirketinin sözleşmeyi yaptığı gibi feshetme hakkına sahip olmadığını tespit eden mahkeme, tazminat ödemesini ve ruhsat bağlamında iletilen prototipleri, planları ve belgeleri mucide iade etmesini emretmiştir²²¹.

Sanatçı promosyon uyuşmazlığıyla ilgili bir WIPO Tahkiminde Avrupalı bir sanat galerisi, sanatçıyı uluslararası pazarda tanıtmak için Avrupalı bir sanatçı ile özel bir iş birliği anlaşması imzalamıştır. Anlaşma, üç hakemli bir mahkeme sağlayan bir WIPO tahkim maddesi içermektedir. Anlaşmanın imzalanmasından üç yıl sonra tarafların ilişkileri bozulmaya başlamış ve sanatçı anlaşmayı fesheden bir bildirim göndermiştir. Bu noktada sanat galerisi WIPO tahkim sürecini başlatmıştır. Taraflar ve Merkez arasındaki istişarelerin ardından Merkez, sanat hukuku konusunda deneyimli üç hakem atamıştır. Tarafların savunmalarını inceledikten sonra mahkeme, çözüm potansiyeli olduğu kanısına varmıştır. Tarafların mutabakatıyla mahkeme, tarafların daha önceki bir aşamada denedikleri çözüm müzakerelerine devam etmelerini teşvik eden bir ön dava değerlendirmesi yayınlamıştır. Taraflar bir anlaşmaya varmış ve mahkemeden tarafların uzlaşma anlaşmasını içeren bir muvafakat kararı vermesini istemiştir. Anlaşma şartları, iş birliği sözleşmesinin feshini ve sanatçı tarafından bir dizi eserin nihai yerleşimde galeriye sunulmasını içermektedir²²².

WIPO Tahkimine sunulan bir patent ihlali anlaşmazlığına göre, birkaç yargı alanındaki davayı takiben, iki Amerikan şirketi, tüketim mallarına ilişkin bir Avrupa patentinin ihlal edildiği iddiasıyla ilgili bir anlaşmazlığı WIPO Tahkimine sunmayı kabul etmiştir. Sunum sözleşmesi, belirli bir Avrupa ülkesinin ulusal patent yasasının geçerli olmasını ve o ülkenin patent davası zaman çizelgelerine uyulmasını sağlamıştır. Üç hakemli mahkemeden, belirli ürünlerin üretiminin ve satışının patenti ihlal edip etmediğine karar vermesi istenmiştir. Sunum sözleşmesi ve müteakip tahkim sürecindeki usul takvimine uygunluk, tarafların anlaşmazlığı zaman ve maliyet açısından verimli bir şekilde çözme konusundaki karşılıklı menfaatlerini yansıtmıştır. Taraflar, Merkez'in tahkim ve ilgili ulusal patent yasasında önemli uzmanlığa sahip üç hakem atama tavsiyesini kabul etmiştir. Yazılı görüş alışverişinin yanı sıra, hakem mahkemesi daha fazla ifade ve bilirkişilerin incelenmesi için Cenevre'de bir günlük bir duruşma

²²¹ Ayrıntılar için bkz: <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/case-example.html>, (E.T: 22.09.2020).

²²² Ayrıntılar için bkz: <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/case-example.html>, (E.T: 22.09.2020).

düzenlemiştir. Taraflar arasında mutabık kalınan zaman çizelgesine uygun olarak, nihai karar tahkimin başlamasından itibaren beş ay içinde verilmiştir²²³.

5.1.1.4. Davacı ve Davalı Tarafların İki'den Fazla Olması Durumunda Üç Kişilik Hakem Kurulu Tayini Usulü

WIPO Tahkim Kurallarının 18. maddesine göre; tarafların birden fazla olduğu durumlarda mahkeme mutlaka üç hakemle kurulur.

Tahkim yargılaması, birden çok davacı veya birden çok davalı var ise üç kişilik hakem heyeti ile yapılacaktır. Birden fazla davacı, tahkim talebinde müştereken bir hakem tayin edecek ve / veya birden fazla davalı, tahkim talebini aldıktan sonraki 30 gün içinde müştereken duruma göre bir hakem tayin edecektir. Geçerli süre içerisinde ortak bir aday gösterilmediği takdirde, Merkez hakemlerden birini veya her ikisini atayacaktır. Seçilen veya merkezce atanan iki hakem ise, ikinci hakemin atanmasından sonraki 20 gün içinde, baş hakem olacak üçüncü bir hakemi tayin edecektir.

5.2. Yeni Hakem Seçimi

WIPO Tahkim Kurallarının 33. maddesi, hakem mahkemesi kurulmasından sonra, gerekli hallerde, hakem veya hakemlerde değişikliğe gidilebileceğini düzenlemiştir. Değiştirilen hakemin atanması için WIPO Tahkim Kuralları 15. maddesi veya 19. maddesi usullerine göre atama yapılır. Maddeye göre Merkez'in hakem değişikliğinde seçilecek yeni hakemi tespit edebilmesi, aşağıdaki iki koşuldan birinin gerçekleşmesine bağlıdır:

- Taraflardan birisi tarafınca seçilmiş olan hakemin seçimi anında bilinen veya bilinmesi gereken sebepler nedeniyle reddedilmesi,
- Taraflarca seçilmiş bulunan hakemin 32. madde gereğince Merkezce görevine son verilmesi.

5.3. Hakemlerin Seçilememesi Hali

Bahsettiğimiz üzere WIPO Tahkim Kurallarına göre tarafların seçtiği hakem sayısı ve prosedürüne göre hakem mahkemesinin oluşturulması esastır. Ancak, tarafların hakem seçimi konusunda meydana gelebilecek olumsuz koşullar, hakem seçememe durumlarında 19. maddede belirtilen usullerle, yargılamanın aksamaması adına Merkezce hakem seçimi yoluna gidilecektir. 19. maddenin a bendinin, taraflardan birisinin hakem tayin etmemiş olduğu

²²³ Ayrıntılar için bkz: <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/case-example.html>, (E.T: 20.09.2020).

durumlarda, b bendinin tek hakemin veya başkanlık eden hakemin seçilememiş olduğu durumlarda uygulanacağı belirtilmiştir.

Taraflardan birisi, hakem tayin edememişse Merkez derhal atamayı yapacaktır. Taraflar eğer seçilecek hakemde bulunacak nitelikleri karara bağlamışlar ise, Merkezin yapacağı atamada bu şartları karşılayan hakemler arasından bir atama yapması gerekmektedir²²⁴.

Bu hususta bir yazılım ticari markası konulu uyuşmazlıkta, Kuzey Amerikalı bir yazılım geliştiricisi, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'da iletişim yazılımı için bir ticari marka kaydettirmiştir. Başka bir yerde bulunan bir bilgisayar donanımı üreticisi ise birkaç Asya ülkesinde bilgisayar donanımı için neredeyse aynı bir markayı kaydettirmiştir. Her iki taraf da markalarının tescili ve kullanımına ilişkin çeşitli yargı alanlarında yasal süreç başlatmıştır. Taraflardan her biri, diğerinin, önceden haklarının bulunduğu yargı alanlarında markasını kaydettirmesini veya kullanmasını etkili bir şekilde engellemiştir. İlgili markaların dünya çapında kullanımını ve tescilini kolaylaştırmak için taraflar, bir WIPO tahkim şartı içeren bir “birlikte var olma” anlaşması imzaladılar. Kuzey Amerika şirketi, ticari markasını belirli bir Asya ülkesinde tescil ettirmeye çalıştığında, diğer tarafın sahip olduğu önceki marka ile karışıklık riski nedeniyle başvurusu reddedildi. Bunun üzerine Kuzey Amerika şirketi, diğer taraftan markasını söz konusu Asya ülkesinde tescil ettirmek için her türlü çabayı göstermesini talep etti ve diğer taraf reddettiğinde tahkim yargılaması başlatmıştır. Merkez tarafından yapılan önerilerin ardından, taraflar önde gelen bir fikri mülkiyet avukatını tek hakem olarak atadı. Bu tek hakem, ara karar olarak diğer tarafa periyodik raporlar sağlama yükümlülüğü de dahil olmak üzere, Kuzey Amerika şirketine uygun koşullarda bir lisansın, donanım üreticisi tarafından verilmesi için sağlanan, taraflarca önerilen rızaya dayalı çözümü yürürlüğe koymuştur²²⁵.

Yine biyoteknoloji / ilaç konulu başka bir uyuşmazlıkta, bir bileşiğin tıbbi amaçlı ekstraksiyonu ve saflaştırılması için çeşitli proses patentlerine sahip bir Fransız biyoteknoloji şirketi, büyük bir ilaç şirketi ile bir lisans ve geliştirme anlaşması imzalamıştır. İlaç şirketi, biyoteknoloji şirketinin sahip olduğu patentlerle ilgili olarak maddenin tıbbi uygulamasında önemli bir uzmanlığa sahip konumdaydı. Taraflar, sözleşmelerine, sözleşmelerinden kaynaklanan tüm ihtilafların WIPO Tahkim Kuralları uyarınca tek bir hakem tarafından çözüleceğini belirten bir madde eklediler. Anlaşmanın imzalanmasından birkaç yıl sonra, biyoteknoloji şirketi, ilaç şirketinin biyoteknoloji bileşiğinin geliştirilmesini kasten

²²⁴ BOZKURT YÜKSEL, s. 35-36.

²²⁵ Ayrıntılar için bkz: <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/case-example.html>, (E.T: 19.09.2020).

geciktirdiğini iddia ederek sözleşmeyi feshetti. Biyoteknoloji şirketi, uğradığı önemli zararlar için tahkim talebinde bulundu. Merkez, biri taraflarca seçilen biyoteknoloji / ilaç anlaşmazlıkları konusunda önemli ölçüde uzmanlığa sahip birkaç aday önerdi. Tarafların yazılı görüşlerini alan hakem, tanıkların incelenmesi için Cenevre'de (İsviçre) üç günlük bir duruşma düzenledi. Bu sadece kanıtların sunulmasına hizmet etmekle kalmadı, aynı zamanda tarafların yeniden bir diyalog kurmasına da izin verdi. Duruşma sırasında hakem, biyoteknoloji şirketinin sözleşmeyi feshetme hakkına sahip olmadığını ve biyoteknoloji bileşiğinin geliştirilmesi için iş birliğine devam etmenin tarafların çıkarına olacağını düşünmeye başladı. Duruşmanın son gününde taraflar, hakemin özel bir görüşme yapma önerisini kabul etti. Bu toplantının bir sonucu olarak, taraflar anlaşmazlıklarını çözme konusunda anlaştılar ve biyoteknoloji bileşiminin geliştirilmesi ve ticarileştirilmesi için iş birliği yapmaya devam ettiler²²⁶.

5.4. Hakemlerle İlgili Hukuki Durumlar

5.4.1. Hakemlerin Görevi Kabulü

WIPO Tahkim Kurallarının 23. maddesi uyarınca her hakem, atamayı kabul ederek, tahkimin hızla yürütülmesi ve tamamlanmasını sağlamayı teminen yeterli zamanı ayırmayı taahhüt etmiş sayılacaktır. Hakemler, atama sonucu görevi kabul beyanlarını yazılı olarak Merkez'e bildirmekle yükümlüdürler.

Burada dikkat edilmesi gereken husus, hakemlerin görevi kabul ettiklerine dair evrakı taraflara değil, Merkez'e göndermesidir. Merkez, hakem mahkemesinin kurulduğunu taraflara bildirir²²⁷.

5.4.2. Hakemlerin Tarafsızlığı ve Bağımsızlığı (*Impartiality and Independence*)

Tarafsızlık ve bağımsızlık kavramlarının iç içe geçmiş özellikleri bulunmaktadır²²⁸. Birisi olmadan diğeri ile tahkim yargılamasının yürütülmesi mümkün görünmemektedir. Taraflar arasında vuku bulan uyuşmazlıkları çözecek tahkim yargılamasında, hakem veya hakemlerin tarafsız ve bağımsız olması tahkim hukukunun temellerinden birisidir²²⁹. Taraflar,

²²⁶ Ayrıntılar için bkz: <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/case-example.html>, (E.T: 20.09.2020).

²²⁷ ÇALIŞKAN, s. 55.

²²⁸ KAYALI, D. : Milletlerarası Ticari Tahkimde Hakemlerin Tarafsızlığı ve Bağımsızlığı, Ankara 2015, s. 26.

²²⁹ KALPSÜZ, T. : Milletlerarası Tahkim Semineri, ICC Türkiye Milli Komitesi, Ankara 2008, s. 28, (Milletlerarası).

tahkim iradelerini ortaya koyarak uyuşmazlığın esası konusunda karar vermeleri amacıyla tarafsız ve bağımsız hakemlere görev vermektedir²³⁰.

Bağımsızlık, hakemin veya hakemlerin tahkimin taraflarından veya onun temsilcilerinden birisi ile ailevi, kişisel, finansal veya profesyonel bir ilişkisinin bulunmaması anlamına gelir. Tarafsızlık ise tahkim yargılaması hakkında veya taraflardan birisi hakkında olumlu veya olumsuz bir tercihe sahip olmaması anlamına gelmektedir²³¹. Hakemlerin tarafsız ve bağımsız olması, yönetmiş oldukları tahkim yargılaması süresince her iki tarafa da eşit mesafede olması, yargılamanın selameti açısından oldukça büyük önem arz etmektedir. Bu konuyu birçok uluslararası tahkim kuruluşu tahkim kurallarında düzenlemiştir. Örneğin ICC Tahkim Kurallarının 11. maddesine göre, hakemler tarafsız ve bağımsız olmak ve öyle kalmak zorundadır. Buna ek olarak hakemlerin tarafsızlık ve bağımsızlık beyannamesi adında bir belgeyi de imzalamaları gerekmektedir²³². Londra Milletlerarası Tahkim Kurallarının 5. maddesine göre ise, hakemler tarafsız ve bağımsız olmak ve tüm süreç boyunca bu şekilde kalmak zorundadırlar. Bu düzenlemelerle, tarafsız ve bağımsız hakemlerin tahkim yargılamasına katılmasının sağlanması yönünde faydalı adımlar atılmıştır²³³.

WIPO Tahkim Kurallarının 22. maddesi hakemlerin tarafsızlık ve bağımsızlığını düzenler. Buna göre, her hakem tarafsız ve bağımsız olacaktır. Her hakem aday, atamayı kabul etmeden önce; taraflara, Merkez'e ve halihazırda atanmış olan diğer bir hakeme, tarafsızlığı ve bağımsızlığı konusunda haklı şüpheye yol açabilecek herhangi bir durum var ise açıklaması gerekmekte ya da bu gibi hal ve şartlarda olmadığını yazılı olarak teyit etmesi gerekmektedir.

Tahkim yargılaması sırasında veya herhangi bir aşamasında, bir hakemin tarafsızlığı veya bağımsızlığı konusuna haklı şüpheye yol açabilecek yeni koşulların ortaya çıkması halinde, hakem bu koşulları derhal taraflara, Merkez'e ve diğer hakemlere açıklayacaktır.

WIPO Tahkim Kurallarında, tarafsızlık ve bağımsızlığa ilişkin hükümler, sadece hakemlerin atanması sırasında değil, tahkim yargılaması sona erene dek devam eden bir

²³⁰ EKŞİ, N. : Milletlerarası Ticari Uyuşmazlıkların Tahkim Yoluyla Çözümüne İlişkin İstanbul Konferansı, Ed: Ekşi N., Kalpsüz T., Yılmaz M., İstanbul 2007, s. 72, (İstanbul Konferansı).

²³¹ KAYALI, s. 20, 22.

²³² BALKAR BOZKURT, S. : Milletlerarası Ticari Tahkimde Hakemlerin Bağımsızlık Yükümlülüğü, İstanbul 2016, s. 76.

²³³ Londra Milletlerarası Tahkim Kuralları, https://www.lcia.org/Dispute_Resolution_Services/lcia-arbitration-rules-2020.aspx, (E.T: 09.03.2021).

yükümlülük olarak kabul edilmiştir²³⁴. Bu yükümlülükler sadece tarafların atadığı hakemler için değil, tüm hakemler için geçerlidir.

5.4.3. Hakemlerin Vatandaşlığı

Taraflar, yaptıkları tahkim anlaşmasında hakemlerin vatandaşlığı konusunda irade serbestisine sahiptir. Diğer bir deyişle, istedikleri milliyetten ve sayıda hakem seçimi konusunda serbesttirler. Merkez, tarafların seçimine saygı gösterecektir.

Şayet tarafların atadıkları hakem veya hakem heyetine başkanlık edecek hakemin belli özellikleri var ise, bu durum hakemlerin vatandaşlık durumlarından önce gelir. Ancak bu halde, hakemlerin hangi özelliklerinin, atanmayı zorunlu kılacağı tespit edilmemiş ve uygulamaya bırakılmıştır²³⁵.

5.4.4. Hakemlerin Reddi

Eğer, hakemlerin tarafsızlığı veya bağımsızlığı konusunda haklı şüpheye yol açan koşullar mevcutsa, hakemin reddini taraflardan birisi isteyebilir. Hakemlerin atanmasından önce ortaya çıkan veya var olan, bilinen bir sebepten dolayı hakemin reddi taraflarca talep edilemeyecektir.

Uygulamada, taraflarca hakem olarak seçilmesi muhtemel adayların, deneyimlerinin araştırıldığı, üçüncü kişilerden bilgi edinilmeye çalışıldığı görülmektedir²³⁶. Bunun dışında taraflar, hakemlerle direkt iletişime geçmek ve dava hakkında sorular sorarak avantaj elde etmeye çalışabilecektir. Taraflar, WIPO Tahkim Kurallarının 21. maddesine göre hakem seçilmesi muhtemel kişiler ile, hakemin nitelikleri, uygunluğu ve bağımsızlığı dışında kalan konularda teke tek görüşemeyeceklerdir.

Hakemin reddini talep edecek taraf, hazırlayacağı ret talebini, ret konusu hakemin tarafsızlığı veya bağımsızlığına ilişkin haklı şüphelerin varlığı halinde, hakemin atanmasından haberdar olduktan sonraki 15 gün içinde veya bu şüphelerin doğumuna yol açan olayı öğrendikten itibaren 15 gün içinde, Merkez'e, karşı tarafa ve hakem mahkemesine ret nedenlerini ihtiva eden bildirimlerini iletmek zorundadırlar. Dolayısıyla taraflar, yargılamanın

²³⁴ ÇALIŞKAN, s. 57.

²³⁵ ÇALIŞKAN, s. 55.

²³⁶ BOZKURT YÜKSEL, s. 41.

devamı süresince istedikleri bir zaman diliminde değil, belirlenen süre içinde reddini talep edebileceklerdir²³⁷.

Mahkeme, ret süresince, tahkim yargılamasını, kendi takdirine bağlı olarak askıya alabilir veya devam ettirebilir.

Hakemin, bir tarafça reddi halinde, yargılamadaki diğer tarafın bu ret istediğine karşı cevap sunma hakkı vardır. Bu hak, kullanılması zorunlu bir hak değildir. Cevap vermek isteyen taraf, ret bildirimini, reddi talep eden tarafından almasından itibaren 15 gün içinde, diğer tarafa, Merkez'e ve hakem mahkemesine yollamalıdır.

Diğer taraf, reddi kabul edebilir veya hakem, ret talebi mahkemeye ulaştıktan sonra kendi isteği ile yargılamada hakem olarak görev almaktan çekilebilir. Bu iki halde de ret sebeplerinin geçerliliği hususu dikkate alınmaksızın yeni hakem seçimi yapılır. Karşı taraf reddi kabul etmez, hakem de kendi isteği ile yargılamadan çekilmez ise, Merkez kendi iç usul kurallarına göre ret konusunda karar verir²³⁸. Buna göre Merkez bünyesinde görev yapan WIPO Tahkim Danışma Komisyonu, üç kişiden oluşan bir *ad hoc* komite kurarak itiraz ile ilgili nihai kararı alır.

5.4.5. Hakemler Kurulunun Yetkisine İtirazlar

Hakem mahkemesinin yetkisine ilişkin itirazların WIPO Tahkim Kuralları 36. maddesine göre, en geç ilk cevap dilekçesinde ya da karşı davada ileri sürülmesi gerekmektedir. Dolayısıyla tahkimin devam eden sürecinde bu yönde itirazlar taraflarca yapılamayacaktır. Hakem mahkemesinin yetkisini aşması halinde ileri sürülecek itiraz, yetkisinin kapsamı dışında olduğu iddia edilen konu gündeme gelir gelmez, derhal ileri sürülmeli ve hakem heyetince değerlendirilmelidir.

Hakem mahkemesi, sadece yetki itirazı hakkında değil, ayrıca taraflar arasında imzalanan tahkim sözleşmesinin geçerliliği, şekli, varlığı ve sahip olduğu kapsam ile ilgili itirazları da karara bağlamak konusunda yetkiye sahiptir²³⁹.

Taraflarca yapılacak itirazlardaki oluşması mümkün gecikmelerin haklı bir gerekçeye dayandığı görüşü hakem mahkemesinde oluşursa, bu türden itirazların da değerlendirmeye alınabileceği hükme bağlanmıştır.

²³⁷ BOZKURT YÜKSEL, s. 42.

²³⁸ ÇALIŞKAN, s. 58.

²³⁹ ÇALIŞKAN, s. 62.

5.4.6. Hakemlerin Kendi Yetkileri Hakkında Karar Vermeleri (*Competence-competence Rule*)

Hakem mahkemesi, tahkim anlaşması uyarınca taraflarca yetkili kılınarak yargılamayı yürütmektedir. Dolayısıyla tahkim anlaşmasının geçersizliğine yönelik ve tahkim şartı bulunan taraflar arası sözleşmenin geçersizliğine dayanarak hakem mahkemesinin yetkili olmadığı yönünde yapılacak itirazları, kompetenz-kompetenz ilkesi gereği hakem mahkemesi inceleyecektir²⁴⁰. Tahkimde bağımsızlık prensibinin bir sonucu olarak²⁴¹ kompetenz-kompetenz prensibine göre, hakemler kendi yetkileri hakkında karar verebileceklerdir²⁴².

Buna göre hakemler, taraflarca hakem mahkemesinin yetkisizliğine yönelik itirazlarını başkaca bir yola ve usule yani uluslararası veya yerel mahkemeye, kanun yoluna gerek kalmaksızın kendileri karar verecek ve yetkili oldukları kanısında olurlar ise tahkim yargılamasına devam edeceklerdir.

Ayrıca hakemler, taraflar arasında imzalanmış bulunan ve tahkim yargılamasına konu edilen asıl sözleşmenin geçersiz olduğuna karar verir ise hem bağımsızlık hem kompetenz-kompetenz ilkesi gereği tahkim yargılamasına devam edecektir ve uyuşmazlığı çözerek sona erdirecektir²⁴³.

WIPO Tahkim Kuralları hakem mahkemesine, taraflarca yöneltilecek yetki itirazlarına karşı kendi yetkileri hakkında karar vermesi yöntemi ile tarafların bu şekilde yargılamayı uzatması, kesintiye uğratması ihtimaline karşı gelmek istemiştir. Yukarıda açıklamış olduğumuz şekilde kompetenz-kompetenz ilkesi WIPO Tahkim Kuralları açısından da geçerlidir.

Mahkeme, taraflar arası tahkim anlaşmasının şekli, varlığı, geçerliliği veya kapsamı gibi itirazlar da dahil olmak üzere kendi yargı yetkisine karşı yapılacak itirazları değerlendirme ve karara bağlama yetkisine sahiptir. Bu şekilde hakem mahkemesi, WIPO Tahkim Kuralları 36. maddesi b bendine göre, tahkim anlaşmasının veya sözleşmede yer alan tahkim kaydının varlığına ve geçerliliğine yönelik itirazların karara bağlanması da mümkün hale gelmektedir.

²⁴⁰ YILMAZ, s. 13; Aynı yönde bkz: ÇELİKEL / ERDEM, s. 688; SANDERS, s. 39.

²⁴¹ İLHAN, s. 17.

²⁴² STRONG, S. I. : Research In International Commercial Arbitration: Special Skills, Special Sources, The American Review Of International Arbitration (ARIA), Vol. 20, No. 2, 2010, s. 136; Aynı yönde bkz: YILMAZ (MIGA), s. 394.

²⁴³ İLHAN, s. 18.

Hakemlerin yetkisizliğine ilişkin itirazlar, ön sorun olarak karar verebilir veya tamamen kendi takdirlerine bağlı olarak nihai kararda da ele alınabilir. Uygulamada, nihai karar kısmında yetkisizliğin görüşülmesi hak kaybına ve yargılama için yapılan giderlerin kaybına yol açabileceğinden yetki itirazları genel anlamda ön sorun olarak kabul edilir ve ele alınır²⁴⁴. Mahkemenin, yargı yetkisine sahip olmadığına ilişkin iddia, Merkez'in tahkim sürecini yönetmesini engellemeyecektir.

5.4.7. Hakem Kurulunun Üye Sayısının Azalması (*Truncated Tribunal*)

Olağan tahkim yargılamalarında, dava başlangıcından sona ermesine kadar hakem mahkemesinin üstlendiği görevini sürdürmesi beklense de uygulamada aksi yönde gelişmeler yaşanabilmektedir²⁴⁵. Hakemlerden birisinin tahkim yargılamasının yürütmesine engel teşkil eden bir durumu bulunması, ölmesi, ayırt etme gücünden yoksun hale gelmesi gibi veya uygun bir biçimde yargılamayı sürdürmediği durumlarda söz konusu olur.

WIPO Tahkim Kurallarının 35. maddesi bu hususu düzenlemektedir. Üç kişilik bir mahkemede, hakemlerden biri, usulüne uygun bir şekilde haberdar edilmiş ise buna rağmen haklı bir sebep olmaksızın mahkeme çalışmalarına katılmazsa, kalan iki hakem, taraflardan birisi WIPO Tahkim Kuralları 32. madde uyarınca başvuruda bulunmadıkça, üçüncü hakemin katılımına bakmaksızın, kendi takdirlerinde olmak üzere, tahkim sürecine devam edebilir, hakem kararı verebilir veya başka kararlar alabilirler. Bu kurallar hem tarafların atamış olduğu hakemler hem de hakem mahkemesi başkanı olan baş hakem için de uygulanabilir²⁴⁶.

Hakemlerin, üçüncü hakem katılmaksızın devam etmeme yönünde irade göstermeleri halinde Merkez, üçüncü hakemin mahkeme yargılamasına katılmadığına ilişkin yeteri kadar delile sahip ise hakem kurulunda boş kadro oluşunu ilan eder ve taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, WIPO Tahkim Kurallarının 33. maddesindeki yetkisi ile üçüncü hakemi atayabilecektir. Bu yetkiye göre gerektiğinde, değiştirilen hakemin atanması için geçerli olan 15 ila 19. maddelerde öngörülen tarafların kararlaştırdığı usul uyarınca veya merkezce atama prosedürleriyle bir yedek hakem atanacaktır. Merkez, tarafın yeni bir aday göstermesine izin vermeme yetkisine sahip olacaktır. Bu takdir yetkisini kullanmayı seçerse, Merkez yedek atamayı yapacaktır. Değiştirme beklenirken, taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça tahkim yargılaması askıya alınacaktır.

²⁴⁴ BOZKURT YÜKSEL, s. 49.

²⁴⁵ BIYIKLI, s. 53.

²⁴⁶ ÇALIŞKAN, s. 59.

5.4.8. Hakemlik Sıfatını Sona Erdiren Sebepler

WIPO Tahkim Kurallarına göre, hakemlerin reddini gerektiren hallerin oluşması, tarafsızlık ve bağımsızlık ilkesine aykırı hareket etmeleri, davadan çekilmeleri veya azledilmeleri, görevini hiç veya zamanında yerine getirememesi durumlarında hakemlik sıfatı sona erecek ve yargılamaya kurallarda bulunan usulle yeni seçilecek hakemlerle devam edilecektir.

WIPO Tahkim Kurallarının 24. maddesine göre taraflardan her biri, mevcut hakemin veya hakemlerin tarafsız ve bağımsız olmadıklarına yönelik bir şüphe hali var ise hakemin reddi müessesesine başvurabilecektir. Taraflar 25. maddeye göre bu ret sebebinin varlığını öğrenmesinden itibaren veya hakemin atanmış olduğundan haberdar olduktan sonraki 15 gün dahilinde hakemin veya hakemlerin reddini talep edebilir. Bu talep itiraz nedenlerini içerecek ve Merkeze, hakem mahkemesine ve diğer tarafa tebliğ edilecektir.

5.4.9. Hakem Mahkemesinin Görevleri

Hakem mahkemesi, tahkimi WIPO Tahkim Kurallarına göre uygun gördüğü şekilde yürütür. Emredici hükümlere aykırılık durumunda Kuralların 3. maddesine tabi olarak tahkimi emredici hükümlere uygun şekilde yürütecektir. Buna göre; bu Kurallardan herhangi birinin, tarafların askıya alamayacakları tahkim için geçerli bir yasa hükmüyle çeliştiği hallerde, bu hüküm geçerli olması dışında tahkimi yönetecektir. Mahkeme, her durumda, taraflara eşit muamele edilmesini ve her bir tarafa davasını ve savunmalarını sunması için adil bir fırsat verilmesini sağlamakla görevlidir.

Tahkim yargılamasının hızlı, düşük masraflı, sürece tarafların müdahil olabilmesi gibi olumlu özellikleri yanında, fikri mülkiyet hakları kaynaklı uyuşmazlıkların çözümünün ivedi olması zorunluluğu karşısında hakem mahkemesi, tahkim yargılamasını hızlı bir şekilde yürütmek ve sonuçlandırmakla yükümlüdür.

Hakem mahkemesi, WIPO Tahkim Kurallarının 37. maddesi c bendine göre; belirtilen sürelerle uygun olarak yargılamayı yürütmesi görevi karşısında, istisnai hallerde, kendiliğinden veya taraflardan birisinin talebi ile Kurallar uyarınca belirlenmiş süreleri uzatabilecektir. Ayrıca çok acil durumlarda, süre uzatımı kararı tek başına başkan hakemce de verilebilir.

5.5. Hakemlerin Alabilecekleri Geçici Hukuki Tedbir Kararları (*Temporary Legal Protection Decision*) ve Bu Kararların İşlevi

Tahkim yargılaması sonucunda, tahkim talebini isteyen taraf uyuşmazlığın giderilmesini, hak kaybının önlenmesini ve telafi edilmesini talep etme hakkı elde edecektir. Fikri mülkiyet uyuşmazlıklarında hızla karar almak ve gerektiğinde geçici hukuki koruma tedbirleri ile tarafın uğrayacağı zararı ve hak kaybını önlemek amacıyla WIPO Tahkim Kuralları, hakem mahkemelerini geçici hukuki koruma tedbiri almaya yetkili kılınmıştır. Taraflardan biri geçici hukuki koruma tedbiri talep etmişse, bu kararın verilebilmesi için talepte bulunan tarafın telafisi mümkün olmayan derecede zarar göreceğinin öngörülmesi halidir²⁴⁷.

Tahkim mahkemeleri, yargılama esnasında ihtiyati tedbir kararı verebilirler²⁴⁸. UNCITRAL Tahkim Kurallarının 26. maddesi geçici önlemleri düzenler. Buna göre; hakem mahkemesinin geçici hukuki koruma önlemlerini alma yetkisi bulunmaktadır. Tedbir konusu bir mal satılabilecek veya üçüncü bir kişiye yediemin olarak tevdi edilebilecektir²⁴⁹. ICC Tahkim Kurallarının 28. maddesine göre ise; taraflar aksini kararlaştırmadıkça ve taraflardan herhangi birinin talebi üzerine hakem mahkemesi, dosya kendisine havale edildiğinde derhal uygun gördüğü geçici veya koruyucu tedbir kararını verebilecektir. Bu karar mahkemece gerekçesi belirtilerek talimat veya nihai karar olarak verilebilecektir. Bu kararın alınması, hakem mahkemesince talepte bulunan tarafın teminat göstermesine bağlanabilir²⁵⁰.

WIPO Tahkim Kurallarının 48. maddesi uyarınca, hakem mahkemesine geçici koruma tedbirleri yanında gerekli gördüğü diğer tedbirleri alma yetkisi verilmiştir. Dolayısıyla, hakem mahkemesi, tahkim yargılaması özelinde uygun göreceği bir koruma tedbiri hakkında karar verebilecektir. Taraflardan birinin talebi üzerine, WIPO Tahkim Kurallarının 48. maddesi a bendine göre hakem mahkemesi, herhangi bir geçici hukuki koruma tedbiri alabilecektir. Hakem mahkemesi ayrıca, uyuşmazlık konusu malların muhafazasını, malların bozulması ihtimali var ise üçüncü bir şahsa tevdiini veya malların satımı kararlarını alabilir²⁵¹. Bahsi geçen tedbir ve emirler, geçici bir karar şeklinde olabilir.

Ayrıca WIPO Tahkim Kurallarında hakemlerin tek taraflı (*ex parte*) olarak tek taraflı talep üzerine, karşı taraf dinlenmeksizin geçici hukuki koruma önlemlerine karar verebilme

²⁴⁷ BOZKURT YÜKSEL, s. 50.

²⁴⁸ DESSEMONTET, s. 94.

²⁴⁹ UNCITRAL Tahkim Kuralları, <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/uncitral-arbitration-rules-2013-e.pdf>, (E.T: 01.02.2021).

²⁵⁰ ICC Tahkim Kuralları, https://icc.tobb.org.tr/docs/ICC_Tahkim_Kurallari_Kitapcik.pdf, (E.T: 01.02.2021).

²⁵¹ ÇALIŞKAN, s. 67-68.

yetkisi bulunmaktadır. Bu sayede, talepçi tarafın delillerinin korunması ve geri döndürülemeyecek nitelikte olabilecek zararları önlenerek güvence altına alınabilmektedir²⁵².

Bir tarafın talebi üzerine hakem mahkemesi, diğer tarafa, talep veya karşı dava için mahkemece belirlenecek miktarda ve ayrıca Kuralların 74. maddesinde belirtilen masraflar için teminat sağlanmasını emredebilecektir. Bu maddeye göre hakem mahkemesi, taraflardan herhangi biri, diğer tarafın yargılamada yapmış olduğu, yasal temsilciler ve tanıklar için yapılmış olan masraflar da dahil olmak üzere makul masrafların tamamı veya bir kısmının ödenmesini emredebilir.

Hakem mahkemesi bütün bunlara karşın, duruşma aşamasına geçilmemiş olsa dahi, talep halinde, geçici korumaya hükmedebilecektir. İstisnai bir durum var olduğunda, taraflardan birisinin talebi doğrultusunda teminat verilmesine karar verebilir²⁵³. Teminatın ne şekilde olacağına ve verileceğine hakem mahkemesi karar verecektir.

Taraflardan birisi, tahkim sürecinde veya tahkim yargılamasından önce ulusal mahkemelere başvurarak ihtiyati tedbir kararı alınmasını talep edebilirler. Bu başvuru, tahkim yargılamasının yürütmesine engel değildir. İhtiyati tedbir kararını alan taraf, tahkim yargılaması devam ederken bunun uygulanmasını isteyebilir. WIPO Tahkim Kurallarının 48. maddesi d bendine göre; bir tarafın adli makama yani milli mahkemeye başvurarak geçici tedbir alması mümkündür. Mahkemeden alınacak bu yönde bir karar, tahkim anlaşması veya tahkim şartı ile çelişkili sayılmayacaktır. Bu madde önemlidir şöyle ki; taraflardan birisi tahkim yoluna gittiğinde karşı taraf tahkim yargılamasının başladığını, hakem mahkemesi kurulmadan öğrenebilmekte ve bu sebeple tahkim talebinde bulunan tarafın olağan hakkına zarar verebilmek ihtimali bulunmaktadır. Tahkim talebinden önce mahkemeden alınacak bir ihtiyati tedbir kararı ile tarafların kendini güvence altına alınmasının sağlanması ve hatta bu kararın tahkim yargılamasına aykırılık teşkil etmemesinin hüküm altına alınması kanaatimizce oldukça isabetli olmuştur. Ayrıca Türk Hukukunda Yargıtay, hakem kararının Türkiye’de tenfizi kesinleşmeden de ihtiyati haciz kararı verilmesinin mümkün olduğuna karar vermiştir²⁵⁴.

Hakem mahkemesince verilen geçici koruma tedbirini uygulamayan taraf için uluslararası anlamda hükümlenilecek bir yaptırım yoktur. Mahkemece verilen ihtiyati tedbiri, aleyhinde karar verilen tarafından ahde vefa (*Pacta Sund Servanda*) ilkesi gereği uygulanması

²⁵² BOZKURT YÜKSEL, s. 51-52.

²⁵³ BOZKURT YÜKSEL, s. 56.

²⁵⁴ AKINCI, s. 396.

beklenir. Tahkim yargılamasında her iki taraf da hakem mahkemesince karar verilmiş geçici hukuki koruma önlemlerine uymamaktan dolayı tazminat ödemek istememesi veya ticari itibarını ve güveni kaybetmemek amacıyla genel olarak bu yöndeki kararlara uysalar da aksi yönde birçok örnek de bulunmaktadır²⁵⁵. Ayrıca, hakemlerin vermiş olduğu tedbir kararları, cebri icra organlarınca icra edilmesi gereken bir karar değildir. Bununla birlikte herhangi bir resmi kurumu da bağlamaz²⁵⁶. Hakem kararlarının icrası imkânının bulunmaması sebebiyle tarafların uyuşmazlık çözümü konusunda tahkim yolunu tercih etme ihtimali de düşecektir²⁵⁷. Örneğin hakemlerin vereceği bir ihtiyati haciz kararı sebebiyle bir malın bir taraftan alınması şeklinde bir ihtiyati haciz mümkün değildir²⁵⁸. Bu gibi durumlarda geçici tedbir ve korumanın yerel mahkemeden istenmesi ve bu şekilde tarafın çıkarının etkin bir şekilde korunabilmesinin mümkün olduğu değerlendirilmelidir.

Bilgi teknolojileri ile Telekom konulu uyuşmazlıkta bir Asya şirketi ve bir Avrupalı yazılım geliştiricisi, bir ortak girişim (*joint venture*) şirketi kurmak için müzakere etmiş ve bir dizi Asya ülkesinde mobil ödeme hizmeti sağlamak için bir lisans anlaşması imzalamıştır. Ortak girişim kurulmadan önce, aralarında lisans sözleşmesinin uygulanmasıyla ilgili bir anlaşmazlık ortaya çıkmıştır. Asya şirketi, lisans anlaşması temelinde WIPO Tahkim Kuralları uyarınca bir tahkim talebinde bulunmuş ve ayrıca Avrupalı geliştiricinin ikametgahındaki bir mahkemeden Avrupalı geliştiricinin banka hesabını donduran bir ara karar (ihtiyati tedbir) almıştır. WIPO tahkiminde Avrupalı geliştirici, hakemden Asya şirketinin dondurma kararını iptal etmesini, hakemin önceden rızası olmaksızın mahkemede başka bir işlem başlatmamasını ve Avrupalı geliştiricinin karşı talebinin ödenmesini güvence altına almak için bir banka teminatı sağlamasını emreden bir ara karar vermesini talep etmiştir. Hakem, ulusal mahkeme davasıyla ilgili olarak karar almayı reddederken, Asya şirketinin Avrupalı geliştirici lehine bir banka garantisi vermesini emretmiştir. Asya şirketi, emredildiği gibi banka garantisini sağladı. Hakemin önerisi ve tarafların rızası üzerine, hakem, davadaki diğer savunmaları inceledikten sonra Cenevre'de (İsviçre) bir uzlaşma konferansı düzenledi ve tahkimde atıfta bulunulan konuya ilişkin geçici sonuçlarını taraflara iletmiştir. Bu şekilde iletilen görüşlerin taraflarına herhangi bir yazılı kayıt verilmemiştir. Taraflar davayı hemen çözmese de takip eden haftalarda daha fazla tartışmanın ardından bunu yapabilmışlerdir. Avrupalı geliştirici, belirli bir miktar

²⁵⁵ ERTEN, R.: Milletlerarası Ticari Tahkim Hukukunda Geçici Hukuki Koruma Önlemleri, Ankara 2010, s. 178, (Geçici Koruma).

²⁵⁶ AKINCI, s. 137.

²⁵⁷ ERTEN (Geçici Koruma), s. 179.

²⁵⁸ AKINCI, s. 137.

ödemeyi ve banka garantisini Asya şirketine iade etmeyi kabul etmiş ve karşılığında ilgili fikri mülkiyet haklarını geliştiriciye devretmeyi kabul etmiştir²⁵⁹.

Hakemlerin vermiş olduğu geçici hukuki koruma tedbirlerinin icrasının nasıl sağlanacağına yönelik öğretide bazı yaklaşımlar vardır. Aşağıda öğretilerdeki bu yaklaşımlar incelenecektir.

5.5.1 Hakem Kurulu Tarafından Verilen Geçici Hukuki Koruma Tedbirlerine İcra Etkisi Tanınması

İlk olarak, yerel hukuk sistemlerinde yapılacak geliştirmelerle hakemler tarafından verilecek geçici tedbir kararlarının icrai etkiye sahip olmasını sağlanabilecektir. Bu hususta ülkelerin ulusal hukuklarında gerekli düzenlemeler yapılarak hakemlerce verilen geçici hukuki koruma tedbirlerinin mahkeme kararı gibi icra edilebilir etkiye sahip olduğu hüküm altına alınabilecek ve bu husustaki belirsizlikler giderilebilecektir. Bu konuda Ekvador Tahkim ve Arabuluculuk Kanununda düzenleme bulunmaktadır. Buna göre; hakem kurulları, tahkim anlaşması ile yetkili kılınmış ise vermiş oldukları geçici hukuki koruma tedbirlerinin icrası hususunda tarafların direkt olarak devletin icra organlarına başvurma yetkisi bulunmaktadır²⁶⁰.

5.5.2 Hakem Kurulu Tarafından Verilen Geçici Hukuki Koruma Tedbirlerinin Mahkemeler Yolu ile İcra Edilmesi

Geçici hukuki koruma kararlarının icrası konusunda genel olarak kabul gören yaklaşım mahkemelerin dahil olması ile icranın gerçekleştirilmesidir²⁶¹. Bu konudaki ulusal hukuk düzenleri genel olarak iki kategoriye ayrılmaktadır.

Bunlardan ilki, *exequator* modelidir. Bu modeli kabul eden Fransa, ABD, Hong-Kong, Singapur, Belçika ve Hollanda hukuku sistemlerine göre hakem kurullarınca verilen geçici koruma kararlarının icrası konusunda, nihai hakem kararlarının icrasına yönelik usulün uygulanması söz konusudur. Burada geçici hukuki koruma tedbirinin icrası için yerel mahkemeden icra edilebilirlik kararı alınması gerekmektedir²⁶².

İkincisi ise, yardım modeli (*court assistance model*) olarak adlandırılır. Söz konusu modeli kabul eden Almanya ve İsviçre hukukuna göre, hakem kurulunca verilmiş olan geçici

²⁵⁹ Ayrıntılar için bkz: <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/case-example.html>, (E.T: 19.09.2020).

²⁶⁰ ERTEN (Geçici Koruma), s. 181-182.

²⁶¹ ERTEN (Geçici Koruma), s. 183.

²⁶² ERTEN (Geçici Koruma), s. 184.

hukuki tedbir kararının doğruluğunu onaylayan ya da karşı tarafın verilmiş olan bu karara uymasını emreden bir kararın yerel mahkemece verilmesini içeren usuldür²⁶³.

Türk hukukunda ise bu husus Milletlerarası Tahkim Kanununun (MTK) 6. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, taraflardan biri ile hakem veya hakem kurulunca verilmiş ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararını yerine getirmez ise; karşı taraf, ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararı alınması talebi ile yetkili mahkemeden yardım isteyebilecektir.

6. ACİL YARDIM İŞLEMLERİ

WIPO Tahkim Kurallarının 49. maddesi, acil yardım işlemlerini düzenler. Taraflar, aksini kararlaştırmadıkça bu madde hükümleri 1 Haziran 2014 tarihinde veya daha sonra imzalanan tahkim anlaşmalarına göre yürütülen tahkim yargılamalarına uygulanacaktır. Dolayısıyla taraflar, aksini kararlaştırarak bu hükümlerin daha önceki tarihli bir tahkim anlaşması hakkında da uygulanacağını kararlaştırabilir.

Bir taraf, mahkemenin kurulmasından önce menfaatlerini korumak amacıyla acil ve geçici bir çözüm arıyor olabilir. Bu durumda acil çözüm arayan taraf, WIPO Tahkim Kuralları 49. maddesi b bendine göre Merkez'e bu konudaki talebini iletir. İşlemlerin başlama tarihi, Merkez'in bu talebi almış olduğu tarih olacaktır. Acil yardım talebi, istenen geçici tedbirlerin neler olduğunu ve söz konusu acil yardıma hangi sebeplerle ihtiyaç duyulduğunun anlatımını, ayrıca tarafların ve varsa temsilcilerinin isimleri, adresleri, telefonları ve e-posta veya diğer iletişim adresleri ve öne sürülen hakların mülkiyetinin bir göstergesi ile anlaşmazlığın kısa bir açıklamasını içermelidir.

Acil yardım talebi, acil yardım işlemlerinin başladığı tarihte geçerli olan ücret cetveline uygun olarak, idare ücreti ve acil durum hakemi ücreti ödenmelidir. Önemle belirtmek gerekir ki acil yardım talebinde bulunmak için taraflar arasında belirli bir miktar veya üzerini barındıran uyuşmazlığın ortaya konulması Kurallarda şart koşulmamıştır. Uyuşmazlık miktarı ne olursa olsun taraflardan her biri acil yardım talebinde bulunabilecektir.

Acil yardım talebini alan Merkez, talebin alınmasının ardından derhal 2 gün içinde tek bir acil durum hakemi ataması yapacaktır. Hakemlerin tarafsızlığı ve bağımsızlığının şüpheye yol açması ile ilgili 22. madde hükümleri ile diğer tarafın itirazı veya hakemin kendiliğinden

²⁶³ ERTEN (Geçici Koruma), s. 185.

çekilmesi ile ilgili 29. madde hükümleri gerekli değişiklikler yapılarak uygulanacak ve tarafların hakeme itiraz eden tarafça hakemin atanmasından haberdar olduktan sonra veya bu konudaki gerekçeler ortaya çıktıktan sonra 3 gün içinde itirazını, yine aynı şekilde bir tarafın itirazını iletmesinin ardından itiraza yanıt verecek taraf bu bildirimi aldıktan sonraki 3 gün içinde cevaplarını bildirmelidir.

Acil durum hakemi, normal tahkim yargılamasındaki hakemler gibi kendi yetkisi hakkında karar verebilir. WIPO Tahkim Kurallarının 36. maddesi uyarınca, mahkeme, tahkim anlaşmasının şekli, varlığı, geçerliliği veya kapsamı ile ilgili itirazlar da dahil olmak üzere kendi yargı yetkisine itirazları dinleme ve bu konuda karar verme yetkisine sahiptir. Ayrıca, tahkim anlaşmasının bir parçasını oluşturduğu veya ilgili olduğu herhangi bir sözleşmenin varlığını veya geçerliliğini belirleme yetkisine sahiptir.

Acil durum hakemi, talebin aciliyetini dikkate alarak, kendi uygun gördüğü şekilde yargılamayı yürütecektir. Tarafların her birine, kendi iddialarını sunmak üzere adil fırsat tanıyacaktır. Gerekli hallerde yüz yüze duruşmalara alternatif olarak telekonferans veya yazılı sunumlar ile dava süreci yürütülebilir. Acil yardım işlemlerinin başladığı tarihten itibaren 30 gün içinde tahkim işlemi başlatılmalıdır. Aksi halde acil yardım işlemleri hakem tarafından sonlandırılacaktır.

Taraflar, tahkim yeri konusunda anlaşmış iseler, acil yardım işlemlerinin yapılacağı yer de tahkim yeri olacaktır. Taraflar arasında bu yönde bir anlaşma yok ise, acil yardım işlemlerinin yeri, tarafların görüşü ve acil yardım işlemlerinin şartları dikkate alınarak Merkez tarafından kararlaştırılacaktır.

Acil durum hakemi, gerekli gördüğü herhangi bir ara tedbire hükmedebilir. Bu tedbir ve emirler geçici bir karar şeklinde olabilir. Acil durum hakemi, talep üzerine emri değiştirebilir veya sonlandırabilir.

Acil yardım yargılamasının masrafları, mahkemenin yetkisine tabi olarak, acil yardım yargılamasının başladığı tarihte geçerli olan ücret cetveline göre acil yardım hakemi ile istişare edilerek Merkez tarafından belirlenecektir. Merkez, WIPO Tahkim Kuralları 73. maddesine göre ücret ve masrafları koşullara göre taraflar arasında paylaşırabilecektir. Merkez'in bu konudaki kararı kesindir. Acil yardım başvuru ücreti 2021 yılı için 2.500 \$ dolardır²⁶⁴. Acil

²⁶⁴ WIPO Tahkim Merkezi Kurallarına göre ücretler “Amerikan doları” olarak düzenlenmiştir.

durum hakemi ücretleri ise 10.000 \$ dolar depozito ödenmek şartıyla, saati 300 \$ dolar ile 600 \$ dolar arası bir bedel belirlenmek üzere maksimum 20.000 \$ dolar olarak kararlaştırılabilir²⁶⁵.

Taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, acil durum hakemi, taraflar arası anlaşmazlıklarla ilgili herhangi bir tahkim sürecinde hakem olarak görev yapamayacaktır.

WIPO Tahkim Kurallarının 49. maddesi m bendine göre, acil durum hakeminin yetkisi tahkim süreci için hakem mahkemesinin kurulmasına kadardır. Mahkeme kurulduktan sonra hareket etme yetkisi bulunmamaktadır. Taraflardan birinin talebi üzerine Mahkeme, acil durum hakemi tarafından emredilen herhangi bir tedbiri değiştirebilir veya sonlandırabilir.

7. TAHKİM YERİ

Tahkim yeri, taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, tarafların iradesi ve tahkimin koşulları dikkate alınarak Merkez tarafından belirlenir. WIPO Tahkim Kuralları 38. maddesi, tarafların tahkim yerini seçme konusunda iradesi bulunması durumunda bunun uygulanacağını belirtmektedir. Tahkim yeri genel olarak tek hakem veya hakemler kurulunun kararını vereceği yer olarak nitelendirilir ancak coğrafi bir kavram olsa da hukuki sonuçları açısından oldukça önemli bir hukuki kavramdır²⁶⁶.

Eğer taraflarca bir tahkim yeri kararlaştırılmamış ise Merkez, tarafların görüşlerini, yapılacak tahkim yargılamasının koşullarını dikkate alarak tahkim yerini belirleyecektir. WIPO Tahkim Kurallarına göre, hakem mahkemesi uygun gördüğü herhangi bir yerde tahkim yargılamasını gerçekleştirebilir. Ancak bunu yaparken taraflardan görüş alması gerekir²⁶⁷. Örneğin Amerika Birleşik Devletler vatandaşı ve Hollanda vatandaşı iki tacir, aralarındaki hukuki uyuşmazlığı çözmek ve uygulanacak hukuk açısından bir sorunla karşılaşmamak adına Avrupa veya Kuzey Amerika kıtalarında tahkim yargılamasını sürdürmek isteyecektir. Bu gibi bir halde, Merkez'in tahkim yerini Orta Asya'da bir ülke olarak seçmesi hem tarafların zaman kaybına ve gereksiz masraflarda bulunmasına hem de sözleşmeye uygulanacak hukuk bakımından dezavantaj oluşturabilecek durumlar meydana getirecek ve tahkim yargılamasının selameti zarara uğrayacaktır.

²⁶⁵ WIPO (ADR), s. 129.

²⁶⁶ AKINCI, s. 171.

²⁶⁷ ÇALIŞKAN, s. 66.

Ayrıca tahkim yeri, taraflar arasında gerçekleştirilecek tahkim yargılaması sürecine uygulanacak hukukun belirlenmesi açısından da oldukça önem arz etmektedir. Bunun dışında hakem kararlarının iptal davalarının açılacağı yer ile tahkim anlaşmasının geçerliliği, hakem kararlarının tanıma ve tenfizi hususunda engeller bulunup bulunmadığı gibi konularda da hukuki önem arz etmektedir²⁶⁸.

WIPO nezdinde şimdiye dek yürütülen alternatif uyuşmazlık çözüm yerleri arasında Fransa, Almanya, İrlanda, İtalya, Hollanda, Singapur, İspanya, İsviçre, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) vardır²⁶⁹.

Ayrıca, WIPO online ortamda duruşmaların yürütülmesi hususunda eADR sistemi²⁷⁰ ile taraflara yardımcı olmaktadır. Taraflar, ayrıca başvurularını WIPO IP Portal adındaki sistem sayesinde online formlar doldurarak yapabilmektedir²⁷¹. eADR sistemi, tahkim merkezi tarafından kurulan veri tabanı ile taraflar online olarak dava ve cevap dilekçelerini gönderebilir, dava sürecine ilişkin evrakları sisteme yükleyebilir ve hatta video konferans olanağı ile belirli bir merkezde fiziken tahkim sürecini yürütmek yerine online olarak bulundukları yerden tahkim yargılamasına katılabilirler. eADR sistemi, WIPO nezdinde yürütülen arabuluculuk, tahkim, hızlandırılmış tahkim ve uzman kararı gibi alternatif çözüm yollarını tercih eden taraflarca ücretsiz olarak kullanılabilir. Bu sayede, WIPO davasındaki tarafların, arabulucuların, hakemlerin ve uzmanların evrakları ve belgeleri elektronik olarak çevrimiçi bir portal ile güvenli bir şekilde iletilir. Bununla birlikte taraflar çevrimiçi olarak toplantı ve duruşma yapma imkânını da elde ederler. İlk olarak 2005 yılında tanıtılan eADR sistemi, WIPO tahkimi ve hızlandırılmış tahkimi davalarının yaklaşık %30'unda kullanılmıştır²⁷².

8. TAHKİM DİLİ

Taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, tahkim dili, tarafların iradesine göre belirlenir. Taraflar tahkim dili belirlememiş ise, tahkim dili tahkim anlaşmasının dilidir. Taraflar, tahkim dili konusunda anlaşma sağlamamış ise hakem mahkemesi, tarafların görüşlerini ve tahkim yargılamasının koşullarını göz önünde bulundurarak başka bir tahkim dili tespit edebilir²⁷³.

²⁶⁸ AKINCI, s. 172.

²⁶⁹ Bilgi için bkz: <https://www.wipo.int/amc/en/center/caseload.html>, (E.T: 19.09.2020).

²⁷⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: <https://www.wipo.int/amc/en/ecaf/introduction.jsp>, (E.T: 20.09.2020).

²⁷¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: <https://ipportal.wipo.int/>, (E.T: 25.01.2021).

²⁷² Ayrıntılı bilgi için bkz: <https://www.wipo.int/amc/en/eadr/index.html>, (E.T: 20.11.2020).

²⁷³ ÇALIŞKAN, s. 67.

WIPO nezdinde şimdiye kadar Çince, İngilizce, Fransızca, İtalyanca, Almanca, Korece, Portekizce ve İspanyolca gibi çeşitli dillerde alternatif uyuşmazlık çözüm süreçleri yürütülmüştür²⁷⁴.

9. WIPO TAHKİM YARGILAMASI SÜRECİ

9.1. Tahkim Yargılamasının Yürütülmesi

WIPO Arabuluculuk ve Tahkim Merkezince belirlenmiş kurallar çerçevesinde işleyen tahkim sürecinin idaresi görevi Merkez'indir. İdare süreci, tarafların tahkim talebi ile cevaplarını iletmelerini takiben başlayıp nihai hakem kararına kadar süren bölümü kapsamaktadır. Tahkim yargılaması tarafların veya Merkez'in seçeceği hakemlerle kurulan hakem mahkemesince yürütülür. Yukarıda bahsettiğimiz üzere, belirlenmiş olan tahkim yerinde yine taraflarca belirlenmiş olan tahkim dili ile hakem mahkemesi tahkim yargılamasını hızla yürütmek, taraflardan gelen dava ve cevap dilekçelerini ayrıca taleplerini incelemek ve karara bağlamak, gerektiğinde ve talep halinde geçici hukuki koruma kararları vermek şeklindeki görevlerini yerine getirerek yargılamanın sürmesini ve bir sonuca bağlanmasını sağlar.

Ayrıca WIPO, taraflara zaman ve maliyet yönünden kazanç sağlaması amacıyla eADR hizmeti vermektedir. eADR sayesinde WIPO; taraflara çevrimiçi bir veri tabanı ve video konferans olanakları dahil olmak üzere çevrimiçi vaka yönetimi seçeneklerini ücretsiz olarak sunar. WIPO *Electronic Case Facility* (ECAF) olarak adlandırılan sistemde ise taraflar, hakemler ve Merkez elektronik ortamda yargılama dosyasına ulaşma ve evrak sunma şansına dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar sahiptirler²⁷⁵. Arabuluculuk, tahkim, hızlandırılmış tahkim ve uzman kuralları kapsamında yürütülen bir yargılamada tarafların ve taraflar harici yargılamada rol oynayan arabulucular, hakemler ve uzmanların WIPO ECAF sistemi sayesinde elektronik olarak bir dosyaya güvenli bir şekilde ulaşmasını ve evrak sunmalarını sağlar. Bu sistemde kullanıcılar, yapılan bu tür gönderimlerle ilgili e-posta uyarıları alırlar ve istedikleri zaman çevrimiçi dosyaya erişebilir ve arama yapabilirler. WIPO, ilgili dosya ile ilgili tüm bilgileri şifreler ve gizliliği sağlamak amacı ile korur²⁷⁶. Aşağıdaki şekilde WIPO ECAF sisteminin dava ara yüzü örneklenmiştir.

²⁷⁴ Bilgi için bkz: <https://www.wipo.int/amc/en/center/caseload.html>, (E.T: 19.09.2020).

²⁷⁵ WIPO (Guide), s. 15.

²⁷⁶ WIPO (Guide), s. 15.

Docket Listing

Only documents to be recorded as part of the casefile should be submitted in the Docket.

 [Search Docket](#)

 [Submit New File](#)

To sort, you may click on the column headers

Item No	Submitted By	Date	Subject
7	John Doe Claimant Representative	14/02/05 14:52:51	Claimant's Reply to Response
6	Sophie Cloakville Respondent Representative	23/11/04 17:10:02	Comments re: Confidentiality Advisor
5	John Doe Claimant Representative	22/11/04 14:52:24	Proposals re: Confidentiality Advisor
4	John Doe Claimant Representative	14/05/04 17:16:46	Mark Smith
3	Sophie Cloakville Respondent Representative	14/05/04 17:13:50	Answer to Request for Arbitration
2	Tom Jones Case Manager	14/05/04 17:09:56	Acknowledgment of Receipt of Request
1	John Doe Claimant Representative	14/05/04 16:59:10	Request for Arbitration

ŞEKİL 3: WIPO ECAF Sistemi Örneği²⁷⁷

Taraflar, bazı hallerde, örneğin farklı ülkelerde yerleşik olmaları durumunda, WIPO nezdinde yürütülen yargılamalardaki taraflar ve diğer arabulucu, hakem ve uzman gibi yargılama ile ilgili kişiler, video konferans yolu ile uzaktan toplantı veya duruşma yapmayı kabul edebilirler. Bu şekilde WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi, kendi kuralları kapsamında yürütülen süreçlerde sunduğu çevrimiçi dosya sistemi ve video konferans tesisleri gibi imkânlar sayesinde tarafların zaman ve masraftan tasarruf etmelerine yardımcı olmaktadır.

9.2. Tahkim Yargılamasının Başlaması

Taraflar, aralarındaki asıl ticari sözleşmeye bağlı olarak veya ayrı bir tahkim sözleşmesi ile, uyuşmazlık oluşması halinde WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi'ni tahkim merkezi olarak seçmişse anlaşma gereği tahkim taleplerini Merkez'e ileteceklerdir.

Tahkim yargılamasını talep eden taraf, tahkim talebini Merkez'e ve davalıya iletacaktır. Tahkim yargılamasının başlamış olduğu an, tahkim talebinin davalıya değil, Merkez'e ulaştığı

²⁷⁷ Online olan bu sistemde hangi tarafın, hangi tarihte, ne içerikle dosya gönderdiği görülebilmekte ve süreç bu şekilde daha hızlı yürütülebilmektedir: DE CASTRO, s. 12.

andır. Merkez, tahkim talebinin alındığını ve tahkimin başladığı tarihi davacı ve davalıya bildirecektir.

9.2.1. Tahkim Talebi (*Request for Arbitration*)

Tahkim talebi, tahkim yargılamasını başlatmak isteyen tarafça, Merkez'e ve davalıya bildirilir. Tahkim talebi, WIPO Tahkim Kuralları gereği bazı unsurlar içermek zorundadır.

Tahkim talebi, WIPO Tahkim Kuralları 9. maddesi gereği aşağıdaki hususları ihtiva eder:

- Taraflar arası uyuşmazlığın WIPO Tahkim Kuralları uyarınca tahkime yönlendirilmesi talebi,
- Tarafların ve davacı temsilcisinin (veya vekilinin) isimleri, adresleri, telefon, elektronik posta veya diğer iletişim bilgileri,
- Tahkim sözleşmesi ve var ise hukuk seçimine ilişkin hükmün bir nüshası,
- Uyuşmazlıkla ilgili hakların ve teknolojilerin neler olduğu, türü, olayların kısa bir açıklaması,
- Talep edilen hukuki çözüm ve mümkün olduğu ölçüde tazminat miktarı,
- WIPO Tahkim Kuralları 14. ve 20. maddeleri ile bağlantılı olarak davacının hakem atanması veya bu konu ile ilgili uygun gördüğü açıklamalar.

Bunlar dışında, WIPO Tahkim Kurallarının 17. maddesinin b bendine göre, tarafların üç hakem atanacak olan ve atama usulünde anlaşamadıkları durumlarda, davacı tarafından verilecek tahkim talebinde bir hakem tayin etmesi gerekmektedir²⁷⁸.

9.2.2. Tahkim Talebine Cevap (*Answer to the Request*)

Kendisine karşı tahkim talebi gönderilmiş olan davalı, davacı yan tarafından tahkim talebinin kendisine tebliğini takiben 30 gün içerisinde Merkez'e ve davacıya, talebe cevaplarını ve var ise karşı davasını iletecektir.

Ayrıca, karşı taraf, tahkim talebini tebliğ aldığı tarihten itibaren 30 gün içinde, WIPO Tahkim Kuralları gereği hakem seçimi yapmak zorundadır. Tahkim talebine cevap ile hakem atama süresinin tahkim talebinin tebliği ile başladığı ve aynı süreye tabii olduğu görülse de

²⁷⁸ BIYIKLI, s. 41.

karşı tarafın, tahkim talebine cevabında hakem seçimi yapması yönünde bir yükümlülüğü bulunmamaktadır²⁷⁹.

9.3. Tebligat

WIPO Tahkim Kurallarının 4. maddesi, tebligat ve süreler başlığı taşır. Buna göre; WIPO Tahkim Kuralları uyarınca yapılması gereken her türlü tebligat yazılı olmak koşulu ile acele posta, kuryeler vasıtası ile veya e – posta gibi, tebligatın karşı tarafa iletilmiş olduğunun teyit edilebileceği yollarla yapılacaktır.

Taraflar, anlaşmalarında tebligat adresi belirlemiş olabilirler, bu durumda öncelikle bu adreslere tebligat yapılması sağlanacaktır. Ancak böyle bir anlaşma yok ise, tarafların önceki ilişkilerini ne şekilde yürüttüğüne göre tebligatlar yapılır. Taraflar arasında böyle bir usul de yok ise bilinen son ikamet adreslerine veya iş yerlerine göre tebligat yapılır.

9.4. Süreler

WIPO Tahkim Kurallarının 4. maddesi c, d ve e bentleri uyarınca, tebligatlara ilişkin süreler belirlenmiştir. Buna göre, tarafların yaptığı tebligatlar acele posta veya kurye vasıtası ile yapılmışsa, karşı tarafa teslim edildiği gün alınmış sayılacaktır. Elektronik yollarla yapılan tebligatlarda ise tebligatın iletilindiği tarih kayıt altına alındığı için karşı tarafa iletilindiği gün değil, gönderen kişinin tebligatı gönderdiği tarih tebligatın yapılmış sayıldığı tarih olacaktır.

WIPO nezdinde yürütülen tahkimde süreler, çalışmamızda kendi konu başlıkları altında ayrıca incelenmiştir. Tahkim sürecine ilişkin tüm süreleri ise şu şekilde tablolandırmak mümkündür:

TABLO 6: WIPO Tahkiminde Süreler²⁸⁰

Talebe Cevap Süresi	11. madde 42. madde	Davalı, davacıdan tahkim talebini aldığı tarihten itibaren veya Merkezden mahkemenin kurulduğu bildiriminin almasını müteakip <u>30 gün</u> içinde talebe cevabını sunacaktır.
Hakem Atama Süresi	15. madde B bendi	Taraflarca bir hakem atama usulü belirlenmemişse mahkeme, tahkimin başlamasından sonraki <u>45 gün</u> içinde 19. maddede belirtilen usullere göre hakem ataması yapacaktır.

²⁷⁹ BIYIKLI, s. 42.

²⁸⁰ WIPO Tahkim Kuralları; <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/rules/index.html#gen2>, (E.T: 29.03.2021).

Tek Hakem Atama Süresi	16. madde B bendi	Tek hakem taraflarca belirlenen sürede atanmamışsa mahkeme, tahkimin başlamasından sonraki <u>30 gün</u> içinde 19. maddede belirtilen usullere göre tek hakem atayacaktır.
Üç Hakem Atama Süresi	17. madde B bendi	Davacı tahkim talebiyle bir hakem tayin eder. Davalı ise tahkim talebini aldığı tarihten itibaren <u>30 gün</u> içinde bir hakem tayin eder. İki hakem ise ikinci hakemin atanmasından sonraki <u>20 gün</u> içinde üçüncü ve baş hakem olacak hakemi atarlar.
Merkez Müdahalesi ile Üç Hakem Atama Süresi	17. madde C bendi	Taraflar hakem sayısı konusunda mutabık değillerse ve Merkez kendi takdir yetkisi ile üç hakem atanmış ise davacı, Merkez tarafından mahkemenin üç hakemden oluşacağına yönelik bildirim almasından itibaren <u>15 gün</u> içinde bir hakem, davalı söz konusu bildirimi almasından itibaren <u>30 gün</u> içinde bir hakem tayin edecektir. Bu şekilde atanan iki hakem ise üçüncü ve baş hakem olacak hakemi <u>20 gün</u> içinde atayacaktır.
Birden Çok Taraf Var İse Üç Hakem Atama Usulü	18. madde	Birden fazla davacı var ise tahkim talebi ile bir hakem atayacaklar, bir veya birden fazla davalı ise tahkim talebini aldıktan sonraki <u>30 gün</u> içerisinde birlikte hakem tayin edeceklerdir. İkinci hakemin atanmasından sonra iki hakem, üçüncü ve baş hakem olacak üçüncü hakemi <u>20 gün</u> içinde atayacaklardır.
Usule Uygun Hakem Ataması Yapılamamış İse Yapılacak Hakem Ataması Süresi	19. madde B bendi iii fıkrası	Tek hakem, Kurallarda belirlenen usullere göre atanamamış ise, Merkezce her bir tarafa gönderilecek işaretli listeyi taraflar, listenin kendisine ulaştığı tarihten itibaren <u>20 gün</u> içinde Merkez'e iade edecektir.
Hakem veya Hakemlerin Reddi Süresi	25. madde	Bir hakeme itiraz eden taraf, bu hakemin atanmış olduğundan haberdar olduktan sonraki veya gerekçeli olduğunu düşündüğü durumların farkına vardıkdan sonraki <u>15 gün</u> içinde Merkez'e, mahkemeye ve karşı tarafa itiraz nedenlerini içeren bildirim gönderecektir.
Hakem veya Hakemlerin Reddine İtiraz Süresi	26. madde	Bir hakeme bir tarafça itiraz edildiğinde, diğer taraf itiraz edecek ise söz konusu itiraz bildirimini aldıktan sonraki <u>15 gün</u> içinde itirazını bildirecektir.
Hazırlık Konferansı Süresi	40. madde	Mahkeme genel olarak kuruluşundan sonraki <u>30 gün</u> içinde, müteakip yargılamaları zaman ve maliyet

		açısından verimli bir şekilde organize etmek amacıyla bir hazırlık konferansı düzenleyecektir.
Dava Dilekçesi Süresi	41. madde	Davacı, dava dilekçesini tahkim talebi ile birlikte sunmamış ise, mahkemenin kurulduğunu Merkez'den bildirim aldıktan sonraki <u>30 gün</u> içinde dilekçesini iletmelidir.
Ek Tarafın Katılması Süresi	46. madde	Taraflardan birinin talebi ile ek bir tarafın tahkime katılması Mahkemeden talep edilmiş ise bu talep, tahkim talebi veya tahkime cevap ile birlikte veya bir tarafın daha sonraki bir aşamada birleşmeyle ilgili olduğunu düşündüğü koşulların farkına varması durumunda Merkez'e ulaştığı tarihten sonraki <u>15 gün</u> içinde ele alınacaktır.
Acil Yardım İşlemleri Süreleri	49. madde E bendi	Acil yardım talebinin alınmasının ardından Merkez derhal normal olarak <u>2 gün</u> içinde tek bir acil durum hakemi atayacaktır. Bu süre, 25. ve 26. maddelere atıfta bulunulan durumlarda <u>3 gün</u> olacaktır.
	49. madde J bendi	Acil yardım hakemi, acil yardım işlemlerinin başladığı tarihten itibaren <u>30 gün</u> içinde tahkim süreci başlatılmaz ise, acil durum işlemlerini sona erdirecektir.
Hakem Kararının Verilme Süresi	65. madde A bendi	Tahkim, savunma beyanının teslim edilmesinden veya hakem mahkemesinin kurulmasından sonra (hangisi daha sonra gerçekleşir ise) en geç <u>9 ay</u> içerisinde yargılama sona erdirilmelidir. Nihai hakem kararı ise bundan sonraki <u>3 ay</u> içerisinde verilmelidir.
	65. madde B bendi	A bendinde belirtilen sürede yargılamanın bitmemesi halinde, yargılamanın kapatıldığının ilan edilmediğini takip eden <u>3 aylık</u> her dönemin sonunda Merkeze ve taraflara durum raporunun birer nüshası gönderilecektir.
	65. madde C bendi	Nihai karar, yargılamanın kapatılmasını takiben <u>3 ay</u> içinde verilmezse mahkeme, Merkeze ve taraflara gecikmeksizin yazılı birer açıklama gönderecektir. Nihai karar verilene kadar takip eden her <u>1 aylık</u> sürenin sonunda her bir tarafa ek bir açıklama iletilecektir.
Karar ve Ek Kararın Düzeltilmesi Süresi	68. madde A bendi	Hakem kararının tebliğinden sonraki <u>30 gün</u> içinde bir taraf, mahkemeye, diğer tarafa ve Merkeze bildirimde bulunarak mahkemeden herhangi bir

		yazım yanlış ve hatalı hesaplamaların düzeltilmesini talep edebilir. Mahkeme bu talebi haklı görür ise talebin alınmasını müteakip <u>30 gün</u> içinde düzeltmeyi yapacaktır.
	68. madde B bendi	Ayrıca mahkeme, a bendinde açıklanan durumu tespit etmesi halinde bunu karar tarihinden itibaren kendi inisiyatifiyle <u>30 gün</u> içinde düzeltebilir.
	68. madde C bendi	Bir taraf, kararın alınmasından sonraki <u>30 gün</u> içinde; Merkeze, diğer tarafa ve mahkemeye bildirimde bulunarak yargılamadaki iddialara ilişkin olarak ek bir karar alınmasını talep edebilir. Mahkeme, tarafları dinledikten sonra talebi haklı görür ise, ek karar talebini aldıktan sonraki <u>60 gün</u> içinde ek kararı verir.
Ücretler ile İlgili Süreler	69. madde D bendi 70. madde E bendi	Davacı veya davalı, Merkez tarafından yazılı olarak hatırlatma yapıldıktan sonra <u>15 gün</u> içinde kayıt ücretini ödemez ise, tarafın durumuna göre tahkim talebini veya karşı iddiayı geri çekmiş sayılacaklardır. (Aynı süre 70. madde E bendinde geçen yönetim ücretini ödememeleri durumunda da geçerlidir.)
	70. madde A ve B bendi	İdare ücreti davacı tarafından, Merkezden ödeme meblağ bildirimini aldıktan sonra <u>30 gün</u> içinde Merkez'e ödenecektir. Aynı süre, karşı bir talep/dava olması durumunda talepte bulunan taraf için de geçerlidir.
Masraflar ile İlgili Süreler	72. madde C bendi	Merkez, tarafların ek avans yatırımlarını ister ise bu konudaki bildirimin taraflarca alınmasından sonraki <u>30 gün</u> içinde tamamı ödenmelidir.
	72. madde E bendi	Taraflardan biri, Merkez tarafından yazılı hatırlatma yapıldıktan sonraki <u>15 gün</u> içinde gerekli avansı ödemez ise, ilgili talep veya karşı iddiası geri çekilmiş sayılır.

9.5. Merkezce Dava Dosyasının Hakemlere Tevdii

Merkez, tahkim talebini aldıktan sonra tahkimin başladığını taraflara bildirir. Başlama tarihi, tahkim talebinin Merkez tarafından alındığı tarihtir. Merkez, tarafların seçtiği prosedüre göre veya Kurallarda belirtilen şekilde hakem ataması gerçekleştirildikten sonra seçilen hakemlere tevdi edecektir. Merkez, dava dosyasını tevdi etmek için hakem mahkemesinin tam

anlamıyla kurulmasını beklemez²⁸¹. Hakem ataması yapıldıkça derhal dava dosyasını hakeme gönderir. Yapılacak tahkim yargılamasında tek hakem bulunması halinde ayrı ayrı dosya tevdiinden bahsedilemeyecektir ancak üç hakemli yargılamalarda davacı, davalı ve başkan hakemler seçildikçe Merkez tarafından dava dosyası derhal tevdi edilir.

9.6. Dava Dilekçesi (*Statement of Claim*)

WIPO nezdinde yürütülecek tahkimin başlaması için davacı tarafın talebini vermesi haricinde bir de iddia ve delillerini barındıran dava dilekçesini sunması gerekir. WIPO Tahkim Kuralları m. 41/a gereği gerçekleştirilecek tahkim yargılamasında, dava dilekçesi tahkim talebi ile de verilebilir ya da tahkim talebi Merkez'e ulaştıktan sonraki 30 gün içinde tarafın dava dilekçesini hem Merkez'e hem de davalıya sunması gerekmektedir.

Dava dilekçesi, tahkim talebinde bulunan tarafça, hukuki iddialarının kapsamlı bir ifadesini, dayanan maddi gerçeklikleri, varsa talep edilen tazminat miktarı ile delilleri içerir. Deliller, yazılı olarak dava dilekçesine eklenir veya tarafın ilerde sunacağı delillere atıf içerebilir.

9.7. Cevap Dilekçesi (*Statement of Defence*)

Davacı tarafça, dava dilekçesi tahkim talebi ile tebliğ edilmiş ise tebliğ tarihinden itibaren veya tahkim talebi sonrası tebliğ edilmiş ise tebliğ edildiği o tarihten itibaren 30 gün içinde, davacının iddialarına karşı beyanlarını ve karşı iddialarını ihtiva eden cevap dilekçesini, WIPO Tahkim Kurallarının 42. maddesi a bendi gereği davacıya ve Merkez'e göndermekle yükümlüdür.

Cevap dilekçesinde, aynı maddenin b bendine göre davalının karşı beyanları ve iddiaları ile birlikte dayanmış olduğu kanıtlar da bulunacaktır. Ayrıca davalı taraf, cevap dilekçesinde karşı dava açabilir. Hakem mahkemesince, istisnai durumlarda, karar verilmesi halinde bu konudaki beyanlarını daha sonra da bildirebilecektir.

9.8. Tarafların Beyanda Bulunması ve Islah Müessesesi

WIPO Tahkim Kurallarının 43. maddesi b bendine göre, hakem mahkemesi tarafların beyanda bulunmaları için süre verebilir. Taraflar bu sayede hem dava hakkında ek beyanlarını sunabilecek hem de yeni delilleri mahkemeye bildirebilecektir.

²⁸¹ BOZKURT YÜKSEL, s. 62.

Islah müessesesi, ulusal hukukumuzda olduğu gibi WIPO Tahkim yargılamasında da geçerlidir. WIPO Tahkim Kuralları 44. maddesine göre taraflar, aksini kararlaştırmadıkça, tahkim yargılamasının her aşamasında ıslah yoluna gidebilecektir. Bir diğer deyişle, taraflar, ulusal hukukumuzun aksine, WIPO tahkiminde yargılama sürecinde ıslaha gidilemeyeceğini kararlaştırabilir. Bu durumda hakem mahkemesi taraflardan birisinin yapacağını ıslah talebini reddedecek ve yargılamaya devam edecektir. Islah, kısmen veya tamamen yapılabilir.

Hakem heyetinin, taraflarca ortaya konacak ıslah taleplerine karşı ret hakları vardır. Bunun için mahkeme, WIPO Tahkim Kuralları 37. maddesinin b ve c bendine göre, bir tarafın ıslah ile avantaj elde edeceği ve bu şekilde adil bir yargılamanın dışına çıkılabileceğine karar vermiş ise veya tahkim süresinin gereksiz yere uzayacağını öngörüyorsa ıslah talebini reddedebilecektir.

9.9. Tarafların Kendilerini Temsili

WIPO Tahkim Kurallarının 13. maddesine göre, taraflar, milliyetleri veya mesleki yeterliliklerine bakılmaksızın kendi seçtikleri kişiler tarafından temsil edilebileceklerdir. Bu madde sayesinde taraflar çeşitli avantajlara sahip olabilmektedirler.

Tahkim yargılamasında tarafları, sadece hukukçu temsil etmek zorunda değildir. Çeşitli yargılamalarda belirli konuda uzman bir kişinin varlığı ve tarafı temsili, ulaşılması istenen sonuç bakımından oldukça faydalı olmaktadır. Ayrıca tarafların temsilci olarak avukat bulundurmaları da hukuki anlamda, tahkim yargılaması açısından tahkim kurallarının uygulanmasını ve sürecin sağlıklı yürütülmesini takiben faydalı ve gerekli olacaktır. Taraflar genellikle tahkimde temsilde bir avukatın yanında konusunda uzman bir mühendis gibi meslek gruplarından birisini temsilci olarak atamaktadır²⁸².

WIPO Tahkim Kurallarının 13. maddesi c bendine göre, taraflara kendi seçtikleri kişiler yardımcı olabilecektir. Şöyle ki, tarafların kendilerini bir hukukçu ve/veya bir uzman ile temsil ettirmesi haricinde, uyuşmazlık konusunda ayrıntılı bilgi sahibi olan kişilerle duruşmalara katılabilirler.

9.10. Hazırlık Toplantısı

Hazırlık toplantısı, WIPO Tahkim Kurallarının 47. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, hakem mahkemesi, tahkim yargılamasının sağlıklı ve hızlı bir şekilde yürütülmesi için,

²⁸² BOZKURT YÜKSEL, s. 69.

yargılamadaki düzeni belirlemek ve yapılacak işler ile ilgili süreleri belirlemek için tarafların ortak katılımı ile bir hazırlık toplantısı yapabilir. Hakem mahkemesinin hazırlık toplantısı yapma yükümlülüğü yoktur. Hazırlık toplantısı, davalı tarafın cevap dilekçesini vermesinden sonra yapılacaktır. Ancak bu zaman dilimi hazırlık toplantısı için zorunluluk değildir. Tahkim yargılamasının sağlıklı ve hızlı yürütülebilmesi bakımından cevap dilekçesinden sonra yapılması uygun görülerek maddede belirtilmiştir.

Hazırlık toplantısının gündemi, hakem mahkemesinin takdirindedir. Ancak uygulamadaki yararları sayesinde tercih edilen bir yöntem haline gelmiştir. Bu sayede taraflar, hakem mahkemesi nezdinde yargılamanın gidişatı konusunda fikirlerini sunarak, hakem mahkemesinin yargılama aşamaları hakkında alacağı kararlara katkı sunarak ileride çıkabilecek uyuşmazlıkların önlenmesine katkı sağlarlar.

9.11. Yargılamaya Tarafların Katılmaması

WIPO Tahkim Kurallarının 58. maddesine göre; tahkim talebinde bulunan davacı, haklı bir gerekçe göstermeksizin dava dilekçesini süresi içinde hakem mahkemesine sunmazsa mahkeme yargılamayı sonlandıracaktır. Burada hakem mahkemesine, mahkemeyi sonlandırması yönünde bir yükümlülük verilmiştir. Mahkemenin yargılamaya devam etme şansı bulunmamaktadır. Davacı yargılamaya katılıp, tahkimin devam etmesini istememe yönünde irade göstermesi halinde hakem mahkemesi yine yargılamayı sona erdirecektir.

Dava dilekçesinin sunulmaması halinde mahkeme kesin olarak yargılamayı sonlandırırken aynı maddenin b bendine göre, davalı, haklı bir sebep göstermeksizin cevap dilekçesini mahkemeye sunmaz ise, mahkeme tahkim yargılamasına devam edebilecek ve hüküm verebilecektir. Ve yine, taraflardan birisinin duruşmaya gelmemesi, mahkemece verilen sürede beyanlarını ve delillerini sunmaması halinde yargılamaya devam edilerek karar verilebilecektir²⁸³.

9.12. Deliller

WIPO Tahkim Kurallarının 50. ve devamı maddelerinde deliller düzenlenmiştir. Hakem mahkemesi, taraflarca sunulan delillerin kabul edilebilirliğini, uyuşmazlık konusu olay ile ilgisini ve önem derecesini belirleyecektir. Bu şekilde hakem mahkemesine delillerin değerlendirilmesi konusunda geniş takdir yetkisi tanındığı görülmektedir. Mahkeme tahkim sırasında herhangi bir zamanda, bir tarafın talebi üzerine veya kendi kararı ile, bir tarafa gerekli

²⁸³ BOZKURT YÜKSEL, s. 83.

veya uygun gördüğü belgeleri veya diğer kanıtları sunmasına karar verebilir. Tahkim yargılamasında kullanılan, WIPO Tahkim Kurallarınca hüküm altına alınmış deliller; deneyler, keşif, tanık, bilirkişi, kararlaştırılan açıklama ve modellerdir.

Deney, keşif ve kararlaştırılan açıklama ve modellere ilişkin hükümler, WIPO Tahkim Kurallarına özgüdür²⁸⁴. Bu sayede tarafların fikri mülkiyet hakları kaynaklı uyuşmazlıklarına ilişkin çözüme daha hızlı ve daha çeşitli yollarla ulaşılabilir. Aşağıda bu delil türleri ele alınacaktır.

9.12.1. Deney

WIPO Tahkim Kurallarının 51. maddesi b bendinde belirlenmiş, fikri haklar uyuşmazlıklarına özgü delillerden ilki deneylerdir. Deneylerden kasıt, test ve diğer doğrulama usulleridir.

Taraflardan birisi, WIPO Tahkim Kurallarının 51. maddesine göre, yargılamada kullanabilmek amacıyla birtakım deneylerin yapıldığını, hakem mahkemesince yapılan duruşmadan önce makul bir zamanda mahkemeye ve diğer tarafa bildirimde bulunabilir. Yapılacak bildirim; deneyin özetini, deneyde kullanılan yöntemi ve deney sonucu elde edilen veriyi içerir. Karşı taraf, mahkemeye talepte bulunarak, diğer tarafça mahkemeye sunulmuş deneyin bir kısmının veya hepsinin kendi gözetiminde tekrar edilmesini isteyebilir. Mahkeme, talebi inceler ve yerinde görürse, deneyin bu şekilde tekrarlanmasını diğer taraftan, belirleyeceği zaman çizelgesine göre isteyecektir.

9.12.2. Keşif

WIPO Tahkim Kuralları, m. 52'ye göre mahkeme, kendi kararıyla veya bir tarafın talebi üzerine, uygun gördüğü herhangi bir yeri, mülkü, makineyi, tesisi, üretim hattını, modeli, filmi, materyali, ürünü inceleyebilir.

Taraflardan birisi, bir duruşmadan önce makul bir zamanda böyle bir inceleme yapılmasını mahkemeden talep edebilir. Mahkeme, halihazırda devam eden tahkim yargılamasında taraftan gelecek bu yönde bir talebi uygun görür ise keşif için zamanı belirleyecektir. Bu keşif, keşifte bulunmayı talep eden tarafın gözetiminde yapılacaktır.

²⁸⁴ Diğer Uluslararası Tahkim Kuruluşları Kuralları incelendiğinde, keşif müessesesinin WIPO Tahkim Kuralları dışında sadece LCIA Tahkim Kuralları 22. maddesi, 1. bendi, 4. paragrafında düzenlendiği görülmektedir. Buna göre, hakem mahkemesi, tarafların kontrolü altında bulunan ve tahkim yargılamasıyla ilgili herhangi bir belge, mal, örnek, mülk, saha veya herhangi bir şeyi, diğer taraf, uzman bir kişi ve hakem mahkemesi uzmanı gözetiminde incelenmek üzere hazır tutulmasını isteyebilir.

Maddede sayılan keşif türleri tahdidi değildir ve mahkemenin, bunlar ile sınırlı olarak inceleme yapmak yükümlülüğü yoktur. Madde, yapılabilecek keşif türlerini örnekleme şeklinde belirtilmiştir, mahkeme karar vereceği veya uygun göreceği başka herhangi bir şey ile ilgili keşif yapabilecektir. Ayrıca mahkeme, yapılacak keşfe katılmak zorunda olmayıp, uzman bir bilirkişi tarafından keşif yapılmasına da karar verebilir.

9.12.3. Tanık

WIPO Tahkim Kurallarının 56. maddesi tanıklara ilişkin hükümleri içermektedir. Yapılacak herhangi bir duruşmadan önce mahkeme, taraflardan herhangi birinin ister gerçek kişi tanık ister bilirkişi olsun, çağırarak istediği tanıkların kimliklerini, tanıklık yapacağı hususu, tanığın açıklayacağı ifadelerin tahkim yargılaması ile ilgisini bildirmelerini isteyebilir.

Sözlü ifade veren herhangi bir tanığa, mahkemenin kontrolü altında taraflarca soru sorulabilir. Ayrıca mahkeme, tanıklara kendisi de soru sorabilir. Mahkeme, yargılama ile ilgisiz görmesi veya tanığın dinlenmesinin faydalı olmayacağı kanaatinde ise tanıkların ifadelerini reddedebilecektir²⁸⁵.

Hakem mahkemesi tanık ifadelerini, bir tarafın seçimi ile veya kendi kararı ile; imzalı ifade, yeminli ifade veya başka bir şekilde yazılı olarak alabilir. Tanığın yazılı olarak ifadesinin kabulü aynı zamanda tanığın sözlü olarak da ifade vermeye hazır bulunması şartına bağlanabilir. Tanık beyanlarında yazılılık, usul ekonomisine katkı sağlamaktadır. Bu sayede duruşmalarda harcanan süre kısaltmakta, tarafların sonuca gitmesi hızlanmaktadır.

9.12.4. Bilirkişi

Fikri mülkiyet haklarına ilişkin uyuşmazlıklar, hızla gelişen teknoloji ve globalleşen dünyada, fikri mülkiyet hakları ile sıkı sıkıya ilişkili bulunan, yüksek teknoloji içeren konularda da ortaya çıkabilmektedir. Bilgisayar bilimleri, biyoteknoloji, ilaçlar, nanoteknoloji, yarı iletkenler ve benzeri konuları ilgilendiren davalarda bilirkişilik müessesesi daha fazla tercih edilmektedir²⁸⁶.

WIPO Tahkim Kurallarının 57. maddesine göre; hakem mahkemesi, hazırlık toplantısında veya daha sonraki bir aşamada, tarafların görüşlerini aldıktan sonra mahkemenin belirleyeceği konularda karar vermek üzere bir veya daha fazla bilirkişi atayabilir. Atanan bilirkişilerin görev tanımlarını belirten belgeyi mahkeme düzenleyerek taraflara iletir. Atanan

²⁸⁵ WIPO (Guide), s. 28.

²⁸⁶ BOZKURT YÜKSEL, s. 78 – 79.

bilirkişi veya bilirkişilerin, gizlilik taahhüdü imzalaması gereklidir. Bilirkişi raporu hazırlanıp mahkemeye iletdikten sonra, gizli bilgi içermediği sürece, hakem mahkemesince taraflara birer örneği tebliğ edilir ve bu sayede taraflara bilirkişi raporuna karşı beyanda bulunma fırsatı verilmiş olur.

9.12.5. Kararlaştırılan Açıklama ve Modeller

WIPO Tahkim Kurallarının 53. maddesinde düzenlenen “kararlaştırılan açıklama ve modeller”, özellikle yüksek teknoloji barındıran uyuşmazlıklarda, karmaşık teknik problemler içeren olayların açıklattırılması ve taraflar arası farklılıkların ortaya konulmasında oldukça faydalıdır²⁸⁷.

Mahkeme, tarafların mutabık kaldıkları durumlarda, taraflardan teknik açıklamalarını mahkemeye sunmalarına karar verebilir. Buradaki amaç, taraflarca sunulacak bilimsel, teknik veya diğer özel bilgiler ile açıklığa kavuşturulamamış olan konuların tam olarak anlaşılabilmesidir.

9.13. Duruşmalar (*Hearings*)

WIPO Tahkim Kurallarının 55. maddesine göre, taraflardan birisinin talebi ile hakem mahkemesi, bilirkişilerin ve tanıkların dinlenmesi amacıyla duruşma yapmaya karar verecektir. Mahkeme, tarafların duruşma yapılmasını talep etmedikleri durumda, ister duruşma yaparak, uygun görür ise duruşma yapmaksızın, dava dosyası ve eldeki materyaller üzerinden karar verip yargılamayı sona erdirebilecektir. Duruşma yapılması durumunda mahkeme, taraflara tarihi, saati ve yeri hakkına uygun bir süre öncesinden bilgi verecektir.

Taraflarca aksi kararlaştırılmamışsa duruşmalar gizli olarak yapılır. Dolayısıyla tarafların izni olmadan üçüncü kişilerin duruşmaya katılımı mümkün değildir. Ayrıca mahkeme, duruşmanın bir tutanağının tutulup tutulmayacağına ve tutulacak ise tutanağın şekli hakkında karar verme yetkisini haizdir.

10. WIPO TAHKİMİNE UYGULANACAK HUKUK

Taraflar arasındaki tahkim sözleşmesinin kuruluşuna ve geçerliliğine uygulanacak olan hukukun tespit edilmesi sorunu, tahkimin milletlerarası nitelikte olması sonucu ortaya

²⁸⁷ ÇALIŞKAN, s. 73.

çıkmaktadır²⁸⁸. Bir tahkim yargılamasında taraflar, hakemlerce uygulanacak usulü bilinen bir tahkim kurumunun kurallarına veya herhangi bir milli hukuk sistemini doğrudan seçebilir veya atıf yapabilir²⁸⁹. WIPO nezdinde yürütülecek tahkim süreci için de tarafların tahkim iradelerinin belirten asıl sözleşmeye bağlı tahkim şartında veya ayrı bir tahkim anlaşmasında, aralarında meydana gelecek uyuşmazlıkta WIPO Arabuluculuk ve Tahkim Merkezi kurallarının uygulanacağını açıkça belirlemiş olmalıdırlar. Diğer bir deyişle taraflar arasında bir tahkim anlaşmasının bulunması ve bu konudaki iradelerinin açıkça yazılı olması şarttır²⁹⁰.

10.1. Tahkime Elverişli Hukuki Uyuşmazlığın Varlığı

WIPO'nun, Birleşmiş Milletler bünyesinde var olan uzman kuruluşlardan birisi olduğunu ilk bölümde belirtmiştik. WIPO, kuruluş amacına uygun olarak, taraflar arasındaki uyuşmazlıkları alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri kullanarak gidermeye çalışan uluslararası nitelikli bir kurumdur. WIPO Tahkim Kuralları 1. ve 2. maddelerinden yola çıkarak, tarafların serbest iradeleri ile, sözleşmede veya ayrı bir tahkim anlaşmasında WIPO Tahkim Kurallarının kararlaştırmaları kaydı ile uluslararası olsun veya olmasın her türlü ticari nitelikte bulunan uyuşmazlıklara, tahkimin başladığı tarihte geçerli olan WIPO tahkim kuralları uygulanabilecektir²⁹¹.

10.2. Tahkim Anlaşması ve Yargılamasında Uygulanacak Hukuk

10.2.1. Tahkim Anlaşmasına Uygulanacak Hukuk

Tahkim anlaşması, WIPO Tahkim Kurallarının 2. maddesine göre, taraflar arası sözleşmede bulunacak madde ile veya asıl sözleşmeden ayrı bir tahkim sözleşmesi ile yapılabilir. Tahkim anlaşması ile taraflar arasında, ahde vefa (*Pacta Sunt Servanda*) ilkesi öne çıkmakta ve tarafların bu anlaşma hükümlerine uyma zorunluluğu oluşmaktadır²⁹². Taraflar, uyuşmazlığa uygulanacak hukuku belirleme konusunda serbesttirler.

Tahkim anlaşmasının, hakemlerin yetkilerinin temelini oluşturması ve yapılacak tahkim yargılamasının usulüne, taraflar arası tahkim anlaşmasına ve uyuşmazlığın esasına yönelik olarak uygulanacak hukukun tespitine yarayan temel bir belge olması sebebi ile tarafların

²⁸⁸ İLHAN, s. 29.

²⁸⁹ ŞANLI / ESEN / ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 646.

²⁹⁰ AKINCI, s. 165.

²⁹¹ BİYİKLİ, s.33.

²⁹² ERDOĞAN, s. 74.

serbest irade ve beyanları arasında çelişki olmaması ve tahkim anlaşmasına uygulanacak hukukta öngörülen hükümleri karşılaması gerekir²⁹³.

Öte yandan tahkim anlaşması, WIPO Tahkim Kurallarında yazılı olma zorunluluğuna tabi tutulmamıştır. Buna rağmen, Kuralların 1. maddesindeki tahkim anlaşmasının sözleşmedeki tahkim şartı veya ayrı bir sözleşme şeklinde olabileceği hükmü ve 9. maddesinin 3. bendi uyarınca tahkim talebinde tahkim anlaşmasının bir nüshasının sunulması hükmü karşısında yazılı olarak sunulması gerektiği söylenebilecektir²⁹⁴.

10.2.2. Usule Uygulanacak Hukuk

WIPO Tahkim Kurallarının 61. maddesi gereği, hakem mahkemesi, taraflarca seçilen hukuka veya hukuk kurallarına uygun olarak anlaşmazlık hakkında karar verecektir. Dolayısıyla, hakem mahkemesinin, uyuşmazlığa uygulayacağı usul hükümlerinde uygulanacak hukuk konusunda öncelikle tarafların anlaşmasını dikkate alacaktır. Taraflar, tahkim usulüne belirli bir ulusal hukuk düzenine ait tahkim kanunlarının uygulanmasını isteyebilir²⁹⁵. Taraflar aralarında herhangi bir hukuk seçimi yapmamışlar ise hakem mahkemesi, tahkim yerinde bulunan tahkim hukukunu uygulayacaktır.

Ancak WIPO Tahkim Kuralları 61. maddesi c bendine göre taraflar, uygulanacak hukuk konusunda açıkça bir mutabakata varmamışlarsa veya mutabık kalmışlar ancak buna tahkim yeri kanunu tarafından izin verilmiyorsa, tahkim için geçerli hukuk, tahkim yerinin tahkim hukuku hükümleri olacaktır. Bu kurallar sayesinde WIPO nezdinde taraflar arası uyuşmazlık çözümünde tahkimin yürütülmesi kolaylaştırılmıştır.

Burada dikkat edilmesi gereken husus, WIPO Tahkim Kurallarının 61. maddesi b bendine göre, her ne kadar taraflarca serbest iradelerine dayanarak tahkime tahkim yerinin hukukundan başka bir hukukun uygulanması belirlenebilecekse de tahkim yeri hukuku ve özellikle bunun emredici kuralları tahkime de uygulanır²⁹⁶.

10.2.3. Esasa Uygulanacak Hukuk

Diğer tahkim yargılamalarında olduğu gibi, irade serbestisi ilkesi gereği, WIPO Tahkim Kuralları çerçevesinde gerçekleştirilen tahkim yargılamalarında da uyuşmazlık konusu olayın

²⁹³ GÜLŞEN, s. 27; Aynı yönde bkz: ERDOĞAN, s. 74.

²⁹⁴ ÇALIŞKAN, s. 82.

²⁹⁵ AKINCI, s. 166.

²⁹⁶ ÇALIŞKAN, s. 81; Aynı yönde bkz: BOZKURT YÜKSEL, s. 84.

çözümünde tarafların serbest iradeleri ile seçtikleri hukuk esasa uygulanacaktır²⁹⁷. WIPO Tahkim Kuralları 61. maddesi a bendine göre, taraflarca belirlenmiş olan ülke hukuku, o ülkenin kanunlar ihtilafı kurallarına değil, doğrudan maddi hukukuna atıfta bulunacak şekilde yorumlanacaktır. WIPO, bu sayede kanunlar ihtilafı kurallarına göre ortaya çıkabilecek uyuşmazlıklar önlenmiş olmaktadır. WIPO Tahkim Kuralları, tarafların hukuk seçimini belirli bir ülkenin milli hukuku ile sınırlı olarak tutmamıştır. Taraflar elbette bir ülkenin milli hukukunu uyuşmazlığın özüne uygulanacak hukuk olarak seçebileceği gibi hukukun genel ilkelerini, uluslararası anlaşmaların tüm veya bazı hükümlerini, *lex mercatoria* hükümlerini de uygulanacak hukuk olarak seçebilirler²⁹⁸. Özellikle belirtmek gerekir ki; taraflar, aralarında meydana gelmesi muhtemel bir uyuşmazlık için hukuk seçiminde bulunmamışlar ise kendi istek ve iradelerine uymayan bir hukuk veya kurallar aralarındaki ihtilafın giderilmesi amacıyla kullanılabilecektir²⁹⁹. Bu sebeple tarafların uygulanacak hukuku belirlemeleri tahkim sürecinin ve süreç sonunda alınacak kararın verimi açısından oldukça büyük önem arz etmektedir.

Kuralların 61. maddesi a bendinde hakem mahkemesine, tarafların iradesinin bulunmadığı, yani bir hukuk seçimi yapmadığı durumlarda, sözleşmenin şartlarını ve geçerli ticari örf ve adetleri dikkate alarak hukuk seçimi yaparak tahkim sürecini bu şekilde yürütmesi yetkisi tanınmıştır. Böylece, hakem mahkemesi müdahalesi ile de olsa uygulanacak hukuk seçimi, tahkim yargılamasının yürütmesine engel bir husus oluşturmamaktadır. WIPO Tahkim Kurallarının 3. maddesi gereği, Kurallar ile tahkime uygulanacak hukukun emredici hükümlerinin birbiri ile çatışması durumunda, tahkime uygulanacak hukukun emredici hükümleri dikkate alınacaktır³⁰⁰. Dolayısıyla emredici kanun hükümleri, tahkim merkezi kurallarına veya taraflarca belirlenmiş kurallara göre üstünlük sahibidir.

WIPO tahkiminde temel prensip, taraflar esasa uygulanacak hukuk konusunda seçim yapmamışlar ise hakem mahkemesinin, sözleşmenin esasına uygun olduğunu belirlediği hukuku veya hukuk kurallarını uygulayacaktır. Her durumda hakem mahkemesi, taraflar arasındaki esas sözleşmenin hükümlerini ve ticari örf ve adetleri dikkate alarak karar verecektir³⁰¹. Bunun dışında Kuralların 61. maddesi a bendi son cümlesine göre, taraflar açıkça hakem mahkemesine yetki vermiş ise hakemler *ex aequo et bono* olarak yani uyuşmazlığı maddi hukuk hükümlerine bağlı kalmadan hak ve adalete uygun olarak veya uzlaştırıcı hakem

²⁹⁷ AKINCI, s. 229; BOZKURT YÜKSEL, s. 85; ÇALIŞKAN, s. 78.

²⁹⁸ ÇALIŞKAN, s. 79.

²⁹⁹ ÇALIŞKAN, s. 79.

³⁰⁰ BOZKURT YÜKSEL, s. 84.

³⁰¹ WIPO Tahkim Kuralları, <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/rules/index.html#gen2>, (E.T: 25.02.2021); ÇALIŞKAN, s. 79.

olarak³⁰² (*amiable compositeur*) çözebileceklerdir. Kurallarda, hakemlerin bu yönde bir yetkiye sahip olması, tarafların “açıkça” bu yetkiyi vermiş olmaları şartına bağlanmıştır.

11. WIPO ARABULUCULUK VE TAHKİM MERKEZİNİN YARGILAMAYA MÜDAHALE YETKİSİ

WIPO Arabuluculuk ve Tahkim Merkezi, kurum bünyesinde görülen tahkim yargılamalarının idaresi görevine sahiptir. Bu görev, tahkim yargılamasının sonuna kadar devam eder. Burada dikkat edilmesi gereken husus, Merkez’in yargılamaya doğrudan bir müdahale ile kararda rol oynadığı yönünde bir yorum değil aksine tahkim sürecinin sağlıklı yürümesi adına belirli aşamalarda rol oynamasından ibarettir.

WIPO Tahkim Kurallarının 6. maddesi gereği, tahkim talebi Merkeze ve davalıya iletilir. Bunun devamında süresi içinde davalı taraftan cevap dilekçesi ve karşı cevap gelecektir. Kuralların 5. maddesi c bendine göre bu her iki dilekçenin alınmasından önce taraflar yazılı beyan ve taleplerini Merkez’e iletecektir. Hakem mahkemesinin kurulmasından sonra Merkez, taraflara mahkemenin kurulduğuna dair bildirimde bulunmasının ardından taraflarca iletilecek yazılı beyan ve bildirimler doğrudan mahkemeye sunulacaktır.

Merkez, tarafların hakem konusunda mutabık kalmadıkları durumda yargılamanın kaç hakem ile yürüyeceğine karar verir ve üç hakemle yürütülecek tahkim yargılamasında taraflar yine bir seçim yapamaz ise Kuralların 19. maddesine göre derhal atama yapar.

Bunun dışında Merkez, taraflardan ücret ve masrafları tahsil eder. WIPO Tahkim Kurallarının 69. maddesi c bendine göre Merkez, kayıt ücreti ödenene kadar tahkim talebi veya varsa karşı dava ile ilgili herhangi bir işlem yapmayacaktır. Diğer bir deyişle tarafların kayıt ücretini ödememesi durumunda Merkezce hakem mahkemesi kurulması yönünde bir adım atılmayacaktır. Dolayısıyla tahkim süreci de başlayamamış olacaktır. Yine kuralların 70. maddesi d bendine göre ödememe durumunda Merkez tarafından, yazılı hatırlatma yapılmasına rağmen 15 gün içinde taraflarca herhangi bir yönetim ücreti ödenmez ise tahkim talebi ve varsa karşı davasını geri çekmiş sayılacaktır. Aynı husus ve şartlar avans ödemesi için de geçerlidir. Tarafların belirli şartlarda ödeme yapmaması durumunda tahkimin aşamasına bakılmaksızın talep veya karşı dava geri çekilmiş sayılacaktır.

³⁰² BOZKURT YÜKSEL, s. 85.

Hakem mahkemesi, nihai kararı verince bunu Merkez'e iletir. Merkez bu aşamadan sonra hakem kararını taraflara ve hakem veya hakemlere tebliğ edecektir. Görüldüğü üzere Merkez, tahkim sürecinin başından sonuna idaresi görevini üstlenerek sürecin güvenilir ve hızlı bir şekilde yürütölmesini sağlar.



ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

TAHKİM YARGILAMASININ SONA ERMESİ, SON HÜKÜMLER VE DİĞER ALTERNATİF UYUŞMAZLIK ÇÖZÜM METODLARI

1. TAHKİM YARGILAMASININ SONA ERMESİ

WIPO Tahkim Kuralları, m. 59'a göre tahkim yargılaması; hakem mahkemesince, tarafların iddia ve delillerini sunmaları için yeterli fırsata sahip olduklarına kanaat getirdikten sonra yargılamanın kapandığını ilan etmesi ile sona erer. Bu durumda mahkeme, yargılamanın kapanmasından sonra kararını verecek ve Merkez'e tahkim kararını bildirecektir. Ayrıca mahkeme, istisnai koşullar halinde gerekli görmesi durumunda, kendi kararıyla veya bir tarafın başvurusu üzerine, karar verilmeden önce herhangi bir zamanda kapatıldığını ilan ettiği davayı yeniden açmaya karar verebilir. Dolayısıyla, karar verildikten sonra yargılamanın tekrar açılması mümkün olmayacaktır.

1.1. Hakem veya Hakemler Kurulu Kararı (*Final Award*)

Hakem veya hakemler kurulu, dava ve cevap dilekçeleri, ek beyanlar, varsa tanık, bilirkişi, keşif gibi deliller gibi yargılama sürecinde öne sürülen ve değerlendirilen belgelere göre nihai bir karar verilerek tahkim yargılaması sona erdirilir. Bu aşamadan sonra karar kesin olduğu için tüm taraflar için bağlayıcıdır ve karar verilmekle ve Merkez tarafından taraflara tebliğ ile hüküm ifade etmektedir.

WIPO Tahkim Kurallarının 66. maddesi uyarınca taraflar, hakem veya hakem kurulunca verilen kararı kabul etmiş ve hükmü gecikmeden yerine getirmeyi taahhüt etmiş sayılır. Ayrıca taraflar, herhangi bir yerel mahkemeye veya temyiz yoluna ve başka bir adli makama başvurma hakkından feragat etmeyi taahhüt etmiştir.

1.1.1. Karar Yeter Sayısı

WIPO Tahkim Kurallarının 63. maddesi karar yeter sayısını düzenler. Kural olarak WIPO nezdinde yürütülen tahkim yargılamalarında hakem mahkemesi birden fazla hakemden oluşuyor ise diğer ara kararlar ve mahkeme kararı oy çokluğu ile verilmektedir. Çoğunluğun bulunmadığı durumlarda başkanlık eden hakem, kararı tek hakemmiş gibi verecektir.

1.1.2. Kararın Şekli ve İçeriği

Hakem mahkemesi, farklı zamanlarda farklı konularda ayrı kararlar verebilir. WIPO Tahkim Kurallarının 64. maddesi, kararın şekli ve içeriğini ayrıntılı olarak düzenlemiştir.

Hakem mahkemesince verilen karar yazılı olmalı ve tarihi içermeli ayrıca verildiği tahkim yerini belirtmelidir. Kararda, hakemlerin dayandığı gerekçeler gösterilmelidir. Ancak taraflar, kararın gerekçeli olmaması yönünde anlaşmış ise veya tahkime uygulanan hukukun kararda gerekçenin açıklanmasını gerektirmediği durumlarda kararda gerekçe olmayabilir. Örneğin Türk Hukukunda mahkeme kararları gerekçeli olmalıdır³⁰³, dolayısıyla Türk Hukukunun uygulandığı bir tahkim yargılamasında hakemler gerekçesiz olarak karar veremeyecektir.

Aynı maddenin d bendine göre, hakem mahkemesi kararı, hakem veya hakemlerce imzalanır. Hakem kurulunda çoğunluğun sağlanamadığı hallerde başkan hakemce karar imzalanmalı, hangi hakem kararı imzalamamış ise gerekçeli kararda bunun sebebi belirtilmelidir. Bir başka deyişle, hakem kurulunda oylar eşit ise veya çoğunluk sağlanamamışsa başkan hakem tahkimi sona erdiren karar da dahil olmak üzere tüm kararları kendisi tek hakem gibi verebilecektir.

Kuralların 73. maddesine göre hakem kararında; hakem ücretleri, hakemlerin yapmış oldukları iletişim, seyahat ve görevleri ile ilgili sair masraflar, Kurallar uyarınca hakem mahkemesince gerekli görülen uzman tavsiyesi ve diğer yardım masrafları, toplantı ve duruşmaların yapılacağı tesislerin maliyetleri ve buna benzer tahkim yargılamasının yürütülmesi için gerekli olan diğer masraflar yer alır.

Mahkeme, hakem kararını aldıktan sonra Merkez'e bildirir. Hakem veya hakemler, kararlarının Merkez'e vereceği aslı dışında, taraflara tebliğ edilmesi amacıyla, taraf sayısı kadar aslını da iletmesi gerekir. Merkez, nihai hakem kararını taraflara tebliğ eder ve tebliğ ile söz konusu karara karşı kanuni yollara başvurma süresi başlamış olur. Ayrıca, bir tarafın talebi ve masrafının karşılanması üzerine Merkez, kararın bir kopyasını tarafa iletecektir. Bu kopya, 1958 tarihli New York Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin Sözleşme'nin IV (1) (a) maddesi şartlarına³⁰⁴ uygun kabul edilecektir.

³⁰³ Aynı yönde bkz: T.C. Anayasası 141. maddesi, HMK 27. ve 297. maddeleri.

³⁰⁴ 1958 New York Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin Sözleşme IV (1) (a) : “Hakem kararının usulüne göre tasdik edilmiş aslını yahut da aslına uygunluğunu gösteren şartları ihtiva eden bir suretini ...”. Bu maddeye göre, Merkez tarafından, tarafın talebine göre verilmiş kararın kopyası, New York Sözleşmesine göre aslına uygunluğunu gösteren şartları içeren bir suret olarak kabul edilir.

1.1.3. Hakem Kararlarının Verilme Süresi

WIPO Tahkim Kurallarının 65. maddesi, hakem kararlarının verilme süresini düzenler. Tahkim yargılaması, makul olarak mümkün olan her yerde, davalının savunmaya ilişkin cevabının tebliğinden veya hakem mahkemesinin kurulmasından sonra hangisi daha sonra gerçekleşir ise, en fazla 9 ay içinde tamamlanmalı ve dosya kapatılmalıdır. Nihai hakem kararları ise en geç yargılamanın kapanmasını müteakip 3 ay içinde verilmelidir.

Düzenlemeler ve süreler bu şekilde olmasına rağmen söz konusu hükümler emredici değildir. Bazı karmaşık ve çok taraflı tahkim davaları 9 ay içinde bitemeyecek kadar zor ve meşakkatli bir süreci barındırabilir. 65. maddenin b bendi uyarınca, belirtilen sürede sona ermeyen yargılamalar için hakem mahkemesi, Merkez'e ve davanın tüm taraflarına birer nüsha tahkim durum raporu iletir. Yargılamanın kapatılmamasını takip eden üç aylık her dönemin sonunda yeniden, Merkez'e ve davanın tüm taraflarına hakem mahkemesince tahkim durum raporu iletilecektir.

Yine c bendine göre nihai hakem kararı, yargılamanın kapanmasından sonraki 3 ay içinde verilmez ise mahkeme, Merkez'e ve davanın taraflarına ayrı ayrı birer nüsha ile birlikte gecikme nedenlerini belirten yazılı açıklama gönderecektir. Nihai hakem kararı verilene kadar, yargılamanın kapanmasını takip eden her 1 aylık sürenin sonunda hakem mahkemesi, Merkez'e ve taraflara yazılı açıklama gönderecektir.

1.1.4. Ek Karar (*Additional Award*) ve Kararın Düzetilmesi

WIPO Tahkim Kurallarının 68. maddesi, kararın düzeltilmesi ve ek karar düzenlemelerini içerir. Buna göre; hakem veya hakemler kurulu kararları, gerektiği hallerde düzeltilebilir. Kararın tebliğ edilmesini takiben 30 gün içinde, taraflardan birisi, Merkez ve diğer tarafa birer nüsha yollayarak, mahkemeye başvurup karardaki herhangi bir yazım, hesaplama veya baskı hatasını düzeltmesini talep edebilir. Hakem mahkemesi, bu talebi haklı bulur ise talebi aldığı tarihten itibaren 30 gün içinde düzeltmeyi yapar. Söz konusu düzeltme veya düzeltmeler, hakemlerce imzalanır ve nihai hakem kararının bir parçasını oluşturur.

Ayrıca hakem mahkemesi, 68. madde b bendine göre baskı, yazım veya hesap hatalarını, nihai kararın veriliş tarihinden itibaren 30 gün içinde kendi inisiyatifiyle düzeltebilir.

Aynı maddenin c bendi gereği taraflar, hakem kararını tebliğ aldıktan sonra 30 gün içerisinde, Merkez ve diğer taraflara birer nüsha göndererek, tahkim yargılamasında ele alınması amacıyla hakem mahkemesine sunmuş olduğu ancak kararda yer verilmeyen

hükümlerle ilgili ek karar alınmasını talep edebilir. Hakem mahkemesi, taraflara talep edilen konudaki görüşlerini sunması için fırsat tanır. Mahkeme, ek karar talebinin haklı olduğu kanısında ise, talebin alınmasından itibaren 60 gün içinde ek karar verecektir.

1.1.5. Hakem Kararına Karşı Başvuru Yolu

Hakem kararlarına karşı gidilebilecek kanun yolu iptal davasıdır³⁰⁵. WIPO Tahkim Kuralları çerçevesinde yürütülen tahkim yargılaması sonucu verilen nihai hakem kararları, Merkez tarafından taraflara tebliğ edilir. Taraflarca kararın tebliğ alındığı günden itibaren hakem kararlarına karşı iptal yoluna başvuru süresi de başlamış olur.

Taraflar, tahkim yargılaması sonunda aldıkları nihai hakem kararına karşı, tahkim yargılamasına uygulanan veya tahkim yeri hukukunun öngördüğü usuller çerçevesinde iptal yoluna gidebilecektir. Türk hukukunda bu husus Milletlerarası Tahkim Kanununun 15. maddesi a bendinde düzenlenmiştir. Buna göre; tahkim yargılamasının, usul açısından tarafların anlaşmalarına veya bu yönde bir anlaşma bulunmaması halinde, bu kanun hükümlerine uygun olarak yürütülmediğini ve bu durumun kararın esasında etkili olduğunun ispat edilmesi halinde hakem kararlarının iptal edilebileceği belirtilmiştir³⁰⁶.

Bunun dışında taraflar, nihai hakem kararının tanınması ve tenfizi talebiyle de yerel mahkemelere başvurabilecektir. Tanıma ve tenfiz hususu aşağıda ayrıntılı olarak incelenecektir.

1.1.6. Kararlaştırılan Para Türü ve Faizi

WIPO Tahkim Kurallarının 62. maddesi para birimi ve faizi düzenler. Hakem kararında hükmedilen parasal tutarlar herhangi bir para biriminde ifade edilebilir. Dolayısıyla para birimi belirleme konusunda hakem mahkemesine esneklik tanınmıştır. Hakem mahkemesi, bu kararı alırken tahkim yargılamasının özüne, taraflar arasındaki uyuşmazlık konusu paranın birimine, tarafların ticari ilişkilerine bakarak uygun bir şekilde karar verecektir. Bu husus, paraya uygulanacak faiz için de geçerlidir.

Gerçekten de hakem mahkemesi, anılan maddenin b bendine göre karar verdiği herhangi bir meblağ üzerinden bir tarafça ödenmek üzere basit veya bileşik faiz uygulayabilir. Faiz oranlarını, yasal faiz oranlarına bağlı kalmaksızın, uygun gördüğü oranda tespit etmekte ve faizin deneceği süreyi belirlemekte serbesttir.

³⁰⁵ AKINCI, s. 256.

³⁰⁶ Aynı yönde bkz: AKINCI, s. 257; ŞANLI / ESEN / ATAMAN FİGANMEŞE, s. 670.

12.2. Hakem Kararları Dışında Kalan Başkaca Sebepler

Tahkim yargılaması, hakem mahkemesince verilecek nihai hakem kararı neticesinde sona erebileceği gibi başka hallerde de sona erebilecektir. Bu hususları alt başlıklarda ele alınacaktır.

1.2.1. Tarafların Sulh Olması

Hukuki anlamda sulh, tarafların aralarında var olan hukuki bir ilişkiden doğmuş uyuşmazlık veya şüpheyi, sözleşme ile sona erdirmeleridir³⁰⁷. Hakem mahkemesi, WIPO Tahkim Kurallarının 67. maddesi a bendine göre tarafları sulhe teşvik konusunda yetkili olacaktır. Aynı maddenin b bendine göre, uygun gördüğü zamanlarda taraflara sulh yolu teklif edebilir. Taraflar, nihai hakem kararı verilmeden sulh yolu ile anlaşılırlar ise mahkemece tahkim yargılaması sona erdirilecek ve tarafların her ikisinin de talep etmesi halinde sulh kararı, nihai hakem kararı olarak kabul edilecektir. Tarafların sulhe yönelik talepleri var ise hakem heyeti, tarafların bu yöndeki irade beyanlarının tespitinden ibaret olan rızai karar (*consent award*) verir³⁰⁸. Bu yönde verilen bir karar var ise mahkeme gerekçe göstermek zorunda değildir. WIPO tahkiminde sulh müessesesi, hakem mahkemesi tarafından, tarafların açıkça sulhe teşvik edilebileceğinin düzenlenmesi bakımından diğer uluslararası kurumsal tahkim merkezlerinin tahkim kurallarından ayrılmaktadır³⁰⁹.

Taraflar, tahkim yargılaması sırasında karar verilmeden önce sulh olabileceği gibi tahkim sürecinden önce de sulh olabilirler. Taraflar hakeme dahi başvurmadan sulh olmuş iseler bu konuda artık bir hakem kararı verilemeyecektir³¹⁰. Bir hakem kararı sonrası taraflar sulh olmuş olabilir. Yapılan bir tahkim yargılaması sonucunda hakem nihai olarak bir karara varmıştır. Buna rağmen bazı yargılamalar sonucunda taraflar sulh anlaşması yapabilmektedirler. Bu şekilde uyuşmazlık konusunda tarafların yeniden bir değerlendirme yapması ve iki tarafın da söz konusu davanın esasına yönelik daha objektif bir düşünce ortaya koymasını sağlayacaktır³¹¹.

³⁰⁷ ELÇİN, D.: Milletlerarası Ticari Tahkim Hukukunda Sulh, Ankara 2019, s. 27.

³⁰⁸ GÜLŞEN, s. 81.

³⁰⁹ ELÇİN, s. 60.

³¹⁰ ELÇİN, s. 10.

³¹¹ ELÇİN, s. 12-13.

1.2.2. Tahkim Yargılamasının Devam Etmesi Gereksiz veya İmkânsız Bir Hale Gelirse

Nihai hakem kararı verilmeden önce, tarafların sulh anlaşması yapması dışında, tahkim yargılamasının devamı herhangi bir nedenle gereksiz veya imkânsız bir hale gelirse, mahkeme, tahkim yargılamasını sona erdireceğini taraflara bildirecektir. Bu gibi durumlarda, taraflardan biri mahkemece belirlenecek uygun bir süre içinde itirazını ve haklı gerekçelerini ileri sürmedikçe mahkeme, tahkimi sona erdirecek yetkiye sahiptir.

1.2.3. Tarafların Gerekli Ücret ve Masrafları Yatırmaması

Tarafların, WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi'ne başvurarak başlatmak istedikleri tahkim yargılaması süreci, bazı ücret ve masrafları barındırır. Taraflar; kayıt ücreti, idari ücret, hakem ücreti ve bu ücretler dışında tahkim yeri, bilirkişi, keşif, hakem masrafları ve benzeri masrafları süresi içinde yatırmakla yükümlüdür. Tarafların söz konusu ücret ve masrafları yatırmaması halinde tahkim yargılaması ya geri çekilmiş sayılacak ya da sona erdirilecektir.

WIPO Tahkim Kurallarının 69. maddesine göre kayıt ücreti, tahkim talebinde bulunan davalı tarafından Merkez'e ödenecek ücrettir. Tahkim talebinin Merkez tarafından alındığı tarihte geçerli olan ücret cetveline göre ödenir. Karşı dava var ise davalı tarafça da ayrı bir kayıt ücreti ödenmelidir. Kayıt ücretinin ödenmemesi halinde Merkez tarafından yapılacak yazılı hatırlatmanın tebliğinden itibaren 15 gün içinde kayıt ücreti yine ödenmezse, tahkim talebi veya karşı dava geri çekilmiş sayılacaktır.

İdari ücret, Merkez'in tahkim sürecinde vermiş olduğu hizmetler için ödenen ücrettir. 70. maddeye göre Merkez, davacı tarafa tahkim yargılaması özelinde öngördüğü idari ücret meblağını tebliğ eder ve bundan sonraki 30 gün içinde ödemesi istenir. Karşı dava var ise yine Merkez'in belirleyeceği ve tebliğ edeceği idari ücreti davalı taraf da 30 gün içinde ödemek durumundadır. Bu ücretler, tahkimin başladığı tarihte geçerli olan ücret cetveline göre ödenecektir. Taraflarca idare ücreti ödenmez ise Merkez yazılı bir hatırlatma yapar. Bu hatırlatmanın tebliğinden itibaren 15 gün içinde yine ödeme yapılmaz ise tahkim talebi veya karşı dava geri çekilmiş sayılır.

Hakem ücretleri, Merkezce belirlenir. WIPO Tahkim Kuralları 71. maddesine göre Merkez, hakem ücretlerini belirlerken tahkim yargılamasının karmaşıklığını, alacağı süreyi, hakemlerin harcayacağı iş gücünü ve vakti dikkate alır ayrıca tarafların ve hakemlerin görüşüne

başvurur. Bu sayede hakem ücretlerinin ne kadar olacağı, hangi zamanlarda ve kaç taksit halinde ödeneceği karara bağlanır. Hakem ücretleri, yargılama masraflarına dahildir. 2021 WIPO ücret ve masraflar tarifesine göre hakem ücretleri, saati 300 ile 600 \$ dolar arasında belirlenecektir.

Ücretler dışında tarafların, tahkim yargılamasının yürütülebilmesi için ödemesi gereken bazı masraflar vardır. WIPO Tahkim Kurallarının 72. maddesi masrafları düzenlemektedir. Buna göre hakemlerin ücretleri; seyahat, iletişim ve benzeri masrafları ve giderleri, bilirkişi ücret ve giderleri, mahkeme uzman tavsiyesi giderleri, tahkim tesisleri gibi yargılamanın yürütülmesi için gerekli tüm diğer masraflar için tarafların ödeme yapması gerekmektedir. Davacı ve davalı, Merkez tarafından mahkemenin kurulduğu bildirimi yapıldıktan sonraki 30 gün içinde, bildirimde belirtilen kalemler için belirli avansı eşit olarak yatırmak zorundadır. Bu zorunluluğa karşı taraflardan birisi tüm masrafları yatırıarak yargılamanın devamının sekteye uğramamasını sağlayabilir. Ödeme yapılmaması halinde Merkez, bir yazılı hatırlatma bildirimini taraflara iletecek ve tebliğden sonra 15 gün içinde yatırımlarını talep edecektir. Belirtilen masrafların yine ödenmemesi halinde ise davacının tahkim talebi, davalının var ise karşı davası geri çekilmiş sayılacaktır.

1.2.4. Tarafların Yargılamaya Katılmaması

Taraflardan her ikisi veya taraflardan birisi, tahkim yargılamasına katılmamış olabilir. WIPO Tahkim Kurallarının 58. maddesi bu hususu düzenler. Davacı haklı bir neden göstermeksizin, dava dilekçesini sunmazsa, hakem mahkemesi yargılamayı sonlandıracaktır. Ayrıca davalı, haklı bir sebep göstermeksizin, savunma dilekçesini sunmaz ise mahkeme tahkime devam edebilecek ve nihai kararı verebilecektir. Görüldüğü üzere, tahkim talebinde bulunan davacı tarafça dava dilekçesinin verilmemesi sonucunda tahkim yargılaması direkt olarak sona erdirilirken, davalının savunma dilekçesini vermemesi halinde mahkemenin tahkim yargılamasına devam ederek nihai karar verebilecektir. Bu hususta takdir yetkisi, hakem mahkemesindedir. Yargılamaya katılmayan taraf davalı ise, davacı tahkim yargılamasının devam ettirilerek sonuca bağlanmasını isteyecektir³¹². Davalının katılmaması halinde davacı tahkim yargılamasına devam etmek istemeyebilecektir. Bu durumda hakem mahkemesinin taraf iradesi gereği tahkim yargılamasını sonlandırması daha doğru olacaktır.

³¹² BOZKURT YÜKSEL, s. 83.

1.2.5. Tarafların Ehliyetlerini Kaybetmesi

Tahkim yargılamasının devamı için tarafların, tahkim yargılamasında uygulanan hukukun gösterdiği şekilde taraf ehliyetine sahip olmaları gerekmektedir. Tahkim yargılamasının başlamış olduğu tarihte taraf ehliyetine sahip olan taraf, yargılama esnasında bu ehliyetini kaybedebilir. Bu gibi durumlar için tahkim yargılamasında ne şekilde hareket edileceğine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır³¹³. Yargılama esnasında bu halle karşılaşılması durumunda, kanaatimizce tahkimin usulüne uygulanan hukukun emrettiği şekilde karar verilmeli ve tahkim yargılamasına devam edilip edilmeyeceğine bu şekilde belirlenmelidir.

1.2.6. Davanın Geri Çekilmesi

Tahkim süreci, davacı tarafın tahkim talebini Merkez'e iletmesi ile başlar. WIPO Tahkim Kurallarının 69. maddesi d bendine göre davacı ve karşı dava açmış ise davalının üzerlerine düşen ücret ve masrafları yatırmaması halinde taleplerini geri çekmiş sayılacakları düzenlenmiştir.

Bu haller dışında taraflar, feragat başlıklı WIPO Tahkim Kurallarının 60. maddesine göre davalarını geri çekerek tahkim yargılamasına son verilmesini isteyebilecektir. Buna göre, davacı taraf, davasını geri çektiğini Merkez'e ve davalı tarafa bildirdiğinde tahkim yargılaması sona erecektir. Davalı taraf, karşı dava iddiasında bulunmuş ve bunu sonradan kendi iradesi ile geri çekmiş ise karşı dava yönünden tahkim yargılaması yapılmayacak, davacının iddia ve davalının savunmaları üzerinden tahkime devam edilecektir.

1.3. Tahkimde Hakem Kararının Hüküm İfade Ettiği An ve Kararın Etkisi

WIPO Tahkim Kurallarının 66. maddesine göre taraflar, tahkim yargılamasının esasına ilişkin hakem kararının WIPO Tahkim Kuralları 64. maddesi f bendi uyarınca Merkez tarafından tebliğ edildiği tarihten itibaren geçerli ve taraflar için bağlayıcı olacaktır. Bunun sebebi, WIPO tahkim süreci sonunda verilecek hakem kararlarının nihai nitelikte olduğunun ve taraflarca kanun yoluna gidilmeyeceğinin baştan kabul edilmiş sayılmasıdır. Bu maddeye göre hakem veya hakemler kurulu kararı, Merkez için bir nüsha ve taraflar için birer nüsha olacak şekilde Merkez'e iletir. Merkez, kendisine iletilen hakem kararını, her bir tarafa resmi bir şekilde asıllarını iletacaktır.

³¹³ GÜLŞEN, s. 83.

Bu şekilde taraflar için bağlayıcı olan hakem kararı, başka bir ülkede uygulanmak isteniyorsa tanıma ve tenfiz müesseseleri gündeme gelecektir. Bu konu detaylı olarak ilerleyen bölümlerde ele alınacaktır.

2. WIPO TAHKİMİNDE GİZLİLİK

Tahkim yolu, taraflar bakımından uyuşmazlığın boyutuna göre çoğunlukla ucuz olması, hızlı olması, uyuşmazlık konusunda uzman ve tecrübeli hakemlerce yargılamanın yürütülmesi gibi avantajlarının yanında fikri mülkiyet alanında yargılamada taraflarca esas olan gizlilik avantajı sebebiyle de özellikle uluslararası mecrada sıkça tercih edilmektedir. Tarafların çıkarlarının korunması, nihai hakem kararlarının etkinliği için gizlilik hususu oldukça ciddi önem arz eder. WIPO Tahkim Kurallarında gizlilik, 75 ile 78. maddeler arasında düzenlenmiştir. Bunlar tahkim yargılaması sırasında yapılan açıklamalarla hakem kararının gizliliğine ilişkin olan hükümlerdir. Ayrıca 54. maddede ticari sırların ve diğer gizli bilgilerin ifşası konu başlığı ile gizliliğe ilişkin bazı düzenlemeler yer almaktadır.

Gizli bilgilerin neler olduğu, WIPO Tahkim Kurallarının 54. maddesinde incelenmiş ve düzenlenmiştir. Buna göre; gizli bilgiler, ifade edilmiş olduğu ortama bakılmaksızın taraflardan birinin mülkiyetinde olan, halkın erişimine açık olmayan, ticari, mali veya endüstriyel öneme sahip ve bilgi sahibince gizli olduğu şeklinde muamele edilen bilgilerdir.

Herhangi bir gizli bilginin korunmasını talep eden taraflardan biri, mahkemeye başvuruda bulunarak ve diğer tarafa da göndereceği bildirimle mahkemeye veya bilirkişiye sunduğu bilgilerin gizli olarak sınıflandırılmasını talep edebilecektir. Bu bildirimde taraf, bilginin özü hakkında açıklamada bulunmadan, bilginin hangi sebeple gizli olarak değerlendirilmesini istediğinin nedenlerini açıklayacaktır.

Mahkeme bilginin gizli olup olmadığına ve korunup korunmaması gerektiğine, yargılamanın özelliğine göre yapacağı değerlendirme sonucunda karar verecektir. Bilginin gizli olduğuna ilişkin karar verir ise, gizli bilginin hangi şartlarda ve kime, kısmen veya tamamen nasıl açıklanacağına karar verecek ve gizli bilgilerin açıklanacağı kişinin bu duruma uygun bir gizlilik taahhüdü imzalamasını isteyecektir.

Ayrıca mahkeme WIPO Tahkim Kuralları m. 54/d'ye göre istisnai durumlarda, taraflara danıştıktan sonra kendi kararıyla veya bir tarafın talebi üzerine, bilginin gizli olarak sınıflandırılıp sınıflandırılmayacağına kendisi karar vermek yerine, bilginin gizliliği ve tahkim

yargılamasında özel koruma önleminin bulunmamasının gizlilik talep eden tarafa önemli ölçüde zarar verip vermeyeceğine karar vermek üzere bir gizlilik danışmanı (*confidentiality advisor*) atayabilir. Atanan gizlilik danışmanı bir gizlilik taahhüdü imzalar ve bilginin hangi koşullarda ve tamamen veya kısmen kimlere açıklanabileceğini karara bağlar. Mahkeme, 54. maddenin e bendine göre, kendi kararı ile veya bir tarafın talebi üzerine, gizli bilgilere dayanarak belli konularda rapor vermek üzere 57. madde uyarınca³¹⁴ gizlilik danışmanını uzman olarak atayabilecektir.

ICC Tahkim Kurallarına göre ise, tahkim prosedürünün gizliliği, ayrı bir başlık olarak değil, tahkim yönetimi başlıklı 22. maddenin 3. bendinde düzenlenmiştir³¹⁵. Buna göre, herhangi bir tarafın isteği üzerine, hakem kurulu, tahkim yargılamasının gizliliği ile ilgili veya tahkim yargılaması ile bağlantılı diğer her türlü konuda taraflara talimat verebilir ve ticari sırların ve gizli bilgilerin korunması için önlemler alabilir.

2.1. Yargılama Esnasında Yapılan Açıklamaların Gizliliği

WIPO Tahkim Kurallarının 76. maddesi bu hususu düzenler. Tarafların tahkim yargılaması sırasında yapmış olduğu açıklamalar, sunmuş olduğu belge ve deliller ile ileri sürdüğü veya mahkemeye sunduğu herhangi bir husus gizli olarak kabul edilir³¹⁶.

Ayrıca aynı maddenin b bendine göre bir tarafça çağrılan bir tanık, gizlilik hususunda üçüncü bir kişi olarak kabul edilmeyecektir. Tanığın ifadesini hazırlamak amacıyla kendisine delil sunan ve tahkim yargılaması esnasında bilgi edinmiş bulunan tanığı çağırان taraf, bilgilerin gizli olarak kalması ve korunmasından sorumlu olan taraftır.

2.2. Tahkim Sürecinin Varlığına İlişkin Gizlilik

Tahkim sonucu verilmiş olan hakem kararı ile ilgili bir tarafça mahkemeye yapılacak itiraz veya bir tarafın kararın tenfizi durumları dışında, bir tahkim yargılamasının varlığına ilişkin hiçbir bilgi, bir tarafça herhangi bir üçüncü kişiye tek tarafı olarak açıklayamaz. Üçüncü kişiler, tahkim yargılaması sürecinde var olan WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi, taraflar ve hakem mahkemesi gibi gizliliği koruma yükümlülüğü bulunmayan kişilerdir³¹⁷.

³¹⁴ WIPO Tahkim Kuralları 57. maddesi, mahkeme tarafından atanan uzmanlar başlığını taşır. A bendine göre mahkeme, hazırlık toplantısında veya daha sonraki bir aşamada, kendi kararıyla veya taraflara danıştıktan sonra, belirli konularda kendisine rapor vermek üzere bir veya birden fazla bağımsız uzman atayabilir.

³¹⁵ ICC Tahkim Kuralları Kitapçığı, TOBB, https://icc.tobb.org.tr/docs/ICC_Tahkim_Kurallari_Kitapcik.pdf, (E.T: 22.09.2020).

³¹⁶ ÇALIŞKAN, s. 90; RATTRAY, s. 25.

³¹⁷ BOZKURT YÜKSEL, s. 102; RATTRAY, s. 25.

Bazı hallerde, tahkimin mevcudiyeti üçüncü kişilere açıklanacaktır. Bu haller:

- Ulusal bir mahkemenin tahkim yargılamasına ilişkin bir talepte bulunması,
- Hakem kararının icrası için dava derdest edilmesi gerekli ise veya bir başka yetkili merciin tasarrufu var ise tahkimin mevcudiyeti üçüncü kişilere açıklanabilecektir.

Yine aynı maddede, üçüncü kişiye tahkimin varlığını açıklamama konusunda istisnaya yer verilmiştir. 75. maddenin b bendine göre, taraflardan birisi, üçüncü bir kişiye tahkim taraflarının isimlerini ve tahkim yargılamasından talep edilen sonucu iyi niyet veya dürüstlük yükümlülüğünü yerine getirmek üzere açıklayabilecektir.

2.3. Hakem Kararlarının Gizliliği

WIPO Tahkim Kuralları m. 78'e göre Merkez ve hakemler, hakem kararının ve tahkim yargılamasında sunulan açıklama, belge ve her türlü delilin gizliliğini korumakla yükümlüdür. Bu yükümlülük taraflarca yapılacak bir gizliliğin kaldırılmasına yönelik anlaşma ile ortadan kaldırılabilir. Ayrıca, Merkez'in yayınlıyor olduğu faaliyet raporlarında toplu olarak istatistiksel veriler ve tahkimin konusuna ilişkin bilgiler bulunmaktadır. Bu husus, gizliliği ihlal sayılmamaktadır.

WIPO Tahkim kurallarınca, tahkim yargılaması esnasında açıklanan gizli bilgilerin ifşa edilmesi yasak olduğu gibi, aynı şekilde hakem mahkemesince verilecek kararların da gizli olduğu düzenlenmiştir³¹⁸.

WIPO Tahkim Kuralları 75. maddesine göre, hakem kararları taraflarca gizli tutulacak ve yalnızca şu hallerde üçüncü bir tarafa açıklanabilecektir:

- Tarafların rıza göstermesi halinde,
- Ulusal bir mahkeme veya başka bir yetkili makamın kararı sonucunda hakem kararının alenileşmesi halinde,
- Hakem kararının açıklanması, bir taraf için yasal bir zorunluluk haline gelmişse ve bir tarafın üçüncü bir kişiye karşı hukuki haklarını elde etmek veya korumak için gerekmesi³¹⁹.

Hakem kararlarının tanıma ve tenfizinde gizlilik konusunda, verilmiş olan nihai hakem kararının iptali veya tenfizi süreci başlamış olduğunda bu ilkenin korunaklı olmadığı ortaya

³¹⁸ ÇALIŞKAN, s. 90; RATTRAY, s. 25.

³¹⁹ TANELIAN, s. 168 – 169.

çıkılmaktadır. Ancak tarafların nihai hakem kararı sonrası sulh olması durumunda tarafların aralarındaki gizliliği koruması şansı çok daha yüksektir³²⁰.

2.4. Gizlilik İlkesinin İstisnaları

WIPO Tahkim Kurallarının 77. maddesinde gizliliğin istisnaları belirtilmiştir. Bunlardan ilki tarafların rıza göstermesidir. Taraflar anlaşarak aralarındaki uyuşmazlık hakkında yürütülen tahkim sürecindeki bilgi ve belgelerin hepsinin veya bir kısmının açıklanması kararı verebilirler. Bu durumda tarafların iradesi söz konusu olduğu için gizliliğin ihlali oluşmayacaktır.

İkinci durumda, bir yerel mahkeme veya başkaca bir yetkili kurum önündeki bir eylemin sonucu kamuya açık hale gelebilir. Burada bahsedilen durum, milli bir mahkeme veya yetkili bir kurumca hakem kararı aleni hale gelmesidir³²¹.

Bir taraf, hakem kararına ilişkin başvuruları sebebi ile yerel mahkeme tarafından tahkim dosyasının istenmesi söz konusu olabilir. Bu durumda gizlilik hükümleri ihlal edilmiş sayılmayacaktır. Örneğin bir taraf hakem kararının iptal edilmesini mahkemeden istemiş ise hakem kararını ve ilgili evrakları mahkemeye sunmak durumunda olacağı için burada gizliliğin ihlalinden söz edilemeyecektir. Ayrıca hakem kararlarının tanıma ve tenfizi hususunda, tarafların tanıma ve tenfiz talep ettiği yerel mahkemeye elinde bulunan hakem kararını sunacağı ve yerel mahkemece hakem kararının içeriğinin tanıma ve tenfize uygun bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla inceleneceği için gizliliğin ihlali söz konusu olmayacaktır.

Üçüncü durumda ise, bir tarafa getirilen yasal bir gerekliliğe uymak için veya bir tarafın hukuki haklarını üçüncü bir tarafa karşı tesis etmek veya korumak amacıyla ifşa edilmesi mümkündür. Bu durumda yine gizliliğin ihlali söz konusu olmayacaktır.

Bunların dışında WIPO Tahkim Kurallarının 78. maddesi b bendine göre Merkez, WIPO nezdinde yürütülen tahkim süreçleri ile ilgili istatistiki bilgileri derleyip kullanma ve bunları yayınlama hakkına sahiptir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, Merkez'in tahkim süreçlerindeki gizli bilgi ve belgeleri değil, sadece isimleri belirtilmeyen taraflar arasında ne tür uyuşmazlık bulunduğu, uyuşmazlık miktarı, ne kadar sürede sona erdirildiği, hangi tahkim yolunun kullanıldığı, süreçteki hakem sayısı gibi bilgileri istatistiki olarak tutmakta ve fayda

³²⁰ ELÇİN, s. 13.

³²¹ ÇALIŞKAN, s. 90.

sağlaması amacıyla kullanmaktadır. Dolayısıyla WIPO, bünyesinde yürütülmüş ve sonuçlandırılmış hakem kararlarını direkt olarak yayınlamamaktadır.

3. WIPO TAHKİMİNDE ÜCRET VE MASRAFLAR

3.1. Ücretler

WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezince yürütülecek olan tahkim yargılamasına ilişkin ücret kalemleri WIPO Tahkim Kuralları 69. ve devam maddelerinde düzenlenmiştir. Buna göre taraflar, Merkez'e ödenecek idari ve kayıt ücretleri ile hakem ücretleri varsa bilirkişi ücretlerini ödemekle yükümlüdür. Merkez'e ödenecek ücret dışında tarafların hakem ücretlerini ödeme yükümlülüğü de bulunmaktadır.

3.1.1. WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezine Ödenecek Ücretler

WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi'nin, WIPO Uluslararası Büroya bağlı bir birim olduğundan bahsetmiştik. Tahkim yargılamasının başlaması ve yürütülebilmesi için kayıt ücreti ve idari ücretlerin taraflarca ödenmesi gerekmektedir. Aşağıdaki başlıklarda Merkez'e ödenecek ücretler incelenecektir.

3.1.1.1. Kayıt Ücreti

Tahkim talebi, iadesi mümkün olmayan bir kayıt ücretinin Merkez'e ödenmesi ile geçerli olacaktır. Diğer bir deyişle, davacı taraf, tahkim yargılamasından vazgeçse dahi kayıt ücreti geri ödenmeyecektir. Kayıt ücreti ödenmedikçe Merkez, tahkim talebini işleme koymayacaktır. Tahkim kayıt ücreti, tahkim yargılamasının başlaması için ödenmesi gereken ilk ücrettir.

Kayıt ücreti, Merkez'ce yapılan yazılı uyarıya rağmen 15 gün içinde ödenmez ise tahkim talebi ve varsa karşı dava geri çekilmiş kabul edilir³²². Davalı tarafça karşı dava açılmış ise, karşı dava için de ayrıca bir kayıt ücreti ödenmesi zorunludur. Davacı tarafın tahkim talebini Merkeze iletmesinden sonra ve davalı tarafın karşı dava talebinde bulunmasından önce ücret tarifesi değişmiş olsa bile davalı tarafça ödenecek kayıt ücreti, davacı tarafça tahkim talebinin Merkez'e iletildiği tarihteki ücret tarifesine göre belirlenecektir³²³. Kayıt ücreti ödenene kadar Merkez tarafından tahkim talebi veya karşı dava ile ilgili hiçbir işlem yapılmayacaktır.

³²² ÇALIŞKAN, s. 84.

³²³ BOZKURT YÜKSEL, s. 106.

Kayıt ücretinin miktarı, tahkim talebinin merkez tarafından alındığı tarihte geçerli olan ücret cetveline göre ödenecektir. 2021 yılı için, tahkim davası değerine bakılmaksızın, tahkim talebi doğrultusunda davacı tarafça 2.000 \$ dolar tutarında kayıt ücreti yatırılmalıdır.

3.1.1.2. İdari Ücret

WIPO Tahkim Kuralları 70. maddesine göre, idare ücreti, Merkez tarafından ödenecek meblağ bildirimini aldıktan sonra, Davacı tarafından 30 gün içinde Merkez'e ödenecektir. Cevap dilekçesinde karşı dava açmış bulunan davalı taraf ise, yine aynı usulle Merkez'den ödenecek meblağ bildirimini aldıktan sonra 30 gün içinde bu bedeli ödemekle yükümlüdür. İdare ücretinin miktarı tahkimin başladığı tarihte geçerli olan ücret cetveline göre hesaplanacaktır³²⁴.

Davalının dava dilekçesinde bildirdiği iddia ve taleplerini artırması veya davalı tarafın karşı davasında belirttiği iddia ve taleplerini artırmaları halinde, ücret cetveli uyarınca idare ücreti miktarı artırılabilir ve bu ücret de davacı ve davalı tarafından ödenmelidir. Ücret artırımına ilişkin idare ücreti belirlemede uygulanacak olan tarife, tahkimin başladığı tarih yani tahkim talebinin Merkez tarafından alındığı tarihte geçerli olan tarife olacaktır.

Taraflardan birisi, Merkez tarafından yapılan yazılı hatırlatma bildiriminden sonra 15 gün içinde gerekli bedeli ödemez ise, davacı tahkim talebini veya davalı ise karşı davasını geri çekmiş sayılır.

Taraflar, hakem kararı verilmeden anlaşırlar ise ve bu veya buna benzer bir şekilde tahkim yargılaması erken biter ise Merkez, kararda yer alan hükümler uyarınca, alınan fazla ücret var ise kısmen veya tamamen iade edecek, yargılama esnasında taraflardan alınamamış bir ücret var ise bu kısmın taraflarca ödenmesini talep edecektir. Ayrıca Merkez, bir WIPO Arabuluculuğu veya WIPO Uzman Tespitiyle bağlantılı olarak kendisine ödenen yönetim ücretlerinin tamamını veya bir kısmını, aynı uyuşmazlığa ilişkin bir WIPO Tahkimiyle bağlantılı olarak Merkez'e ödenecek kayıt ve yönetim ücretlerine karşı mahsup edebilir.

2021 yılı için, dava değeri 2.500.000 \$ dolar olan tahkim yargılamaları için 2.000 \$ dolar, dava değeri 2.500.000 \$ dolardan fazla ve 10.000.000 \$ dolara kadar olan tahkim yargılamaları için 10.000 \$ dolar ve dava değeri 10.000.000 \$ dolardan fazla olan tahkim

³²⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/fees/>, (E.T: 22.01.2021); Aynı yönde bkz: UNCTAD, s. 10.

yargılamaları için 10.000 \$ dolar sabit ücret ve üzerine 10.000.000 \$ dolar üzerindeki tutarın, maksimum 25.000 \$ dolara tekabül etmek üzere %0,05'i kadar idari ücret alınır.

3.1.2. Hakem Ücretleri

WIPO Tahkim Kurallarının 71. maddesinde kayıt ücreti ve idari ücretlerin yanında hakemlerin ücretleri de belirlenmiştir. Merkez, hakem ücretini belirlemekte yetkili olan birimdir. Merkez, hakemlerin ücretlerinin miktarını, ödeme zamanı ve şekillerini, ödenmesi istenen para türünü taraflar ve hakemlere danışarak belirleyecektir³²⁵. Hakemler, Merkez tarafından dava dosyasının kendilerine tevdi edilmesi ile ücrete hak kazanır. Kayıt ücreti ve idari ücretin aksine, Merkez'e hakem ücretlerinin para birimini belirlemede serbesti tanınmıştır. Bu ücret, tahkimin başlamış olduğu günde yürürlükte olan ücret tarifesiyle belirlenir. Hakem ücretleri belirlenirken, davalı tarafın karşı davası var ise bu davasının da değeri, davacı talep tutarına eklenerek hesaplama yapılır.

Tahkim mahkemesinin kurulmasından önce Merkez, taraflara ve hakemlere danışarak bir hakemin veya üç üyeli bir hakem mahkemesinin diğer üyelerine ve başkan hakeme ödenecek saatlik veya günlük ücret oranını belirler. Buna göre; 2021 yılı için, hızlandırılmış tahkim hakem ücretleri sabit olmakla beraber, tahkim yargılamasında hakem ücretleri saatlik 300 ile 600 dolar arasında bir bedel olarak belirlenmek üzere Merkez'in taraflar ve hakemler ile görüşüp belirleyeceği bedeldir. Merkez, ihtilaflı olan miktar, tarafların sayısı, ihtilaflın karmaşıklığı ve hakemin niteliği ve özel gereklilikleri gibi faktörleri dikkate alır. Bu ücret, uyuşmazlık konusunun karmaşıklığına ve hakemin veya hakemlerin harcadığı süreye göre azaltılabilir veya artırılabilir.

Bir hakemin, yapılan iş ve tahkimde harcanan süresinin hesabı için ayrıntılı ve doğru bir kaydının tutulması gerekir. Tahkimin sona ermesini takiben, bu kayıtların bir kopyası, hakemlik ücretlerinin faturası ile birlikte taraflara ve Merkez'e bildirilecektir.

Kayıt ücreti, idare ücreti ve hakem ücretlerini içeren 2021 yılı tablosu aşağıdaki şekildedir:

³²⁵ ÇALIŞKAN, s. 84.

Ücret Türü	İhtilaf Tutarı	Hızlandırılmış Tahkim	Tahkim
Kayıt ücreti	Herhangi bir miktar	\$1000 dolar	2.000 \$
Yönetim Ücreti (*)	2,5 milyon dolara kadar	\$1000 dolar	2.000 \$
	2,5 milyon dolardan fazla ve 10 milyon dolara kadar	5.000 \$	10.000 \$
	10 milyon dolardan fazla	5.000 ABD Doları + 10 milyon ABD Doları üzerindeki tutarın% 0.05'i, maksimum 15.000 ABD Doları'na kadar	10.000 ABD Doları + 10 milyon ABD Doları üzerindeki tutarın% 0.05'i, maksimum 25.000 ABD Doları'na kadar
Hakem (ler) Ücretleri (*)	2,5 milyon dolara kadar	20.000 \$ (sabit ücret) (**)	Merkezin taraflar ve hakem (ler) ile istişare içinde kararlaştırıldığı üzere Gösterge oran (lar): saatte 300 ila 600 ABD Doları
	2,5 milyon dolardan fazla ve 10 milyon dolara kadar	40.000 \$ (sabit ücret) (**)	
	10 milyon dolardan fazla	Taraflar ve hakem ile istişare içinde Merkez tarafından kararlaştırıldığı üzere	

ŞEKİL 4: 2021 WIPO Tahkim Kayıt Ücreti, İdari Ücret ve Hakem Ücretleri Çizelgesi³²⁶

3.2. Masraflar

WIPO Tahkim Kuralları 72. maddesine göre, hakem mahkemesi masraflar ve avanslar hakkında karar verebilecektir. Tahkim yargılaması devam ederken Merkez, tahkim yargılamasının öngörülen miktardan daha masraflı olması, davalı tarafça karşı dava açılmış olması, davacının ve/veya karşı davasında davalı tarafın talep miktarını artırmış veya değiştirmiş olması, hakem heyetinin ek toplantı, duruşmalar yapması, hakem heyetindeki üye veya üyelerin değişmiş olması gibi durumlar meydana geldiğinde tarafların ek masraf yatırımlarını isteyebilir³²⁷.

3.2.1. Avanslar

Davacı ve davalı taraflar, mahkemenin kuruluşu bildirildikten sonra 73. maddede atıfta bulunulan tahkim masrafları için Merkezce belirlenen eşit bir meblağı avans olarak eşit miktarda yatıracaklardır. Taraflardan birisinin, dava sürecini sabote etmesi veya uzatmaya çalışmasına engel olmak amacıyla, taraflardan birisinin masrafların hepsini ödeyebileceği böylece tahkim yargılamasına devam edilebileceği düzenlenmiştir. Dava ile karşı dava arasında

³²⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/fees/>, (E.T: 16.02.2021); WIPO (ADR), s. 127; WIPO (Guide), s. 37.

³²⁷ BOZKURT YÜKSEL, s. 112-113.

miktar olarak ciddi farklılık var ise, Merkez kendi takdirine bağlı olarak ayrı avans oranları takdir edebilir. Bu durumda davacı ve davalı kendisine takdir edildiği oranda ve miktarda avans ödemesi yapacaktır.

Taraflar, avansları karşılamamış veya bir kısmını karşılamış ise, Merkez tarafından kendilerine yazılı olarak bir hatırlatma yapılır. Bu bildirimin tebliğinden sonraki 15 gün içerisinde avanslar henüz yatırılmamış ise davacının talebi ve/veya davalının karşı davası geri çekilmiş sayılır.

Taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, hakem mahkemesi, tahkim yargılamasının koşulları ve sonucu dikkate alındığında tahkim masraflarını ve Merkez'e ödenen kayıt ücreti ve idari ücretin bedelini taraflar arasında paylaşırabilir.

Nihai hakem kararları, karar alındıktan sonra hakemlerce Merkez'e bildirilir. Merkez, verilen hakem kararına uygun olarak taraflardan alınmış avansların bir hesabını çıkarır. Merkez, iade edilecek veya taraflar tarafından ödenmeyerek eksik kalmış olan ve ödenmesi gereken bedelleri karara göre belirler. Tarafların borçlu oldukları miktar var ise ödenmesini talep eder, eğer yargılamada harcanan miktara göre fazla masraf ve avans alınmış ise iade eder.

3.2.2. Tahkim Masrafları

Tahkim masrafları, WIPO Tahkim Kurallarının 73. maddesinde belirlenmiştir. Bu maddeye göre tahkim masrafları; hakem ücretleri, hakemlerin seyahat, iletişim ve diğer masrafları, hakem mahkemesi tarafından gerekli görülen uzman tavsiyesi ve benzeri diğer hukuki yardım masrafları, toplantı ve duruşma yerlerinin maliyeti ve tahkim yargılamasının yürütülmesi için gerekli olan diğer masraflardır. Hakem kararında tahkim masrafları da yer alır.

Tahkim masrafları, kayıt ücreti ve idare ücretini kapsamaz, bunun yanında hakem ücretleri masrafa dahildir ancak hakem ücretlerine, hakemlerin tahkim yargılamasının yürütülmesi için yapmış olduğu veya yapacağı masraflar dahil değildir.

4. DÜNYA FİKRİ MÜLKİYET ÖRGÜTÜ'NÜN, WIPO TAHKİM VE ARABULUCULUK MERKEZİNİN VE HAKEMLERİN SORUMLULUĞU

WIPO Tahkim Kurallarının 79. ve 80. maddeleri, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü'nün, bu örgüte bağlı WIPO Arabuluculuk ve Tahkim Merkezi'nin ve hakemlerin sorumluluğu ile tarafların hakaret iddiasından feragati hususunu düzenler.

4.1. Sorumluluğun Hariç Tutulması

WIPO Tahkim Kurallarının 79. maddesine göre, hakem veya hakemler ile Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) ve WIPO Tahkim ve Arbuluculuk Merkezi, kasıtlı yanlış davranışlar haricinde, tahkimle ilgili herhangi bir eylem veya ihmalden dolayı taraflara karşı sorumlu olmayacaktır. Düzenlemeden anlaşılacağı üzere, WIPO, Merkez ve hakemler, kasıtlı davranışı bulunmaksızın eylemleri ve ihmallerinden sorumlu değildir. Sorumlu tutulabilmek için ancak ve ancak kasıtlı yanlış bir davranış bulunmalı ve bu davranış yürütülen tahkim süreci ile ilgili olmalıdır.

4.2. Hakaretten Feragat

WIPO Tahkim Kurallarının 80. maddesine göre başlamış olan yargılamada taraflar, taraf temsilcileri ve atanmış bulunan hakemler, tahkim yargılaması esnasında yapmış oldukları yazılı ve sözlü açıklama ve beyanlara dayanarak, hakaret edildiği iddiası ile dava açamayacaklarını kabul ederler. Ayrıca, hakaret, iftira veya bununla ilgili herhangi bir şikâyet için açılacak herhangi bir davada, söz konusu maddenin, açılmış bulunan davanın yürütülmesine engel olarak uygulanacağını kabul eder.

5. HAKEM KARARLARININ BAĞLAYICILIĞI VE İPTALİ

5.1. Hakem Kararlarının Bağlayıcılığı

WIPO Tahkim Kurallarına göre hakem kararları verildikten sonra hakem mahkemesince Merkez'e ve taraflara birer nüsha olmak üzere Merkez'e iletilir. Merkez, bu kararı aldıktan sonra taraflara tebliğ eder. Tarafların hakem kararını tebliğ aldığı an itibariyle hakem kararları bağlayıcılığını kazanmış ve hüküm ifade etmiş olur. Tahkim yargılaması sonucu verilen karara taraflar uymalı ve karara bağlanan hususları yerine getirmelidir.

WIPO Tahkim Kuralları 66. maddesine göre; taraflar, bu kurallar uyarınca tahkimi kabul ederek, hakem kararında belirtilen hükümleri gecikmeden yerine getirmeyi ve herhangi bir temyiz veya mahkemeye veya başka bir adli makama başvurma hakkından feragat etmeyi taahhüt eder³²⁸. Getirilen bu feragate ilişkin düzenleme ile, hakem kararlarının bağlayıcılığı ve etkisinin artırılması amaçlanmıştır. İstisnası, tahkim yargılamasına uygulanan hukukun hakem kararlarının nihai nitelik kazanması için çeşitli itiraz veya temyiz yollarını zorunlu tutmuş

³²⁸ ŞANLI (Uluslararası), s. 298.

olması halidir. Bu gibi durumlarda, tarafların ya bu kanun yollarını tüketerek hakem kararına nihailik kazandırması beklenecek ya da kanuni başvuru sürelerinin geçirilmesi ile hakem kararına kesinlik kazandırılacaktır.

Ayrıca devletlerin ulusal hukuki mevzuatlarına göre yabancı olarak niteledikleri hakem kararlarının o hukuk düzeninde etkinlik kazanabilmesi için tanıma ve tenfiz işlemlerini yapılması gerekmektedir. Tanıma ve tenfiz konuları ilerde ayrıntılı olarak incelenecektir.

5.2. Hakem Kararlarının İptali

Taraflar arasındaki bir uyuşmazlığa ilişkin olarak yapılan tahkim yargılaması neticesinde verilen hakem kararları kesin ve nihai kabul edilmekle birlikte, bir hakem kararının, hukuka uygun olmadığı iddiasında olan taraf, iptali için başvuruda bulunabilir. Hakem kararlarının iptali davası sadece uyuşmazlığın taraflarınca ve tahkim yeri mahkemesinde açılabilir. İptal davasında önemli olan husus, iptale yönelik bu tür başvuruları inceleyecek mahkemeler, yargılamanın esasına giremeyecek olmalarıdır. İptal talebi üzerine gerekli belgeleri alarak incelemeleri kendi tahkim mevzuatlarına göre yapacak olan ulusal mahkemeler, hakemlerin tarafsız ve bağımsız olmadığı iddialarını, belirlenmiş olan hukukun kurallarına uyulmadığı gibi tahkim usulünü, yargılamanın şekli şartlarını, hakemlerin hukuki durumlarının uygunsuz olduğu yönünde tarafların iddialarını içeren, davanın görüldüğü ülkenin tahkim mevzuatına aykırı olduğunu düşündükleri taleplerini karara bağlayacaklardır. Uygulamada, tahkim yoluna giderek uyuşmazlığı çözüme kavuşturmuş tarafların iptal yoluna başvuru oranı çok düşük bir seviyededir³²⁹.

Hakemler tarafından verilen kararlarla ilgili olarak sadece iptal davası yoluna gidilebilir olması, tarafların iradesi ve tahkim sürecinin niteliği ile de uyumlu olarak daha fazla başarılı sonuca ulaşma şansı olan yargılama süreçlerine meydan sağlamaktadır. Bu müessesenin kabul edilmesinin temelindeki nedenler, verilmiş olan hakem kararlarına karşı başvurulacak kanun yollarının sınırlı ve az olması, bu sayede devlet egemenliği altında bulunan mahkemeler tarafından hakem kararlarının özüne dokunulmamasının ve bu sayede etkinliğinin artırılmasının sağlanabilmesidir.³³⁰

Türk hukukunda hakem kararlarının iptali müessesesi Milletlerarası Tahkim Kanununda düzenlenmiştir. 15. maddeye göre hakem kararlarına karşı yalnızca iptal davası açılabilir.

³²⁹ TUNA, E. : Milletlerarası Ticari Tahkim Hukukunda İptal Davası, Ankara 2016, s. 36.

³³⁰ KOLUMAN, E. : “Yabancı Hakem Kararlarının İptali”, <https://www.mondaq.com/turkey/arbitration-dispute-resolution/999492/yabanc305-hakem-kararlar305n305n-304ptali>, (E.T: 14.05.2021).

Hakem kararlarının iptali; hakem kararının verilmesi ve taraflara tebliğini izleyen 30 gün içinde³³¹, başvuruyu yapan taraflarca aşağıdaki hallerin varlığını ispatlanması halinde mümkündür:

- Tahkim anlaşmasının taraflarından birinin ehliyetsiz ya da tahkim anlaşmasının, tarafların anlaşmayı tâbi kıldıkları hukuka veya böyle bir hukuk seçimi yoksa Türk hukukuna göre geçersiz olduğunu,

- Hakem veya hakem kurulunun seçiminde, tarafların anlaşmasında belirlenen veya bu kanunda öngörülen usule uyulmadığını,

- Kararın tahkim süresi içinde verilmediği,

- Hakem veya hakem kurulunun hukuka aykırı olarak yetkili veya yetkisiz olduğuna karar verdiği,

- Hakem veya hakem kurulunun tahkim anlaşması dışında kalan bir konuda karar verdiği veya istemin tamamı hakkında karar vermediği ya da yetkisini aştığı,

- Tahkim yargılamasının usul açısından tarafların anlaşmalarına veya bu yönde bir anlaşma olmaması halinde MTK hükümlerine uygun olarak yürütülmediği ve bu durumun kararın esasına etkili olduğu,

- Tarafların eşitliği ilkesi gözetilmediği iddiaları.

Ayrıca Bölge Adliye Mahkemeleri re'sen aşağıdaki hususları tespit ederse hakem kararlarını iptal edebilecektir:

- Hakem veya hakem kurulu kararına konu uyuşmazlığın Türk hukukuna göre tahkime elverişli olmadığı ve

- Kararın kamu düzenine aykırı olduğu hususu ³³².

MTK'da sayılan iptal nedenlerinden bir veya birden fazlasının bulunması halinde, mahkeme dosya üzerinden inceleme yapacak ve ivedilikle iptal kararı verecektir³³³. Ancak

³³¹ UNCITRAL Model Kanunu'nda ise iptal davası açma süresi 3 ay olarak hüküm altına alınmıştır. Bu sürenin başlaması için verilmiş olan hakem kararının taraflara tebliği gerekmektedir. Ancak ayrıca taraflarca 33. madde çerçevesinde kararın düzeltilmesi, ek karar verilmesi ya da kararın yorumu için bir talepte bulunulmuş ise bu durumda süre, söz konusu taleplere ilişkin verilen kararın taraflara tebliğinden itibaren başlayacaktır: KOLUMAN.

³³² Ayrıntılı bilgi için bkz: AKINCI, s. 289 – 321.

³³³ ŞANLI / ESEN / ATAMAN FİĞANMEŞE, s. 673.

mahkemelere tanınan iptal hakkı bir yükümlülük değildir ve yapılacak inceleme sonucunda iptal etmeme, yani iptal davasının reddi de mümkün olmaktadır. MTK'nın 15/a maddesine göre iptal davasının açılmış olması ile hakem kararının icrası kendiliğinden duracaktır. Dolayısıyla taraflar Türk hakem kararı niteliğindeki hakem kararlarının icrasını isteyebilmek için, feragat etmeleri hali dışında, 30 günlük iptal davası açma süresini veya dava açılmış ise iptal davasının sonuçlanmasını beklemek durumundadırlar. Bunun yanında tahkim yeri yabancı bir ülke olan ve MTK'nın uyuşmazlığın usulüne uygulanacağını belirlenmediği uluslararası nitelikteki hakem kararlarının Türk mahkemelerinde iptali, MTK'daki iptale ilişkin tahkim yerinin Türkiye olarak seçildiği veya tahkim yeri Türkiye seçilmemiş olmakla birlikte uyuşmazlığın usulüne MTK'nın uygulanacağını belirlenmiş olduğu durumlarda iptal yetkisinin Türk mahkemelerinde olduğu yönündeki açık hükümleri karşısında mümkün değildir.

WIPO Tahkim Kurallarının 66. maddesine göre taraflar, Kurallar uyarınca tahkimi kabul ederek, hakem kararı sonucunda verilen hükmü gecikmeksizin yerine getirmeyi ve herhangi bir temyiz veya başkaca adli makama başvuru haklarından feragat etmeyi taahhüt ederler. Hakem kararı, Merkez'in hakem kararının aslını her bir tarafa ve hakem veya hakemlere resmi olarak tebliğ ettiği tarihten itibaren geçerli ve taraflar için bağlayıcı olacaktır. Dolayısıyla taraflar, WIPO nezdinde yürütülecek tahkim yargılaması sonucu verilecek hakem kararına karşı herhangi bir kanun yoluna gitmeyeceğini, tahkimin en başında kabul etmiş sayılmaktadırlar ve WIPO tahkim yargılaması sonucu elde edilen hakem kararlarına karşı iptal yoluna gidilemeyecektir. Öte yandan, tahkim yargılamasında usule uygulanan hukuka göre tarafların bu yönde feragatleri geçerli değil ise ancak bu durumda feragat dikkate alınmayacak³³⁴ ve kanun yolları dileyen taraf için açık olacaktır.

Türk hukukunda MTK'ya göre feragat mümkündür. Taraflar, iptal davası açma hakkından kısmen veya tamamen feragat edebilirler³³⁵. Yerleşim yerleri veya olağan oturma yerleri Türkiye dışında bulunan taraflar, tahkim anlaşmasına koyacakları açık bir beyanla veya sonradan yazılı şekilde anlaşmak suretiyle iptal davası açma hakkından tamamen veya kısmen feragat edebilecekleri gibi; maddede sayılan iptale ilişkin bir veya birden çok sebepten dolayı iptal davası açmak hakkından da feragat edebilirler³³⁶. Dolayısıyla merkezi Türkiye'de bulunan bir şirket ve yerleşim yeri veya olağan oturma yeri Türkiye'de bulunan bir taraf, iptal davası açma hakkından kısmen veya tamamen feragat edemeyecektir.

³³⁴ GÜLŞEN, s. 90.

³³⁵ AKINCI, s. 263.

³³⁶ AKINCI, s. 263.

6. YABANCI HAKEM KARARLARININ TANIMA VE TENFİZİ

WIPO nezdinde yürütülen tahkim yargılaması sonucunda verilen hakem kararındaki hükümler, gecikmeksizin taraflarca uygulanır. Ancak bazı hallerde davayı kaybetmiş bulunan taraf, verilen hakem kararını kendiliğinden yerine getirmeyebilir. Bu gibi bir durumda uluslararası nitelikte bulunan hakem kararlarının tanıma ve tenfizi söz konusu olacaktır³³⁷. Tanıma ve tenfiz, mevcut hakem kararlarının, kararın verilmiş olduğu ülke dışında, tanıma ve tenfizinin istendiği ülkelerde de etkisi olmasını, hukuki geçerlilik kazanmasını sağlar³³⁸.

Tanıma ve tenfiz, şartları ve ortaya çıkardığı etkiler bakımından farklı kurumlardır³³⁹. Hakem kararının tanınması, hakem kararının kesin hüküm özelliğinden bağımsız olarak tanınmasının istendiği devlet mahkemesince kabulü anlamına gelir. Tanıma, tanınması yapılan yabancı hakem kararının icrasını sağlamaz. Hakem kararının tanıma yapan ülkede verilmiş gibi etki doğurması ve kesin hüküm niteliğini kazanmasını sağlar. Dolayısıyla taraflarca bir hakem kararının icrası gerekmiyor ise tercih edilebilecek hukuki bir yoldur. Tanıma ile hakem kararları, tanıyan ülkenin milli hukukunun bir parçası konumuna gelmektedir ve çoğunlukla başka bir yargılama yapılması ile talep edilebilir³⁴⁰.

Tenfizde ise tanımanın aksine, taraflarca tenfizi istenen ülkede, söz konusu hakem kararının icrailik kazanmasını amaçlanmaktadır. Tenfiz ile, tahkim yargılamasında kazanmış olan taraf hakemlerin lehine hükmetmiş olduğu kararın teminini istemektedir³⁴¹. Tahkim yargılaması sonucunda verilen kararın taraf iradeleriyle ve gönüllü olarak uygulanması esastır ancak bazı hallerde taraflar hakem kararına uymayabilmektedir. İşte bu hallerde tenfiz ile kazanan taraf karara uyulmasını zorunlu kılmak amacıyla mahkemeye başvurarak hareket etmektedir.

Kesin nitelikte olan ve WIPO tahkim yargılaması sonucu verilen hakem kararı, tanıma ve tenfiz yoluna açıktır. Hakem kararının uygulanacağı yer yani hakem kararının verilmiş olduğu yer dışında verilen kararlar yabancı hakem kararlardır ve hangi devletin hukukuna göre karar verildi ise, yani tahkim yargılamasında hangi hukuk kullanılmış ise o devletin hakem kararı kabul edilir. Dolayısıyla tanıma ve tenfiz mekanizması sayesinde bu yabancı kabul edilen hakem kararının söz konusu ülkede de hüküm doğurması sağlanır. Burada en önemli kıstas, hakem kararının verilmiş olduğu yerin belirli olmasıdır. Hakem kararı ancak tenfizi istenen

³³⁷ Aynı yönde bkz: ÇALIŞKAN, s. 192.

³³⁸ SANDERS, s. 9; Aynı yönde bkz: AKINCI, s. 339; TUNA, s. 32; BREKOULAKIS, s. 5.

³³⁹ TUNA, s. 32.

³⁴⁰ SANDERS, s. 9.

³⁴¹ SANDERS, s. 9.

ülkeden başka bir ülkede verilmişse yabancı hakem kararı niteliği kazanacak ve ancak bu şart ile tanıma ve tenfiz işlemleri için dava açılacaktır.³⁴² Dolayısıyla bir ülkede verilecek, yabancı hakem kararını tanıma kararı ile kesin bir hüküm ve kesin nitelikte bir delil etkisi kazandırmakta, tenfizde ise o ülkenin icra kuvveti vasıtası ile hakem kararlarının icra edilmesi sağlanır³⁴³.

1958 tarihli Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında New York Sözleşmesi³⁴⁴, yabancı hakem kararlarının tanıma ve tenfizi konusunda en önemli düzenlemedir. Uluslararası ilişkilerde etkili ve hızlı bir uyuşmazlık çözüm mekanizması geliştirmeyi amaçlamaktadır³⁴⁵. Sözleşme, üye devletlerin geçerli tahkim anlaşmalarının icrasını ve hakem kararlarının onanması için açık, hızlı ve formaliteden uzak³⁴⁶ kurallar içerir. Buna göre, tenfiz devleti dışında başka bir devlette verilmiş olan hakem kararları ve tenfiz edilmek istenen devletçe yabancı sayılan ve ad hoc ya da kurumsal tahkim³⁴⁷ sonucu verilmiş olan bütün hakem kararlarının New York Sözleşmesi dahilinde tanınarak tenfiz edilmesi sağlanmaktadır³⁴⁸. Bu şekilde, kesin mahiyetteki hakem kararlarının diğer ülkelerde de tenfizi sağlanarak etkinliği artırılmıştır. New York Sözleşmesi, üye bir diğer devlette alınan hakem kararını onama ve uygulama seçeneği sunar. Bu şekilde üye devletler karşılıklı olarak, nihai hakem kararını tanıır ve tenfiz eder³⁴⁹.

Yabancı nitelikteki bir hakem kararının Türkiye’de hukuki sonuçlar doğurması ve icra edilebilmesi için tanıma ve tenfiz konusundaki kararın kesinleşmesi şarttır³⁵⁰. Türk Hukukunda yabancı hakem kararlarının tanıma ve tenfizi konusunda iki düzenleme yürürlüktedir. Bunlar 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Kanunu (MÖHUK)³⁵¹ ve Türkiye’nin

³⁴² Aynı yönde bkz: AKINCI, s. 339; KÖSEOĞLU, s. 72.

³⁴³ TUNA, s. 32.

³⁴⁴ 1958 New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (Kısaca ‘‘New York Sözleşmesi’’ olarak anılacaktır), <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/ny-convention/text.html>, (E.T: 24.01.2021).

³⁴⁵ KAPLAN (Usule Aykırılık), s. 31; Aynı yönde bkz: NOMER / EKŞİ / ÖZTEKİN GELGEL, s. 84.

³⁴⁶ EKŞİ, N. : Milletlerarası Tahkim Semineri, ICC Türkiye Milli Komitesi, Ankara 2009, s. 48, (Seminer).

³⁴⁷ KALPSÜZ, T. : Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkındaki New York Sözleşmesinin Tenfiz Şartları ve Tenfiz Usulü, ICC Türkiye Milli Komitesi Milletlerarası Tahkim Semineri, İstanbul-Ankara 2007, s. 13, (Yabancı).

³⁴⁸ NOMER, E. : Avrupa (Cenevre) – New York Sözleşmeleri ve Türk Tahkim Hukuku Sempozyumu, Ankara 1990, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, s. 81-82; NOMER / EKŞİ / ÖZTEKİN GELGEL, s. 83; BREKOULAKIS, s. 27.

³⁴⁹ TUYGUN, S. : ICSID Tahkimine İlişkin Hakem Kararlarının İcra Edilmesi, İzmir 2007, s. 66; Aynı yönde bkz: BREKOULAKIS, s. 5.

³⁵⁰ AKINCI, s. 396.

³⁵¹ 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Kanunu 12.12.2007 tarihli 26728 Sayılı Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

katıldığı New York Sözleşmesidir³⁵². Yabancı mahkeme kararlarının tanıma ve tenfizi MÖHUK 50. ve 57. maddeler arasında düzenlenmişken, yabancı hakem kararlarının tanıma ve tenfizi ile ilgili hükümler, MÖHUK'un 60. ve 62. maddeleri arasında yer almaktadır. Buna göre; yabancı mahkemelerden hukuk davalarına ilişkin olarak verilmiş ve o devlet kanunlarına göre kesinleşmiş bulunan ilamların Türkiye'de icra olunabilmesi, yetkili Türk mahkemesi tarafından tenfiz kararı verilmesine bağlıdır. 60. maddeye göre; yabancı hakem kararları, kesinleşmiş ve icra kabiliyeti kazanmış veya taraflar için bağlayıcı ise tenfiz edilebilir. Yabancı hakem kararlarının tanınması da tenfizine ilişkin usule göre yapılacaktır. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın³⁵³ 90. maddesine göre, usulüne uygun olarak yürürlüğe konulmuş olan milletlerarası anlaşmalar kanun hükmünde olacaktır ve bu anlaşmalara ilişkin olarak Anayasa'ya aykırılık iddiasında bulunulamayacaktır. Dolayısıyla, MÖHUK'un 1. maddesi paralelinde, Türkiye'nin de taraf olduğu New York Sözleşmesi, milletlerarası tahkim ya da hakem kararlarının tenfizini düzenlediğinden özel düzenleme (*lex specialis*) olarak öncelikle uygulanacaktır³⁵⁴. Eğer, yabancı hakem kararının verilmiş olduğu ülke, New York Sözleşmesine taraf değilse, bu kararın tanıma ve tenfizi MÖHUK hükümlerine göre yapılacaktır³⁵⁵.

Hakem kararlarının milliyeti konusunda iki farklı görüş bulunmaktadır. Tahkim yeri görüşüne göre, hakem kararı, Türkiye'den başka bir ülkede verilmiş ise, Türk hukuku uygulanmış olsa dahi yabancı hakem kararı niteliğindedir ve New York Sözleşmesine göre tenfizi istenebilecektir³⁵⁶. Usul hukuku görüşüne göre, hakem kararı, hangi ülkenin usul hukukuna göre verilmiş ise o devletin hakem kararı sayılacaktır³⁵⁷. Bu konuda Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararında³⁵⁸ her ne kadar öğretide genel anlamda “toprak esası” şeklinde tanımlanan farklı görüşler mevcut ise de New York Sözleşmesi'nin 1. maddesinde açıkça toprak esasının kabul edilmiş bulunması sebebiyle Türkiye dışında verilen hakem kararlarının yabancı hakem kararı niteliğinde olduğu yönünde tespitte bulunmuştur. Akıncı'ya göre hakem kararlarının milliyeti tahkim yeri görüşü ve usul hukuku görüşüne göre belirlenecektir. Tahkim yeri görüşü hususunda Akıncı'ya göre, taraflar arasında yürütülen tahkimde bir uluslararası

³⁵² DEYNEKLİ, A. : “Türkiye’de Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Karşılaşılan Sorunlar, International Conference On Eurasian Economies”, 2013, <https://www.avekon.org/papers/806.pdf>, (E.T: 04.04.2021), s. 894; Aynı yönde bkz: ŞANLI / ESEN / ATAMAN FİĞANMEŞE, s. 675.

³⁵³ T.C. Anayasası 07.11.1982 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilerek yürürlüğe girmiştir; Aynı yönde bkz: BİRSEL, s. 27.

³⁵⁴ AKINCI, s. 339.

³⁵⁵ DEYNEKLİ, s. 894.

³⁵⁶ AKINCI, s. 341; Aynı yönde bkz: ŞANLI / ESEN / ATAMAN FİĞANMEŞE, s.677.

³⁵⁷ Aynı yönde bkz: ŞANLI / ESEN / ATAMAN FİĞANMEŞE, s.677-678.

³⁵⁸ YARGITAY HGK, 08.02.2012 Tarih, 2011/13-568 Esas ve 2012/47 Karar numaralı kararı: AKINCI, s. 340.

tahkim kurumunun kurallarının uygulanması ile Türkiye’de verilen hakem kararlarının yerli sayılabileceği belirtilmiştir. Usul hukuku görüşü yönünden ise, söz konusu tahkim yargılaması, yabancı unsur taşıyor ise MTK’ya, şayet yabancılık unsuru yok ise HMK’ya göre karar verilerek sona erdiğinde, yabancı hakem kararı değil, bir iç hakem kararı sayılarak tenfiz yoluna gidilmesine gerek olmaksızın Türkiye’de icra edilebilecektir. Bu yaklaşım Yargıtay Kararında oldukça doğru bir şekilde dile getirilmiştir. Buna göre, taraflarından birisi tüzel kişiliğe sahip olan bir Türk şirketi, diğeri ise kamu idaresi olan uyuşmazlıkta seçilen hakemlerin tamamı Türkiye Cumhuriyeti uyuşmazlığında olup tahkim yargılaması Türkiye’de yapılmış ve hakem kararı burada verilmiştir. Sözleşmeden doğan borç ilişkisinde yabancı bir unsur bulunmamakla beraber tahkim şartı veya tahkim sözleşmesinde MTO hakemliğine başvurulacağı taraflarca kabul edilmişse de bu husustaki uyuşmazlıkta Türkiye’de verilen hakem kararları yerli hakem kararı sayılır³⁵⁹.

New York Sözleşmesinin 1. maddesine göre sözleşme, tanıma ve tenfiz istenen ülkeden başka bir ülkede verilmiş hakem kararlarını kapsar³⁶⁰. New York Sözleşmesine taraf olan veya olmayan herhangi bir yabancı devlette verilmiş olan hakem kararları sözleşmenin uygulama alanına dahil olacaktır. Uyuşmazlığın yabancılık unsurunun olduğu veya taraflarca MTK’nın uygulanmasının seçildiği ve tahkim yerinin Türkiye olarak belirlendiği uyuşmazlıklarda ise MTK hükümleri uygulama alanı bulacaktır³⁶¹. Hakem kararları tenfizi istenen ülkeden başka bir yerde verilmiş olmalı ve bu hakem kararı tenfizi istenen ülkede milli bir karar olarak sayılmamalıdır. Yani tenfizi istenen ve başvuru devlete yabancı olan hakem kararları, New York Sözleşmesi kapsamında tanıma ve tenfize tabi tutulabilecektir. Türkiye, 1. maddenin 3. bendinde belirtilen karşılıklılık hükmüne çekince koymuş olması sebebiyle New York Sözleşmesi, Türkiye’de yalnızca sözleşmeye taraf diğer devletlerde verilmiş olan hakem kararlarının tanıma ve tenfizinde uygulanmaktadır. Yine aynı madde uyarınca Türkiye, sözleşmenin uygulanmasını sadece ticari nitelikte olan uyuşmazlıklar bakımından uygulanacağına ilişkin çekince koymuştur. Bu sebeple sözleşme, yalnızca ticari nitelikteki iş ve işlemler sonucu meydana gelen uyuşmazlıklarla ilgili verilen yabancı hakem kararları hakkında uygulanabilmektedir³⁶². Dolayısıyla Türkiye’de New York Sözleşmesine göre tenfiz işlemlerinin yürütülebilmesi için yani New York Sözleşmesinin uygulanabilmesi için iki şart,

³⁵⁹ AKINCI, s. 345; Aynı yönde bkz: GÜLŞEN, s. 95-96.

³⁶⁰ ŞANLI / ESEN / ATAMAN FİĞANMEŞE, s.676; AKINCI, s. 339.

³⁶¹ ERMENEK, İ. : “Hakem Yargılamasında Bağlantılı Davalar”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan, Özel Sayı, s. 1228.

³⁶² ŞANLI / ESEN / ATAMAN FİĞANMEŞE, s. 677-678.

hakem kararının New York Sözleşmesine taraf diğer devletlerce, ticari nitelikte olan uyuşmazlıklar hakkında verilmiş olması gerekmektedir.

WIPO Tahkim Kurallarına göre verilmiş hakem kararı nihai olduğundan Türkiye’de uygulama alanı bulabilecektir. Türkiye açısından yabancı bir hakem kararı, New York Sözleşmesi kapsamında ise artık sözleşme hükümleri uygulanacaktır. Şunu önemle belirtmek gerekir ki, MÖHUK kapsamında hangi hakem kararlarının yabancı bir hakem kararı sayılacağı hususunda düzenleme bulunmamaktadır. Bu eksiklik konusunda, Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun (HGK) 07.11.1951 tarihli ve 126/109 sayılı kararı önemlidir. Bu kararda HGK, bir hakem kararının yabancı bir hakem otoritesi altında verilmesi halinde o kararın yabancı hakem kararı sayılabileceğini kabul etmiştir³⁶³.

Hakem kararlarının tanıma ve tenfizi, uluslararası sözleşmeler sayesinde kolaylaştırılmıştır. Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan 1958 tarihli Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizine Dair New York Sözleşmesi, bu konudaki en önemli anlaşma olarak kabul edilmektedir. Bu anlaşma gereği sözleşmeye taraf ülkelerde diğer üye ülkede verilmiş olan hakem kararının icra kabiliyeti (tenfizi) imkânı bulunmaktadır.

Yabancılık unsuru taşıyan ve tahkim yeri olarak Türkiye’nin belirlendiği tahkim yargılamaları MTK’ya tabidir. Tahkime gidecek taraflar, MTK’nın tanımış olduğu irade serbestisi sayesinde, yargılamada hakem veya hakem mahkemesi tarafından uygulanacak yargılama kurallarını ister kendileri yazsınlar ister belirli yerel veya uluslararası tahkim merkezlerinin tahkim kurallarına ya da belirli bir devletin usul hukukuna atıfta bulunarak düzenlemiş olsunlar her şartta MTK’nın emredici hükümlerine uymak durumundadırlar. Anılan nedenle, Türkiye’de gerçekleşen ve yabancılık unsuru ihtiva eden her türlü tahkim yargılamaları MTK’ya tabi olacaktır ve bu şekilde verilen hakem kararları Türk hakem kararı sayılacaktır. Bunun yanında tahkim yeri Türkiye olmasına rağmen, tarafların açık iradeleri ile MTK’nın emredici hükümlerine tabi kılınmamış olan tahkim yargılamaları, usul hukuku bakımından tabi oldukları hukukun milliyetini taşıyacaklardır. Bu sebeple, tahkim yerinin Türkiye olduğu ve yabancılık unsuru içeren ancak tarafların iradeleri ile MTK’nın emredici kurallarına tabi tutulmayan tahkim yargılamalarında verilmiş olan kararlar birer yabancı hakem kararı sayılacak ve New York Anlaşmasına veya yerine göre MÖHUK’a göre tenfiz işlemlerine tabi tutulacaktır³⁶⁴.

³⁶³ DEYNEKLİ, s. 894.

³⁶⁴ ŞANLI / ESEN / ATAMAN FİGANMEŞE, s. 677-678.

Tahkim sözleşmesinin yazılı olarak yapılması gerektiğini New York Sözleşmesinin 2. maddesi hüküm altına almıştır. Yazılı olmaktan kasıt, taraflarca imzalanan veya bir mektup veya telgraf alışverişinde yer alan bir sözleşme veya tahkim anlaşmasındaki bir tahkim şartının içerikte bulunmasıdır.

New York Sözleşmesinin 3. maddesine göre; yabancı hakem kararlarının tenfizinde, tenfizi istenen ülke hukukunun usul kuralları uygulanacaktır³⁶⁵. Dolayısıyla tarafların ödeyeceği harçlar, tenfiz davasını görmekte görevli ve yetkili olan mahkeme, tenfiz davasının görülmesi usulü, yargılama sonucunda verilecek kararın temyizi gibi hususlar o ülke hukukuna göre belirlenecektir. Sözleşmeye taraf ülkelerden her biri, hakem kararlarının geçerliliğini tanıyacak ve bunların öne sürüldüğü ülkelerde yürürlükte olan usul kuralları gereğince devamında maddelerde yazılı şartlar çerçevesinde icrasını sağlayacaktır.

Tanıma ve tenfiz için başvuran taraf, başvuru sırasında New York Sözleşmesinin 4. maddesinde belirtilen evrakları temin etmek zorundadır. Bunlar;

- Usulüne uygun olarak onaylanmış orijinal karar veya yine usulüne uygun olarak onaylanmış bir kopyası,
- Kararın dayanağı olan orijinal tahkim anlaşması veya usulüne uygun olarak onaylanmış bir kopyası,
- Tenfiz konusu karar veya anlaşma, hükmün dayandığı ülkenin resmi dilinde değil ise söz konusu hükmün başvurulmuş ülke diline tercümesi yapılmalıdır. Bu tercüme, resmi veya yeminli bir tercüman ya da diplomatik veya konsolosluk temsilcisi tarafından onaylanmış olmalıdır.

Bu maddedeki hükümden hareketle, New York Sözleşmesinin, tenfiz başvurusu sebebiyle taraflara uzun ve yoğun prosedürler getirmediği ve tarafların kolayca ulaşabilecekleri evraklarla başvurunun yapılabileceği ve bu maddenin taraflar açısından ve tenfiz süreci bakımından isabetli olduğu görülmektedir.

Ülke mahkemeleri, taraflarca almış oldukları hakem kararlarının tanınması veya tenfizi yönünde talep aldıklarında, söz konusu yabancı hakem kararlarının esasını inceleme (*Revision au fond*) konusu yapması yasaktır. Tanıma veya tenfiz için başvurulmuş milli mahkeme, New York Sözleşmesinin 5. maddesine göre; bazı hallerde, aleyhine tenfiz talep edilen tarafın talebi

³⁶⁵ ŞANLI / ESEN / ATAMAN FİĞANMEŞE, s. 678-679.

üzerine ve ancak bu tarafın tanıma ve tenfizin istendiği yetkili makama aşağıda sayılan hususları kanıtlaması halinde reddedilebilecektir³⁶⁶. Bunlar;

- Tarafların, kendi hukuklarına göre, sözleşme imzalama yetkilerinin bulunmaması veya tahkim sözleşmesinin geçersiz olması,

- Hakemlerce aleyhine karar verilen tarafın, hakemin atanması ve ihlal edilen kanuni prosedürler dahil olmak üzere yargılama sürecinden usulünce haberdar edilmemiş olması (adil yargılama kurallarının ihlali),

- Hakem mahkemesince görülen uyuşmazlığın öngörülmeveyen veya tahkime başvuru şartları içinde kalmayan hususlara ilişkin olması gibi durumları da kapsayan hakem heyetinin yetkisizliği halleri,

- Hakem mahkemesi oluşumunda veya tahkim sürecinde, tarafların anlaşmasına uygun olmama veya böyle bir anlaşmanın olmaması halinde tahkimin görüldüğü yer hukukuna aykırılık olması,

- Kararın iptal edilmiş veya ertelenmiş olması nedeniyle henüz taraflar için bağlayıcı hale gelmemiş olması,

- Uyuşmazlık konusunun o ülke hukukuna göre tahkime elverişli olmaması,

- Kararın tanınması veya tenfizi, o ülkenin kamu düzenine aykırılık teşkil ediyorsa ret sebeplerinin var olduğu söylenebilecektir³⁶⁷.

Ülkeler, ikili yatırım anlaşmaları ile uluslararası alanda ve ikili ilişkileri kolaylaştırmak amacıyla iş birliğine gidebilmektedirler. Türkiye de dünyadaki birçok ülke ile Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşmaları imzalamış ve bu şekilde bu anlaşmalar da onaylanarak mevzuatımızın bir parçası haline gelmiştir³⁶⁸. New York Sözleşmesinin 7. maddesi gereği, yabancı bir yatırımcı, şayet ilgili ikili yatırım anlaşması hükümlerinden faydalanma hakkına sahip ise tenfiz davasında ilgili ikili anlaşmanın sağladığı faydalardan da yararlanabilecektir³⁶⁹. Bu açıdan New York Sözleşmesi, ikili yatırım anlaşmaları hükümleri ile birlikte uygulanabileceği hüküm altına alınmıştır.

³⁶⁶ GELANDER, J. L. : Judicial Review of International Arbitral Awards: Preserving Independence in International Commercial Arbitrations, Marquette Law Review, Vol. 80, Iss. 2, 1997, s. 628, 629.

³⁶⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: AKINCI, S. 362, 373, 394, 399, 404; TUNA, s. 33; ŞANLI / ESEN / ATAMAN FİGANMEŞE, s. 683, 693, 702; ÇALIŞKAN, s. 192.

³⁶⁸ BİRSEL, s. 15.

³⁶⁹ BİRSEL, s. 21.

ICSID hakem kararları, yabancı bir hakem kararı sonuçlarının, başkaca bir ülkede uygulanabilmesi için söz konusu kararın tanınması veya tenfizinin istisnasını oluşturmaktadır. ICSID, hakem kararlarını geleneksel tenfiz prosedürünün ve dolayısıyla New York Konvansiyonu'nun dışına çıkarmıştır. ICSID Konvansiyonunun 54. maddesine göre; her âkit devlet ICSID hakem kararını bağlayıcı olarak kabul edecek ve kararda yer alan parasal yükümlülükleri, kendi mahkemesinin nihaî bir kararı gibi yerine getirecektir, yine Konvansiyonun 53. maddesine göre davalı taraf, hakem kararına karşı öngörülen usul ve kurallar dışında başkaca bir itirazda bulunamayacak, mahkemelerde bu kararı temyiz edemeyecek ya da kararın icrasını durduramayacaktır. Maddeden de anlaşılacağı üzere ICSID hakem kararlarının tenfiz edilmesi diğer uluslararası tahkim kurumlarından farklı bir usule tabidir³⁷⁰.

Yukarıdaki durumların varlığı halinde ve aleyhine karar verilen tarafın talebiyle yapılacak incelemede, New York Sözleşmesine göre ulusal mahkemeler, önüne gelen hakem kararlarının tanınması ve tenfizini reddedebilecektir. Bu nedenler her ne kadar tahdidi olarak sayılsa da başvuru yapılan ülkelerde özellikle kamu düzeni konusunda mahkemeler nezdinde farklı görüşler olabileceği için bu madde özelinde ret için dayanılabilecek sebeplerin ucu açıktır.

Fikri mülkiyet hukuku açısından, New York Sözleşmesi'nin hükümleri bazen uygulanamamaktadır. Fikri mülkiyet haklarının çeşit ve niteliğine göre, bazı ülkelerin milli hukuklarında, bu haklar sebebiyle ortaya çıkan uyuşmazlıkların tahkime uygun olmadığına yönelik sınırlamalar yasa ve içtihatlarca kabul edilmiştir. New York Sözleşmesi gereğince uyuşmazlığın tahkim yolu ile çözümü konusunda elverişlilik söz konusu değilse tanıma ve tenfiz işlemleri de yapılamamaktadır.³⁷¹ Bu gibi durumlarda her ne kadar WIPO tarafından Tahkim Kurallarına göre verilmiş bir hakem kararı mevcut olsa da söz konusu kararın fikri mülkiyet haklarının tahkime elverişli olmadığını hüküm altına almış ülkelerde tenfiz imkânı bulunmamaktadır³⁷². Örneğin ABD'de Federal Bölge Mahkemelerinin temyiz mercii olan Temyiz Mahkemesi, *In Re Medical Engineering Corp.* davasında patentin ihlali konusunda tahkim yolunun elverişli olduğuna karar vermiştir, ayrıca *Rhone-Poulenc Specialties*

³⁷⁰ ICSID Konvansiyonu, <https://icsid.worldbank.org/sites/default/files/ICSID%20Convention%20English.pdf>, (E.T: 09.03.2021).

³⁷¹ ÇALIŞKAN, s. 24.

³⁷² ÇALIŞKAN, s. 193.

Chimiques v. SCM Corp. davasında tahkim klotunun hem lisans konusu patent hem de patent ihlaline ilişkin hususları kapsadığını belirtmiştir³⁷³.

WIPO tahkim yargılaması sonucu, New York Sözleşmesine taraf olan bir ülkede alınmış ve ticari mahiyetteki yabancı nitelikteki hakem kararı, tanıma veya tenfiz isteyen tarafça Türk mahkemelerine başvuru yapılması halinde New York Sözleşmesi hükümlerine göre tanıma ve tenfiz işlemleri gerçekleştirilecektir.

Bu konuda bir başka sorun da iptal edilmiş bir hakem kararının New York Sözleşmesi açısından tanıma ve tenfize konu edilip edilemeyeceği hususudur. Bahsettiğimiz gibi, tanıma ve tenfizi istenen ülkeden başka bir ülkede verilmiş olan hakem kararının bu sözleşme çerçevesinde olduğu değerlendirilecektir. Verilmiş olduğu ülkede iptal edilen ve bu nedenden ötürü o ülkede icrası mümkün olmayan bir hakem kararının başka bir ülkede tenfizi uygulamada sıklıkla olmasa da görülmektedir. New York Sözleşmesinde hakem kararlarının hangi nedenle iptal edileceği konusunda bir düzenleme yapılmamış ve bu husus ülkelerin iç hukuklarına bırakılmıştır³⁷⁴. Hakem kararlarının iptali konusu, kararın verildiği ülke hukukunda, tenfizi istenen ülke hukukuna göre daha ayrıntılı veya daha az ayrıntılı düzenlenmiş olabilir. Fransız hukukuna bakıldığında hakem kararlarının iptali ve tenfiz engelleri konusu oldukça dar düzenlenmişken, İngiltere’de çok daha detaylı düzenlenmiştir³⁷⁵. Bu konuda uluslararası mecrada bir fikir ve uygulama birliği bulunmamaktadır³⁷⁶.

7. WIPO HIZLANDIRILMIŞ TAHKİM (EXPEDITED ARBITRATION)

7.1. Genel Olarak

Tahkim süreci, büyük miktartlı uyuşmazlığı bulunan taraflar için parasal olarak uygun bir yol ve hızlı bir alternatif uyuşmazlık çözüm mekanizması olması nedeniyle tercih edilmektedir. Karmaşık olan ve adalete tam erişimin sağlanabilmesi için yoğun bir duruşma maratonundan geçmesi gereken tahkim yargılamaları dışında kalan yargılamalar için daha hızlı ve daha düşük masraflı çözüme ulaşma ihtiyacını karşılamak üzere WIPO Hızlandırılmış

³⁷³ ÇALIŞKAN, s. 27.

³⁷⁴ AKINCI, Z. : “Verildiği Ülkede İptal Edilen Hakem Kararlarının Türkiye’de Tenfizi”, İzmir Barosu Dergisi, Y. 59, Nisan 1994, s. 10-11.

³⁷⁵ VINCENZI BAHÇEKAPILI, S. : “Verildiği Ülkede İptal Edilen Hakem Kararlarının New York Konvansiyonu Uyarınca Tenfizi”, Public and Private International Law Bulletin, Vol: 36, Is: 1, s. 116.

³⁷⁶ Ayrıntılı mahkeme kararları incelemesi için bkz: VINCENZI BAHÇEKAPILI, s. 73 – 126.

Tahkim Kuralları³⁷⁷ düzenlenmiştir. Tarafların tercihine göre hızlandırılmış tahkim, arabuluculuk veya uzman kararı öncesinde uygulanabilir³⁷⁸.

WIPO Hızlandırılmış Tahkim Kurallarında, normal WIPO tahkim yargılamasına nazaran daha hızlı bir yol izlenebilmesi amacıyla hakem sayısında azalma, taraflara verilen sürelerde azalma, Merkez'in müdahale yetkisinin sınırlandırılması, düşürülmüş ücretler³⁷⁹ ve bazı usule yönelik değişikliklerle tahkim sürecinin hızlandırılması öngörülmüştür³⁸⁰. Ayrıca tahkim talebinde bulunması gereken konuların kapsamı oldukça daraltılmıştır. Buna göre; tahkim talebinde, uyuşmazlığın WIPO Hızlandırılmış Tahkimi uyarınca çözülmesine yönelik istem, tahkim anlaşması ile varsa uygulanacak hukukun seçimine dair ayrı bir anlaşma örneği ile tarafların ve varsa talep sahibi temsilcisinin isim, adres, telefon, faks, teleks, elektronik posta ve diğer iletişim bilgileri bulunur³⁸¹. Hızlandırılmış tahkim; genellikle hakem tarafından çözülecek az sayıda uyuşmazlık olduğu, tarafların kesin ve direkt uygulanabilir bir karar arzuladığı, zaman ve masraf dengesinin daha iyi şekilde tutulabildiği, genellikle konusu marka ve yazılım olan uyuşmazlıklarda uygulanmaktadır³⁸².

WIPO hızlandırılmış tahkim süreci için WIPO tarafından öneri mahiyetinde gelecekte meydana gelebilecek ve taraflar arasında var olan uyuşmazlıklar için klozlar hazırlanmıştır. Buna göre, taraflar arasında gelecekte meydana gelebilecek uyuşmazlıklarda WIPO hızlandırılmış tahkim yolunu tercih edecek olan taraf bakımından model klozu aşağıdaki şekildedir:

“Bu sözleşmeden veya bu sözleşmeden kaynaklanan veya bu sözleşmeyle ilgili olarak ortaya çıkan herhangi bir uyuşmazlık, ihtilaf veya iddia, bunlarla sınırlı olmamak üzere, oluşumu, geçerliliği, bağlayıcı etkisi, yorumu, ifası, ihlali veya feshi ve sözleşmeye bağlı iddialar, WIPO Hızlandırılmış Tahkim Kurallarına uygun olarak hakem tarafından yönlendirilecek ve nihai olarak belirlenecektir. Tahkim yeri [.....] olacaktır. Tahkim yargılamasında kullanılacak dil [.....] olacaktır. Anlaşmazlık, ihtilaf veya iddia, [.....] kanununa göre kararlaştırılacaktır.”³⁸³.

³⁷⁷ WIPO Hızlandırılmış Tahkim Kuralları, <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/expedited-rules/>, (E.T: 22.02.2021).

³⁷⁸ WIPO (ADR), s. 3.

³⁷⁹ WIPO (Resolving), s. 7.

³⁸⁰ Aynı yönde bkz: ŞANLI (Uluslararası), s. 297.

³⁸¹ BİYİKLİ, s. 41.

³⁸² RATTRAY, s. 8.

³⁸³ WIPO (ADR), s. 136; WIPO (Guide), s. 39; WIPO Hızlandırılmış Tahkim Klozları, https://www.wipo.int/amc/en/clauses/expedited_arbitration/, (E.T: 12.03.2021).

Taraflar arasında var olan uyuşmazlıkları çözmek bakımından model klozu ise aşağıdaki şekildedir:

“Aşağıda imzası bulunan taraflar olarak, aşağıdaki anlaşmazlığın WIPO Hızlandırılmış Tahkim Kurallarına uygun olarak hakem tarafından yönlendirileceğini ve nihai olarak belirleneceğini kabul ederiz:

Anlaşmazlığın kısa bir açıklaması: [.....]

Tahkim yeri [.....] olacaktır. Tahkim yargılamasında kullanılacak dil [.....] olacaktır. Anlaşmazlık, [.....] yasasına göre kararlaştırılacaktır’³⁸⁴.

7.2. WIPO Hızlandırılmış Tahkim ile WIPO Tahkimi Karşılaştırması

WIPO Hızlandırılmış Tahkim Kuralları 73 maddeden oluşmaktadır. Temel anlamda WIPO Tahkim Kuralları ile benzeşse de bazı yönleri ile ayrılarak sürecin hızlanmasına katkı sağlamaktadır. Çalışmamızın kapsamı bakımından burada hızlandırılmış tahkimden kısaca bahsedilecektir. Buna göre;

- Davacı tarafça talepten sonra WIPO Hızlandırılmış Tahkim Kuralları 10. maddesine göre 30 gün içinde sunulması gereken dava dilekçesi, hızlandırılmış tahkimde tahkim talebi ile birlikte sunulmalıdır.

- Davalı tarafça, tahkim talebi ve dava dilekçesi tebliğ alındıktan sonra WIPO Tahkim Kurallarının aksine 30 gün içinde değil, WIPO Hızlandırılmış Tahkim Kurallarının 11. maddesi gereği 20 gün içinde savunmaya ilişkin cevap verilmelidir. Savunma dilekçesi, tahkim talebine verilen cevapla birlikte sunulmalıdır.

- WIPO Hızlandırılmış Tahkim Kurallarının 14. maddesine göre ise hızlandırılmış tahkim yargılaması, taraflarca aday gösterilecek yalnızca tek hakem ile yürütülecektir.

- Bir diğer farklılık ise ücretlerdedir. Hızlandırılmış Tahkim için kayıt ücreti, dava değerine bakılmaksızın 1.000 \$ dolardır. Yönetim ücreti, dava değeri 2.500.000 \$ dolara kadar olan yargılamalarda 1.000 \$ dolar, dava değeri 2.500.000 \$ dolar ile 10.000.000 \$ dolara kadar olan yargılamalarda 5.000 \$ dolar ve dava değeri 10.000.000 \$ dolardan fazla olan yargılamalar için 5.000 \$ dolara ek olarak maksimum 15.000 \$ dolar olmak üzere, 10.000.000 \$ doların

³⁸⁴ WIPO (ADR), s. 138; WIPO (Guide), s. 42; WIPO Hızlandırılmış Tahkim Klotları, https://www.wipo.int/amc/en/clauses/expedited_arbitration/, (E.T: 12.03.2021).

üzerindeki tutarın %0.05'i kadardır. Kayıt ücreti ve yönetim ücretleri yaklaşık olarak normal tahkim sürecinin yarısı olacak şekilde düzenlenmiştir. Hakem ücretleri, normal tahkim yargılamasında Merkez'in taraflar ve hakemler ile istişare ederek saatlik 300 ile 600 \$ dolar arasında belirleyeceği bedeldir. Ancak hızlandırılmış tahkim yargılamasında dava değeri 2.500.000 \$ dolara kadar olan yargılamalarda 20.000 \$ dolar, dava değeri 2.500.000 \$ dolar ile 10.000.000 \$ dolara kadar olan yargılamalarda 40.000 \$ dolar sabit ücret ve dava değeri 10.000.000 \$ dolardan fazla olan davalarda yine normal tahkim yargılamasında olduğu gibi Merkezce belirlenecektir. Ayrıca, uyuşmazlık konusunun karmaşıklığına ve hakemin harcadığı süreye göre sabit olan hakem ücretleri de artırılıp azaltılabilecektir. WIPO Tahkim süreci ve WIPO Hızlandırılmış tahkim sürecini aşağıdaki şekilde tablolastırmak mümkündür:

TABLO 7: WIPO Tahkim ve Hızlandırılmış Tahkim Süreci Karşılaştırması³⁸⁵

WIPO TAHKİMİ	WIPO HIZLANDIRILMIŞ TAHKİMİ
Tahkim Talebi (Dava dilekçesini içermek zorunda değildir)	Tahkim Talebi (Dava dilekçesini içermek zorundadır)
Dava dilekçesi, en geç hakem mahkemesinin kurulmasından itibaren 30 gün içinde verilmelidir.	Dava dilekçesi tahkim talebi ile sunulmak zorunda olduğu için ek bir süre yoktur.
Tahkim Talebine Cevap (Savunma dilekçesini içermek zorunda değildir)	Tahkim Talebine Cevap (Savunma dilekçesini içermek zorundadır)
Cevap dilekçesi, en geç dava dilekçesinin tebliğinden itibaren 30 gün içinde verilmelidir.	Cevap dilekçesi tahkim talebine cevap ile sunulmak zorunda olduğu için ek bir süre yoktur.
Davalı karşı dava açmış ise buna cevap süresi tebliğden itibaren 30 gündür.	Davalı karşı dava açmış ise buna cevap süresi tebliğden itibaren 20 gündür.
Tarafların anlaşmalarına veya Merkez'in kararına göre tek veya üç hakemden oluşan hakem mahkemesi görev yapar.	Her şartta tek hakemden oluşan hakem mahkemesi görev yapar.
Duruşma hakem mahkemesi tarafından belirlenecek tarihte yapılır.	Duruşma, tahkim talebine cevabın tebliğinden itibaren mutlaka 30 gün içinde yapılır
Yargılama, cevap dilekçesinin verilmesi veya hakem mahkemesinin kurulmasından itibaren 9 ay içinde sonuçlandırılmalıdır.	Yargılama, cevap dilekçesinin verilmesi veya hakem mahkemesinin kurulmasından itibaren 3 ay içinde sonuçlandırılmalıdır.
Nihai hakem kararı yargılamanın bitmesini takiben 3 ay içinde verilmelidir.	Nihai hakem kararı yargılamanın bitmesini takiben 1 ay içinde verilmelidir.
Yargılama ücret ve masrafları değişkendir ve Merkez tarafından hakem ve taraflara danışılarak belirlenir.	Yargılama ücret ve masrafları 10.000.000 \$ dolara kadar sabittir.

³⁸⁵ WIPO, (ADR), s. 69; WIPO (Guide), s. 17, 21; DE CASTRO, s. 8; Aynı yönde bkz: UNCTAD, s. 7.

Sanatsal üretim finansman anlaşmasına ilişkin diğer bir uyuşmazlıkta WIPO Hızlandırılmış Tahkim uygulanmıştır. Buna göre, bir sanatsal performans üreticisi, tahkim yargılamalarını finanse etmek için bir sigorta şirketi ile bir anlaşma yapmıştır. Finans sözleşmesi, bir WIPO hızlandırılmış tahkim maddesi içermektedir. Üretici, Singapur'daki Asya menşeli kuruluşa karşı tahkim davası açmış ayrıca finans anlaşması uyarınca Singapur tahkim masraflarını talep etmiştir. Finansman şirketinin böyle bir ödemeyi yapmayı açıkça reddetmesi ile karşı karşıya kalan üretici, WIPO'ya hızlandırılmış tahkim davası açarak, Singapur'daki hakem heyeti tarafından belirlenen son tarih nedeniyle, WIPO Hızlandırılmış Tahkimi uyarınca başlama tarihinden itibaren altı hafta içinde nihai kararın verilmesini gerektirdiğini belirtmiştir. Taraflarla yapılan görüşmelerin ardından, WIPO Merkezi tek hakem atamış ve Frankfurt'ta (Almanya) yapılan bir günlük duruşmanın ardından, hakem, uyuşmazlığı beş hafta içinde, süresinde karara bağlamıştır³⁸⁶.

Başka bir patent lisans anlaşmazlığına ilişkin WIPO Hızlandırılmış Tahkim sürecinde; Asyalı bir mucit, spor malzemelerinde kullanılan bileşenler üzerinde birkaç ABD ve Avrupa patentine sahipti. Davacı, ABD'li bir üretici ile patentler üzerinde münhasır bir lisans anlaşması yapmıştı. Lisans sözleşmesi, olası patent ihlali ile ilgili anlaşmazlıkları çözmek için WIPO Hızlandırılmış Tahkim kullanımını öngörmekteydi. Sonuç olarak taraflar arasında, lisans anlaşmaları kapsamında telif ücretlerinin ödenmesine ilişkin bir anlaşmazlık ortaya çıkmıştır. Buluş sahibi, patentlerinin ihlal edildiğine dair bir beyanda bulunarak Merkez'e bir tahkim talebi ve iddia beyanı sunmuştur. Taraflar, bu dava için tek hakemin kimliği konusunda anlaşamamışlardır. Sonuç olarak ve söz konusu patentlerin tüm yelpazesini kapsaması için Merkez, tek hakem olarak ABD patent hukukunda çok önemli deneyime sahip bir İngiliz patent avukatı atamıştır. Birkaç delil önergesi, ticari sırların korunması ve ürün numunelerinin incelenmesi için taleplerin ardından hakem, tanıkların dinlenmesi için Kaliforniya'da bir duruşma düzenlemiştir. Nihai hükümde, hakem iddia edilen patentlerin ihlali konularını ve bu patentlerin beklenip beklenmediğini ele almıştır³⁸⁷.

Yine bir ticari markanın bir arada var olması (*coexistence*) konulu uyuşmazlıkta bir Avrupa şirketi, farklı ülkelerde lüks ürünler için bir ticari marka tescil ettirmişti. Asyalı bir üretici, benzer bir tescilli marka altında moda ürünlerini satmaya başlamıştır. Asya şirketi, ticari markasının Avrupa şirketi tarafından kullanılmadığı iddiasıyla iki Avrupa ülkesinde bir dava

³⁸⁶ RATTRAY, s. 9; Ayrıntılar için bkz: <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/case-example.html>, (E.T: 21.09.2020).

³⁸⁷ Ayrıntılar için bkz: <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/case-example.html>, (E.T: 21.09.2020).

ve bir idari iptal davası açmıştır. Ulusal mahkemede görülen dava temyize gittikten sonra, taraflar, WIPO hızlandırılmış tahkim şartını içeren bir ticari marka bir arada var olma anlaşması imzalayarak anlaşmazlıklarını çözmüşlerdir. Avrupalı şirket ticari markasını bir ticaret fuarında kullandığında, Asya şirketi WIPO'nun birlikte var olma anlaşmasının ihlali iddiasıyla tahkim sürecini hızlandırmıştır. Taraflar ve Merkez arasındaki istişarelerin ardından, tek hakem olarak bir Avrupalı marka uzmanı atanmıştır. İki savunma turundan sonra, hakem Münih'te (Almanya) bir günlük bir duruşma gerçekleştirmiş ve yargılamanın başlamasından altı ay sonra bir karar vermiştir. Bir arada yaşama anlaşmasının kısmen ihlal edildiğini tespit eden hakem, talep edilen birincil hukuk yolunu kabul etti ve Avrupa şirketine bu tür ihlal edici davranışlardan kaçınmasını emretmiştir³⁸⁸.

Bir diğer WIPO Hızlandırılmış Tahkim usulüne göre çözümlenen Bankacılık Yazılım İhtilafına İlişkin uyuşmazlıkta; veri işleme yazılımı ve hizmetleri sağlayan bir ABD şirketi ile bir Asya bankası, hesap işleme hizmetlerinin sağlanmasına ilişkin bir anlaşma imzalamıştır. Bu anlaşma, ABD şirketinin, Asya Bankasının Kuzey Amerika ve Avrupa'daki bazı iştirakleri için tek hizmet sağlayıcı olması konusu içermektedir. Anlaşma, anlaşmadan kaynaklanan veya anlaşmayla bağlantılı herhangi bir anlaşmazlığın WIPO Hızlandırılmış Tahkim Kuralları kapsamında çözüleceğini ve tek hakemin bilgi teknolojisi deneyimi olan kişilerden oluşan bir listeden seçileceğini belirtmiştir. Anlaşmanın imzalanmasından dört yıl sonra ABD şirketi, bankanın anlaşmanın kapsadığı ülkelerde üçüncü şahıslar tarafından sunulan işleme hizmetlerini kullanarak anlaşmayı ihlal ettiğini iddia etmiştir. Taraflar anlaşmazlığı kendileri çözemediğinde, ABD'li hizmet sağlayıcısı, anlaşmanın ihlali ve önemli zararlar iddiasıyla WIPO Hızlandırılmış Tahkim işlemlerini başlatmıştır. Taraflar, New York'ta iki günlük bir duruşma düzenleyen tek hakem üzerinde anlaşmışlardır. Hızlandırılmış Tahkim talebinden üç ay sonra hakem, sözleşmenin kısmen ihlal edildiğini tespit ederek ve ABD'li hizmet sağlayıcısına tazminat verilmesini öngören nihai bir karar vermiştir³⁸⁹.

Yazılım konulu bir başka uyuşmazlıkta, Amerika Birleşik Devletleri merkezli bir yazılım geliştiricisi ve bir Avrupa şirketi, geliştiricinin yazılımının internet dağıtımı için Avrupa şirketinin güvenlik yazılımının kullanımına izin veren bir çevrimiçi lisans sözleşmesi imzalamışlardır. Lisans sözleşmesi, tüm anlaşmazlıkların WIPO Hızlandırılmış Tahkim Kuralları kapsamında çözülmesini sağlayan bir tahkim maddesi içermektedir. Anlaşmanın

³⁸⁸ WIPO (Guide), s. 19; Ayrıntılar için bkz: <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/case-example.html>, (E.T: 21.09.2020).

³⁸⁹ Ayrıntılar için bkz: <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/case-example.html>, (E.T: 21.09.2020).

imzalanmasından birkaç yıl sonra yazılım geliştiricisi, WIPO Merkezi'ne Hızlandırılmış Tahkim talebinde bulunmuştur. Avrupa şirketinin güvenlik uygulamasının üçüncü şahısların yazılımına yetkisiz erişimini engellemediğini ve sözleşmenin ihlali nedeniyle önemli zararlar talep ettiğini iddia etmiştir. Taraflar, WIPO Merkezi tarafından önerilen adaylardan birini tek hakem olarak seçmiştir. Aralarındaki coğrafi uzaklık nedeniyle ve seyahat masraflarından kaçınmak için taraflar, duruşmayı tanık muayeneleri de dahil olmak üzere bir video konferans yoluyla yapmayı kabul etmişlerdir. Duruşma sonrası sunumları takiben, hakem nihai bir karar vermiştir³⁹⁰.

8. WIPO ICANN (*INTERNET CORPORATION FOR ASSIGNED NAMES AND NUMBERS*) TAHKİMİ

İnternet alan adları konusunda, gelişen teknoloji ve internet kullanımının hızla artması³⁹¹, internet üzerinden yapılan ticaret hacminin binlerce kat büyümesi internet alan adlarının tahsisi konusunda ciddi hukuki uyuşmazlıkları beraberinde getirmiştir. ICANN, tahsis edilmiş isim ve numaralar için internet kuruluşu olarak, internet alan adları uyuşmazlıklarını temel anlamda konu edinir. Bilinen tahkim yolunda tarafların var olan veya ortaya çıkabilecek uyuşmazlıklarını çözmek için tahkim yolunu seçmek yönünde bir iradeleri varken, ICANN tahkim yolunda, alan adı tescili yapılırken, uyuşmazlık ortaya çıkması durumunda ICANN tahkim yolu seçilmiş olmaktadır. Tarafların serbest iradesi aksine, tescil talebinde bulunan taraf, direkt olarak ICANN tahkim yolunu kabul etmiş sayılmaktadır³⁹².

İnternet alan adları ticari marka sahibi şirketlerin satış amacıyla interneti kullanmak istemesi durumunda önem arz etmektedir. Şirket kendi adını ve markasını alan adı olarak kullanmak isteyecektir. Ancak bazı hallerde söz konusu alan adı başka kişi veya şirketlerce kullanılmış olabilmektedir. Örneğin ABD’de oyuncak pazarında faaliyette bulunan “Candyland” isimli firma, internet üzerinde şirket adına alan adı alıp kullanarak ürünlerini pazarlamak istemiştir ancak aynı isimle pornografik ürün satışı yapan bir firma önceden bu adı kullanmaya başlamıştır. Bu sebeple halihazırda alan adını kullanan kişiden veya firmadan bunu kiralamak ya da satın almak yoluna gitmek zorunda kalmaktadır. Ve hatta internetin global anlamda kullanılmaya yıllarda ünlü şirketlerin isimleri başka kişilerce alınarak sonradan bu

³⁹⁰ Ayrıntılar için bkz: <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/case-example.html>, (E.T: 21.09.2020).

³⁹¹ BAL, N. : “İnternet Alan Adları ve İnternet Alan Adı Uyuşmazlıklarının Tahkim Yoluyla Çözümlemesi”, GÜHFD, C. XVII, Y. 2013, S. 1-2, s. 316.

³⁹² BAL, s. 326-327.

isimlerin gerçek anlamda sahiplerine yüksek bedellerle satmış oldukları da bilinmektedir. Gazeteci Joshua Quitner “mcdonalds.com” alan adını kendi adına tescil ettirmiş ve sonradan bu ismi McDonalds şirketine 3.500 \$ dolar bedelle satmıştır. Yine Roman Club International isimli bir kuruluş, “cemyilmaz.com” alan adını tescil ettirmiş ve bu alan adını ünlü komedyene 10.000 \$ dolar karşılığında satma teklifinde bulunmuştur³⁹³.

WIPO’nun bir kolu³⁹⁴ olan ICANN, iki temel kuralı kabul etmiştir. Bunlar; Yeknesak Alan Adı Çözüm Kuralları (UDRP) ve İnternet Alan Adı Uyuşmazlıkları Yeknesak Çözüm Kuralları Hakkında Usul Kuralları (RUDRP)’dır. UDRP, 1999 yılında kabul edilmiş ve ilk hizmet sağlayıcı kurum olarak WIPO onaylanmıştır³⁹⁵. Buna ek olarak UDRP ile birlikte yürüyecek olan ve 31 Temmuz 2015’te yürürlüğe girmiş bulunan Ek Kurallar da bulunmaktadır³⁹⁶. İlk akredite kuruluş olarak WIPO tarafından şu ana kadar 1999 ile 2020 yılları arasında toplam 49.710 adet uyuşmazlık konusunda başvuruya bakılmıştır³⁹⁷. Alan adı uyuşmazlıkları listesinde Türkiye’den beş hakem görev yapmaktadır³⁹⁸.

Alan isimlerinde “ilk gelen alır” prensibi bulunmaktadır³⁹⁹. Alan adları konulu uyuşmazlıkların özelinde; markalar, isim hakkı ve haksız rekabetle ilgili problemler ve alan adının başkaca bir hakka tecavüz teşkil etmesi bulunmaktadır. Bir taraf, kullanmış olduğu alan adı ile tescilli bir markasına tecavüz edilen kişinin hakları ile kullanılan alan ismi sebebi ile gerçek ve tüzel kişilerin kullanmış olduğu isimler tecavüze uğruyor ise bu haklar ve bir firmanın ürünlerinin kötülenmesi amacıyla haksız rekabet söz konusu oluyorsa veya tescil edilmemiş markanın hakları haksız rekabet hükümlerine göre korunduğundan⁴⁰⁰ bu haklar ortaya çıkan uyuşmazlıklara örnek verilebilecektir.

³⁹³ SEYMENOĞLU, https://www.mfa.gov.tr/internet-alan-iisimleri-sisteminden-dogan-hukuki-sorunlar-ve-dunya-fikri-mulkiyet-orgutu-_wipo_-tahkim-proseduru.tr.mfa, (E.T: 02.03.2021).

³⁹⁴ ZORLUOĞLU, A. : Alan Adlarında Kötü Niyet Kavramı, HÜHFD, S. 2(1), Y. 2012, s. 69.

³⁹⁵ RATTRAY, s. 31; SOYSAL, T. : ‘İnternet Alan Adları Sistemi ve Tahkim Kuruluşlarının UDRP Kurallarına Göre Verdikleri Kararlara Eleştirel Bir Yaklaşım, EÜSBED, S. 21, Y. 2006/2, s. 483; Aynı yönde bkz: TAŞ, s. 85; BAL, s. 324; ÇAKIR, G.: ‘Alan Adı Uyuşmazlıklarının WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi Huzurunda Çözümü’, Göksu Safi Işık Articletter, 2015, s. 66.

³⁹⁶ Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü Tek Tip Alan Adı Uyuşmazlık Çözüm Politikası için Ek Kurallar, <https://www.wipo.int/amc/en/domains/supplemental/eudrp/newrules.html> (E.T: 05.02.2021).

³⁹⁷ Ayrıntılı bilgi ve yıllar özelinde sayıları görmek için bkz: <https://www.wipo.int/amc/en/domains/statistics/cases.jsp>, (E.T: 30.10.2020).

³⁹⁸ Ayrıntılı bilgi ve diğer tüm hakemlerin güncel sayısını görmek için bkz: <https://www.wipo.int/amc/en/domains/panel/panelists.html> (E.T: 30.10.2020).

³⁹⁹ SEYMENOĞLU, https://www.mfa.gov.tr/internet-alan-iisimleri-sisteminden-dogan-hukuki-sorunlar-ve-dunya-fikri-mulkiyet-orgutu-_wipo_-tahkim-proseduru.tr.mfa, (E.T: 02.03.2021); GÜL, A. : İnternet Alan Adları Uyuşmazlıkları Alternatif Çözüm Mekanizmasında Dünya Uygulamalarının İncelenmesi ve Türkiye İçin Öneriler, Bilişim Uzmanlığı Tezi, 2015 Ankara, s. 2.

⁴⁰⁰ MEMİŞ, T. : İnternette Alan İsimleri Uyuşmazlıklarında Çözüm Arayışları ve WIPO Ara Raporu, MHB, Y. 19-20, s. 517-518.

ICANN tahkim yargılaması süreci çoğunlukla WIPO nezdinde yürütülmektedir. Bunun sebebi ise, fikri mülkiyet hakları alanında uluslararası uzman bir kuruluş olması ve uyuşmazlığın çözümünde görev alabilecek teknik tecrübeye sahip hakemlerin WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi'ne kayıtlı olmasıdır⁴⁰¹. ICANN özellikle alan adları (*domain name*), IP adresleri ve otonom sistem, parametre ve protokol port numaralarına yönelik olarak ayırma ve atama işlemleri ile DNS (*domain name system*) kök sunucu sistemlerinin çalıştırılması ve geliştirilmesi ve yapılan teknik işlemlere uygun ve makul politikalar gelişimini İnternet Tahsisli Sayılar Otoritesi (*Internet Assigned Numbers Authority - IANA*)⁴⁰² vasıtası ile yerine getirir⁴⁰³.

Yeknesak Alan Adı Çözüm Kuralları (UDRP) uyarınca, tarafların yönelteceği şikâyet ve iddialar, ICANN tarafından onaylanmış uyuşmazlık çözümü hizmet sağlayıcılarından birisine yönlendirilebilecektir. Söz konusu listede⁴⁰⁴ WIPO'nun dışında; Arap Alan Adı Uyuşmazlık Çözümü Merkezi (ACDR), Asya Alan Adı Uyuşmazlık Çözüm Merkezi (ADNDRC), Kanada Uluslararası İnternet Uyuşmazlık Çözüm Merkezi (CIIDRC), Çek Tahkim Mahkemesi İnternet Uyuşmazlıkları Tahkim Merkezi (CAC), Ulusal Tahkim Forumu (ADRforum) gibi kurumlar bulunmaktadır.

UDRP Kuralları⁴⁰⁵ 21 maddeden oluşur. Buna göre ICANN tahkim usulü, alan adlarının tescili sırasında yapılan sözleşmelere konulacak olan özel bir kloz ile zorunlu olarak kabul edilir. ICANN Tahkimi, normal tahkim yargılamalarına göre çok daha kısa süren ve maliyet açısından avantajlı bir yoldur. İnternet üzerinden yapılan başvuru sonrası ortalama 45 günde uyuşmazlık karara bağlanmaktadır⁴⁰⁶. ICANN Tahkim Kuralları, tescil makamının tahkim kurallarını kabulü itibarıyla gerçekleşen uyuşmazlıklara uygulanacaktır.

Bu kurallardan önce, alan adlarına ilişkin uyuşmazlık yaşayan taraflar, ulusal mahkemelere başvurarak çözüm aramaktaydı. Bu da ulusal mahkeme tarafından verilen hükmün diğer ülkelerde tanıma ve tenfizine ilişkin ihtilaflarla birlikte, vakit ve nakit kaybına yol açabiliyordu⁴⁰⁷. Ancak ICANN Tahkiminde, tahkim sırasında veya sonrasında tarafların tenfiz için ulusal mahkemelere müracaat etmelerine gerek yoktur. ICANN sonucu verilen

⁴⁰¹ ÇALIŞKAN, s. 95.

⁴⁰² Internet Assigned Numbers Authority, <https://www.iana.org/>, (E.T: 06.03.2021).

⁴⁰³ GÜL, s. 15-16.

⁴⁰⁴ Onaylanmış Uyuşmazlık Çözümü Hizmet Sağlayıcıları listesine ulaşmak için bkz: <https://www.icann.org/resources/pages/providers-6d-2012-02-25-en>, (E.T: 10.09.2020).

⁴⁰⁵ Tek Tip Alan Adı Uyuşmazlık Çözüm Kuralları için bkz: <https://www.icann.org/resources/pages/udrp-rules-2015-03-11-en>, (E.T. 10.09.2020).

⁴⁰⁶ SOYSAL, s. 502; BAL, s. 327.

⁴⁰⁷ ZORLUOĞLU, s. 70.

hakem kararları re'sen icra edilmektedir. Bu sebeple tanıma veya tenfiz müessesesine başvurulmasına gereklilik bulunmamaktadır⁴⁰⁸.

UDRP Kurallarının korumasından yararlanmak isteyen tarafın, kuralların 3b maddesinde sayılan üç şartı da sağlamış olması gerekmektedir⁴⁰⁹:

- İhlale konu olan alan adı, şikâyetçinin üzerinde hak sahibi olduğu marka ile aynı veya karışıklığa yol açabilecek denli benzer olmalıdır. Şikâyetçi taraf böyle bir iddiada bulunduğunda başvuru konusu alan adının bir şirket tarafından tescil edilmiş olan bir marka ile karıştırılma veya aynı olup olmadığını ICANN Merkezince incelemektedir.

- İhlale konu olan alan adını fiilen elinde bulunduran kişinin, bu alan adı üzerinde herhangi bir yasal hakkı veya hukuka uygun menfaati bulunmamalıdır. Şikâyet edilen alan adı ile alan adı sahibi arasında marka kullanımı veya lisans sözleşmesi var olup olmadığı değerlendirilir. Bu sayede hukuki yararın varlığı tespit edilecektir.

- İhlale konu olan alan adı kötü niyetle kaydedtirilmiş ve kullanılıyor olması gerekir. Kötü niyet kavramı WIPO tarafından UDRP kurallarında tanımlanmamıştır⁴¹⁰. UDRP'ye göre kötü niyet hem alan adının kaydı hem de kullanım sırasında var olmalıdır.

UDRP'nin 4. maddesine göre; “alan adının öncelikli olarak asıl hak sahibine veya bir rakibe satılmak, kiralanmak ya da başka bir suretle devredilmesini sağlamak için kaydedtirildiği durumlarda, marka üzerindeki asıl hak sahibinin alan adını kendi adına kaydetmesine engel olmak amacıyla kaydedtirildiği hallerde, alan adının asıl hak sahibinin iş ilişkilerine zarar vermek amacıyla kaydedtirildiği durumlarda, alan adını kullanarak internet kullanıcılarını yanılgıya düşürerek kendi internet sitesine veya diğer internet sitelerine göndererek, kâr sağlama amacıyla kayıt ettirilen durumlarda” kötü niyetin var olduğu kabul edilir. Ancak bu maddede sayılan hususlar kötü niyet kavramına bir çerçeve kazandırmakta ise de tahdidi olarak sayılmamıştır.

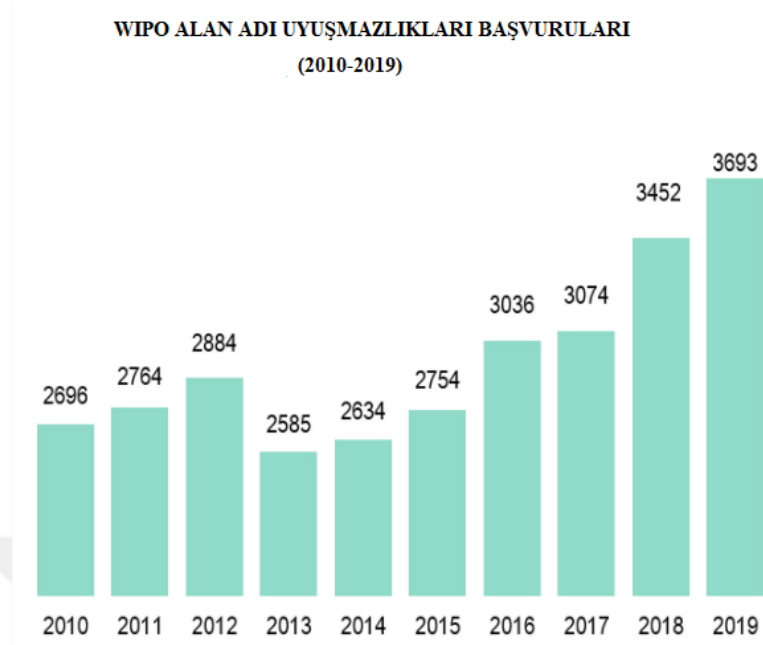
WIPO ICANN nezdinde görülen ilk uyuşmazlık “worldwrestlingfederation.com” isimli alan adı ile ilgilidir. Bu davada, alan adının kötü niyetle ve haksız olarak kaydedtirilmiş olduğu sonucuna varılmış ve 14 Ocak 2000 tarihinde bu alan adının davacıya iadesine karar verilmiştir⁴¹¹.

⁴⁰⁸ BAL, s. 327.

⁴⁰⁹ ÇAKIR, s. 69.

⁴¹⁰ ÇAKIR, s. 69.

⁴¹¹ BAL, s. 324.



ŞEKİL 5: WIPO Alan Adı Uyuşmazlıkları Başvuru Sayıları⁴¹²

WIPO, Yeknesak Alan Adı Uyuşmazlık Çözüm Politikası kapsamında şimdiye kadar 49.500’den fazla vakayı yönetmiştir. Bu davalar, 180 ülkeden tarafları ve 90.000 internet alan adını kapsamaktadır.

Türkiye’de 2008 yılına kadar internet alan adlarına yönelik herhangi bir yasal düzenleme yapılmamıştır. Alan adı tahsisleri ise halihazırda 1991’den bu yana Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) bünyesinde faaliyetini sürdüren “Nic.tr Yönetimi”⁴¹³ vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. 2008 yılında 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, internet alan adlarının tahsisini yapacak kurum veya kuruluşu tespit etme görevini almıştır. Bakanlık da “.tr” uzantılı alan adlarının işlemlerinin yürütme yetkisini Bilgi Teknolojileri Kurumu (BTK)’ya vermiştir⁴¹⁴. BTK bu yetki doğrultusunda 2013 yılında İnternet Alan Adları Tebliği ve İnternet Alan Adları Uyuşmazlık Çözüm Mekanizması Tebliğini yayınlamıştır.

Getirilen bu kanuni düzenlemeler ile her ne kadar alan adlarına yönelik uyuşmazlıklarda bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi oluşturulması benimsenmiş ve söz konusu

⁴¹² WIPO nezdinde özellikle son yıllarda alan adı uyuşmazlıkları başvurularının oldukça fazla olduğu gözlemlenmektedir: Bkz: <https://www.wipo.int/amc/en/center/caseload.html>, (E.T: 19.09.2020).

⁴¹³ Nic.tr Yönetimi, <https://www.nic.tr/>, (E.T: 12.02.2021).

⁴¹⁴ GÜL, s. 2.

uyuşmazlıkların Uyuşmazlık Çözüm Kurulu adında bir kurulda çözüleceği belirtilmiş olsa da bu uygulama hayata geçememiştir. Bu kurul hayata geçene kadar uyuşmazlıklar 2000 yılında kurulan ve DNS Çalışma Grubu⁴¹⁵ olarak adlandırılan, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı bünyesindeki grup tarafından değerlendirilmektedir. Bu şekilde DNS Çalışma Grubu kural ve politikaları belirlerken ODTÜ ise alan adı tahsis görevini üstlenmektedir. Halihazırda DNS Çalışma Grubu'nun koordinatörlüğünde Uyuşmazlık Çözüm Kurulu'nun oluşturulmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Bilgi Teknolojileri Kurumu'nca belirlenecek olan Uyuşmazlık Çözüm Hizmet Sağlayıcıları (UÇHS) vasıtası ile söz konusu uyuşmazlıkların giderileceği hüküm altına alınmıştır⁴¹⁶. WIPO bünyesinde yürütülen alan adı uyuşmazlıklarında çeşitli ülkelerden birçok panelist bulunmakta, Türkiye'den ise 5 panelist görev yapmaktadır⁴¹⁷.

9. WIPO ARABULUCULUK SÜRECİ (*MEDIATION*)

WIPO Arabuluculuk sürecinde, tahkimin aksine iki tarafı da tatmin edecek (*win-win*) şeklinde ortak bir çözüme ulaşmak temel amaçtır. Tarafsız ve bağımsız bir arabulucu taraflara bağlayıcılığı olmayan çözüm önerileri sunabilir. Bu önerinin kabul zorunluluğu yoktur. Arabulucu, kendi belirleyeceği net bir çözüme ulaşmaktan daha çok, tarafların ortak bir çözüme ulaşabilmesi için rehberlik eder. Arabuluculuk sürecinin başarıya ulaşması ve uyuşmazlığa bir çözüm getirilebilmesi için tarafların süreci yürütmeye istekli ve iyi niyetli davranması gerekmektedir. Tarafların tercihinine göre, arabuluculuk sürecinde bir anlaşma ortaya konamaz ise bu sürecin ardından tahkim, hızlandırılmış tahkim ve uzman kararı yoluna gidilebilir⁴¹⁸.

WIPO Arabuluculuk Kuralları 28 maddeden oluşur⁴¹⁹. Hakemlerin aksine arabulucu, uyuşmazlık hakkında bir karar veremez. Görevi sadece taraflara aracılık etmektir. Arabuluculuk süreci sırasında veya bitiminde, tarafların anlaşma gibi bir zorunluluğu bulunmamaktadır. Taraflar bu süreç sonunda kendi istekleri ile veya arabulucunun önerdiği çözüm ile anlaşma sağlayabilirler⁴²⁰.

⁴¹⁵ DNS Çalışma Grubu, https://www.nic.tr/index.php?USRACTN=STATICHTML&PAGE=about_corpident, (E.T: 12.01.2021).

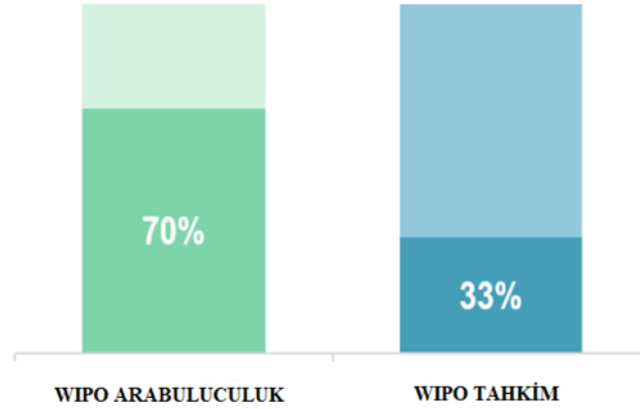
⁴¹⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: GÜL, s. 2, 99-115.

⁴¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: <https://www.wipo.int/amc/en/domains/panel/panelists.html>, (E.T: 22.02.2021).

⁴¹⁸ WIPO (ADR), s. 2.

⁴¹⁹ WIPO Mediation Rules, <https://www.wipo.int/amc/en/mediation/rules/>, (E.T: 16.02.2021); WIPO (ADR), s. 7.

⁴²⁰ ÖZCAN, 991.



ŞEKİL 6: WIPO ADR Yollarında Anlaşma Oranları⁴²¹

WIPO Arabuluculuk sürecinde 250.000 \$ dolara kadar olan uyuşmazlıklarda kayıt ücreti 250 \$ dolardır. Bu değerdeki uyuşmazlıklarda hakem ücretleri sabit 2.500 \$ dolar olarak belirlenmiştir. 250.000 \$ dolardan fazla değerde olan uyuşmazlıklarda uyuşmazlık miktarının, maksimum 10.000 \$ dolar olmak üzere, %0.10'u kayıt ücreti olarak alınır. Bu değerdeki uyuşmazlıklar için ise saatlik 300 \$ ile 600 \$ dolar arası bir ücret ile, günlük 1.500 \$ ve 3.500 \$ dolar arası bir ücret belirlenir⁴²².

WIPO, arabuluculuk süreci için öneri mahiyetinde gelecekte meydana gelebilecek ve taraflar arasında var olan uyuşmazlıklar için klozlar hazırlamıştır. Buna göre, taraflar arasında gelecekte meydana gelebilecek uyuşmazlıklarda WIPO arabuluculuk yolunu tercih edecek olan taraf aşağıda yer alan model klozu kullanabilecektir:

*“Bu sözleşmeden veya bu sözleşmeden kaynaklanan veya bu sözleşmeyle ilgili olarak ortaya çıkan herhangi bir uyuşmazlık, ihtilaf veya iddia, bunlarla sınırlı olmamak üzere, oluşumu, geçerliliği, bağlayıcı etkisi, yorumu, ifası, ihlali veya feshi ve sözleşmeye bağlı iddialar, WIPO Arabuluculuk Kuralları uyarınca arabulucu ile çözümlenecektir. Arabuluculuk yeri [.....] olacaktır. Arabuluculukta kullanılacak dil [.....] olacaktır.”*⁴²³.

⁴²¹ WIPO Arabuluculuk yolunda başvuruların %70'i, WIPO Tahkim yolunda ise anlaşmazlıkların %33'ü anlaşma ile sonuçlandırılmıştır: <https://www.wipo.int/amc/en/center/caseload.html>, (E.T: 19.09.2020).

⁴²² WIPO (ADR), s. 125.

⁴²³ WIPO Arabuluculuk Klozları, <https://www.wipo.int/amc/en/clauses/mediation/>, (E.T: 12.03.2021); WIPO (ADR), s. 135; WIPO (Guide), s. 38.

Öte yandan taraflar arasında halihazırda var olan bir uyuşmazlıkta WIPO arabuluculuk yoluna gidilmesi tercih ediliyor ise taraflar ise aşağıda yer alan model klozu kullanabilecektir:

“Aşağıda imzası bulunan taraflar olarak, aşağıdaki anlaşmazlığın WIPO Arabuluculuk Kurallarına uygun olarak arabulucu tarafından yönlendirileceğini ve nihai olarak belirleneceğini kabul ederiz:

Anlaşmazlığın kısa bir açıklaması: [.....]

Arabuluculuk yeri [.....] olacaktır. Arabuluculukta kullanılacak dil [.....] olacaktır.”⁴²⁴.

WIPO nezdinde yürütülen bir arabuluculukta; Ar-Ge şirketi, patentli buluşu patent haklarının devri veya lisansı olmaksızın, danışmanlık sözleşmesi sırasında üreticiye ifşa etmiştir. Üretici, Ar-Ge şirketinin patentini kullandığını iddia ettiği ürünleri satmaya başlamıştır. Patent lisansı konusunda yapılan müzakere başarısızlıkla sonuçlanmış ve üretici çok yönlü ihlal davası tehdidi altında kalmıştır. Taraflar, WIPO Arabuluculuğu yoluna gitmiş, WIPO tarafından atanan bir arabulucu ile çalışmış ve aralarında lisans ve yeni danışmanlık sözleşmeleri imzalamışlardır⁴²⁵.

TABLO 8: Arabuluculuk – Tahkim Karşılaştırması⁴²⁶

	ARABULUCULUK	TAHKİM
TARAFLAR	Her iki taraf da süreçten tek taraflı olarak geri çekilebilir (Arabulucu ile ilk görüşmeden sonra).	Taraflar uyuşmazlığı tahkime sunma konusunda geçerli bir anlaşmaya vardıktan sonra, hiçbir taraf tek taraflı olarak süreçten çekilemez.
ARABULUCU/HAKEM	Arabulucu; bir "Katalizör", bir uyuşmazlık kolaylaştırıcısıdır. Ancak tarafları bir uzlaşmaya yönlendiremez, zorlayamaz.	Hakem mahkemesi nihai karar verme yetkisine sahiptir.

⁴²⁴ WIPO Arabuluculuk Kozları, <https://www.wipo.int/amc/en/clauses/mediation/>, (E.T: 12.03.2021); WIPO (ADR), s. 138; WIPO (Guide), s. 41.

⁴²⁵ RATTRAY, s. 7.

⁴²⁶ WIPO (Guide), s. 5.

TEMELİ	Taraflarca imzalanan veya tarafların hukuki durumlarından daha kapsamlı olan çıkarları da dahil olan her türlü anlaşma geçerlidir.	Hakem mahkemesi, tarafların seçtiği maddi hukuk kurallarını göz önüne alarak hukuki konumlarını takdir eder.
SONUÇLARI	Taraflar arasında imzalanmış herhangi bir uzlaşma içeren anlaşma sözleşmeler hukuku kapsamında her iki taraf için de bağlayıcıdır.	Hakem mahkemesi tarafından yapılan tahkim yargılaması sonucunda verilen kararlar tarafları bağlayıcıdır ve yerel mahkeme kararları gibi nihai ve uygulanabilir.

10. WIPO ARABULUCULUK – TAHKİM MÜESSESESİ (MED-ARB)

WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi’nin sunmuş olduğu bu alternatif uyuşmazlık çözüm yolunda tarafların arabuluculuk ve tahkim sürecinin bir arada yürütülmesi ile yani tek bir usulde birleştirilmesi⁴²⁷ ile uyuşmazlıklarının çözülmesi amaçlanır. Arabuluculuk-tahkim yolu, karma bir oluşumdur ve hem arabuluculuk hem tahkimin özelliklerini taşır⁴²⁸.

Arabuluculuk-tahkim yönteminin ilk aşaması arabuluculuktur. Bunun başarısız olması halinde ikinci aşama olan tahkim yoluna gidilebilir⁴²⁹. Taraflar bu süreçte öncelikle arabuluculuk ile aralarındaki uyuşmazlığa, düzenleyecekleri birleşik bir akit⁴³⁰ ile çözüm bulmayı amaçlar. Öncelikle taraflar arabuluculuk süreci sonunda anlaşmış olabilirler ve her iki veya daha fazla tarafın bu anlaşma şartlarına uyması beklenmektedir. Ancak arabuluculuk ile taraflar anlaşamamış olur ise iki taraf için de bağlayıcı bir kararın verilebilmesi için taraflardan her biri tahkim yoluna başvurabilecektir. Söz konusu usulde arabuluculuk ve tahkim süreci bir arada ikili bir mekanizma şeklinde uygulanmaktadır. Taraflar arabuluculuk esnasında da anlaşma sağlayabileceği gibi anlaşamama halinde devamında yapılacak olan tahkim yargılamasında da anlaşma sağlayabilirler.

WIPO arabuluculuk-tahkim süreci için WIPO tarafından, gelecekte meydana gelebilecek ve taraflar arasında var olan uyuşmazlıklar için klozlar hazırlamıştır. Buna göre,

⁴²⁷ ÖZBEK, s. 197.

⁴²⁸ BERKHAN, s. 24; ILDIR, G. : Alternatif Uyuşmazlık Çözümü (Medeni Yargıya Alternatif Yöntemler), Haziran 2003, s. 103.

⁴²⁹ ILDIR, s. 103.

⁴³⁰ ÖZBEK, s. 197.

tarafklar arasında gelecekte meydana gelebilecek uyuşmazlıklarda WIPO arabuluculuk-tahkim yolunu tercih edecek olan taraflar aşağıda yer alan model klozu kullanabilecektir:

“Bu sözleşmeden veya bu sözleşmeden kaynaklanan veya bu sözleşmeyle ilgili olarak ortaya çıkan herhangi bir uyuşmazlık, ihtilaf veya iddia, bunlarla sınırlı olmamak üzere, oluşumu, geçerliliğı, bağlayıcı etkisi, yorumu, ifası, ihlali veya feshi ve sözleşmeye bağlı iddialar, WIPO arabuluculuk uyarınca arabuluculuk yolu ile çözümlenecektir. Arabuluculuk kararının belirleneceğı yer [.....] olacaktır. Arabuluculuk sürecinde kullanılacak dil [.....] olacaktır.

*Buna ek olarak, arabuluculuğun başlamasından itibaren [60] [90] gün içinde arabuluculuğa istinaden bu tür bir uyuşmazlık, ihtilaf veya iddia çözüme kavuşturulamamışsa; bu uyuşmazlık, ihtilaf ve iddia taraflardan herhangi birince başvurulacak WIPO [Hızlandırılmış] Tahkim Kurallarına uygun olarak hakem mahkemesince çözümlenecektir. Alternatif olarak, söz konusu [60] [90] günlük sürenin sona ermesinden önce, taraflardan biri arabuluculuğa katılmazsa veya katılmaya devam etmezse, anlaşmazlık, ihtilaf veya iddia, diğer tarafça tahkim talebinin sunulması üzerine WIPO [Hızlandırılmış] Tahkim Kurallarınca çözüme kavuşacaktır. [Hakem heyeti [tek hakem] [üç hakem] 'den oluşacaktır.] [Hızlandırılmış] Tahkim kararının belirleneceğı yer [.....] olacaktır. [Hızlandırılmış] Tahkim sürecinde kullanılacak dil [.....] olacaktır. Tahkime sevk edilen uyuşmazlık, ihtilaf veya iddia, [.....] yasasına göre kararlaştırılacaktır. (*WIPO Hızlandırılmış Tahkim Kuralları, tahkim mahkemesinin tek hakemden oluşmasını hüküm altına almıştır.)”⁴³¹.*

Öte yandan taraflar arasında halihazırda var olan bir uyuşmazlıkta WIPO arabuluculuk-tahkim yoluna gidilmesi tercih ediliyor ise taraflar aşağıda yer alan model klozu kullanabilecektir:

“Aşağıda imzası bulunan taraflar olarak, aşağıdaki anlaşmazlığın WIPO Arabuluculuk Kurallarına uygun olarak seçilecek Arabulucu tarafından yönlendirileceğini ve nihai olarak belirleneceğini kabul ederiz:

Anlaşmazlığın kısa bir açıklaması: [.....]

Arabuluculuğun uygulanacağı yer [.....] olacaktır. Arabuluculukta kullanılacak dil [.....] olacaktır.

⁴³¹ WIPO (ADR), s. 136; WIPO (Guide), s. 39; WIPO Arabuluculuk-Tahkim Klotları, https://www.wipo.int/amc/en /clauses/med_arb/, (E.T: 13.02.2021).

*Buna ek olarak, arabuluculuğun başlamasından itibaren [60] [90] gün içinde arabuluculuğa istinaden bu tür bir uyuşmazlık, ihtilaf veya iddia çözüme kavuşturulamamışsa; bu uyuşmazlık, ihtilaf ve iddia taraflardan herhangi birince başvurulacak WIPO [Hızlandırılmış] Tahkim Kurallarına uygun olarak hakem mahkemesince çözümlenecektir. Alternatif olarak, söz konusu [60] [90] günlük sürenin sona ermesinden önce, taraflardan biri arabuluculuğa katılmazsa veya katılmaya devam etmezse, anlaşmazlık, ihtilaf veya iddia, diğer tarafça tahkim talebinin sunulması üzerine WIPO [Hızlandırılmış] Tahkim Kurallarınca çözüme kavuşacaktır. [Hakem heyeti [tek hakem] [üç hakem] 'den oluşacaktır.] [Hızlandırılmış] Tahkim kararının belirleneceği yer [.....] olacaktır. [Hızlandırılmış] Tahkim sürecinde kullanılacak dil [.....] olacaktır. Tahkime sevk edilen uyuşmazlık, ihtilaf veya iddia, [.....] yasasına göre kararlaştırılacaktır. (*WIPO Hızlandırılmış Tahkim Kuralları, tahkim mahkemesinin tek hakemden oluşmasını hüküm altına almıştır.)’’⁴³².*

Arbuluculuk-tahkim konulu örnek uyuşmazlıkta bir yayınevi, yeni bir web yapısı oluşturulması için yazılım şirketi ile sözleşme imzalamıştır. Sözleşmede projenin 1 yıl içinde bitirilmesi ve taraflar arası uyuşmazlık meydana gelmesi halinde WIPO Arbuluculuk yoluna gidilecek ve bu süreçte taraflar 60 gün içerisinde uzlaşmaya varamaz ise bu sefer WIPO Hızlandırılmış Tahkim yoluna gidileceğine ilişkin madde yer almıştır. 18 ay sonra yayınevi, geliştiricinin verdiği hizmetlerden memnun kalmayarak ödeme yapmayı reddetmiş, zararlarına karşılık tazminat talebinde bulunmuş ve sözleşmeyi feshetmekle karşı tarafı tehdit etmiştir. Bunun üzerine yayınevi arbuluculuk yoluna başvurmuştur. Arbuluculukta taraflar bir anlaşmaya varamasa da arbulucu onların devamında gelen hızlandırılmış tahkim yolunda sürece odaklanmalarını sağlamıştır. Arbuluculuk sürecinin olumsuz sona ermesini takiben yayınevi hızlandırılmış tahkim sürecini başlatmıştır. Merkez, tek hakem olarak tarafların mutabık kaldığı uzman hakem atamıştır. Hakem, bir günlük bir duruşma düzenleyerek tarafları dinlemiş ve taraflar hakemden bir çözüm önerisi sağlamasını talep etmişlerdir. Taraflar hakemce hazırlanan teklifi kabul etmiş ve hakemden nihai bir karar vermesini talep etmişlerdir. Anlaşmanın şartlarının kabul edilmesi yanında nihai karar taraflarca yayınlanacak ve aralarındaki uyuşmazlığın çözüme kavuştuğunu belirten bir basın bültenine atıfta bulunmuştur⁴³³.

⁴³² WIPO (ADR), s. 139; WIPO (Guide), s. 42; WIPO Arbuluculuk-Tahkim Klostları, https://www.wipo.int/amc/en/clauses/med_arb/, (E.T: 13.02.2021).

⁴³³ WIPO (Guide), s. 8; Ayrıntılar için bkz: <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/case-example.html>, (E.T: 19.09.2020).

11. WIPO UZMAN KARARI (*EXPERT DETERMINATION*)

Uzman kararı, WIPO nezdinde yürütülen alternatif uyuşmazlık çözüm yollarından biridir. Tarafların, uyuşmazlığı çözmek ve bir karar verilmesini sağlamak amacıyla yapılacak uzman görevlendirmesine dayanır. WIPO Uzman Kararı Kuralları 27 maddeden oluşur⁴³⁴. 1 Ocak 2016'dan itibaren geçerli olmak üzere düzenlenmiştir. Taraflar, aralarındaki uyuşmazlığı gidermek amacıyla, uzman kararına yönelik yapacakları anlaşma ile veya bu yönde bir anlaşma bulunmasa dahi Merkez'e yapılacak başvuru ile uzman kararı süreci başlatılabilir. Taraflar aksini kararlaştırmadıkça uzman kararı bağlayıcıdır. Tarafların tercihinde olmak üzere uzman kararı arabuluculuk veya devamında gelecek olan tahkim ve hızlandırılmış tahkim sürecinin öncesinde uygulanabilir⁴³⁵.

WIPO Uzman Kararı Kurallarının 5. maddesine göre, uzman kararı almak için süreci başlatmak isteyen anlaşmanın tarafı, Merkez'e bu talebini sunar. 6. maddeye göre ise taraflar arasında anlaşma yok ise uzman kararı almak isteyen taraf, Merkez'e yazılı olarak başvuru yapacak ve bir nüshasını da karşı tarafa iletacaktır. Merkez, taraflara uzman belirleme konusunda yardımcı olabilecektir.

Uzman kararı sürecinin başlama tarihi, WIPO Uzman Kararı Kurallarının 7. maddesine göre uzman kararı talebinin Merkez tarafından alındığı tarih olacaktır. Merkez, uzman belirleme talebinin alındığını ve başlama tarihini taraflara yazılı olarak bildirecektir. Taraflarca ortak bir başvuru yapıldığı ve uzman belirlenmeyen hallerde, talebini sunmayan taraf, 8. maddeye göre uzman kararı alınması sürecinin başladığı tarihten itibaren 14 takvim günü içinde talebe cevap verecektir. Bu sürenin de dolmasından sonra, taraflarca bir uzman belirlenmemiş ise uzman atamasını Merkez yapacaktır.

Uzman sayısı, tarafların ortak kararı ile birden fazla olabilir. Ancak taraflar uzman sayısı konusunda mutabık kalamamış olabilirler. Bu gibi hallerde Merkez, kendi takdirine göre birden fazla uzman atanmasının uygun olduğuna karar vermesi dışında tek bir uzman atayacaktır.

WIPO Uzman Kurallarının 8. ile 13. maddeleri arasında uzmanın tarafsızlığı ve bağımsızlığı hususları belirlenmiştir. Buna göre, diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yollarında olduğu gibi uzmanlar tarafsız ve bağımsızdır. Uzmanın atamayı kabul etmesinden önce veya yargılama sürecinde ortaya çıkabilecek yeni koşullara göre tarafsızlığı veya bağımsızlığı

⁴³⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: <https://www.wipo.int/amc/en/expert-determination/rules/>, (E.T: 02.02.2021); WIPO (ADR), s. 107.

⁴³⁵ WIPO (ADR), s. 3.

konusunda haklı bir şüpheyi yol açabilecek her türlü durumu taraflara ve Merkez'e açıklayacaktır. Haklı şüphe durumunda taraflardan her birisi uzmana itiraz edebilir. Uzman veya Merkez, itiraz halinde kendi takdirine bağlı olarak Uzman Kararı sürecini askıya alabilir veya devam ettirebilir. Ayrıca taraflar, ortak verecekleri kararla uzmanı, uzman olarak atanmadan çıkarabilirler ve bu hususu derhal Merkez'e bildirirler. Taraflarca aksi kararlaştırılmamış ise uzman değişimi yapılmıyaya kadar Uzman Kararı süreci askıya alınacaktır.

Uzman, bu kurallara tabi olarak uygun gördüğü şekilde Uzman Kararı sürecini gerçekleştirecektir. Uzman, taraflara eşit davranacak ve Karar süreci ile ilgili bilgileri sunması için her iki tarafa da eşit ve yeterli fırsat verilmesini sağlayacaktır.

Taraflar, WIPO Uzman Kararı Kurallarının 19. maddesine göre, uzman kararı süreci sona ermeden anlaşabilirler. Bu durumda uzman, süreci sona erdirecektir. Ayrıca karar verilmeden önce uzman kararı sürecinin devamı herhangi bir nedenle gereksiz veya imkânsız hale gelir ise, uzman tarafından süreç sona erdirilecektir.

Uzman ücretlerinin miktarı, ödeneceği para birimi ile ödeme şekli ve zamanı, uzman ve taraflarla görüşükten sonra Merkez tarafından belirlenir. Uzman belirleme talebinin yapıldığı tarihte geçerli olan ücret cetveli üzerinden belirlenir. Bu bedel, 2021 yılı için uzman kararı talep değerinin, maksimum 10.000 \$ dolara kadar, %0.10'u kadar olmak üzere saatlik 300 \$ – 600 \$ dolar ile günlük 1.500 \$ – 3.500 \$ dolar üzerinden belirlenir. Bunlar dışında gizlilik, sorumluluğun kaldırılması, hakaret iddiasından feragat gibi hususlarda WIPO Uzman Kararı Kurallarının, WIPO Tahkim Kuralları ile aynı şekilde olduğu söylenebilir.

WIPO uzman kararı süreci için WIPO tarafından, gelecekte meydana gelebilecek ve taraflar arasında var olan uyuşmazlıklar için klozlar hazırlamıştır. Buna göre, taraflar arasında gelecekte meydana gelebilecek uyuşmazlıklarda WIPO uzman kararı yolunu tercih edecek olan taraflar aşağıda yer alan model klozu kullanabilecektir:

“Bu sözleşmeden veya bu sözleşmeden kaynaklanan veya bu sözleşmeyle ilgili olarak ortaya çıkan herhangi bir uyuşmazlık, ihtilaf veya iddia, bunlarla sınırlı olmamak üzere, oluşumu, geçerliliği, bağlayıcı etkisi, yorumu, ifası, ihlali veya feshi ve sözleşmeye bağlı iddialar, WIPO Uzman Kararı Kuralları uyarınca seçilecek uzman yolu ile çözümlenecektir.

Uzman Kararının belirleneceği yer [.....] olacaktır. Uzman Kararı sürecinde kullanılacak dil [.....] olacaktır.”⁴³⁶.

Öte yandan taraflar arasında halihazırda var olan bir uyuşmazlıkta WIPO uzman kararı yoluna gidilmesi tercih ediliyor ise taraflar aşağıda yer alan model klozu kullanabilecektir:

“Aşağıda imzası bulunan taraflar olarak, aşağıdaki anlaşmazlığın WIPO Uzman Kararı Kurallarına uygun olarak seçilecek uzman tarafından yönlendirileceğini ve nihai olarak belirleneceğini kabul ederiz:

Anlaşmazlığın kısa bir açıklaması: [.....]

Uzman Kararının uygulanacağı yer [.....] olacaktır. Uzman Kararında kullanılacak dil [.....] olacaktır.”⁴³⁷.

⁴³⁶ WIPO (ADR), s. 136; WIPO (Guide), s. 39; WIPO Uzman Kararı Klostarı, https://www.wipo.int/amc/en/clauses/expert_determination/, (E.T: 14.02.2021).

⁴³⁷ WIPO (ADR), s. 138-139; WIPO (Guide), s. 42; WIPO Uzman Kararı Klostarı, https://www.wipo.int/amc/en/clauses/expert_determination/, (E.T: 14.02.2021).

SONUÇ

Fikri mülkiyet hukuku, günümüz dünyasında, kişilerin özellikle ekonomik anlamda ve ticari ilişkilerinde sıkça karşılarına çıkan, ikili ticari ilişkilerde getirdiği uluslararası nitelikteki uyuşmazlık çeşitleri ve bunların alternatif yolla hızlı, güvenli ve etkili bir şekilde çözümü ihtiyacı sonucu kurulan uluslararası kurumlar ve alternatif uyuşmazlık çözüm merkezleri ve bunların belirledikleri kurallar sayesinde oldukça gelişmiş ve gelişmeye devam etmektedir. Uluslararası uyuşmazlıklarda tahkim yolu ise, tarafların kuvvetle ihtiyacı olduğu şekilde uyuşmazlığı tasarruflu, hızlı, gizli ve uzman ve tarafsız olan hakemler sayesinde güvenli bir şekilde çözüme kavuşturma gücü ile oldukça fazla tercih edilmektedir.

WIPO, fikri mülkiyet alanındaki gelişmeler neticesinde, 1883 tarihli Sınai Mülkiyetin Korunmasına İlişkin Paris Sözleşmesi ve 1886 tarihli Edebi ve Artistik Eserlerin Korunmasına Dair Bern Sözleşmesi'nin yürütüldüğü büroların birleşimi ile 1967 yılında Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü Kurucu Anlaşması ile kurulmuş ve daha sonra 1974 yılında Birleşmiş Milletler bünyesine girerek uzman kuruluşlardan birisi rolü ile görevine devam etmektedir. Kuruluş Anlaşması ile WIPO'nun karar alma yetkisine sahip üç temel organı belirlenmiştir. Bunlar; Genel Kurul, Koordinasyon Komitesi ve Konferans'tır. Ayrıca bir de Uluslararası Büro organı kurulmuştur ve Örgütün sekreteryası olarak hizmet verir, karar alma yetkisi yoktur. WIPO'nun temel amacı devletler arasında iş birliğini geliştirmek ve fikri mülkiyet haklarının tüm dünyada koruma ve kullanımının geliştirilmesini amaçlar. Ayrıca, bünyesinde barındırdığı çeşitli uluslararası anlaşmaların idaresini sağlamakla görevlidir.

Uluslararası sözleşmelerin yanı sıra, fikri mülkiyet alanında görev yapacak özel bir tahkim merkezine ihtiyaç ise son 30 yıldaki hızlı gelişim sonucu oldukça artmıştır. Bu konuda uzman olan ve uyuşmazlığı hem uluslararası anlamda bağlayıcı olarak hem de hızlıca çözüme kavuşturacak tahkim kurumu kurulması çalışmaları hız kazanmıştır. Bunun sonucunda WIPO, 1994 yılında kurmuş olduğu WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi ile, kurumsal tahkim alanında, davacı ve davalı taraflara tüm ticari uyuşmazlıklarında ve özellikle fikri mülkiyet hakları alanındaki uyuşmazlıklarda uzman bir kuruluş olarak çeşitli alternatif uyuşmazlık çözüm hizmetleri vermektedir. Merkez, sadece fikri mülkiyete ilişkin uyuşmazlıkların dışında uluslararası ticari uyuşmazlıkların çözümüne de yer vermektedir. Bunlar arasında arabuluculuk, tahkim, arabuluculuk-tahkim, hızlandırılmış tahkim ve uzman kararı yer almaktadır. WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi ile birlikte Tahkim ve Arabuluculuk Konseyi ve Tahkim Danışma Komisyonu eliyle uyuşmazlıklar çözüme kavuşturulmaktadır.

2014 yılında güncellenen ve günümüzdeki halini alan, 80 maddeden oluşan WIPO Tahkim Kuralları, uluslararası alanda tahkim sürecini yavaşlatan ve sürecin yürümesini engelleyen kurallar aksine getirmiş olduğu güncel düzenlemeler sayesinde tahkim yargılaması prosedürü kolaylaştırılmış, taraflara geniş serbesti tanınmış, tarafların tahkim yargılamasıyla ilgili her türlü gizliliğe önem vermiş ve uyuşmazlığın hızla çözümü için günümüz ihtiyaçlarına uygun, yenilikçi bir tahkim yolu belirlemiştir.

WIPO Tahkim Kuralları ile tahkim yargılamasında taraflara irade serbestisi tanınması ciddi bir avantajdır. Bu sayede taraflar, tahkim duruşmalarının yapılacağı yeri, tahkim yargılamasına uygulanacak dili, tahkim sürecinde uyuşmazlığı çözecek hakem sayısını ve hakemleri belirleyebilir, talepleri doğrultusunda yargılamanın gizli olarak yürütülmesini isteyebilirler.

Günümüzde ticari hayatta hız her şeyden önemli bir konuma gelmiştir. Satış ve pazarlamaların çoğu internet ortamında yapılmakta, taraflar uyuşmazlığın çözümü amacıyla aralarında yaptıkları sözleşmeye koyacakları tahkim şartı ile veya düzenleyecekleri ayrı bir tahkim anlaşması ile WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi'ni yetkili kılabilmektedir. Tahkim sürecini başlatmak isteyen tarafça tahkim talebi ve talep ile birlikte veya daha sonra dava dilekçesi Merkez'e ve karşı tarafa sunulmaktadır. Bu şekilde ve devamında taraflarca gerekli ücret ve masrafların yatırılması ve hakemlerin seçilmesi ile WIPO tahkim yargılaması başlamış olacaktır. Davalı taraf bunun akabinde cevap dilekçesi vererek hem savunmasını yapabilecek hem de karşı dava iddiası varsa bunu öne sürebilecektir.

WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi, tahkim sürecinin idaresinde görevlidir. Merkez, yargılamanın sağlıklı yürütülebilmesi amacıyla gerekli idari işlemleri yapar. Tahkim yargılamasının başladığı tarihi taraflara bildirir. Bunun dışında tarafların hakemler konusunda mutabık kalmadıkları durumda mahkemenin tek veya üç hakemden oluşacağına karar verir ve üç hakemle yürütülecek yargılamalarda taraflar yine seçim yapamaz ise Merkez 19. maddeye göre derhal hakem atamasını yapar. Tahkim yargılamasının niteliğine göre o sene yürürlükte bulunan ücret cetveline göre belirli olan ücretleri ve belirlenecek masraf ve avansları tahsil eder. Ayrıca hakem mahkemesi kararı, verildikten sonra Merkez'e iletilir ve Merkez, bu kararı taraflara ve hakem veya hakemlere tebliğ eder. Tahkim yargılaması sürecinde üstlendiği görevler ile etkin bir rolü bulunan Merkez'in idaresi sayesinde süreç hızlı ve güvenilir bir şekilde yürütülmektedir.

WIPO Tahkim Kuralları, yargılamanın süresi konusunda da düzenleme yapmıştır. Buna göre, tahkim yargılaması, savunma dilekçesi verilmesinden veya hakem mahkemesinin kurulmasından sonra hangisi daha sonra gerçekleşmiş ise, o tarihten itibaren 9 ay içinde tamamlanmalıdır. Yargılama tamamlandıktan sonra nihai hakem kararı ise yargılamanın tamamlanmasını takiben 3 ay içinde verilmelidir. Yargılamanın kapatılmadığı her 3 aylık sürenin ve nihai hakem kararının verilmediği her 1 aylık sürenin sonunda hakemlerce hazırlanacak durum raporu Merkez'e ve taraflara iletilecektir. Bu düzenleme ile WIPO, taraflar açısından tahkim yargılamasının ve nihai hakem kararının elde edilebileceği süreyi öngörmelerini sağladığı ve yargılamanın gereksiz yere uzatılmasını önlediği söylenebilir.

Taraflarca veya taraflarca belirlenememesi durumunda Merkezce kurulan hakem mahkemesi, tarafsız ve bağımsız olarak yargılamayı yürütmekle görevlidir. Görevi kabulleri ile birlikte tahkim sürecine başlar ve yargılamayı yürütürler. Hakemler, kendi yetkileri hakkında karar verme dahil, hazırlık konferansı düzenleme, gerekirse taraflara yazılı bildirimde bulunmaları için süre verme, tarafların talebi halinde gerekli görür ise duruşma düzenleme, taraflardan birisinin talebi üzerine ihtiyati tedbir kararları vermek, bağlayıcı nihai hakem kararı vermek gibi çeşitli görevleri vardır. WIPO Tahkim yargılamasında hakemlerin yetkileri geniş tutulmuştur. Bu sayede, hakemler, önlerine gelen uyuşmazlıklar özelinde, karmaşık olması veya uzman tespiti gerektirmesi halinde, uzmanlarca belirli konularda tespitlerini isteyebilecek ve yargılamanın hızlı, güvenilir bir şekilde sonlandırılmasını sağlayacaktır.

Ayrıca, WIPO tahkim yargılaması tarafların isteği doğrultusunda gizli olarak yürütülür. Taraflar, gizli olmasını talep ettikleri bilgileri mahkemeye sunarak bunların korunmasını sağlayabilir. Ulusal mahkemelerde ise taraflar yargılamanın gizli yürütülmesini talep edememekte ve tarafların ticari sırları yargılama esnasında gün yüzüne çıkabilecektir. Bu da taraf menfaatleri ile ters bir durum yaratacak ve taraflarca tercih edilmeyecektir. WIPO, fikri mülkiyet alanında uzman bir kuruluş olarak uluslararası uyuşmazlıkları bağlayıcı olarak çözebilme ve gizli olarak yargılamanın yürütülebilmesi imkânı sebebiyle tercih edilmektedir.

WIPO Tahkim Kurallarına uygun yürütülen tahkim yargılamaları dışında, tarafların daha hızlı ve daha ucuz bir yargılama ihtiyaçlarını karşılamak üzere WIPO Hızlandırılmış Tahkim Kuralları belirlenmiştir. 73 maddeden oluşan bu kurallar, yüksek oranda WIPO Tahkim Kuralları ile örtüşmektedir. Temel anlamda ise tahkim talebi ile dava dilekçesinin verilmesini öngörmüş, hakem sayısını tüm yargılamalarda tek hakem ile sınırlandırmış, tahkim talebine cevabı 30 gün yerine 20 gün ile sınırlandırarak taraflara verilen sürelerde kısaltmaya gitmiştir. Ücret ve masraflarda daha uygun bedeller belirlenmiştir. Buna göre 10.000.000 \$ dolara kadar

hakemler için sabit ücret öngörmüştür. Tahkim yargılamasının, WIPO Tahkim Kuralları aksine 9 ay değil 3 ayda bitirilmesi ve buna müteakip nihai hakem kararının 3 ayda değil 1 ayda verilmesi hususlarını düzenlemesi ile modern, ucuz ve hızlı bir tahkim yolu olarak taleplere oldukça iyi bir şekilde karşılık verebilmektedir.

Nihayetinde, WIPO'nun ve 1994 yılında WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi'nin kuruluşu ile uluslararası alanda fikri mülkiyet hakları kaynaklı uyuşmazlıklar; Merkez'in idaresinde, taraf iradelerine ve tercihlerine geniş serbesti tanıyarak uzman hakemlerle yürütülmektedir. WIPO, bugüne dek yürütmüş olduğu özellikle uluslararası fikri mülkiyet hakları konulu uyuşmazlıklarda uzman bir uluslararası alternatif uyuşmazlık çözüm mekanizması kurmuş ve bu uyuşmazlıkların çözümünde ciddi başarılar elde etmiş bir kurum olarak görevini devam ettirmektedir.

KAYNAKLAR

- AKINCI, Z.** : Milletlerarası Tahkim, İstanbul 2016.
- AKINCI, Z.** : “Verildiği Ülkede İptal Edilen Hakem Kararlarının Türkiye’de Tenfizi”, İzmir Barosu Dergisi, Y. 59, Nisan 1994.
- AKTEKİN U. / ALKAN D. / SAYAR İ. B.** : “Türk Hukuku Uygulamasında Tanınmış Marka Kavramı ve Koruma Kapsamı”, TFM, Y. 2016, S. 2, s. 1-16.
- ALANGOYA, Y.** : Medeni Usul Hukukunda Tahkimin Niteliği ve Denetlenmesi, İstanbul 1973.
- AYBER, İ.** : Sınai Mülkiyet Hakları ile İlgili Uluslararası Kuruluşlar (WIPO, DTÖ, AB), Uzmanlık Tezi, Türk Patent Enstitüsü, Ankara 2005.
- AYDIN, H.** : Sınai Mülkiyet Hakları Aleyhine İşlenen Suçlar, Ankara 2003.
- BABUR VON SCHWANDER, E.** : “Tahkimde Masraflar ve Masrafların Azaltılması”, <http://www.erdem-erdem.av.tr/yayinlar/hukuk-postasi/tahkimde-masraflar-ve-masraflarin-azaltilmasi/>.
- BAL, N.** : “İnternet Alan Adları ve İnternet Alan Adı Uyuşmazlıklarının Tahkim Yoluyla Çözümlemesi”, GÜHFD, C. XVII, Y. 2013, S. 1-2, s. 315-351.
- BALKAR BOZKURT, S.** : Milletlerarası Ticari Tahkimde Hakemlerin Bağımsızlık Yükümlülüğü, İstanbul 2016.
- BERKHAN, İ.** : Tahkim ve Arabuluculukta Tarafsızlık İlkesi, İstanbul 2019.
- BIYIKLI, M.** : Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü’nün (WIPO) Hukuki Yapısı ve Bünyesindeki Tahkim Sürecinin İşleyişi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2018.
- BİCAN, B.** : “Milletlerarası Ticaret Odası Tahkimi, Görev Belgesi ve Usulü”, KOSBED, Y. 2015, S. 29, s. 1-21.
- BİRSEL, M. T.** : “Türkiye’de Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizinin Anayasal ve Küresel Boyutları”, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/756891>.

BOBROVSZKY, J. : Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı (WIPO), Türkiye’de ve Dünya’da Sınai Mülkiyetin Koruması Uluslararası Konferansı, İstanbul 1997.

BOZBEL, S. : Fikri Mülkiyet Hakları, İstanbul 2015, (Fikri Mülkiyet).

BOZBEL, S. : Fikri Mülkiyet Hukuku Yıllığı, Ed: Tekin Memiş, İstanbul 2009, (Yıllık).

BOZKURT YÜKSEL, A. E. : Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Tahkim Sistemi, Ankara 2010.

BOZKURT YÜKSEL, A. E. : “UNCITRAL ve UNCITRAL Model Kanunu’na Genel Bir Bakış”, TAAD, C. 2, Y. 2, S. 4.

BREKOULAKIS, S. : “The Effect of an Arbitral Award and Third Parties in International Arbitration: Res Judicata Revisited, The American Review of International Arbitration, Vol. 16, 2005.

BÜLTER, A. : “Eser Sahibinin Hakları ile Bağlantılı Haklar”, TBB Dergisi, S. 59, 2005, s. 90-107.

CANBOLAT, T. : Fikri Mülkiyet Hukuku Yıllığı 2011, Ed: Tekin Memiş, Ankara 2012.

ÇAKIR, G. : “Alan Adı Uyuşmazlıklarının WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi Huzurunda Çözümü”, Göksu Safi Işık Articletter, 2015.

ÇALIŞKAN, Y. : Uluslararası Fikri Mülkiyet Hukukunda Uyuşmazlık Çözüm Mekanizmaları: WIPO Tahkimi ve Dünya Ticaret Örgütü, İstanbul 2008.

ÇELİKEL, A. / ERDEM, B. : Milletlerarası Özel Hukuk, İstanbul 2012.

ÇÖRTOĞLU KOCA, S. : “Danışmanlık Sözleşmesinin Esasına Uygulanacak Hukuk”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XI, S. 1-2, Y. 2007.

DAYINLARLI, K. : HUMK’da Düzenlenen İhtiyari İç Tahkim, Ankara 2004.

DEERE, C. : Reforming Governance to Advance the WIPO Development Agenda, The Centre for International Governance Innovation (CIGI) and Wilfrid Laurier University Press, 2009.

DE CASTRO, I. : Dispute Resolution in ICTs – WIPO Arbitration and Mediation Center, Geneva 2011, http://www.itu.int/ITU-D/finance/work-cost-tariffs/events/tariff-seminars/Geneva-11/pdf/presentation_WIPO.pdf, (E.T: 20.10.2020), (Dispute Resolution).

DESSEMONTET, F. : Fikri Mülkiyet ve Tahkim, Çev. ORAK, C. Ç., FMR Dergisi, C: 7, S. 1, Ankara 2007.

DEYNEKLİ, A. : ‘‘Türkiye’de Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Karşılaşılan Sorunlar), International Conference On Eurasian Economies 2013, <https://www.avekon.org/papers/806.pdf>.

DPT : Fikri ve Sınai Haklar Özel İhtisas Komisyonu Raporu, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Yayın No: DPT: 2373 – ÖİK: 438, (İhtisas Komisyonu).

DPT : Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Fikri Haklar Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara 2000, Yayın No: DPT: 2500 – ÖİK: 512, (Kalkınma Planı).

EKLER, Ç. : Fikri Mülkiyet Hukuku Uyuşmazlıkları ve Arabuluculuk, Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2013.

EKŞİ, N. : Milletlerarası Tahkim Semineri, ICC Türkiye Milli Komitesi, Ankara 2009, (Seminer), s. 45-106.

EKŞİ, N. : Milletlerarası Ticari Uyuşmazlıkların Tahkim Yoluyla Çözümüne İlişkin İstanbul Konferansı, Ed: Ekşi N., Kalpsüz T., Yılmaz M., İstanbul 2007, (İstanbul Konferansı), s. 116-150.

ELÇİN, D. : Milletlerarası Ticari Tahkim Hukukunda Sulh, Ankara 2019.

ERDİL, E. : Fikri Mülkiyet Hukuku, İstanbul 2016.

ERDOĞAN, F. : Uluslararası Hukuk ve Tahkim, Ankara 2004.

ERMENEK, İ. : ‘‘Hakem Yargılamasında Bağlantılı Davalar’’, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan, Özel Sayı.

ERTEKİN, E. / KARATAŞ, İ. : Uygulamada İhtiyari Tahkim ve Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizi Tanınması, Ankara 1997.

ERTEN, R. : Milletlerarası Ticari Tahkim Hukukunda Geçici Hukuki Koruma Önlemleri, Ankara 2010, (Geçici Koruma).

ERTEN, R. : “Uyuşmazlıkların Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri ve Tahkim Yoluyla Çözümü”, Ed: Erten R., Eskişehir Anadolu Üniversitesi Uluslararası Ticaret Hukuku Ünite 8, Eskişehir 2016, (Uyuşmazlık).

EUGSTER, E. : “Evolution and Enforcement of Intellectual Property Law in Russia”, Washington University Global Studies Law Review, Vol: 9:131, <https://core.ac.uk/download/pdf/233165131.pdf>.

GALVEZ-BEHAR, G. : “The Patent System During the French Industrial Revolution: Institutional Change and Economic Effects” De Gruyter Oldenbourg, Jahrbuch für Wirtschaftsgeschichte 2019; 60(1): 31–56, <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/jbwg-2019-0003/html>.

GELANDER, J. L. : Judicial Review of International Arbitral Awards: Preserving Independence in International Commercial Arbitrations, Marquette Law Review, Vol. 80, Iss. 2, 1997.

GÜL, A. : İnternet Alan Adları Uyuşmazlıkları Alternatif Çözüm Mekanizmasında Dünya Uygulamalarının İncelenmesi ve Türkiye İçin Öneriler, Bilişim Uzmanlığı Tezi, 2015 Ankara.

GÜLŞEN, Ö. : Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Bünyesinde Tahkim, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2009.

GÜN, B. : “Fikri Mülkiyet Hukukunun Tarihsel Gelişimi”, Belgesel Sinema Kitabı 2007, Belgesel Sinemacılar Birliği, Der: Ebru Seyhan, <http://gunhukuk.com/portfolio/fikri-mulkiyet-hukukunun-tarihsel-gelisimi/>.

GÜNEŞ, İ. : Sınai Mülkiyet Kanunu Işığında Uygulamalı Patent ve Faydalı Model Hukuku, Ankara 2019.

GÖKOVALI, U. / BOZKURT, K. : “Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakkı (FSMH) Olarak Patentler: Dünya ve Türkiye Açısından Tarihsel Bir Bakış”, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE), Güz 2006, S. 17.

ICC : ICC Tahkim Kuralları Kitapçığı, TOBB, https://icc.tobb.org.tr/docs/ICC_Tahkim_Kurallari_Kitapcik.pdf.

ILDIR, G. : Alternatif Uyuşmazlık Çözümü (Medeni Yargıya Alternatif Yöntemler), Haziran 2003.

İLHAN, H. A. : Tahkim Sözleşmesinin Geçerliliği, Ankara 2016.

KALPSÜZ, T. : Milletlerarası Tahkim Semineri, ICC Türkiye Milli Komitesi, Ankara 2008, (Milletlerarası), s. 27-52.

KALPSÜZ, T. : Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkındaki New York Sözleşmesinin Tenfiz Şartları ve Tenfiz Usulü, ICC Türkiye Milli Komitesi Milletlerarası Tahkim Semineri, İstanbul-Ankara 2007, (Yabancı).

KAPLAN, Y. : İnternet Ortamında Fikri Hakların Korunmasına Uygulanacak Hukuk, Ankara 2004, (İnternet).

KAPLAN, Y. : Milletlerarası Tahkimde Usule Aykırılık, Ankara 2002, s. 23 (Usule Aykırılık).

KAYA, M. E. : Sınai Mülkiyet Haklarının Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmeler, Ankara 1998, s. 33-45.

KAYALI, D. : Milletlerarası Ticari Tahkimde Hakemlerin Tarafsızlığı ve Bağımsızlığı, Ankara 2015.

KILIÇOĞLU, A. M. : Sınai Haklarla Karşılaştırmalı Fikri Haklar, Ankara 2006.

KNOLL, W. H. / RUBINS, N. D. : “Betting the Farm on International Arbitration: Is it Time to Offer an Appeal Option?”, The American Review Of International Arbitration, Vol. 11, No. 4, 2000.

KOLUMAN, E. : “Yabancı Hakem Kararlarının İptali”, <https://www.mondaq.com/turkey/arbitration-dispute-resolution/999492/yabanc305-hakem-kararlar305n305n-304ptali>.

KÖSEOĞLU, Ö. : Uluslararası Ticari Tahkimde Uyuşmazlık Çözümünün Uygulanacak Hukuk Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015.

LANDOLT, P. / GARCIA, A. I. : Commentary on WIPO Arbitration Rules, 2017.

MEMİŞ, T. : İnternette Alan İsimleri Uyuşmazlıklarında Çözüm Arayışları ve WIPO Ara Raporu, MHB, Y. 19-20, s. 513-527.

MULİK K. / CRESPI J. M. : “Geographical Indications and The Trade Related Intellectual Property Rights Agreement (TRIPS): A Case Study of Basmati Rice Exports, Journal of Agricultural & Food Industrial Organization, Vol. 9, Y. 2011, Art. 4.

NARD, C. A. / MORRISS, A. P. : "Constitutionalizing Patents: From Venice to Philadelphia" (2006). Faculty Publications. 587.

NOMER, E. : Avrupa (Cenevre) – New York Sözleşmeleri ve Türk Tahkim Hukuku Sempozyumu, Ankara 1990, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, s. 79-86.

NOMER, E. / EKŞİ, N. / ÖZTEKİN GELGEL, G. : Milletlerarası Tahkim Hukuku, İstanbul 2008.

NOYAN, E. : Patent Hukuku, Ankara 2015.

OĞUZ, A. : Bilişim ve Fikri Mülkiyet Semineri, TOBB, Ankara 2006.

OKAT, T. : Fikri Mülkiyet Hukuku Yıllığı 2011, Ed: Tekin Memiş, Ankara 2012.

ORTAN, A. N. : Avrupa Patenti Sistemi, C. II, Ankara 1992.

ÖZBEK, M. S. : Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Ankara 2013.

ÖZCAN, A. : “Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun Konu Bakımından Uygulanması”, GAUNJSS, Araştırma Makalesi, 2020, S. 19(3), s. 988-1016.

ÖZEKES, M. : “Fikir ve Sanat Eserleri Hukukunda İhtiyati Tedbir”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2002, C. 4, S. 2.

RATTRAY, A. : Alternative Dispute Resolution in Intellectual Property, https://www.wipo.int/edocs/mdocs/sme/en/wipo_smes_ge_09/wipo_smes_ge_09_www_1226_58.ppt.

SANDERS, P. (Ed.) : 1958 New York Sözleşmesi’nin Yorumlanmasına İlişkin ICCA Rehberi, Çev. YEŞİLİRMAK A. / ESİN İ. G. , Lahey 2011.

SCHWARTZ E. A. : Uluslararası Tahkim Kongresi Tebliğ Kitabı, İstanbul 2012.

SEYMENOĞLU, M. D. : “ İnternet Alan isimleri Sisteminden Doğan Hukuki Sorunlar ve Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Tahkim Prosedürü”, Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, Dışişleri Bakanlığı Yayınları, S. XIII, <https://www.mfa.gov.tr/internet-alan-iisimleri->

sisteminden-dogan-hukuki-sorunlar-ve-dunya-fikri-mulkiyet-orgutu-_wipo_-tahkim-proseduru.tr.mfa.

SOYSAL, T. : ‘‘İnternet Alan Adları Sistemi ve Tahkim Kuruluşlarının UDRP Kurallarına Göre Verdikleri Kararlara Eleştirel Bir Yaklaşım, EÜSBED, S. 21, Y. 2006/2, s. 481-507.

STRONG, S. I. : Research In International Commercial Arbitration: Special Skills, Special Sources, The American Review Of International Arbitration (ARIA), Vol. 20, No. 2, 2010, s. 119-158.

SULUK, C. : Tasarım Hukuku (Karşılaştırmalı Endüstriyel Tasarım, Marka, Patent ve Faydalı Model Koruması), Ankara 2003.

SULUK, C. / ERZURUMLUOĞLU ER, Ö. : ‘‘Türkiye’de Tasarım Tescil Sistemine Yönelik Bir Değerlendirme’’, https://fikrimulkiyet.com/download/16-FULL_TR_Turkiyede_Tasarim_Tescil_Sistemine_Yonelik_Bir_Degerlendirme.pdf.

ŞANLI, C. : Milletlerarası Ticari Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 1986, (Esas).

ŞANLI, C. : Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları, İstanbul 2013, (Uluslararası).

ŞANLI, C. / ESEN, E. / ATAMAN FİGANMEŞE, İ. : Milletlerarası Özel Hukuk, İstanbul 2019.

TANIELIAN, A. R. : Roles Of Arbitration In International Intellectual Property Dispute Resolution, A Dissertation Presented To Ramkhamhaeng University In Partial Fulfillment Of The Requirements For The Defree of Doctor Of Laws, 2013.

TAŞ, S. : ‘‘Fikri ve Sınai Mülkiyet Alanındaki Sorunlar, Gelişmeler ve Türkiye - AB İlişkileri Açısından Bir Değerlendirme’’, Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi, S.10, Y.9, Konya 2006.

TPE : Ulusal Fikri Haklar Strateji Belgesi ve Eylem Planı, 2014.

TEKİNALP, Ü. : Fikri Mülkiyet Hukuku, İstanbul 2012, (2012).

TUNA, E. : Milletlerarası Ticari Tahkim Hukukunda İptal Davası, Ankara 2016.

TUYGUN, S. : ICSID Tahkimine İlişkin Hakem Kararlarının İcra Edilmesi, İzmir 2007.

TÜYSÜZ, M. : Fikri Haklar Üzerindeki Sözleşmeler, Ankara 2007.

United Nations Conference On Trade And Development, World Intellectual Property Organization, 4.1 Arbitration and Mediation Center, UNCTAD/EDM/Misc.232/Add.25, 2003, (UNCTAD).

ÜNEL, N. : Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu, MFA, <http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/sayi32/nehirunel.pdf>, (E.T: 12.08.2020).

VAVER, D. / SIRINELLI, P. : Principles Of Copyright / Notions Fondamentales Du Droit D’auteur, Geneva 2002.

VINCENZI BAHÇEKAPILI, S. : “Verildiği Ülkede İptal Edilen Hakem Kararlarının New York Konvansiyonu Uyarınca Tenfizi”, Public and Private International Law Bulletin, Vol: 36, Iss: 1.

YALÇIN, H. : Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları ve Kültürü (Sorunlar ve Kurumsal Çözüm Yolları) 1. Ulusal Sempozyumu, İstanbul 2005, s. 115-119.

YALÇINER, U. : “Türk Patent Enstitüsünün Geçmişi ve Geleceği”, Marka Koruması Uluslararası Sempozyumu, İstanbul 1998.

YAZICI S. / ŞAHİN, S. : “Osmanlı Devleti’nde Patent Uygulaması: Örneklerle İhtira Beratı Kanunu İncelemesi”, History Studies, 11/2, Nisan 2019.

YILMAZ, A. Ç. : “MIGA Konvansiyonunun Uygulama Alanı ve Konvansiyon Kapsamındaki Uyuşmazlıklara İlişkin Çözüm Yöntemleri”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 24, S. 1, Haziran 2018, (MIGA).

YILMAZ, İ. : Uluslararası Yatırım Uyuşmazlıklarının Tahkim Yoluyla Çözümü ve ICSID, İstanbul 2004.

YILMAZ, S. / ÇAVUŞOĞLU G. F. : “Türk Hukukunda Tahkime Elverişlilik Kavramı ve Taşınmaz Aynına İlişkin Uyuşmazlıkların Tahkimde Görülmesi”, InULR, S. 10(2), 2019, s. 594-613.

ZORLUOĞLU, A. : Alan Adlarında Kötü Niyet Kavramı, HÜHFD, S. 2(1), Y. 2012, s. 67-84.

WEGEN, G. / ESİN, İ. / SHORE, L. : Materials On International Arbitration, İstanbul 2007.

WERNER, J. : “Intellectual Property And Arbitration, Acomment on a Recent ICC Report”, The Journal of World Intellectual Property 1 (5), 1998.

WIPO : Agreement Between The World Intellectual Property Organization and the World Trade Organization (1995), WIPO Publication No. 223(E), (Agreement).

WIPO : Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, WIPO Publication No. 287(E).

WIPO : Convention Establishing the World Intellectual Property Organization, WIPO Publication No. 250(E), (Establishing).

WIPO : Intellectual Property System In Sri Lanka An Overview, A Publication Of The National Intellectual Property Office Of Sri Lanka.

WIPO : Making IP Work, WIPO Publication No. 1060E, 2017, (IP Work).

WIPO : Mediation and Arbitration Centre Guide To WIPO Arbitration, WIPO Publication No. 919E, s. 5, (Guide).

WIPO : Paris Convention for the Protection of Industrial Property, WIPO Publication No. 201(E).

WIPO : Resolving Intellectual Property and Technology Disputes Through WIPO ADR, WIPO Publication No. 799E/2016, (Resolving).

WIPO : Your Own World of IP, WIPO Publication No. 907E, 2017, (Own World).

WIPO : WIPO Academy, Celebrating 20 years of the WIPO Academy, 2018.

WIPO : WIPO Intellectual Property Handbook, WIPO Publication No. 489 E, 2008, (Handbook).

WIPO : WIPO Mediation, Arbitration, Expedited Arbitration and Expert Determination Rules and Clauses, WIPO Publication No. 446, 2020, (ADR).

WIPO : WIPO Overview 2011 Edition, (2011 Overview).

YARARLANILAN ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- <https://www.wipo.int/amc/en/center/caseload.html>, (E.T: 20.05.2020)
- <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/rules/index.html#gen2>, (E.T: 12.09.2020)
- <https://www.wipo.int/amc/en/eadr/index.html>, (E.T: 04.05.2020)

